

ΕΚΠ α

2091

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΒΡΑΧΝΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Εμ 4 „ 2091

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ

ΠΡΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΙ ΜΑΧΗΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α΄ ΤΑΞΙΝ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

ΕΓΚΡΙΘΕΙΣΑ

ΕΝ ΤΩ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑΝ 1901—1906

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ

*Ρουμής
342*

136

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΔΙΟΠΩΔΕΙΩΝ ΑΙ „ΜΟΥΣΑΙ“ Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗ

15 — ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ — 15

1901

Π

ΕΚΠ

α

2091

2807 AD

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΒΡΑΧΝΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ

ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΙ ΜΑΧΗΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α΄ ΤΑΞΙΝ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

ΕΓΚΡΙΘΕΙΣΑ

ΕΝ ΤΩ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑΝ 1901—1906

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ

935/1902
κ.ν.π.

ΕΚ Π

2091

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΑΙ „ΜΟΥΣΑΙ“ Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗ

15 — ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ — 15

1901

Ἐν Ἀθήναις τῇ 28 Μαΐου 1901

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

**Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς
Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.**

Πρὸς τὸν κ. Ν. Βραχνόν, καθηγητὴν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸν νόμον ΒΤΓ' τῆς 12 Ἰουλίου 1895 περὶ διδακτικῶν βιβλίων τῆς μέσης καὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ Β. Διάταγμα τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1895 καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰκείας ἐπιτροπείας τῶν κριτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων, τῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰσακτέων, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπείας ταύτης, ὅπως τὸ ὑμέτερον σύγγραμμα Ἱστορία διὰ τὴν α' τάξιν, τὸ κατὰ τὸν εἰρημένον νόμον ἐγκριθὲν, εἰσαχθῆ ἔν τοις δημοσίοις, δημοσυντηρητοῖς καὶ ἰδιωτικοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις, ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη, ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1901-1902.

Ὁ Ὑπουργός
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΣΤΑΗΣ

Στέφ. Μ. Παρίσης

ΤΟΙΣ ΦΙΛΟΙΣ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΙΣ

Ἡ περὶ τῆς ἱστορίας μου ταύτης ἔκθεσις τῆς Ἐπιτροπείας τῶν κριτῶν ἔχει ὡς ἐξῆς.

« Ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου τούτου εἶνε πολὺ καλὴ καὶ εὐληπτος, ὁ δὲ συγγραφεὺς ἔχων, ὡς καὶ αὐτὸς λέγει, ὑπ' ὄψιν τὴν φύσιν τῶν μαθητῶν, ὑπὲρ ὧν ἔγραφε, δὲν παρεξέκλινε οὐδ' ὑπερέβη τὰ ὅρια ἐν τε τῇ κατασκευῇ τῆς φράσεως καὶ τῆς περιόδου καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ τῆς ὕλης καὶ ἐν τῇ διαμορφώσει αὐτῆς εἰς βιβλίον σύμμετρον καὶ διδακτικόν. Ὑπερέχει δὲ ἡ ἱστορία αὕτη πασῶν κατὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἱστορουμένων καὶ σπανίως δύναται τις νὰ εὔρη τι ἡμελημένον καὶ τοῦτο οὐ πολλῆς φροντίδος ἄξιον ».

Κατόπιν τῶν ὅσα ἡ Ἐπιτροπεία τῶν κριτῶν γράφει περὶ τῆς ἀνὰ χεῖρας ἱστορίας μου νομίζω ὅτι παρέλκει πᾶσα ἄλλη σύστασις αὐτῆς. Ὀλίγα δὲ τινα προστίθῃμι ἐνταῦθα πρὸς ἐξήγησιν καινοτομίας τινός, ἣν εἰσήγαγον εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ τῶν τριῶν τευχῶν τῆς ἱστορίας μου.

Πάντες οἱ διδάσκοντες τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας γνωρίζουσι βεβαίως ἐκ πείρας ὅτι ἀσφαλὲς μέσον πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ἐν τῇ μνήμῃ τῶν μαθητῶν, πλὴν τῆς σαφούς καὶ εὐλήπτου διδασκαλίας, εἶναι καὶ ἡ συχνὴ καὶ κατὰ τρόπον μεθοδικὸν ἐπανάληψις τῶν δεδιδασγμένων. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ συγγραφῇ τῶν διὰ τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἱστοριῶν μου ἠκολούθησα τὸ Γαλλικὸν σύστημα· ἔγραψα δηλονότι καὶ « συγκεντρωτικὰς ἐρωτήσεις », ἧ, ὅπως τὰς ὀνομάζω, « ἀσκήσεις » μετὰ πάσης ἀκριβείας, ἀναφερομένας χωριστὰ εἰς ἐκάστην παράγραφον.

Μετὰ τὴν διδασκαλίαν παραγράφων τινῶν ὁ διδάσκαλος θὰ ἀποτεινῇ πρὸς τοὺς μαθητὰς τὰς εἰς τὸ διδαχθὲν μέρος ἀναφερομένας ἐρωτήσεις κατὰ σειρὰν ἢ καὶ κατ' ἐκλογὴν καὶ κατ' ἐπαναλη-

φιν ἐνίοτε. Οὕτω δὲ ἀνακαλῶν συγνάκις εἰς τὴν μνήμην τῶν μαθητῶν τὰ διάφορα ἱστορικά γεγονότα θὰ κατορθώσῃ ἄνευ πολλοῦ κόπου νὰ καθιστᾷ εἰς τοὺς μαθητὰς ἐμπέδους τὰς ἱστορικὰς γνώσεις· τὸ αὐτὸ δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ κάμνη καὶ ἐν ἐκάστῳ μαθήματι· ἀλλὰ πρωτίστως πρέπει ν' ἀπαιτῆ παρὰ τῶν μαθητῶν σαφῆ καὶ ὅσον τὸ δυνατόν σύντομον ἀπόκρισιν εἰς τὴν ἀπευθυνομένην αὐτοῖς ἐρώτησιν.

Ἐν Πειραιῖ τῇ 27 Μαΐου 1901.

Ν. Ι. ΒΡΑΧΝΟΣ

Πᾶν ἀντίτυπον φέρει τὴν κάτωθι ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότου.

Τύποις Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ἐν Ἀθήναις.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ

ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

§ 1. Διαίρεσις τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων

Ἡ ἱστορία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων διαιρεῖται εἰς πέντε περιόδους.

Α'. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς καθόδου τῶν Δωριέων (— 1104 π. Χ.).

Β'. Ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων (1104—500 π. Χ.).

Γ'. Ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (500—331 π. Χ.).

Δ'. Ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης (431—338 π. Χ.).

Ε'. Ἀπὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων (338—146 π. Χ.).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ (προϊστορικὴ)

§ 2 Ἑλλάς.

Ἑλλάς κατὰ πρῶτον ὀνομάζετο μικρά τις χώρα ἐν Φθίᾳ τῆς Θεσσαλίας· ἐκείθεν δὲ ὀλίγον καὶ ὀλίγον τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν χερσόνησον, ἣτις εἶνε ἡ ἀνατολικωτέρα τῶν τριῶν χερσονήσων τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης· Ὅθεν καὶ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος ὀνομάζεται αὕτη. Εἶνε δὲ ἡ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος πρὸς βορρᾶν μὲν τραχεῖα καὶ συνεχῆς ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου, πρὸς νότον δὲ στενὴ, ἀκανόνιστος καὶ πλήρης κόλπων.

Ἱστορικῶς ὁμοῦς ἡ Ἑλλάς δὲν περιορίζεται εἰς τὴν χερσόνησον

ἀλλήλας, ὡς ἀποτελεῦσαι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, τὴν Ἑλληνικὴν· διὰ τοῦτο εὐκόλως ἐνόει ὁ Δωριεὺς τὸν Ἰωνα λ. χ. γράφοντα ἢ ὀμιλοῦντα, καὶ ὁ Αἰολεὺς τὸν Δωριεὶά κ.λ.π.

§ 5. Ἐποικοὶ

Ἡ μυθολογία ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἑλλήνων συνετέλεσαν καὶ ξένοι ἔποικοι ἐλθόντες ἐκ τῆς Ἀνατολῆς. οὕτω λέγεται ὅτι ὁ Κέκροψ ἦλθεν ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἔγεινε βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων· ἔκτισε τὴν Ἀκρόπολιν, ἣτις ἀπ' αὐτοῦ ὠνομάσθη Κεκροπία· συνήκισε τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς εἰς 12 δήμους καὶ ἐδίδαξεν αὐτοὺς διαφόρους τέχνας. — Ὁ Δαναὸς ἦλθεν ἐκ τῆς Ἄνω Αἰγύπτου εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου ἔγεινε βασιλεὺς, καὶ ἐξ αὐτοῦ οἱ ὑπήκοοί του ὠνομάσθησαν Δαναοί. — Ὁ Κάδμος ἐκ τῆς Φοινίκης ἦλθεν εἰς τὰς Θήβας, ὅπου ἔκτισε τὴν ἀκρόπολιν Καδμείαν, ἔφερε δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαιῆτου. — Τέλος δὲ ὁ Πέλοψ ἐλθὼν ἐκ τῆς Φρυγίας εἰς τὴν Πίσαν τῆς Ἠλίδος ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Οἰνομάου Ἰπποδάμειαν καὶ μετὰ ταῦτα ἔγεινε βασιλεὺς· ἐξ αὐτοῦ δὲ ὠνομάσθη Πελοπόννησος ἅπασα ἢ χερσονήσος, ἢ ὅποια πρότερον ἐκαλεῖτο Ἀπία.

§ 6. Ἡρωϊκοὶ χρόνοι.

Κατὰ τὰς μυθικὰς διηγήσεις ἡ ἀρχαιοτάτη ἐποχὴ τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν ἡρωϊκὴ. Ἄνδρες, οἵτινες ὑπερεῖχον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ κατὰ τὴν σωματικὴν δῶμην καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἀρετάς, κατεπολέμησαν ληστὰς, κατέβαλον θηρία καὶ τέρατα καὶ τοιοῦτοιτρόπως προήγαγον τὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας· τοὺς ἄνδρας τούτους ὁ λαὸς ὠνόμαζεν ἥρωας καὶ μετὰ θάνατον ἐλάτρευεν ὡς ἡμίθεοι. Πᾶσα πόλις καὶ πᾶσα φυλὴ εἶχεν ἰδίους ἥρωας, οἱ ὅποιοι ἀνήγον τὸ γένος των εἰς τοὺς θεοὺς καὶ μάλιστα εἰς τὸν Δία· ἐπιφανέστατοι δὲ ἐκ τούτων ἦσαν ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεὺς καὶ ἄλλοι.

α) Ἡρακλῆς

Ὁ Ἡρακλῆς, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἦτο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης, ἐγεννήθη δὲ ἐν Θήβαις. Μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἡρακλέους ὁ Ζεὺς ἐκάρουξεν ἐνώπιον τῆς συνελεύσεως τῶν θεῶν διὰ τὴν ἐπιούσαν ἔμελλε νὰ γεννηθῆ παιδίον, τὸ ὁποῖον ἐπέπρωτο νὰ βασιλεύσῃ ἐν Μυκῆναις. Ἡ ζηλότυπος ὁμως Ἡρα, διὰ τῆς Εἰλυθείας (θεᾶς τῶν τοκετῶν), ἀνέστειλεν ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν γέννησιν τοῦ Ἡρακλέους, ἐπέσπενσε δὲ τὴν γέννησιν τοῦ ἑξαδέλφου τοῦ Εὐρυσθέως. Τοιοῦτοτρόπως ὁ θρόνος τῶν Μυκηνῶν περιῆλθεν εἰς τὸν Εὐρυσθέα παρὰ τὴν δῆλωσιν τοῦ Διός. Ἡ Ἡρα καὶ μετὰ τοῦτο κατεδίωκεν ἀπηνῶς τὸν Ἡρακλέα ὅτι ἀκόμη ἦτο βρέφος ἐν τῷ λίκνῳ, ἔπεμψε κατ' αὐτοῦ δύο ὑπερμεγέθεις ὄφεις· ἀλλ' ὁ Ἡρακλῆς συλλαβὼν αὐτοὺς μὲ τὰς σιβαράς του χεῖρας ἔπνιξε καὶ τοὺς δύο. Ὅτε ἔγειεν ἀνῆρ, κατελήφθη ἡμέραν τινα ὑπὸ μανίας, τὴν ὁποίαν ἐνέβαλεν εἰς αὐτὸν ἡ Ἡρα, καὶ ἐφόνησε τὴν σύζυγόν του καὶ τρία τέκνα του ἵνα δὲ ἐξιλεώσῃ τοὺς θεοὺς, διετάχθη ὑπὸ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν νὰ δουλεύσῃ ἐπὶ 12 ἔτη εἰς τὸν Εὐρυσθέα, τὸν βασιλέα τῶν Μυκηνῶν, ἐκτελῶν ἀγογγύστως πάσας τὰς διαταγὰς ἐκείνου.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Ἡρακλῆς διατασσόμενος ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως ἐξετέλεσε τοὺς 12 περιφήμους ἄθλους του, διὰ τῶν ὁποίων ἔγειεν ὁ ὀνομαστότατος πάντων τῶν ἡρώων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· τελευταῖον ὁμως ὁ ἦρωρ ὑπέμεινεν ὀδυνηρότατον θάνατον, δηλητηριασθεὶς ἐξ ἀγνοίας ὑπὸ τῆς δευτέρας συζύγου του Δηϊανείρας διὰ τινος χιτῶνος, ὅστις εἶχεν ἐμβαφῆ εἰς τὸ αἷμα τοῦ κενταύρου Νέσσου. Ὅτε ἐνεδύθη τὸν χιτῶνα ἐκείνου ὁ Ἡρακλῆς, ἤσθάνθη ὄλον τὸ σῶμά του φλογιζόμενον καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπέφερε τοὺς δοιμοὺς πόνοὺς ἤναψεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ὄρους Οὐίτης πυρὰν καὶ ἐκάη ἐπ' αὐτῆς. Μετὰ θάνατον ἔγειεν ἡμίθεος καὶ ἀνέβη εἰς τὸν Ὀλυμπον, ὅπου ἔλαβε σύζυγον τὴν Ἡβην, θεὰν τῆς νεότητος.

β) Θησεὺς

Ὅπως ὁ Ἡρακλῆς θεωρεῖται ὁ καὶ ἐξοχὴν ἦρωρ τῶν Δωριέων, οὕτω καὶ ὁ Θησεὺς θεωρεῖται ὁ μέγιστος ἦρωρ τῶν Ἰώνων.— Ὁ Θησεὺς ἦτο υἱὸς τοῦ Αἰγέως, βασιλέως τῆς Ἀττικῆς, καὶ τῆς Αἰθρας, θυγα-

τὸς τοῦ βασιλέως τῆς Τροιζῆνος Πιθέως, ἐγεννήθη δὲ ἐν Τροιζῆνι. Ὅτε ἔγεινε νεανίας ὁ Θησεὺς ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Τροιζῆνος εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς τὸν πατέρα του, καθ' ὁδὸν δὲ ἐφόνευσε πολλοὺς κακούργους καὶ λησιτάς, οἵτινες καθίστων ἀδιάστατον τὴν ὁδὸν ἀπὸ Τροιζῆνος εἰς Ἀθήνας, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀπήλλαξε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰ ἀνθρωπόμορφα ἐκεῖνα τέρατα. Ἄμα ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας ὁ Θησεὺς ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς του καὶ συνεστήθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν λαὸν ὡς νόμιμος διάδοχος. Καὶ τὰς Ἀθήνας δὲ ὁ Θησεὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὸν φοβερὸν Μαραθῶνιον ταῦρον φονεύσας αὐτόν.

Ἄλλὰ τὸ ἀξιολογώτατον ἐκ πάντων τῶν κατορθωμάτων τοῦ Θησεῦς εἶνε ὅτι ἀπήλλαξεν οὗτος τὴν πατρίδα του ἀπὸ αἰσχροῦ καὶ ἐπονεϊδίσιον φόρον, τὸν ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι ἐπλήρωνον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Κρήτης Μίνωα. Ὁ Μίνωος δηλ. νικήσας τοὺς Ἀθηναίους ἐν πολέμῳ ὑπεχρέωσεν αὐτοὺς νὰ πέμπωσι κατ' ἔτος εἰς τὴν Κρήτην ἐπὶ νέους καὶ ἐπὶ παρθένους, τοὺς ὁποίους ἔρριπτεν ὡς βορὰν εἰς τὸν Μινώταυρον ἦτο δὲ ὁ Μινώταυρος τέρας κατὰ τὸ ἥμισυ ἄνθρωπος καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ ταῦρος, καὶ εἶχεν ἐγκλεισθῆ ὑπὸ τοῦ Μίνωος εἰς τὸν περίφημον Λαζύρινθον, ὅστις ἦτο βαθὺ καὶ σκοτεινὸν σπήλαιον, ἔχον τόσους ἐλιγμούς, ὥστε ὁ εἰσερχόμενος εἰς αὐτὸ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξέλθῃ.

Ὅτε τὰ θύματα τοῦ Μινωταύρου ἐμελλον ν' ἀναχωρήσωσιν εἰς Κρήτην, ὁ Θησεὺς ἐζήτησε παρὰ τοῦ πατρὸς του νὰ συγκαταλεχθῆ μεταξὺ αὐτῶν, ἐπειδὴ ἠλπίζεν ὅτι θὰ φονεύσῃ τὸ τέρας καὶ τοιοῦτοτρόπως θ' ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐκείνην συμφορὰν. Ὁ πατὴρ του συγκατετέθη καὶ ὁ Θησεὺς ἀνεχώρησεν εἰς Κρήτην.

Ὅτε ἔφθασαν εἰς Κρήτην, ὁ Μίνωος διέταξε νὰ ὀρίωσι τὰ θύματα εἰς τὸν Λαζύρινθον ἄλλ' ἢ Ἀριάδνη, ἡ κόρη τοῦ Μίνωος, ἰδοῦσα τὸν Θησεῖα καὶ συμπαθήσασα πρὸς αὐτόν, τῷ ἔδωκε μίτον (νῆμα)· τοῦτον ὁ Θησεὺς ἔδρασε εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Λαζυρίνθου καὶ ἐκτυλίσσωσιν ἐπρωχώρησεν εἰς τὸ βάθος τοῦ σπηλαίου· ἐκεῖ ἠκούσθη φοβερὸς μυκηθμός· ὁ Θησεὺς ὄμως, χωρὶς νὰ δειλιάσῃ, ὄρμα καὶ φονεύει τὸ θηρίον, ἔπειτα δὲ ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ μίτου ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ Λαζυρίνθου καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῶν συντρόφων του, παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν Ἀριάδνην, τὴν ὁποῖαν ὄμως ἀφῆκε κοιμωμένην εἰς τὴν Νάξον.

Κατὰ τὴν ἐπάνοδον ὁ ναύκληρος ἐκ τῆς πολλῆς χαρᾶς του ἐλησμό-

νησε ν' ἀλλάξῃ τὰ μέλανα ἰστία, τὰ ὅποια τὸ πλοῖον ἔφερεν ὡς σημεῖον πένθους, καὶ ἀντ' αὐτῶν νὰ θέσῃ λευκά, συμφώνως μὲ τὴν παραγγελίαν τοῦ Αἰγέως. Ὁ Αἰγεὺς ἰδὼν μακρόθεν τὸ πλοῖον ἐπιστρέφον μὲ μέλανα ἰστία καὶ νομίσας ὅτι ὁ υἱὸς του ἀπέθανεν, ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγη, ἣ δὲ θάλασσα ἔκτοτε ὠνομάσθη ἐκ τοῦ ὀνόματός του Αἰγαῖον πέλαγος. Οἱ Ἀθηναῖοι κατῆλθον καὶ ὑπεδέχθησαν τὸν ἦρωα καὶ ἀνηγόρευσαν αὐτὸν βασιλέα.

Ὁ Θησεὺς γενόμενος βασιλεὺς ἐκυσέειρνε τὴν χώραν μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ συνέσεως. Διήρσε τὸν λαὸν εἰς τρεῖς τάξεις: εὐπατρίδας (εὐγενεῖς), γεωμόρους (γεωκλήμονας) καὶ δημοιοργούς (τεχνίτας). Ἡ Ἀττικὴ ἐπὶ Κέκροπος, ὡς εἶδομεν, διηρεῖτο εἰς 12 δήμους· ἕκαστος δῆμος εἶχεν ἰδίους ἄρχοντας καὶ ἴδιον βουλευτήριον. Ὁ Θησεὺς κατήργησε τὰ βουλευτήρια ταῦτα καὶ ἦνωσε πολιτικῶς τοὺς 12 δήμους ὑπὸ μίαν ἀρχήν, καταστήσας πρωτεύουσαν τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἴδρυσεν ἐν βουλευτήριον καὶ ἐν πρυτανεῖον κοινόν· πρὸς ἀνάμνησιν δὲ τῆς πολιτικῆς ταύτης ἐνώσεως ὄρισε νὰ ἐορτάζωνται κατ' ἔτος τὰ Συνοίκια. Συνέστησε προσέτι τὴν μεγάλην ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων· κατορθώσας δὲ νὰ προσλάβῃ εἰς τὸ κράτος τῆς Ἀττικῆς καὶ τὴν Μεγαρίδα ἴδρυσεν τὸν ἀγῶνα τῶν Ἰσθμίων. Κατόπιν ὅμως ἐπειδὴ ἐφόνευσεν ἀδίκως τὸν υἱὸν του Ἰππόλυτον διαζηθέντα ὑπὸ τῆς μητριᾶς του Φαίδρας, ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Σκῦρον· ἐκεῖ ὅμως ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς νήσου Λυκομήδους. Πολὺν δὲ ὕστερον, ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ὁ ἔνδοξος τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς Κίμων μετεκόμισεν τὰ δοτᾶ τοῦ Θησεῦς εἰς Ἀθήνας (τῷ 468 π. Χ.), οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν αὐτὰ μεγαλοπρεπῶς καὶ πρὸς τιμὴν του ἀνήγειραν ναὸν Θησεῖον καλούμενον.

§ 7. Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία.

Ἐκτὸς τῶν μεμονωμένων κατορθωμάτων τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἥρωος συνέβησαν κατὰ τὴν μυθιστορικὴν ἐκείνην ἐποχὴν καὶ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἔλαβον μέρος πολλοὶ ἥρωες· πρώτη τοιαύτη κοινὴ ἐπιχείρησις ἀναφέρεται ἢ πολυθρόλητος Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία.

Ὁ Ἀθάμας, βασιλεὺς τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ Ὀρχομενοῦ, εἶχεν ἀποκτήσῃ

ἐκ τῆς συζύγου του Νεφέλης δύο τέκνα, τὸν Φρίξον καὶ τὴν Ἑλλην· μετὰ ταῦτα ἀποπέμφας τὴν Νεφέλην ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Κάδμου Ἰνώ. Ἡ Ἰνώ, ὡς μητριὰ, ἐμίσει τὰ παῖδια καὶ ἐξήτει νὰ τὰ ἐξολοθρεύσῃ· κατώρθωσε λοιπὸν ἡ πονηρὰ αὕτη γυνὴ νὰ ἔλθῃ χρυσὸς ἐκ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, διὰ τοῦ ὁποίου διατάσσετο ὁ Ἀθάμας νὰ θυσιάσῃ τὰ δύο τέκνα του εἰς τοὺς θεοὺς· ὅτε ὁμως ὁ Φρίξος καὶ ἡ Ἑλλη προσήχθησαν εἰς τὸν βωμὸν διὰ νὰ θυσιασθῶσιν, ἡ μήτηρ των Νεφέλη τὰ ἤρπασε καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὰ χρυσόμαλλον κριόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπέεσαν τὰ παῖδια καὶ φερόμενα ἐπὶ τῆς θαλάσσης διηθύνοντο πρὸς ἀνατολάς. Καθ' ὁδὸν ἡ Ἑλλη ζαλισθεῖσα ἔπεσεν ἐκ τοῦ κριοῦ καὶ ἐπνίγη εἰς τὸν στενὸν πορθμὸν, ὅστις ἀπ' αὐτῆς ὠνομάσθη Ἑλλήσποντος. Ὁ δὲ Φρίξος ἐξακολουθήσας τὴν πορείαν του ἔφθασεν εἰς Κολχίδα (εἰς τὰ ἀνατολικά παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου), ὅπου τὸν μὲν κριὸν ἐθυσίασεν εἰς τὸν Φύξιον (προστάτην τῶν φυγάδων) Δία, τὸ δὲ δέρας (δέρμα) ἐδώρησεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Κολχίδος Αἰήτην, ὅστις τὸ ἐκρέμασεν εἰς τὸ ἱερὸν ἄλσος τοῦ Ἄρειος καὶ ἐπέστησε φύλακα δράκοντα ἀκοίμητον.

Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὁ Πελλίας ἐκθρονίσας τὸν ἀδελφόν του Αἴσωνα, βασιλέα τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Ἰωλκοῦ, ἤρπασεν αὐτὸς τὴν βασιλείαν. Μετὰ τινα ἔτη παρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ Πελίου ὁ ἠλικιωθεὶς υἱὸς τοῦ Αἴσωνος Ἰάσων καὶ ἀπήτησε τὴν πατρικὴν βασιλείαν. Ὁ Πελλίας θέλων ν' ἀποφύγῃ εὐσχήμως τὴν ἐκτέλεσιν τῆς δικαίας ἀπαιτήσεως τοῦ Ἰάσωνος, διέταξεν αὐτὸν νὰ φέρῃ πρότερον ἐκ τῆς Κολχίδος τὸ χρυσόμαλλον δέρας.

Ὁ Ἰάσων ὑπήκουσε προθύμως· ναυπηγήσας δὲ πεντηκόντορον ναῦν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν Ἀργὼ (= ταχεῖαν) καὶ παραλαβὼν ὡς συμπλωτῆρας τοὺς περιφημοτέρους ἤρωας τῆς ἐποχῆς τὸν Ἡρακλέα, τὸν Θησέα, τοὺς Διοσκούρους Κάστορα καὶ Πολυδεύκη, τὸν Πηλέα, τὸν αἰοιδὸν Ὀρφέα καὶ ἄλλους, οἵτινες ἐκ τῆς Ἀργοῦς ὠνομάσθησαν Ἀργοναῦται, ἀπέπλευσεν ἐκ τῆς Ἰωλκοῦ καὶ μετὰ πολλοὺς κινδύνους ἔφθασεν εἰς τὴν Κολχίδα διὰ τῆς βοηθείας δὲ τῆς θυγατρὸς τοῦ Αἰήτου Μηδείας, ἣτις ἠγάπησεν αὐτόν, κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὸ χρυσόμαλλον δέρας καὶ κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰωλκὸν παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν Μηδείαν· παραδώσας δὲ εἰς τὸν Πελλίαν τὸ χρυσόμαλλον δέρας παρέλαβε τὴν βασιλείαν. Μετὰ τινα χρόνον

ἔξειδιώχθη ἐκ τῆς Ἰωλκοῦ καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

§ 8. Οἰδίπους τύραννος.

Ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Λαῖος, ἀπόγονος τοῦ Κάδμου, εἶχε λάβη χρησμόν ὅτι τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον θὰ γεννήσῃ ἡ σύζυγός του Ἰοκάστη, ἔμελλε νὰ φονεύσῃ αὐτόν. Μετ' ὀλίγον ἡ Ἰοκάστη ἐγέννησεν ἄρρεν ὁ Λαῖος, φοβούμενος τὸν χρησμόν, διετρόπησε τὰ σφυρά τοῦ βρέφους καὶ παρέδωκεν αὐτὸ εἰς τινὰ ὑπηρετὴν του διὰ νὰ τὸ φέρῃ καὶ τὸ ἐκθέσῃ ἐπὶ τοῦ ὄρους Κιθαιρώνας. Κατὰ τὴν ὁμῶς ποιμὴν τις τοῦ βασιλέως τῆς Κορίνθου Πολύβου εὗρε τὸ παιδίον καὶ τὸ ἔφερεν εἰς τὸν Ὀλύβου, ὅστις, ἐπειδὴ ἦτο ἄτεκνος, τὸ υἱοθέτησε καὶ τὸ ὠνόμασεν Οἰδίπουν ἕνεκα τοῦ οἰδήματος τῶν ποδῶν του.

Ὅτε ἐμεγάλωσεν ὁ Οἰδίπους, ὑβρίσθη ἡμέραν τινα ὑπὸ τινος τῶν συνομηλίκων του ὡς νόθος· ἔλθων δὲ εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν διὰ νὰ μάθῃ τίνας ἦσαν οἱ ἀληθεῖς γονεῖς του, ἔλαβε τὴν ἀπόκρισιν νὰ μὴ ὑπάγῃ εἰς τὴν πατρίδα του, διότι θὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα του καὶ θὰ λάβῃ σύζυγον τὴν μητέρα του. Ὁ Οἰδίπους φεύγων τὴν Κόρινθον, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει πατρίδα του, ἐπορεύθη πρὸς τὴν Φωκίδα, συναντήσας δὲ καθ' ὁδὸν τὸν Λαῖον ἐφ' ἀμάξης καὶ ἔλθων εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς ἀκολούθους αὐτοῦ, ἐφόνευσεν αὐτὸν μὴ γνωρίζων ὅτι ἦτο ὁ πατὴρ του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λαῖου ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ ἀδελφὸς τῆς Ἰοκάστης Κρέων. Τότε παρουσιάσθη ἔξωθεν τῶν Θηβῶν τέρας τι ὀνομαζόμενον Σφίγξ, ἣτις καθημένη ἐπὶ βράχου ἐπρότεινεν εἰς τοὺς διαβάτας τὸ ἐξῆς αἶνιγμα «ποῖον ζῶον τὴν πρῶταν εἶνε τετραπόουν, τὴν μεσημβρίαν δίπουν καὶ τὴν ἐσπέραν τρίπουν», τοὺς δὲ μὴ δυναμένους νὰ τὸ λύσωσι κατέτρωγεν.

Ὁ Κρέων θέλων ν' ἀπαλλάξῃ τὸν τόπον ἀπὸ τὸ μέγα τοῦτο κακόν, ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ τὴν βασιλείαν, προσέτι δὲ καὶ τὴν Ἰοκάστην σύζυγον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε λύσῃ τὸ αἶνιγμα· τότε προσῆλθε καὶ ὁ Οἰδίπους, ὅστις ἔλυσεν τὸ αἶνιγμα, εἰπὼν ὅτι εἶνε ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ Σφίγξ ὀφθεῖσα ἐκ τοῦ βράχου, ὅπου ἐκάθητο, ἐφονεύθη, ὁ δὲ Οἰδίπους ἔγεινε βασιλεὺς τῶν Θηβῶν καὶ ἔλαβε σύζυγον τὴν μητέρα του Ἰοκάστην.

Ἐκ τοῦ ἀνοσίου τούτου γάμου ἐγεννήθησαν τέσσαρα τέκνα, ὁ ἕτε-

οκλήης, ὁ Πολυνείκης, ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἴσμήνη. Οἱ θεοὶ ὀργισθέντες διὰ τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο ἔπεμψαν εἰς τοὺς Θηβαίους λοιμὸν φοβερόν. Ὁ Οἰδίπους ἐρωτᾷ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν πῶς δύναται νὰ σώσῃ τὴν πόλιν, μετὰ τῆς ὁποίας ἀληθῶς συμπάσχει, τὸ δὲ μαντεῖον ἀποκρίνεται «ἐὰν διώξῃ τὸν φονεὰ τοῦ Λαΐου». Ἀναζητῶν τοῦτον ὁ Οἰδίπους μαθαίνει παρὰ τοῦ μάντεως Τειρεσίου ὅτι αὐτὸς ἐφόνευσε τὸν Λαῖον, ὅστις ἦτο πατήρ του, καὶ ἔλαβε σύζυγον τὴν Ἰοκάστην, ἣτις ἦτο μήτηρ του, καὶ ἐγέννησε τέκνα, τὰ ὅποια ἦσαν συγχρόνως καὶ ἀδελφοί του! Πρὸ τοῦ τρομεροῦ τούτου ἀνοσιουργήματος ὁ Οἰδίπους καταλαμβάνεται ὑπὸ φοβῆς, ἐξορύσσει τοὺς ὀφθαλμούς του, καταρᾶται τοὺς δύο υἱούς του, οἵτινες καμμίαν φροντίδα δὲν ἔλαβον ὑπὲρ τοῦ δυστυχοῦς πατρός των, καὶ ὀδηγούμενος ὑπὸ τῆς φιλότητος θυγατρὸς του Ἀντιγόνης ἔρχεται εἰς τὸν Κολωνόν τῆς Ἀττικῆς καὶ ἀποθνήσκει ἐν τῷ ἱερῷ τῶν Εὐμενίδων (Ἐρινύων), ἡ δὲ μήτηρ του Ἰοκάστη ἀπηγχονίσθη.

§ 9. Πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ ὁ τῶν ἐπιγόνων

Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Οἰδίποδος παρέλαβον τὴν βασιλείαν καὶ συνεφώνησαν νὰ βασιλεύωσιν ἐναλλὰξ ἐπὶ ἓν ἔτος· ἀλλ' ὁ Ἐτεοκλῆς βασιλεύσας πρῶτος ἠρνήθη νὰ δώσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἀδελφόν του μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἔτους. Τότε ὁ Πολυνείκης ὀργισθεὶς κατέφυγεν εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Ἄργους Ἀδραστιον, γίνεται γαμβρὸς αὐτοῦ ἐπὶ θυγατρὶ καὶ ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ὁ πόλεμος οὗτος ὀνομάζεται πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, διότι ἐπὶ στρατηγοὶ ἐξεστράτευσαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀδράστου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνίκησαν οἱ Ἄργεῖοι, ἔπειτα ὁμοῦς ἀπεκρούσθησαν· τότε ὁ Πολυνείκης ἐπρότεινε νὰ κριθῇ ὁ ἀγὼν διὰ μονομαχίας τῶν δύο ἀδελφῶν. Μονομαχοῦσι λοιπὸν ὁ Ἐτεοκλῆς καὶ ὁ Πολυνείκης καὶ φονεύονται ἀμφότεροι.

Ὁ Κρέων καὶ πάλιν ἔλαβε τὴν βασιλείαν καὶ διέταξεν ὁ μὲν Ἐτεοκλῆς νὰ κηδευθῇ καὶ νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς αὐτὸν τὰ νενομισμένα, τὸ δὲ σῶμα τοῦ Πολυνείκου, ὡς πολεμήσαντος ἐναντίον τῆς πατρίδος του, νὰ μείνῃ ἄταφον καὶ νὰ γείνη βορὰ τῶν κυνῶν καὶ τῶν ὄρνέων. Ἡ μεγαλόφρων ὁμοῦς ἀδελφὴ τοῦ Πολυνείκου Ἀντιγόνη παραβαίνει τὴν σκληρὰν καὶ ἄδικον διαταγὴν τοῦ τυράννου καὶ θάπτει τὸν ἀδελφόν της,

συλληφθεῖσα δὲ καταδικάζεται εἰς θάνατον ἀλλὰ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Κρέοντος Αἴμων, μνηστήρ τῆς Ἀντιγόνης, αὐτοκτονεῖ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς, καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Κρέοντος Εὐρυδίκη, μαθοῦσα τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τῆς, ἀπαγχονίζεται τοιουτοτρόπως τὰ δυστυχήματα ἐπῆλθον τὸ ἐν κατοίῳ τοῦ ἄλλου ἔνεκεν τῆς σκληρότητος τοῦ Κρέοντος καὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀσεβείας πρὸς τὰ θεῖα.

Δέκα ἔτη μετὰ ταῦτα οἱ παῖδες τῶν ἐπὶ στρατηγῶν, οἱ καλούμενοι ἐπίγονοι, ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ κυριεύσαντες αὐτὰς ἀνεβίβασαν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν υἱὸν τοῦ Πολυνείκουσ Θέρσανδρον.

§ 10. Τρωϊκὸς πόλεμος.

Τὸ τελευταῖον, ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαιότερον καὶ σημαντικώτερον γεγονός τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων εἶνε ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος, τοῦ ὁποῖου αἰτία ὑπῆρξεν ἡ ἐξῆς

Εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔκειτο τὸ βασιλεῖον τῆς Τροίας, τοῦ ὁποῖου πρωτεύουσα ἦτο τὸ Ἴλιον. Ὅτε ἐβασίλευεν ἐν Τροίᾳ ὁ Πρίαμος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πάρις ἐλθὼν ποτε εἰς τὴν Σπάρτην ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῆς Μενελάου· κατὰ τὴν ἀπουσίαν ὁμοῦ τοῦ Μενελάου, μεταδάντος εἰς Κρήτην ἔνεκεν ἐορτῆς τινος, ὁ Πάρις ἀπεπλάνησε τὴν σύζυγόν του, τὴν ὠραιάν Ἑλένην, καὶ ἔπεισεν αὐτὴν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς Τροίαν.

Ὁ Μενέλαος ἐπιστρέψας ἐκ Κρήτης ἔμαθε τὴν ἀρπαγὴν τῆς συζύγου του, ἀμέσως δὲ κατέστησεν αὐτὴν γνωστὴν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἀγαμέμνονα, βασιλέα τῶν Μυκηνῶν, καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἡγεμόνας τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἕλληνες ἐθεώρησαν τὴν ἀρπαγὴν ταύτην ὡς κοινὴν προσβολὴν καὶ ὕβριν καθ ὅλης τῆς Ἑλλάδος, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισαν νὰ τιμωρήσωσι τὸν αὐθάδη ἄρπαγα. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν λοιπὸν τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἀγαμέμνονος ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῶν Τρώων οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἑλλάδος: ὁ ξανθὸς Μενέλαος, ὁ γηραιὸς βασιλεὺς τῆς Πύλου Νέστωρ, ὁ πολυμήχανος βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεύς, ὁ ἀνδρειότατος πάντων τῶν Ἑλλήνων Ἀχιλλεύς, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Φθίως Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος, θυγατρὸς τοῦ Νηρέως, ὁ τεληρὸς Διομήδης, βασιλεὺς τοῦ Ἄργου, οἱ δύο Αἴ-

αντες, ὁ υἱὸς τοῦ Τελαμῶνος, βασιλέως τῆς Σαλαμῖνος, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ὀϊλέως, ἀρχηγὸς τῶν Δοκρῶν, καὶ ἄλλοι πολλοί.

Οἱ Ἕλληνες ἀνερχόμενοι εἰς 135 χιλ. συνηθροίσθησαν ἐν Ἀυλίδι τῆς Βοιωτίας, ἐκεῖθεν δὲ ἐξέπλευσαν ἐπὶ 1186 πλοίων. Φθάσαντες εἰς Τροίαν, ἐπεχείρησαν νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου, ἀλλ' ἀπεκρούκρουσθησαν ἐπανειλημμένως, διότι καὶ τὰ τείχη αὐτῆς ἦσαν ὑψηλὰ καὶ ὄχυντὰ καὶ οἱ Τρῶες ὠδηγοῦντο ὑπὸ τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Πριάμου, τοῦ ἀνδρειοτάτου πάντων τῶν Τρώων Ἔκτορος.

Τότε οἱ Ἕλληνες ἐπολιόρησαν τὸ Ἴλιον ἐπειδὴ ὁμως δὲν εἶχον τροφάς, οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἐτράπησαν εἰς ληστείας, ὀλίγοι δὲ παρέμενον εἰς τὴν πολιορκίαν, ἧτις ἔνεκα τούτου παρετάθη ἐπὶ δέκα ἔτη.

Τὸ δέκατον ἔτος συνέβη ἡ πολυθρόλυτος ἔρις μεταξὺ Ἀγαμέμνονος καὶ Ἀχιλλέως, ἔνεκα τῆς ὁποίας ὀλίγον ἔλειπε νὰ καταστραφῶσιν οἱ Ἕλληνες καθ' ὀλοκληρίαν· αἰτία τῆς ἔριδος ταύτης ἦτο ὅτι ὁ Ἀγαμέμνων ἀφῆρσε διὰ τῆς βίας ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα τὸ γέρας αὐτοῦ, τὴν καλλιπάρηον Βρισηΐδα. Ὁ Ἀχιλλεὺς θυμωθεὶς ἀπεσύρθη εἰς τὰς σκηνάς του μὲ τοὺς Μυρμιδόνους του (οὕτως ἐλέγοντο οἱ στρατιῶταί του) καὶ δὲν ἐλάμβανε πλέον μέρος εἰς τὰς μάχας.

Οἱ Τρῶες ὠφελοῦμενοι ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ Ἀχιλλέως ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐνίκησαν πολλάκις αὐτούς, ἅπαξ δὲ ἠπειλήσαν νὰ καύσωσι καὶ τὰ πλοῖα αὐτῶν οἱ Ἕλληνες διέτρεξαν μέγαν κίνδυνον· παρεκάλεσαν, ἰκέτευσαν τὸν Ἀχιλλέα κατ' ἐπανάληψιν νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν, ἀλλ' αὐτὸς ἔμεινεν ἄκαμπτος, ἂν καὶ ὁ Ἀγαμέμνων ἐταπεινώθη ἐνώπιόν του. Τέλος, ὅτε ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἔκτορος ὁ φίλιτάτος του Πάτροκλος, ἀποβάλλει τὸν θυμόν, ὁρμᾷ εἰς τὸν πόλεμον, τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς Τρῶας καὶ ἐγκλείει αὐτοὺς ἐντὸς τοῦ τείχους· κατόπιν μονομαχεῖ καὶ φονεύει τὸν Ἔκτορα, τὸν ἄξιον αὐτοῦ ἀντίπαλον, τὸν σύζυγον τῆς Ἀνδρομάχης, τὸν γενναῖον ὑπερασπιστὴν καὶ σωτήρα τῆς Τροίας.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀχιλλεὺς μετ' ὀλίγον φονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, χωρὶς νὰ κυριευθῇ ἡ Τροία· ἐπὶ τέλος ἐκυριεύθη αὕτη διὰ τοῦ ἐξῆς τεχνάσματος τοῦ πανούργου Ὀδυσσεῶς. Κατὰ συμβουλήν αὐτοῦ οἱ Ἕλληνες κατεσκεύασαν μέγαν ξύλινον (δοῦρεῖον) ἵππον, εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ὁποίου ἐκρύβησαν οἱ ἀνδρειότατοι τῶν Ἑλλήνων τὸν ἵππον τοῦτον ἀφῆκαν εἰς τὴν παραλίαν καὶ προσεποιήθησαν ὅτι ἀνεχώρησαν, πράγματι ὁμως ἦλθον καὶ ἐκρύβησαν ὀπισθεν τῆς Τενέδου.

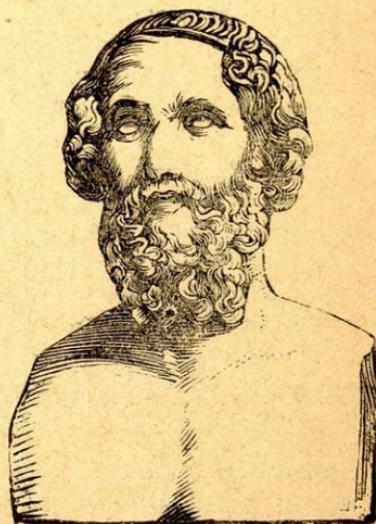
Οἱ Τρωῶες εἶδον τὸν ἵππον μαθόντες δὲ παρὰ τινος αὐτομόλου Ἑλλη-
 ληνος, Σίνωνος καλουμένου, οὗ οἱ Ἕλληνες ἀπελπισθέντες γὰρ κυρι-
 εύσασαι τὴν Τροίαν ἀνεχώρησαν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ οὗ ἀφήκαν
 τὸν δούρειον ἵππον ὡς δῶρον εἰς τὴν Ἀθηναῖν, εἰσήγαγον αὐτὸν περι-
 χαρεῖς εἰς τὴν πόλιν.

Τὴν νύκτα ὁμοῦ, ἐν ᾧ οἱ Τρωῶες κατάκοποι ἐκ τοῦ πολέμου εἶχον
 παραδοθῆ εἰς τὸν ἵππον, οἱ ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ δουρείου ἵππου κεκλει-
 σμένοι ἦρωες ἐξεληθόντες ἐφόνευσαν
 τοὺς ὀλίγους φύλακας καὶ ἤνοιξαν
 τὰς πύλας τῆς πόλεως· ἐπανεληθόν-
 τες δὲ καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἐκ τῆς
 Τενέδου ἐκυρίευσαν τὴν Τροίαν καὶ
 μετέβαλον αὐτὴν εἰς ἔρειπια καὶ τέ-
 φραν· ὁ γέρον Πρίαμος ἐφρονεύθη.
 ἐκ τῶν Τρωῶων ἄλλοι ἐσφάγησαν καὶ
 ἄλλοι ἐπωλήθησαν ὡς δούλοι ὀλί-
 γοι δὲ ἐσώθησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων
 καὶ ὁ Αἰνεΐας, φέρον ἐπ' ὄμοιο τὸν
 γέροντα πατέρα του Ἀγχίσην.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν
 ἐπιστροφὴν των ὑπέστησαν τὰ πάν-
 δεινα· ὁ Ἀγαμέμνων φθάσας εἰς τὰς
 Μυκήνας ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς ἀπί-

στου συζύγου του Κλυταιμνήστρας καὶ τοῦ ἐξαδέλφου τῆς
 Αἰγίσθου· ὁ Μενέλαος μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ἐφθασε μετὰ τῆς
 Ἑλένης εἰς Σπάρτην· ὁ δὲ Ὀδυσσεύς, ἀφ' οὗ ἐπλανήθη ἐπὶ 10 ἔτη,
 ἐφθασε τέλος εἰς τὴν Ἰθάκην, ὅπου εὔρε τὴν φρόνιμον καὶ πιστὴν σύ-
 ζυγόν του Πηνελόπην, τὴν ὁποίαν ἐπέιζον αὐθάδεις καὶ ὑπερφίαλοι
 μνηστῆρες ζητοῦντες γὰρ τὴν λάβωσι γυναῖκα· τοὺς μνηστῆρας τούτους
 ἐφόνευσεν ὁ Ὀδυσσεύς, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ νιοῦ του Τηλεμάχου.

Μέρος τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἤρχισεν
 ἡ ἔρις μεταξὺ Ἀγαμέμνονος καὶ Ἀχιλλέως, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ
 Ἑκτορος, ἐξύμνησεν ὁ μέγιστος τῶν ποιητῶν τοῦ κόσμου Ὁμηρος εἰς
 τὸ ἀθάνατον αὐτοῦ ποίημα, τὴν Ἰλιάδα. Ὁ Ὁμηρος ἐξύμνησεν ὡσαύ-

ΟΜΗΡΟΣ

τως και τὰς περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεως εἰς τὸ ἔτερον ἀθάνατον ποιήμα του, τὴν Ὀδύσειαν.

Ἀσκήσεις

1-2 Εἰς πόσας και ποίας περιόδους διαιρεῖται ἡ ἱστορία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων; — Ποία γῶρα κατὰ πρῶτον ὠνομάζετο Ἑλλάς και ποῦ ἔπειτα μετεδόθη τὸ ὄνομα τοῦτο; — Ἱστορικῶς ποία γῶρα ὠνομάζεται Ἑλλάς; — Ποία εἶνε μητρόπολις τοῦ Ἑλληνισμοῦ και τί γνωρίζεις περὶ αὐτῆς;

3. Τί γνωρίζεις περὶ τῶν πρῶτων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος; — Τί γνωρίζεις περὶ Κυκλωπέων τειγῶν και ποῦ σφίζονται λείψανα αὐτῶν; — Ποῖοι ἄλλοι λαοὶ κατέωκησαν τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους; — Πῶς ὠνομάσθη ἡ παλαιστάτη ἐποχὴ τῆς Ἑλλάδος και διατί;

4-5. Τί γνωρίζεις περὶ Ἑλλήνων; — Τίνα ἐθεώρουν ὡς γενάρχη των οἱ Ἕλληνες; — Εἰς πόσας φυλάς διηροῦντο οἱ Ἕλληνες και πόθεν ὠνομάσθησαν αὐται; — Τί γνωρίζεις περὶ διαλέκτων; — Τί γνωρίζεις περὶ ἐποίκων;

6. Τίνες ἐκαλοῦντο ἥρωες παρὰ τοῖς ἀρχαίοις και ποῦ ἀνήγον οὗτοι τὸ γένος των; — Τίνες ἦσαν οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν ἠρώων; — Πόσους ἄθλους ἐξετελεσεν ὁ Ἡρακλῆς και κατὰ διαταγὴν τίνος; — Πῶς ἀπέθανεν ὁ Ἡρακλῆς; — Ποῖον εἶνε τὸ σπουδαιότερον τῶν κατορθωμάτων τοῦ Θησεῦς και πῶς ἐξετελέσθη τοῦτο; — Εἰς πόσας τάξεις διήρесе τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς ὁ Θησεὺς και πῶς διερρῦθμισε τὰ τῆς πολιτείας; — Ποίας ἑορτὰς συνέστησεν ὁ Θησεὺς; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Θησεῦς;

7. Τίνος τέκνα ἦσαν ὁ Φρίξος και ἡ Ἑλλη και τί γνωρίζεις περὶ αὐτῶν; — Τίς ἐπεχείρησε τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν και κατὰ διαταγὴν τίνος; — Διατί ὠνομάσθη ἡ ἐκστρατεία Ἀργοναυτικὴ και πρὸς ποῖον σκοπὸν ἔγεινε; — Πῶς ἔφερεν εἰς πέρας τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἰάσων;

8-9 Τίς ἦτο ὁ Οἰδίπους και διατί ὠνομάσθη οὕτω; — Ποῖα ἀνοσιουργήματα διέπραξεν ὁ Οἰδίπους, και πῶς τὰ διέπραξε; — Πῶς ἀνεκαλύφθησαν τὰ ἀνοσιουργήματα τοῦ Οἰδίποδος και τί συνέβη ἐκ τούτου; — Πῶς προεκλήθη ὁ πόλεμος τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας και πόθεν ὠνομάσθη οὕτω ὁ πόλεμος αὐτός; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Πολυνείκους και τοῦ Ἐτεοκλέους και περὶ τῶν μετὰ τοῦτο συμβάντων;

10. Ποῦ ἔκειτο ἡ Τροία; — Ποία ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τοῦ Τρωικοῦ πολέμου και πόσα ἔτη διήρκεσεν οὗτος; — Τίνες ἦσαν οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων τῶν ἐκστρατευσάντων κατὰ τῆς Τροίας και τίς ἀνδρείοτερος πάντων; — Τίς ἦτο ὁ ἀνδρείοτερος τῶν Τρώων; — Πότε συνέβη ἡ μεταξὺ Ἀχιλλέως και Ἀγαμέμνονος ἔρις και πῶς προεκλήθη αὕτη; — Πότε ὁ Ἀχιλλεὺς ἀπέβαλε τὸν θυμὸν του και τί ἔκαμε μετὰ τοῦτο; — Πῶς ἐκυριεύθη ἡ Τροία; — Τί ἔπαθον οἱ Ἕλληνες ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν πατρίδα των; — Τίς ἦτο ὁ Ὀμηρος;

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων μέχρι τῶν Μηδικῶν
πολέμων (1104-500 π. Χ.).

§ 11. Κάθοδος τῶν Δωριέων.

Μετὰ τὰ Τρωϊκὰ συνέβησαν ἐν Ἑλλάδι μεγάλαι ταραχαὶ καὶ πολιτικαὶ μεταβολαὶ ἢ μᾶλλον ἀνατροπὴ καὶ γενικὴ μετανάστευσις τῶν λαῶν ἢ σημαντικωτέρα δὲ ἐκ τῶν μεταναστεύσεων τούτων εἶνε ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων, ἣτις λέγεται καὶ κάθοδος τῶν Ἑρακλειδῶν. Ὀγδοήκοντα ἔτη μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον οἱ Δωριεῖς, οἵτινες κατοικοῦν τὴν μεταξὺ Οἴτης καὶ Παρνασσοῦ χώραν, τὴν καλουμένην Δωρίδα, μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν, ἔχοντες ἀρχηγοὺς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἑρακλέους Τήμενον, Κρεσφόντην καὶ Ἀριστόδημον, βοηθούμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Αἰτωλῶν Ὁξύλον, διεπεραιώθησαν ἐκ τῆς Ναυπάκτου εἰς τὴν Πελοπόννησον· καὶ ὁ μὲν Ὁξύλος μὲ τοὺς Αἰτωλοὺς κατέλαβε τὴν Ἥλιδα καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἥλειων βασιλεὺς αὐτῶν, οἱ δὲ Δωριεῖς μετὰ μακροὺς πολέμους ἔγειναν κύριοι τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ μεσημβρινοῦ μέρους τῆς Πελοποννήσου· καταλύσαντες δὲ τὸ κράτος τῶν Ἀχαιῶν διέμοιρσαν μεταξὺ τῶν τὴν χώραν καὶ ὁ μὲν Τήμενος διὰ κλήρον ἔλαβε τὴν Ἀργολίδα, οἱ δὲ δύο υἱοὶ τοῦ ἀποθανόντος Ἀριστοδήμου Εὐρυσθένης καὶ Προκλῆς τὴν Λακωνικὴν, καὶ ὁ Κρεσφόντης διὰ δόλου κατὰ τὴν κλήρωσιν τὴν Μεσσηνίαν.

Πολλοὶ τῶν ἠττημένων Ἀχαιῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τισσαμενοῦ, υἱοῦ τοῦ Ὀρέστου, μετέβησαν εἰς τὴν Αἰγιάλειαν καὶ ἀφοῦ ἐξεδίωξαν τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας Ἴωνας, κατέλαβον τὴν χώραν, ἣτις ἀπ' αὐτῶν ὠνομάσθη Ἀχαΐα· οἱ δὲ ἐκδιωχθέντες ἐξ αὐτῆς Ἴωνες κατέφυγον πρὸς τοὺς ὁμοφύλους τῶν Ἀθηναίους Μόνη ἢ Ἀρκαδία διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τὸ ὄρειον τῆς χώρας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Κύπελος ἔδωκεν εἰς τὸν Κρεσφόντην σύζυγον τὴν κόρην του Μερόπην.

§ 12. Οἱ Δωριεῖς ἐν Ἀττικῇ.— Θάνατος τοῦ Κόδρου.

Οἱ Δωριεῖς ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐπεκτείνωσι τὰς κατακτήσεις των διέ-

βησαν τὸν Ἴσθμὸν καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν, καθ' ἣν ἐποχὴν βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς ἦτο ὁ Κόδρος. Ὁ Κόδρος μαθὼν, ὅτι χρησμὸς τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου εἶχε προείπη εἰς τοὺς Λωριεῖς ὅτι θά ἦτηθῶσιν, ἐὰν φονεύσωσι τὸν βασιλέα τῶν Ἀθηναίων, ἀπεφάσισε νὰ θυσιασθῆ χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος του· ἐνεδύθη λοιπὸν φορέματα χωρικοῦ καὶ λαβῶν δρέπανον εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων καὶ προσεποιήθη ὅτι συνέλεγε φρύγανα· προκαλέσας δὲ ἐπίτηδες ἔριδα πρὸς τινὰ Λωριέα στρατιώτην ἐφονεύθη ὑπ' αὐτοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἔπεμψαν κήρυκα καὶ ἐξήτουν τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως των διὰ νὰ τὸ θάψωσιν· οἱ Λωριεῖς μαθόντες, ὅτι ὁ φονευθεὶς χωρικός ἦτο ὁ Κόδρος, ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς, κατὰ δὲ τὴν ἐπιστροφὴν των κατέλαβον τὰ Μέγαρα, τὰ ὁποῖα κατέστησαν πόλιν Λωρικὴν.

§ 13. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι.

(Πρώτη περίοδος).

Αἱ διάφοροι μεταναστεύσεις, αἵτινες συνέβησαν ἐν Ἑλλάδι, καὶ μάλιστα ἡ λεγομένη κάθοδος τῶν Λωριέων, ἐπέφερον καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα μεγάλην ἀναστάτωσην, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ ἄλλαι μεταναστεύσεις ἀπώτεροι ἔλαβον χώραν.

α') Αἰολικαὶ ἀποικίαι

Καὶ πρῶτον πολλοὶ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἐνωθέντες μετὰ πολλῶν ἐκ Βοιωτίας Αἰολέων μετέβησαν εἰς τὴν Θοράκην καὶ διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου διαπεραιωθέντες εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐν ἔτει 1054 μετὰ μακροῦς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐγχωρίους κατέλαβον ἅπασαν τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν (τὴν Τρωϊκὴν χώραν) καὶ τὰς παρακειμένας νήσους Λέσβον καὶ Τένεδον καὶ ἴδρυσαν ἐπ' αὐτῶν ἀποικίας, αἵτινες ὠνομάσθησαν Αἰολικαὶ καὶ ἡ χώρα Αἰολίς. Ἐκ τῶν Αἰολικῶν ἀποικιῶν σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Κύμη καὶ ἡ Σμύρνη (ἥτις βραδύτερον ἐγενεῖν Ἰωνικὴ) καὶ ἐπὶ τῆς Λέσβου ἡ ἀξιολογωτάτη Μυτιλήνη.

β') Ἰωνικαὶ ἀποικίαι.

Οἱ Ἴωνες, οἵτινες ἐξεδιόχθησαν ἐκ τῆς Αἰγιαλείας ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν

κατέφυγον, ὡς εἶπομεν, εἰς τὴν Ἰωνικήν· ἐπειδὴ ὁμως ἡ χώρα αὕτη, οὕσα λεπτόγειος καὶ ἄγονος, δὲν ἠδύνατο νὰ διαθρέψῃ τόσον πληθυσμόν, οἱ Ἰῶνες οὗτοι μιμούμενοι τοὺς Αἰολεῖς, ἐν ἔτει 1044, ἀφ' οὗ παρέλαβον καὶ ὁμοφύλους τῶν ἐκ τῆς Χαλκίδος, τῆς Ἐρετρίας καὶ τινῶν μερῶν τῆς Πελοποννήσου, ἔπλευσαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ μετὰ μακροὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐγχωρίους ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν χώραν, τὴν κειμένην νοτίως τῶν Αἰολικῶν ἀποικιῶν, τὴν ὁποίαν ἐκάλεσαν Ἰωνίαν καὶ ἡ ὁποία ὡς πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ κλίμα κατέχει τὴν ὠραιότητα τοποθεσίαν τοῦ κόσμου. Ἐπ' αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῶν ἀπέναντι νήσων Χίου καὶ Σάμου ἴδρυσαν 12 ἀποικίας, τὴν Φώκαιαν, τὰς Κλαζομενάς, τὴν Ἐφεσον, τὴν Κολοφῶνα, τὴν μεγίστην καὶ εὐδαιμονεσιάτην Μίλητον κλπ.

Αἱ 12 αὗται Ἰωνικαὶ ἀποικίαι ἀπετέλουν ὁμοσπονδίαν (Ἰωνικὴ δωδεκάπολις)· κατ' ἔτος δὲ συνήρχοντο οἱ Ἰῶνες εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος ἐπὶ τοῦ δασώδους ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης καὶ ἐώρταζον τὰ Πανιώνια καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῶν κοινῶν ὑποθέσεων· οἱ δὲ Κολοφῶνιοι ἐκβαλόντες τοὺς Αἰολεῖς ἐκ τῆς Σμύρνης κατέστησαν αὐτὴν πόλιν Ἰωνικήν.

γ') Δωρικαὶ ἀποικίαι.

Μετὰ τοὺς Ἰῶνας οἱ Δωριεῖς ἐκ τῆς Μεγαρικῆς καὶ τῆς Ἀργολίδος ὁρμώμενοι διέπλευσαν τὴν θάλασσαν, φθάσαντες δὲ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν κατέλαβον τὰς νήσους Ῥόδον καὶ Κῶν καὶ τὴν μεσημερινὴν ἀκτὴν τῆς Καρίας καὶ ἔκτισαν ἐξ πόλεις, τρεῖς ἐν τῇ Ῥόδῳ, μίαν ἐν τῇ Κῷ καὶ δύο ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Καρίας τὴν Κνίδον καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν.

Αἱ ἐξ αὐτῶν ἀποικίαι ἀπετέλουν τὴν λεγομένην Δωρικὴν ἐξάπολιν, τῆς ὁποίας θρησκευτικὸν κέντρον ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ τοῦ Τριοπίου ἀκρωτηρίου· ἐκεῖ συνήρχοντο οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων τούτων καὶ ἐτέλουν κοινὴν ἐορτήν, συγχρόνως δὲ συνεσκέπτοντο καὶ περὶ τῶν συμφερόντων τῶν.

Τοιοῦτοτρόπως ἅπασα ἡ δυτικὴ παραλία τῆς Μ. Ἀσίας ἐπληρώθη ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, αἵτινες πᾶσαι προώδευσαν ὄχι μόνον εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ποίησιν, τὸν πεζὸν λόγον, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς τέχνας. Οἱ ἀρχαιότατοι ἐπικοί καὶ λυρικοὶ ποιηταὶ

ἀνήκουσιν εἰς τὰς ἀποικίας ταύτας· ὁ Ὅμηρος ἦτο ἐκ Σμύρνης· ὁ Ἀλκαῖος καὶ ἡ Σαπφὼ ἐκ Μυτιλήνης· ὡσαύτως οἱ φιλόσοφοι Θαλῆς ἐκ Μιλήτου καὶ Πυθαγόρας ἐκ Σάμου· ὁ πατήρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος ἐξ Ἀλικαρνασσοῦ καὶ ἄλλοι πολλοί.

§. 14. Ἐθνικὴ ἐνότης τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες οὐδέποτε ἀπέτελεσαν ἐν κράτος, ἀλλ' ἦσαν διηρημένοι εἰς ἀπειραρίθμους αὐτοτελεῖς καὶ ἀνεξαρτήτους πολιτείας· ἐν τούτοις ὁμως αἱ διάφοροι αἴται αὐτοτελεῖς καὶ ἀνεξάρτητοι πολιτεῖαι συνδέοντο πρὸς ἀλλήλας τόσον στενῶς διὰ δεσμῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν, ὥστε ἅπαντες οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς μέλη ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους· οἱ κυριώτατοι δεσμοὶ ἦσαν ἡ κοινὴ καταγωγὴ, ἡ αὐτὴ θρησκεία, ἡ αὐτὴ γλῶσσα, τὰ αὐτὰ ἦθη· ἔτι δὲ τὰ μαντεῖα, αἱ ἀμφικτιοναίαι, καὶ οἱ πανελλήνιοι ἀγῶνες.

§. 15. Θρησκεία τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ θρησκεία τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος τῶν Πελασγῶν, ἦτο καθαρὰ φυσιολατρία, τ. ἔ. ἐλάτρευον οὗτοι τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως, οἷον τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὴν γῆν, τὸν ἄνεμον, τὸ πῦρ καὶ ἄλλας δυνάμεις αὐτῆς. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁμως ἡ ζωηρὰ φαντασία τῶν Ἑλλήνων ἐπροσωποποίησε τὰς διαφόρους δυνάμεις καὶ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως καὶ τοιουτοτρόπως ἐπλασεν ἄπειρον πλῆθος θεῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων. Τούτους θεοὺς τῶν οἱ Ἕλληνες περιέβαλον μορφὴν ἀνθρωπίνην καὶ ἐφαντάζοντο αὐτοὺς ὡς ζῶντας βίον ἀνθρώπινον καὶ ὡς ἔχοντας ὅλα τὰ πάθη καὶ τὰς δρεξείας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μὲ τὴν διαφορὰν ὁμως ὅτι ἦσαν ἀθάνατοι καὶ ἐκνέρον τὸν κόσμον προστατεύοντες τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ δίκαιον καὶ τιμωροῦντες τὸ ἄδικον.

Δώδεκα ἐκ τῶν θεῶν ἐθεωροῦντο οἱ μέγιστοι πάντων καὶ ἐκαλοῦντο Ὀλύμπιοι, ὡς κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς ὑψηλοτάτης καὶ μεγαλοπρεποῦς κορυφῆς τοῦ Ὀλύμπου, ἐκεῖ ὅπου δὲν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅπου διαρκῆς γαλήνη καὶ αἰθρία ἐβασίλευεν· ἦσαν δὲ οἱ 12 Ὀλύμπιοι θεοὶ οἱ ἐξῆς.

1) ὁ Ζεὺς, ὁ ὑπάτος πάντων τῶν θεῶν, θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, φέρων

την καταγίδα και τον κεραυνόν, προστάτης τῶν νόμων και τῶν πολιτειῶν. Ἡ δύναμις του ἦτο ἀκαταμάχητος και αἱ βουλαί του ἀνεξιχνίαστοι· αὐτὸς συνετήρει τὸ πᾶν και διηθύθυνεν τὰς τύχας τῶν ἔθνῶν και τῶν ἀνθρώπων·

2) ἡ Ἥρα, ἀδελφὴ και σύζυγος τοῦ Διός, ἔφορος τοῦ γάμου.

3) ἡ Ἀθηνᾶ, ἐξεληθοῦσα ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός τε-
λεία κόρη, κρατοῦσα ἀσπίδα και δόρυ, τὸ ὁποῖον ἔπαλλεν (ἐξ οὗ και Παλλὰς) και φέρουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κράνος· ἦτο θεὰ τῆς σοφίας και τῆς βιομηχανίας και μάλιστα τῶν γυναικείων ἐργαχείρων (Ἐργάνη), προστάτης τῶν πόλεων και μάλιστα τῶν Ἀθηνῶν (πολιοῦχος).

4) ὁ Ποσειδῶν, ἀδελφὸς τοῦ Διός, θεὸς τῆς θαλάσσης, κρατῶν εἰς χεῖρας τρίαιναν.

5) ὁ Ἀπόλλων, υἱὸς τοῦ Διός, θεὸς τοῦ φωτὸς και ἡγέτης τῶν Μουσῶν.

6) ἡ Ἄρτεμις, ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος δίδυμοι, θεὰ τοῦ κυνηγίου.

7) ὁ Ἄρης, θεὸς τοῦ πολέμου.

8) ὁ Ἥφαιστος, ἡχολός, θεὸς τοῦ πυρὸς και πάσης μεταλλουργικῆς τέχνης.

9) ἡ Ἀφροδίτη, γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ ἀφροῦ τῆς θαλάσσης, θεὰ τοῦ κάλλους και σύζυγος τοῦ Ἥφαιστου.

10) ἡ Δημήτηρ, προστάτης τῆς γεωργίας.

11) ἡ Ἑστία, προστάτης τοῦ οἰκιακοῦ βίου.

ΖΕΥΣ

12) ὁ Ἐρμῆς, ἄγγελος τοῦ Διός, φορῶν περρωτὰ πέδιλα, θεὸς τοῦ ἔμποριου (κερδῶος) καὶ τῶν γραμμάτων (λόγιος).

Πλὴν τῶν 12 Ὀλυμπίων θεῶν ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι. π.χ. ὁ Πλούτων, ἀδελφὸς τοῦ Διός καὶ θεὸς τοῦ ἄδου· ἡ Περσεφόνη, σύζυγος τοῦ Πλούτωνος· ὁ Διόνυσος, θεὸς τοῦ οἴνου· ὁ Αἴολος, θεὸς τῶν ἀνέμων· ἡ Θέμις, θεὰ τῆς δικαιοσύνης· αἱ ἑννέα Μοῦσαι, ἔφοροι τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ὥραιων τεχνῶν· ὁ τραγόπους Πάν, θεὸς τῶν δασῶν καὶ τῶν ποιμένων· αἱ Ἐρινύες, δυσειδέσταται, τιμωροῦσαι τοὺς πατροκτόνους, τοὺς μητροκτόνους καὶ τοὺς ἐπίορκους κλπ.

Κατὰ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων μετέβαινον μετὰ θάνατον εἰς τὸν ἄδην· ἐκεῖ ἐκρίνοντο ἐνώπιον τριῶν κριτῶν, τοῦ Μίνωος, τοῦ Αἴακοῦ καὶ τοῦ Πάριδος· καὶ τῶν μὲν δίκαιων αἱ ψυχαὶ μετέβαινον εἰς τὰ Ἕλύσια πεδία, τῶν δὲ ἁμαρτωλῶν εἰς τὸν Τάρταρον.

HPA

§ 16. Μαντεῖα

Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον, ὅτι οἱ θεοὶ προέλεγον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ μέλλοντα διὰ διαφόρων σημεῖων π.χ. διὰ τῆς πτήσεως τῶν οἰωνῶν, διὰ τῶν σπλάγχμων τῶν ἱερῶν κ.λ.π. Κυρίως ὁμως καὶ πρὸ πάντων τὴν θέλησιν τῶν θεῶν ἐμάνθανον ἐν τοῖς μαντείοις, εἰς τὰ ὁποῖα συνέρρεον πανταχόθεν ζητοῦντες χρῆσμον.

Μαντεῖα ὑπῆρχον πολλὰ ἐν Ἑλλάδι, ὡς τὸ ἐν Δωδώνῃ τῆς Ἠπείρου, τὸ τοῦ Ἀμφιαράου ἐν Ἐθῆβαις, τὸ τοῦ Τροφωνίου ἐν Λεβαδείᾳ κλπ· ἀλλὰ τὸ περιφημότερον καὶ ὀνομασιότερον πάντων ἦτο τὸ ἐν Δελφοῖς

τῆς Φωκίδος, ὅπου ὁ Ἀπόλλων διὰ τῆς Πυθίας (ιερείας) προέλεγε τὰ μέλλοντα εἰς τοὺς ἐρωτῶντας. Ὅτε ἡ Πυθία ἔμελλε γὰρ χρησιμοδοτήσῃ, ἐκάθητο ἐπὶ τρίποδος, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε χάσμα καὶ ἐξήρχοντο ἐξ αὐτοῦ ἀναθυμιάσεις. Ἡ Πυθία ζαλιζομένη ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων ἤρχιζε γὰρ λέγει ἀυναρατήτους λέξεις, οἱ δὲ ἱερεῖς, οἵτινες διεκρίνοντο ἐπὶ μεγάλη εὐφυΐα καὶ σοφία, ἐσχημάτιζον ἐκ τῶν ἀυναρατήτων λέξεων τῆς Πυθίας χρησμούς, συνήθως ἑμμέτρους, εὐφυεῖς, συντόμους καὶ δυσκαταλήπτους, πολλάκις δὲ καὶ διαφορομένους· ἐκ τούτου καὶ ὁ Ἀπόλλων ὠνομάζετο Λοξίας. Διὰ πᾶσαν σπουδαίαν ὑπόθεσιν οἱ Ἕλληνες συνεβουλεύοντο τὸν Ἀπόλλωνα, μάλιστα δὲ ὅτε ἐπρόκειτο περὶ πόλεμος.

Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε φήμην παγκόσμιον. Ὅχι μόνον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ ξένοι ἐκ διαφόρων μερῶν ἤρχοντο καὶ ἐλάμβανον χρησμόν, κομίζοντες καὶ πλουσιώτατα δῶρα· ἐντεῦθεν καὶ ὁ μέγας πλοῦτος τοῦ μαντείου.

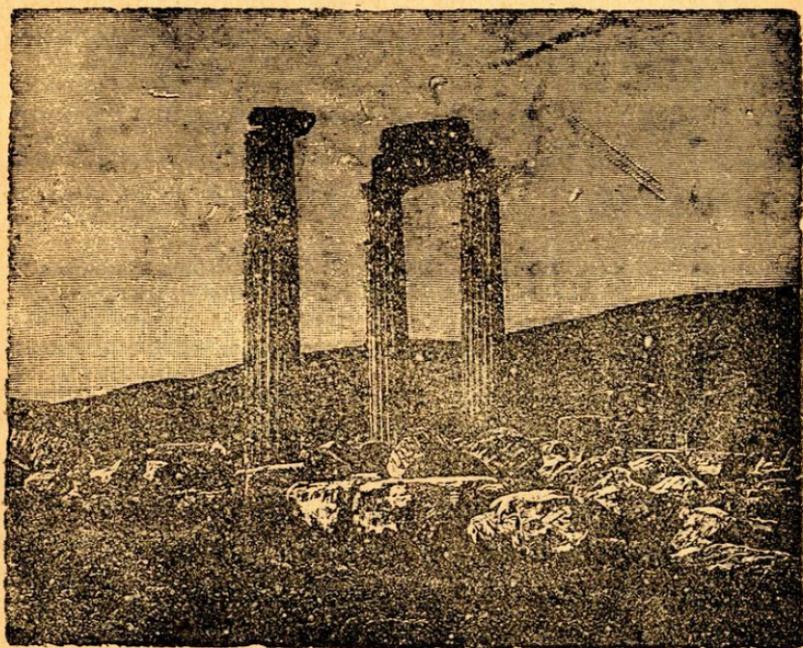
§ 17. Ἀμφικτιονίαι.

Αἱ Ἀμφικτιονίαι ἦσαν μᾶλλον θρησκευτικαὶ ἢ πολιτικαὶ ἐταιρεῖαι, συνδέουσαι τὰς γειτονικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι συνήρχοντο κατ' ἔτος εἰς τι κοινὸν ἱερόν, ἐτέλουν ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις καὶ συγχρόνως συνεσκέπτοντο καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων. Ἀμφικτιονίαι ὑπῆρχον πολλάί, ἀλλ' ἡ ἐπισημοτέρα πασῶν ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν λεγομένη «Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον» τοῦ συνεδρίου τούτου μετεῖχον δώδεκα λαοὶ (Βοιωτοί, Δωριεῖς, Ἴωνες, Φωκεῖς, Θεσσαλοὶ κλπ). Ἐκάστη πολιτεία ἐκ τῶν ἀποτελουσῶν τὸ συνέδριον τοῦτο ἔπεμπε κατ' ἔτος δύο ἀντιπροσώπους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς ἐλέγετο πυλαγόρας (διὰ τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις), ὁ δὲ ἄλλος ἱερομνήμων (διὰ τὰς θρησκευτικὰς ὑποθέσεις).

Τὸ συνέδριον τοῦτο συνήρχετο δις τοῦ ἔτους, τὸ μὲν ἕαρ εἰς τοὺς Δελφοὺς, τὸ δὲ φθινόπωρον εἰς τὴν παρὰ τὰς Θερμοπύλας κωμόπολιν Ἀνθήλην ἐν τῷ ἱερῷ χώρῳ τῆς Δήμητρος. Οἱ Ἀμφικτιόνες εἶχον τὴν ἄμεσον ἐφορείαν τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ, διηύθυνον τοὺς Πυθικοὺς ἀγῶνας καὶ ἐφρόντιζον γὰρ λύσει πᾶσαν διαφορὰν ἀναφρομένην μεταξὺ τῶν λαῶν, οἵτινες ἀπετέλουν τὸ συνέδριον.

§ 18. Ἐθνικοὶ ἀγῶνες.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ὑπῆρχε συνήθεια νὰ τελῶνται κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἰς τὰς διαφόρους πόλεις θρησκευτικαὶ πανηγύρεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐλάμβανον μέρος οἱ κάτοικοι τῆς πανηγυριζούσης πόλεως καὶ οἱ περίξ αὐτῆς κατοικοῦντες· τὰς πανηγύρεις ταύτας ἐφαίδρυνον δι' ἀγῶνων μουσικῶν, ποιητικῶν καὶ πρὸ πάντων γυμναστικῶν. Τέσ-

ΕΡΕΙΠΙΑ ΝΑΟΥ ΔΙΟΣ ΕΝ ΝΕΜΕΑΙ

σαρες ὁμως ἐκ τῶν πανηγύρεων τούτων σὺν τῷ χρόνῳ ἐγένεον Πανελληνιοὶ καὶ συνέρορον εἰς αὐτὰς πανταχόθεν θεαταί. Αἱ πανηγύρεις αὗται, αἵτινες ἦσαν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐθνικῶν δεσμῶν, ἦσαν αἱ ἐξῆς: τὰ Πύθια, τὰ Ἴσθμια, τὰ Νέμεια καὶ τὰ Ὀλύμπια.

α') Τὰ Πύθια ἐτελοῦντο ἐν Δελφοῖς πρὸς τιμὴν τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος κατὰ τετραετίαν διὰ μουσικῶν καὶ γυμνικῶν ἀγῶνων καὶ δι' ἀρματοδρομιῶν ἀγωνοθέται ἦτοι ἐπιμεληταὶ τῶν ἀγῶνων ἦσαν οἱ Ἀμφικτιόνες, εἰς δὲ τοὺς νικητὰς ἐδίδετο ὡς βραβεῖον κλάδος δάφνης.

ε') Τὰ Ἴσθμια ἐτελοῦντο ἐν τῷ Ἴσθμῳ τῆς Κορίνθου πρὸς τιμὴν τοῦ Προσειδῶνος κατὰ πᾶν τρίτον ἔτος· οἱ νικηταὶ ἐλάμβανον κλάδον πίτυος.

γ') Τὰ Νέμεια ἐτελοῦντο κατὰ διετίαν ἐν Νεμέᾳ πρὸς τιμὴν τοῦ Διός, οἱ δὲ νικηταὶ ἐλάμβανον θαλὸν σελίνου.

δ') Τὰ Ὀλύμπια ἦσαν ἡ μεγίστη τῶν πανηγύρεων· ταῦτα ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος ἐν Ὀλυμπίᾳ πλησίον

ΟΠΑΙΤΟΔΡΟΜΟΙ

τοῦ ἱεροῦ ἄλσεως τῆς Ἀλτεως κατὰ μῆνα Ἰούλιον καὶ διήρουν μέχρι μὲν τοῦ 472 π. Χ. μίαν ἡμέραν, μετὰ ταῦτα δὲ πέντε ἡμέρας. Ἄπανα ἢ Ἑλλὰς συνέρρεεν εἰς τὴν μεγίστην ταύτην ἑορτὴν· προσέει δὲ καὶ βάρβαροι πολλοὶ προσήρχοντο ὡς θεαταί. Καθ' ὅλον τὸν μῆνα, καθ' ὃν ἐτελοῦντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ἐκηρύσσεται ἐκεχειρία, δηλ. διακοπὴ τῶν πολέμων καὶ τῶν ἐμφυλίων στάσεων, τὸ δὲ διάστημα τοῦτο ἐκαλεῖτο ἱερομηνία.

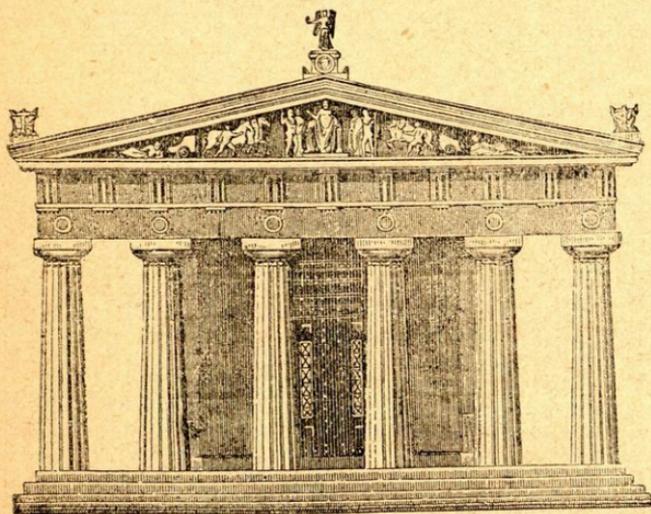
Εἰς τοὺς ἀγῶνας μόνον γνήσιοι Ἕλληγες ἐδικαιοῦντο νὰ λάβωσι μέρος. Τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἀγῶνων εἶχον οἱ Ἡλεῖοι δέκα δὲ ἐξ αὐτῶν ἐξελέγοντο, ἵνα κρίνωσι τοὺς διαγωνιζομένους, καὶ ὠνομάζοντο Ἑλλανοδίκαι. Κατ' ἀρχὰς ὁ ἀγὼν συνίστατο εἰς τὸν δρόμον, ὅστις ἐγένετο εἰς ὠρισμένον τόπον καλούμενον στάδιον· βραδύτερον δὲ εἰσῆχθησαν καὶ ἄλλα ἀγωνίσματα: ἡ πάλη, τὸ ἄλμα, ἡ δισκοβολία, ἡ πυγμὴ, τὸ παγράτιον

ΑΡΜΑ ΤΕΘΡΗΣΙΩΝ

(ἀγών πυγμῆς καὶ πάλης συγχρόνως), αἱ ἵπποδρομίαι καὶ αἱ ἄρματοδρομίαι.

Εἰς τοὺς νικητὰς ἐδίδετο παρὰ τῶν Ἑλλανοδικῶν στέφανος ἐξ ἀγριελαίας (κοτίνου), τὴν ὁποίαν ἔκοπτε διὰ χρυσοῦ μαχαιρίου μικρὸς παῖς ἐκ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας, ἣτις ὑπῆρχε ἐν τῷ ἄλσει τῆς Ἀλιεως. Ὁ στέφανος ἐκεῖνος εἶχεν ἀξίαν πολλὴν μεγαλειτέραν παντὸς χρηματικοῦ ποσοῦ. Οἱ νικηταὶ ὠνομάζοντο Ὀλυμπιονῆται καὶ ὁ κήρυξ ἐκήρυττε τὸ ὄνομα τοῦ Ὀλυμπιονίκου, τοῦ πατρὸς καὶ τῆς πατριδος.

ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΙΟΥ ΔΙΟΣ

Τὸ κατ' ἐξοχὴν ὁμῶς ἀγώνισμα ἦτο ὁ ἀπλοῦς δρόμος καὶ ὁ νικήσας εἰς τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ κύριος νικητής.

Οἱ Ὀλυμπιονῆται ἐλάμβανον ἐν τῇ πατριδί τῶν πλείστας τιμὰς. Πολλοὶ πόλεις κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ὀλυμπιονικῶν ἐκράζον μέρους

τοῦ τείχους, ἵνα εἰσέλθῃ θριαμβεντικῶς ὁ νικητής· τοῦτο δὲ ἦτο δεῖγμα ὅτι ἡ πόλις, ἣτις ἔχει τοιοῦτους ἀθλητὰς, δὲν ἔχει ἀνάγκην τείχους. Ἐν Σπάρτῃ οἱ Ὀλυμπιονῆται κατεῖχον τὸ τιμητικὸν προνόμιον γὰ μάχωνται ἐν καιρῷ πολέμου πλησίον τοῦ βασιλέως, ἐν Ἀθήναις δὲ ἐτρέφοντο ἐν τῷ Πρωτανείῳ.

Πᾶς Ὀλυμπιονίκης μετὰ τρεῖς νίκας εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀνεγείρῃ τὸν ἀνδριάντα του ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἄλσεος τῆς Ἀλιεως· ἐν τῷ ἄλσει τούτῳ ὑπῆρχον ἄπειρα καλλιτεχνήματα, βωμοὶ καὶ ἀγάλματα, ἐν οἷς διέπρεπεν ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους· ἐν αὐτῷ ὑφοῦντο καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τοῦ ὁποίου τὰ ἀετώματα ἐκοσμοῦντο διὰ περικαλλε-

στάτων ἔργων γλυπτικῆς· ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἴστατο τὸ κολοσσαῖον χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Διός, τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦ δαιμονίου καλλιτέχνου Φειδίου.

Ἡ Ὀλυμπιακὴ τετραετία ἐκαλεῖτο Ὀλυμπιάς· ταύτην οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ 300 π. Χ. μετεχειρίζοντο πρὸς χρονολογίαν τάξαντες ὡς χρονολογικὴν ἀφετηρίαν τὸ ἔτος 776 π. Χ. ὅτε ἤρχισαν νὰ καταγράφωνται τὰ ὀνόματα τῶν Ὀλυμπιονικῶν. Πρῶτος Ὀλυμπιονίκης ἀνεγράφη ὁ Ἡλεῖος Κόροιβος.

Ἀσκήσεις.

11-12 Τίς ἦτο ἡ σημαντικώτερα τῶν μεταναστεύσεων τῶν γενομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὰ Τρωϊκά; — Τίνες ἦσαν οἱ ἀρχῆγοι τῶν Δωριέων τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν Πελοπόννησον; — Ποίας χώρας τῆς Πελοποννήσου κατέκτησαν οἱ Δωριεῖς καὶ πῶς διένειμαν ταύτας; — Τίνες κατελαβόν τὴν Ἀργιάειαν καὶ πῶς τὴν ὠνόμασαν; — Τὶ γνωρίζεις περὶ Κόδρου; —

13. Ποῖον μέρος τῶν δυτικῶν παραλλήλων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπέφικαν οἱ Αἰολεῖς, ποῖον οἱ Ἴωνες καὶ ποῖον οἱ Δωριεῖς; — Τίνες ἦσαν αἱ σπουδαιότεραι τῶν Αἰολικῶν ἀποικιῶν; — Τὶ γνωρίζεις περὶ τῆς Ἰωνίας ὡς πρὸ τὴν τοποθεσίαν; — Πόσαι ἦσαν αἱ Ἴωνικαὶ ἀποικίαι, τί ἀπετέλουν αὗται καὶ ποῖον ἦτο τὸ κέντρον αὐτῶν; — Εἰπέ μοι ὀνόματα Ἰωνικῶν ἀποικιῶν; — Πόσαι ἦσαν αἱ Δωρικαὶ ἀποικίαι καὶ ποῦ, τί ἀπετέλουν αὗται καὶ ποῖον ἦτο τὸ κέντρον αὐτῶν; — Γνωρίζεις ἐπιφανεῖς ἄνδρες ἀνήκοντας εἰς τὰς ἀποικίας; —

14-15 Εἰς τί ἦσαν πολιτικῶς διηρημένοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες; — Τίνες ἦσαν οἱ κυριώτεροι δεσμοὶ τῶν Ἑλλήνων; — Πῶς ἐραντίζοντο τοὺς θεοὺς τῶν οἱ Ἕλληνες; — Πόσοι ἦσαν οἱ μέγιστοι τῶν θεῶν, ποῦ κατώκουν καὶ πῶς ὀνομάζοντο; — Εἰπέ μοι τὰ ὀνόματα καὶ τὰς ιδιότητας τῶν 12 Ὀλυμπίων θεῶν; — Πλὴν τῶν 12 Ὀλυμπίων θεῶν γνωρίζεις καὶ ἄλλους; — Ποῦ μετέβαινον αἱ ψυχὰ μετὰ θάνατον; —

16-17 Τί ἦσαν τὰ μαντεῖα καὶ ποῖον ἦτο τὸ ἐπιστημότερον; — Τίνι τρόπῳ ἐδίδοντο οἱ χρησμοὶ ἐν Δελφοῖς; — Διὰ τί ὁ Ἀπόλλων ἐκαλεῖτο Λοξίας; — Τί ἦσαν αἱ ἀμφικτιονίαι καὶ τίς ἦτο ἡ σπουδαιότερα; — Πόσοι λαοὶ μετέγινον τοῦ Ἀμφικτιονικοῦ συνεδρίου; — Πόσους ἀντιπροσώπους ἐπεμπεν ἐκάστη πόλις καὶ πῶς ἐκαλοῦντο οὗτοι; — Ποσάκις τοῦ ἔτους συνέρχετο τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον καὶ ποῦ καὶ ποῖον ἦτο τὸ ἔργον τῶν Ἀμφικτιόνων; —

18. Τὶ γνωρίζεις περὶ πανηγύρεων καὶ πόσαι ἐξ αὐτῶν κατέστησαν πανελληνιοὶ; — Εἰπέ μοι περὶ Πυθίων; — Εἰπέ μοι περὶ Ἰσθμίων; — Εἰπέ μοι περὶ Νεμείων; — Εἰπέ μοι περὶ Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων; — Τίς ἐθεωρεῖτο ὁ κατ' ἐξοχὴν νικητὴς εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας; — Τὶ ὑπῆρχον ἐν τῷ ἄλλει τῆς Ἀλτεις; — Πῶς ἐκαλεῖτο ἡ Ὀλυμπιακὴ τετραετία καὶ εἰς τί ἐγχεσίμευεν; —

§ 19. Πολιτεία τῆς Σπάρτης.

Ἀπὸ τῆς Δωρικῆς κατακτῆσεως οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς διηρέθησαν εἰς τρεῖς τάξεις: τοὺς Σπαρτιάτας, τοὺς Περιόικους καὶ τοὺς Εἰλωτας. Σπαρτιάται ἐλέγχντο οἱ Δωριεῖς ἐκ τῆς πόλεως Σπάρτης, τὴν ὁποίαν κατώκουν· Περιόικοι (πέριξ οἰκοῦντες) ἐκαλοῦντο ἐκεῖνοι

ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς, οἵτινες ὑπετάχθησαν οἰκιο-
 θελῶς εἰς τοὺς κατακτητάς· οὗτοι διετήρησαν τὴν προσωπικὴν των ἐλευ-
 θερίαν, ἐκαλλίεργον ἐλευθέρως τὰ κτήματά των καὶ ἐπλήρωνον φόρον
 εἰς τοὺς Σπαρτιάτας· ἐστεροῦντο δὲ πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἀλλ' εἰς
 τὸν πόλεμον ἐλάμβανον μέρος. Εἴλωτες δὲ ὠνομάσθησαν ὅσοι ἐκ τῶν
 παλαιῶν κατοίκων ἠθέλησαν ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τοὺς κατακτητάς, ἠτη-
 θέντες ὁμως ἔγειναν δοῦλοι αὐτῶν· οἱ Εἴλωτες ἔζων καλλιεργοῦντες τὰ
 κτήματα τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἄλλας οἰκιακὰς αὐτῶν ἐργασίας ἐκτελοῦν-
 τες, ἐν πολέμῳ δὲ ἐπολέμουν ὡς ψιλοὶ (ἐλαφρῶς ὀπλισμένοι) στρα-
 τιῶται.

Ἄλλὰ μεταξὺ τῶν Δωριέων κατακτητῶν ἐνωρὶς ἀνεφύησαν ἔριδες
 ἕνεκα τῆς ἀνισότητος τῶν περιοριστῶν καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν νόμων· αἱ
 ταραχαὶ δὲν ἔλειπον· τὰ δεινὰ ἐκορυφώθησαν· ἡ ἀνομία ἐπλεόνασε καὶ
 ἡ πολιτεία διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Εὐτυχῶς ὁμως ἀνεφάνη
 ἀνὴρ, ὅστις ἔσωσεν ἐκ τοῦ ὀλέθρου τὴν Σπαρτιατικὴν πολιτείαν, καὶ ὁ
 ἀνὴρ οὗτος ἦτο ὁ περιώνυμος Λυκοῦργος, ὁ μέγας νομοθέτης τῆς
 Σπάρτης.

§ 20. Λυκοῦργος.

Ὁ Λυκοῦργος ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης
 Εὐνόμου. Ὁ Εὐνόμος ἐφονεύθη εἰς τινα στάσιν καὶ ἔλαβε τὴν βασι-
 λειάν ὁ πρωτότοκος υἱὸς του Πολυδέκτης. Μετὰ τινα χρόνον ἀπέθανε
 καὶ οὗτος, ἡ δὲ βασιλεία περιῆλθεν εἰς τὸν Λυκοῦργον. Ὁ Λυκοῦργος
 ἦτο πολὺ δίκαιος καὶ ἀκέραιος ἀνὴρ, διὰ τοῦτο, ὅτε μετ' ὀλίγον ἡ χήρα
 τοῦ Πολυδέκτου ἔτεκεν ἄρρεν, ὁ Λυκοῦργος παρουσίασεν ἀμέσως εἰς
 τὸν λαὸν τὸν γεννηθέντα βασιλέα ὀνομάσας αὐτὸν Χαρίλαιον ἕνεκα τῆς
 μεγάλης χαρᾶς, τὴν ὁποίαν ἠσθάνθη ὁ λαός· ἐξηκολούθησε δὲ αὐτὸς νὰ
 κυβερνᾷ τὴν χώραν ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως. Ἐπειδὴ ὁμως
 ἡ χήρα τοῦ Πολυδέκτου δυσμενῶς διακειμένη πρὸς τὸν Λυκοῦργον,
 διέβαλλεν αὐτὸν εἰς τὸν λαόν, ὅτι δῆθεν εἶχε σκοπὸν νὰ σφετερισθῇ τὸν
 θρόνον τοῦ μικροῦ ἀνεψιοῦ του, ὁ Λυκοῦργος, ἵνα ἀποφύγη τὰς συκο-
 φαντίας ἀπεφάσισεν ἐπὶ τινα χρόνον ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκ τῆς Σπάρτης·
 βλέπων δὲ ὅτι ἡ Σπάρτη, ἵνα σωθῇ ἐκ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, εἶχεν
 ἀνάγκην νόμων, μετέβη εἰς διαφόρους πόλεις διὰ νὰ μελετήσῃ τοὺς νό-

μους αὐτῶν, σκοπὸν ἔχων νὰ ἐπιστρέψῃ βραδύτερον εἰς τὴν πατρίδα του, ἵνα θέσῃ νόμους.

Δέκα ἔτη ἔμεινεν ὁ Λυκοῦργος μακρὰν τῆς Σπάρτης. Κατὰ πρῶτον μετέβη εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἐμελέτησε τὸ δωρικὸν αὐτῆς πολίτευμα· ἔπειτα μετέβη εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐπεσκέφθη τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας· ἐκεῖ ἐγνώρισε καὶ τὰ δύο ἀθάνατα ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν καὶ ἔλαβεν ἀντίγραφα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἔφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Λέγεται δὲ ὅτι μετέβη καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Λυκοῦργου συνέεθσαν πολλὰι ταραχαὶ ἐν Σπάρτῃ· τὰ πάντα περιῆλθον ἐν αὐτῇ εἰς σύγχυσιν· ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Λυκοῦργος, μετέβη κατὰ πρῶτον εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ ἠρώτησεν αὐτὸ ἂν ἦσαν καλοὶ οἱ νόμοι, τοὺς ὁποίους διανοεῖτο νὰ θέσῃ ἐν τῇ πατρίδι του. Ἡ Πυθία ἀνόμασε τὸν Λυκοῦργον θεὸν μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον καὶ τῷ εἶπεν ὅτι οἱ νόμοι του ἦσαν ἐξόχως ἄριστοι· τοιοῦτον δὲ χρῆσμον ἔχων ὁ Λυκοῦργος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην.

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ

§ 21. Νομοθεσία Λυκοῦργου.

Ὁ Λυκοῦργος διὰ τῆς νομοθεσίας τρία τινὰ κυρίως ἐζήτησε νὰ ἐνθμίσῃ α) τὸ πολίτευμα β) τὴν περιουσίαν καὶ γ) τὴν ἀγωγὴν τῶν παίδων συμφώνως μὲ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Δωρικοῦ φύλου.

α) Πολιτικοὶ θεσμοί. Ἀφ' οὗτου οἱ Δωριεῖς κατέκτησαν τὴν Λακωνικὴν ὑπῆρχον πάντοτε ἐν Σπάρτῃ δύο βασιλεῖς καταγόμενοι ἐκ τοῦ Εὐρυσθένου καὶ τοῦ Προκλέους. Ὁ Λυκοῦργος διετήρησε τὸν θεσμόν τῆς διπλῆς βασιλείας. Συνέστησε δὲ τὴν Γερουσίαν, σπουδαῖον πολιτικὸν σῶμα ἢ Γερουσία ἀποτελεῖτο ἐξ 20 γερόντων ἰσοβίων, οἵτινες ἐξελέγοντο ἐκ τῶν ὑπερέαντων τὸ 60^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας των καὶ ἐχόντων τὸ ἦθος ἀνεπίληπτον· προήδρευον δὲ τῆς Γερουσίας οἱ δύο βασιλεῖς.

Ἡ Γερουσία μετὰ τῶν βασιλέων προεβουλεύετο περὶ ὧν τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων, ὅσαι ἔμελλον νὰ υποβληθῶσιν εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ λαοῦ· εἶχε δὲ τὴν ἀνωτάτην δικαστικὴν ἐξουσίαν καὶ ἦτο ἀνεύθυνος.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Λαοῦ ἐκαλεῖτο ἀπέλλα καὶ ἀποτελεῖτο ἐκ Σπαρτιατῶν συμπληρωσάντων τὸ 30 ἔτος τῆς ἡλικίας των· συνήροτο αὕτη ἀνὰ πᾶσαν πανσέληνον ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἀπεφαίνετο ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῆς Γερουσίας καὶ τῶν βασιλέων ὑποβαλλομένων προτάσεων, διὰ βοῆς δὲ νὰ ἢ οὐ ἐνέκρινεν ἢ ἀπέρριπτε τὰ προτεινόμενα, χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἐπιφέρει τροποποιήσιν τινα.

Ἄλλη τις σπουδαία πολιτικὴ ἀρχή, ἣτις κατὰ τινες ἰδρῶθη βραδύτερον, ἦτο ἡ τῶν ἐφόρων· οἱ ἔφοροι, ἦσαν πέντε καὶ ἐξελέγοντο κατ' ἔτος ὑπὸ τοῦ λαοῦ· κατ' ἀρχὰς ἐξεπλήρουν ἀπλῶς δικαστικά καὶ ἀστυνομικὰ καθήκοντα· σὺν τῷ χρόνῳ ὁμως ἀπέβησαν παντοδύναμοι συγκεντρώσαντες εἰς χεῖράς των πᾶσαν ἐξουσίαν ἢ δύνατο νὰ παύσῃ τοὺς ἄρχοντας καὶ νὰ ἐπιβάλλωσιν εἰς αὐτοὺς πρόστιμον καὶ φυλάκισιν ἐπετήρουν τὴν ἀγωγὴν τῶν νέων· καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς ἠδύναντο νὰ εἰσάγωσιν εἰς δίκην· δύο δ' ἐξ αὐτῶν παρηκολούθουν πάντοτε τὸν ἕνα ἐκ τῶν βασιλέων ἐκστρατεύοντα. Μόνοι οἱ ἔφοροι εἶχον τὸ πλεονέκτημα νὰ μὴ παρακάθηνται εἰς τὰ συσσίτια.

β') Ἀναδασμὸς τῆς γῆς καὶ διατάξεις περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου. Ὁ Δυκοῦργος, ἵνα εἰσαγάγῃ τὴν ἰσότητα εἰς τὴν Σπάρτην καὶ τοιοῦτοτρόπως ἄρῃ πᾶσαν ἀφορομὴν εἰς διχονοίας, προέβη εἰς τὸ τολμηρὸν μέτρον τοῦ ἀναδασμοῦ τῆς γῆς. Διήρσε ἅπασαν τὴν γῆν τῆς Λακωνικῆς εἰς 9000 ἴσους κλήρους διὰ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ 30,000 μικροτέρους διὰ τοὺς Περιοίικους καὶ ὥρισε διὰ νόμον νὰ μὴ δύναται κανεὶς νὰ πωλήσῃ ἢ νὰ διανεῖμῃ τὸ μερίδιόν του, ἀλλὰ τοῦτο νὰ μεταβιβαίη κληρονομικῶς εἰς τὸν προεσβύτερον υἱὸν ἢ εἰς τὴν ἐπίκληρον θυγατέρα. Ὁ προεσβύτερος υἱὸς ὤφειλε νὰ διατρέφῃ ὅλην τὴν οἰκογένειαν. Ὁ Δυκοῦργος θέλων νὰ καταπολεμήσῃ τὴν φιλοχρηματίαν, ἀπηγόρευσε τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα, ἐπέτρεψε δὲ μόνον τὰ σιδηρᾶ, τὰ ὅποια ἕνεκα τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ βάρους δὲν εἶχον οὐδεμίαν ἀξίαν· ἵνα δὲ ἀποδιώξῃ ἐκ τῆς Σπάρτης τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν τρυφυλότητα καὶ καταστήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας ἔγκρατους καὶ ὀλιγαρκεῖς, συνέστησε τὰ συσσίτια. Πάντες δηλ. οἱ Σπαρτιάται, καὶ αὐτοὶ βασιλεῖς, πλὴν τῶν γυναικῶν, ὑποχρεωτικῶς συνήρονον καὶ συνέτρνον εἰς

κοινὰς τραπέζας· προσφιλῆς δὲ τροφή τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο ὁ μέλας ζωμός, ὁ ὁποῖος συνίστατο ἀπὸ χοίρειον κρέας, ἀπὸ αἷμα, ἀπὸ ὄξος καὶ ἀπὸ ἄλας, καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἔβαπτον τὸν κριθίνον ἄρτον.

γ') Ἀγωγή τῶν παιδῶν. Ὁ Λυκοῦργος θέλων νὰ καταστήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας γενναίους ὑπερασπιστὰς τῆς πατρίδος, κατέβαλε μεγίστην φροντίδα εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδῶν. Ἄμα ἐγεννᾶτο τὸ παιδίον, ἐξητάζετο ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, καὶ ἐὰν μὲν εὐρίσκετο ἀρτιμελὲς καὶ ὑγιές, ἐδίδετο εἰς τοὺς γονεῖς διὰ νὰ τὸ ἀναθρέψωσιν· ἐὰν ὁμοῦς εὐρίσκετο καχεκτικὸν καὶ δύσμορφον, ἐρρίπτετο εἰς τοὺς ἀποθέτας (τόπον βαραθρόδη παρὰ τὸν Ταύγετον). Τὸ τοιοῦτον βεβαίως ἦτο σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον· ἀλλ' ὁ Σπαρτιάτης ἐνόμιζεν ὅτι ἐγεννᾶτο μόνον διὰ τὴν πατρίδα· ἐπομένως ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του, ἐθεωρεῖτο ἄχρηστος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἦτο περιττὸν νὰ ζῆ. Τὰ ὑγιᾶ καὶ εὐρωστα παιδία τὰ ἀνέτρεφον οἱ γονεῖς τῶν μέχρι τοῦ ἐβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας των· ἔπειτα τὰ παρελάμβανεν ἡ πολιτεία καὶ αὐτὴ ἐφρόντιζε διὰ τὴν περαιτέρω ἀνατροφὴν των. Οἱ παῖδες ἀνετρέφοντο ἐν πάσῃ σκληραγωγίᾳ. Συνείθιζον νὰ ὑποφέρωσιν εὐκόλως τὴν πείναν, τὴν δίψαν, τὸ ψῦχος καὶ τὴν ζέστην· ἐσάδιζον ἀσκεπεῖς καὶ ἀνυπόδητοι· ἐφόρουσαν τὸ αὐτὸ ἔνδυμα θέρος καὶ χειμῶνα· ἐκοιμῶντο κατ' ἀγέλας ἐπάνω εἰς στρωμνὰς ἐκ καλάμων, τοὺς ὁποῖους μόνοι ἔκοπτον ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Εὐρώτα. Γράμματα ὀλίγα ἐμάνθανον, ὅσα ἦσαν ἀπολύτως ἀναγκαῖα· ἐγυμνάζοντο ὁμοῦς ἀδιακόπως εἰς τὴν πάλην, τὸν δρόμον, τὸ ἄλμα, τὸ ἀκόντιον καὶ ἐν γένει μετεχειρίζοντο μὲ πολλὴν εὐστροφίαν καὶ τέχνην πᾶν ὄπλον· ἐδιδάσκοντο νὰ εἶνε σεμνοὶ κατὰ τὸ ἦθος· νὰ σέβωνται καὶ νὰ τιμῶσι τοὺς γέροντας· νὰ ἴστανται σιωπηλοὶ καὶ ὡς ἀγάλματα ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων· νὰ ἀπαντιῶσιν εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν γερόντων μὲ ὀλίγας λέξεις, ὅπερ ἐκαλεῖτο λακωνισμὸς ἢ λακωνικῶς ὁμιλεῖν.

Ἐμάνθανον προσέτι οἱ παῖδες μουσικὴν καὶ χορὸν στρατιωτικὸν (πυρρίχην)· ἀπεμνημόνευον τοὺς νόμους τοῦ Λυκοῦργου, τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἄλλα πολεμικὰ ᾄσματα, τὰ ὁποῖα ἐξύμνουσαν τοὺς ὑπὲρ πατρίδος πεσόντας· ὅτε δὲ κατὰ τὰς ἐορτὰς ἐχόρευον, ἐσηματίζοντο τρεῖς χοροί, τῶν γερόντων, τῶν ἐν τῇ ἀκμῇ ἀνδρῶν καὶ τῶν παιδῶν. Καὶ οἱ μὲν γέροντες χορεύοντες ἐτραγῶδουν.

Εἴμεθα καὶ ἡμεῖς μίαν φορὰν ἀνδρεία παλληκαρία

οἱ δὲ ἐν τῇ ἀκμῇ ἄνδρες

Τώρα δὲ εἴμεθα ἡμεῖς, δοκίμασον ἂν θέλῃς·

οἱ δὲ παῖδες

Ἐμεῖς ποτε θά γείνωμεν πολὺ καλλίτεροί σας·

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀνατροφή τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Σπαρτιάτης ἐθεώρει καθήκον του νὰ μάχεται καὶ νὰ ἀποθνήσκῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος του· ὅπου ἐτάσσετο ἐν τῇ μάχῃ, ἐκεῖ καὶ ἔμενε, καὶ ἢ ἐνίκα ἢ ἀπέθνησκεν· ὅστις ἐφοσεῖτο ἐν τῇ μάχῃ καὶ ἐτρέπετο εἰς φυγὴν, ἐθεωρεῖτο ἄτιμος, ἔχανεν ὅλα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα καὶ περιεφρονεῖτο ἀπὸ ὅλους καὶ κανεὶς δὲν τῷ ἔδιδεν οὔτε πῦρ οὔτε ὕδωρ.

Καὶ αἱ παρθέναι τῶν Σπαρτιατῶν ἀναιρέφοντο, ὅπως καὶ οἱ παῖδες· ἐγυμνάζοντο καὶ αὐταὶ εἰς τὰ διάφορα γυμνάσια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐγυμνάζοντο καὶ οἱ παῖδες. Ἡ Σπαρτιάτις τὰ πάντα ἐθυσίαζεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Αἰδουσα τὴν ἀσπίδα εἰς τὸν υἱὸν τῆς μεταβαίνοντα εἰς τὸν πόλεμον, ἔλεγεν εἰς αὐτὸν «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς»· δηλ. ἢ ταύτην νὰ φέρης νικητὴς ἢ ἐπάνω εἰς αὐτὴν νὰ σὲ φέρωσι νεκρόν.

Ἡ Σπάρτη κατὰ ὀρθὸν νόμον τοῦ Λυκούργου ἔμεινεν ἀτειχιστος, διότι ὡς τεῖχῃ αὐτῆς ἀπροσμάχητα ἐχρησίμευεν ἡ ἀνδρεία καὶ τὰ στήθη τῶν πολιτῶν. Ὁ Λυκούργος, ἀφ' οὗ ἔθεσε τοὺς νόμους του, οὔτινες ἦσαν ἄγραφοι καὶ ἐκαλοῦντο ὄρητραι, ὥρκεισε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ μὴ τοὺς μεταβάλωσι μέχρι τῆς ἐπανόδου του· ἔπειτα ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Σπάρτης μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ πλέον καὶ ἀληθῶς μετὰ τινα χρόνον ἀπέθανεν ἐν Κρήτῃ ἐξ αἰτίας. Πρὸ τοῦ θανάτου παρήγγειλε νὰ καύσωσι τὸ σῶμά του, τὴν δὲ κόνιν νὰ σκορπίσωσιν εἰς τοὺς ἀνέμους, ἵνα μὴ μεταφέρωσιν αὐτὴν εἰς τὴν Σπάρτην καὶ τοιοντοτρόπως οἱ Σπαρτιάται λύσωσι τὸν ὄρκον των.

§ 22. Πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (743-724 π.Χ.)

Διὰ τῶν νόμων τοῦ Λυκούργου ἡ Σπάρτη ἐνισχύθη ἐσωτερικῶς καὶ ἀνυψώθη εἰς μεγάλην δύναμιν· ἐζήτησε δὲ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς καὶ ἐκτὸς τῆς Λακωνικῆς· ὅθεν ἀπέβλεπε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν πλουσίαν καὶ εὐφορον γειτονικὴν Μεσσηνίαν· ἐν ἔτει λοιπὸν 743 ἐπιτεθέντες αἰφνιδίως οἱ Σπαρτιάται κατέλαβον τὴν ὀχυρὰν πόλιν τῶν Μεσσηνίων Ἀμφειαν καὶ ἐκ ταύτης ὁρμώμενοι ἐληλάτουν τὴν Μεσσηνίαν.

Οἱ Μεσσήνιοι κατ' ἀρχὰς ἀπέκρουσαν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σπαρτιατῶν. ἐπὶ τέλους ὁμως νικηθέντες εἰς δύο μάχας ἐγκατέλιπον τὴν πεδινὴν χώραν καὶ ἀποσυρθέντες ἐκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ ὄχυροῦ φρουρίου τῆς Ἰθώμης.

Στενοχωρηθέντες ἠρώτησαν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν περὶ τοῦ πρακτείου· ἐκεῖνο ἀπεκρίθη «νὰ θυσιάσωσι παρθένον ἐκ βασιλικοῦ αἵματος»· ὁ κληρὸς ἔπεσεν εἰς τὴν κόρην τοῦ Ἀγκίσκου· ἀλλ' οὕτως θέλων νὰ σώσῃ τὴν κόρην του ἔφυγε μετ' αὐτῆς εἰς τὴν Σπάρτην. Τότε ὁ Ἀριστόδημος, ἀνὴρ εὐγενῆς καὶ ἐκ βασιλικοῦ αἵματος καταγόμενος, διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς ἐκπεληγμένους συμπολίτας του, ἐφόρευσε ἰδίᾳ χειρὶ τὴν θυγατέρα του.

Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε καὶ εἰς τινὰ μάχην ἐφρονεῦθη ὁ βασιλεὺς τῶν Μεσσηνίων Εὐφάης· οἱ δὲ Μεσσήνιοι τότε ἐξέλεξαν ὁμοφώνως βασιλέα τὸν Ἀριστόδημον. Ὁ ἀνδρεῖος Ἀριστόδημος ἐνίκησε πολλάκις τοὺς Σπαρτιάτας· ἐπειδὴ ὁμως οἱ Μεσσήνιοι ἤρχισαν καὶ πάλιν ν' ἀποβιάλλωσι τὸ θάρος των, ὁ Ἀριστόδημος βλέπων ὅτι μάτην ἐθυσίασε τὴν κόρην του, ταρασσόμενος δὲ καθ' ὕπνον καὶ ὑπὸ τρομακτικῶν ἐνυπνίων καὶ ὑπὸ τοῦ φάσματος τῆς κόρης του, ἠδτοκτόνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστοδήμου ἡ Ἰθώμη ἐκυριεύθη (724 π. X.). Ἐκ τῶν Μεσσηνίων ἄλλοι μὲν κατέφυγον εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ ἄλλοι ἔπλευσαν εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ ἀπέφυκον τὸ Ῥήγιον· ὅσοι δὲ ἔμειναν, ἔγειναν ὑπήκοοι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρώνωσιν ὡς φόρον τὸ ἥμισυ τοῦ καρποῦ τῶν ἀγρῶν των καὶ ὅταν ἀποθνήσκῃ βασιλεὺς ἐν Σπάρτῃ, νὰ πενθῶσι μετὰ τῶν γυναικῶν των.

§ 23. 6' Μεσσηνιακὸς πόλεμος (645-628 π. X.).

Ἐπὶ 80 ἔτη ἐστέραζον οἱ Μεσσήνιοι ὑπὸ τὸν Σπαρτιατικὸν ζυγόν. Ἡ νέα ὁμως γενεὰ ἔλαβε τὰ ὄπλα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐξ Ἀνδανείας ἥρωος Ἀριστομένους, ὅστις κατήγετο ἐκ βασιλικοῦ αἵματος· Ὁ Ἀριστομένης ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας ἐν τινὶ μάχῃ· ἵνα δὲ καταπλήξῃ αὐτούς, εἰσῆλθεν ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἐκρέμασεν εἰς τὸν ναὸν

τῆς χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς ἀσπίδα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν « Ἀριστομένης τῆς Ἀθηνᾶ ἐκ τῶν λαφύρων τῶν Λακεδαιμονίων ».

Οἱ Σπαρτιαῖται ταρασσόμενοι καὶ ὑπὸ ἐσωτερικῶν στάσεων, ἔντρομοι ἠρώτησαν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν περὶ τοῦ πρακτέου· ἐκεῖνο δὲ συνεβούλευσεν αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι σύμβουλον παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωκαν εἰς αὐτοὺς τὸν ποιητὴν Τυρταῖον. Ὁ Τυρταῖος διὰ τῶν φλογερῶν πολεμικῶν ᾠσμάτων του ἠνώρθωσε τὸ φρόνημα τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐξήγειρε τὴν φιλοπατριαν αὐτῶν τοσοῦτον, ὥστε μετὰ τινὰς μάχας ἠνάγκασαν τοὺς Μεσσηνίους νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὸ ὄχυρον φρούριον τῆς Εἵρας. Ἐπὶ 11 ἔτη ὁ Ἀριστομένης ὑπερήσπισε γενναίως τὴν Εἶραν, ἀποκρούων πάσας τὰς προσβολὰς τῶν Σπαρτιατῶν, πολλάκις δ' ἐξερχόμενος μὲ τὸν ἐπίλεκτον στρατὸν του κατέστρεφε τὴν χώραν τῶν πολεμίων. Ἀλλὰ τὸ 11 ἔτος τῆς πολιορκίας ἡ Εἶρα ἐκυριεύθη διὰ προδοσίας. Ἦτο νῦξ βροχερὰ καὶ ἀσέληνος· ὁ Ἀριστομένης ἔνεκα τραύματος ἔκειτο κληήρης καὶ κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα δὲν ἐπεθεώρησε τὰς φυλακάς· οἱ δὲ φύλακες ἔνεκα τῆς κακοκαιρίας ἐγκατέλιπον τὰς θέσεις των καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰς οἰκίας των. Οἱ Σπαρτιαῖται μαθόντες παρὰ τινος αὐτομόλου ὅτι τὸ φρούριον ἦτο ἀφύλακτον, μὲ ὅλην τὴν κακοκαιρίαν ὤρμησαν κατ' αὐτοῦ. Οἱ Μεσσηνιοὶ ἐκ τῶν ὑλακῶν τῶν κυνῶν ἐνόησαν τὸν κίνδυνον· ἀλλ' ἦτο πλέον ἄργά· ἔβρεχε ὀργαδαίως, ἤστραπτε καὶ ἐβρόντα. Μετὰ τριήμερον πεισματωδεστάτην ἀντίστασιν οἱ Μεσσηνιοὶ ἐξῆλθον ἐκ τῆς Εἵρας καὶ ἄλλοι μὲν μετέβησαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἄλλοι δὲ ἀπόκισαν τὴν ἐν Σικελίᾳ Μεσσηνήν, ὀλίγοι δὲ ἀπέμειναν ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ ἐκ τούτων ἄλλοι μὲν ἔγειναν εἰλωτες τῶν Σπαρτιατῶν, ἄλλοι δὲ περίοικοι ὁ δὲ ἠρωϊκὸς Ἀριστομένης μετέβη εἰς Ῥόδον, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μεσσηνίας οἱ Σπαρτιαῖται μετὰ μακρὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Ἀρκαδάς ἐκυριεύσαν τὴν ὄχυρὰν πόλιν Τεγέαν· ἔπειτα δὲ ἐπολέμησαν πρὸς τοὺς Ἀργεῖους καὶ ἀφήρσαν ἀπ' αὐτῶν τὴν Κυνουρίαν. Ἐκτοτε ἡ δύναμις τῆς Σπάρτης ἠδῆξήθη καὶ αἱ πλεῖσται πόλεις ἀνεγνώρισαν τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς.

Ἀσκήσεις.

19-20 Εἰς πόσας τάξεις διηροῦντο οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς; — Τίνες ἦσαν οἱ Σπαρτιαῖται, τινες οἱ περίοικοι καὶ τίνες οἱ εἰλωτες; — Τί γνωρίζεις περὶ Λυκούργου; — Πόσα τινὰ ἐξήγησε νὰ βυθμίση ὁ Λυκούργος διὰ τῆς νομοθεσίας του καὶ κατὰ τίνα τρόπον; — Πόσοι βα-

σιλείς ἦσαν ἐν Σπάρτῃ καὶ πόθεν κατήγοντο; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς Γερουσίας; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ; — Τί περὶ ἐφόρων; — Τί γνωρίζεις περὶ ἀναδασμοῦ τῆς γῆς; — Διὰ τίνος μέσου κατεπολέμησε τὴν φιλοχορηματιὰν ὁ Λυκούργος; — Εἰπέ μοι περὶ συσσιτίων; — Πῶς ἀνετρέφοντο οἱ παῖδες ἐν Σπάρτῃ; — Τί ἐκαλεῖτο λακωνισμός; — Τί ἐπάθεινον ἐν Σπάρτῃ οἱ δεῖλοι; — Ὅποια ἦτο ἡ ἀνατροφή τῶν παρθένων ἐν Σπάρτῃ; — Τί ἐλεγεν ἡ μήτηρ εἰς τὸν υἱὸν τῆς, ὅτε τῷ ἔδιδε τὴν ἀσιτίδα, ἵνα μεταβῇ εἰς τὸν πόλεμον; — Εἶγε τεῖχη ἡ Σπάρτη; — Πῶς ἐκαλοῦντο οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Λυκούργου; —

22-23 Πῶς ἤρχισεν ὁ α΄ Μεσσηνιακὸς πόλεμος καὶ πόσα ἔτη διήρκεσε; — Ποῦ ἀπεσύρθησαν οἱ Μεσσήνιοι; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ Ἀριστοδήμου καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ; — Πότε ἔπασεν ἡ Ἰθώμη καὶ τί συνέβη μετὰ τοῦτο; — Πότε ἤρχισεν ὁ β΄ Μεσσην. πόλεμος καὶ τίς διέπρεψε κατ' αὐτόν; — Διὰ τίνος τολμήματος κατέπληξε τοὺς Σπαρτιάτας ὁ Ἀριστομένης; — Τί γνωρίζεις περὶ Τυρταίου; — Ποῦ ἀπεσύρθησαν ἐν τελείᾳ οἱ Μεσσήνιοι; — Πόσα ἔτη ὑπερήσπισε τὴν Εἴραν ὁ Ἀριστομένης; — Πῶς ἔπασεν ἡ Εἴρα καὶ τί συνέβη μετὰ τοῦτο; —

§ 24. Πολιτεία τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς παλαιότερον διηροῦντο εἰς 4 φυλὰς καὶ εἰς 12 δήμους. Ὁ Θησεύς, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, ἤνωσε πολιτικῶς τοὺς 12 δήμους ὑπὸ μίαν ἀρχὴν καταστήσας κέντρον τῆς Ἀττικῆς τὰς Ἀθήνας. Ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἐβασίλευον ἐν Ἀθήναις οἱ ἀπόγονοι τοῦ Θησεῦς, ἕως οὗτου ἐλθὼν ἐκ Πύλου ὁ Νηλεΐδης Μέλανθος ἤρπασε τὴν βασιλείαν. Τοῦ Μελάνθου υἱὸς ἦτο ὁ πολυθρόλυτος Κόδρος, ὅστις, ὡς εἶδομεν, διὰ τοῦ ἔκουσιου θανάτου του ἔσωσε τὰς Ἀθήνας κατὰ τὴν εἰσολὴν τῶν Δωριέων.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κόδρου βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν ἔγεινεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μέδων βραδύτερον δέ, ἐπειδὴ τινες τῶν βασιλέων ἦσαν μαλθακοὶ εἰς τὰ πολεμικά, ἐξελέχθη καὶ δεύτερος ἄρχων πολέμαρχος καλούμενος, ὅστις εἶχε τὴν ἐπιμέλειαν τῶν πολεμικῶν πραγμάτων. Σὺν τῷ χρόνῳ ἐξελέχθη καὶ τρίτος ἄρχων, ὅστις ἐκαλεῖτο ἀπλῶς ἄρχων.

Ἀντὶ λοιπὸν ἐνὸς βασιλείως ἦσαν τρεῖς ἰσόβιοι ἄρχοντες. Ἐκ τούτων ὁ μὲν πολέμαρχος; ὡς εἶπομεν, ἐπεμελεῖτο τῶν πολεμικῶν πραγμάτων ὁ ἄρχων εἶχε τὴν ἐποπτείαν τῆς διοικήσεως καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐχρονολογοῦντο τὰ ψηφίσματα καὶ τὰ ἄλλα δημόσια ἔγγραφα ὅθεν καὶ ἐπὶ ὠνυμος ἄρχων ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις ἐκαλεῖτο ὁ δὲ βασιλεὺς περιορίσθη εἰς τὰ θρησκευτικὰ μόνον.

Μέχρι τοῦ 753 π. Χ. οἱ τρεῖς ἄρχοντες ἦσαν ἰσόβιοι. ἔπειτα ἡ

ἀρχὴ αὐτῶν περιωρίσθη εἰς 10 ἔτη ἀπὸ δὲ τοῦ 683 ἔγειναν ἐνιαύσιοι καὶ ἀντὶ τριῶν ἐξελέγοντο ἐννέα καὶ οὐχὶ πλέον ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Κόδρου μόνον, ἀλλ' ἐκ πάντων τῶν εὐπατριδῶν ἐκ τῶν ἐννέα ἀρχόντων οἱ ἕξ τελευταῖοι ἐκαλοῦντο θεσμοθέται, εἶχον δὲ ἔργον νὰ φυλάττωσι τοὺς θεσμούς, ἵνα προσάγωσιν εἰς τὰς δίκας καὶ κρίνονται συμφώνως μὲ αὐτοὺς οἱ παρανομοῦντες.

Πλὴν τῶν ἐννέα ἀρχόντων ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις καὶ ἄλλη ἀρχὴ μεγίστη, ἡ ἕξ Ἀρείου Πάγου Βουλὴ. Αὕτη ἦτο φύλαξ τῶν νόμων καὶ ἐπειθῆρι τοὺς ἄρχοντας, ἵνα ἄρχωσι κατὰ τοὺς νόμους· οἱ Ἀρεοπαῖται ἦσαν ἰσόβιοι καὶ τοιοῦτοι ἐγίνοντο οἱ ἐννέα ἄρχοντες μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς των καὶ ἀφ' οὗ πρῶτον ἔδιδον εὐθύνας.

§ 26 Κύλων.

Οἱ εὐπατρίδαι κατορθώσαντες νὰ καταλύσωσι τὴν μοναρχίαν μετέβαλον τὸ πολίτευμα εἰς ὀλιγαρχικόν· ἀπάσας τὰς ἀρχὰς κατεῖχον αὐτοί, πρὸς δὲ τὸν λαὸν ἐφέροντο σκληρότατα· ὡσαύτως αὐτοὶ κατεῖχον καὶ πᾶσαν τὴν γῆν, οἱ δὲ πένητες εἰργάζοντο τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν ἀποδίδοντες εἰς τὸν κύριον τὰ $\frac{5}{6}$ τῶν προϊόντων καὶ κρατοῦντες αὐτοὶ τὸ $\frac{1}{6}$ διὰ τὴν ἐργασίαν των, ἐκαλοῦντο δὲ πελάται καὶ ἐκτήμοροι. Ἐὰν ὅμως δὲν ἐπλήρωνον τὰς μισθώσεις, ἐγίνοντο δοῦλοι τῶν πλουσίων καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ παῖδες αὐτῶν ὡσαύτως ἐγίνοντο δοῦλοι καὶ ὅσοι δὲν ἠδύναντο νὰ πληρώσωσι τὰ χρέη των εἰς τοὺς δανειστάς, διότι οἱ δανεισμοὶ ἐγίνοντο ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν σωμάτων. Ἐν γένει ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ ἦτο ἀθλιωτάτη καὶ τὸ μῖσος αὐτοῦ κατὰ τῶν πλουσίων μέγιστον.

Ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης ἠθέλησε νὰ ὠφεληθῆ ἡ πλουσίος τις Ὀλυμπιονίκης Ἀθηναῖος, Κύλων ὀνομαζόμενος, γαμβρός τοῦ τυράννου τῶν Μεγάρων Θεαγένους· βοηθούμενος οὗτος ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις ὀπαδῶν του καὶ ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ του κατέλαβεν αἰφνιδίως τὴν Ἀκρόπολιν τῷ 636 μὲ τὸν σκοπὸν νὰ γείνη τύραννος· τὸ σχέδιόν του ὅμως ἀπέτυχεν.

Ὁ κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ἐπόνυμος ἄρχων Μεγακλῆς, υἱὸς τοῦ Ἀλκμέωνος, ἐπολιόρησε στενῶς τὸν Κύλωνα, ὅστις κατώρθωσε νὰ δραπτεύσῃ καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Μέγαρον πρὸς τὸν πενθερόν του, οἱ δὲ

δπαδοί του κατέφυγον ὡς ἰκέται εἰς τοὺς βωμοὺς τῶν *Εὐμενίδων* (*Ἐρινύων*) καὶ εἰς ἄλλους ναοὺς, ἀποσπασθέντες ὁμως δολίως ὑπὸ τοῦ *Μεγακλέους* ἐσφάγησαν κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ. Ἡ προᾶξις αὕτη ἐθεωρήθη ὡς ἀσέβημα πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ὠνομάσθη «*Κυλώνειον ἄγος*», ἐπειδὴ δὲ ἐνέσκηψε λοιμικὴ νόσος, ὃ δεισιδαίμων λαὸς ἀπέδωκε ταύτην εἰς τὴν ὄργην τῶν θεῶν. Οἱ Ἀλκμεωνίδαι ὡς ἐναγεῖς εἴλκυσαν καθ' ἑαυτῶν τὸ κοινὸν μῖσος· δι' ὃ καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς κρίσιν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, καὶ αὐτοὶ μὲν κατεδικάσθησαν εἰς ἀειφυγίαν, τὰ δὲ ὄστα τῶν ἀποθανόντων ἐξεβλήθησαν ἐκ τῶν τάφων καὶ ἐρρίφθησαν ἔξω τῆς Ἀττικῆς· ἐπὶ τούτοις δὲ προσεκλήθη ἐκ Κρήτης ὃ σοφὸς γέρον *Ἐπιμενίδης*, ὅστις διὰ θυσιῶν ἐκαθάρισε τὴν πόλιν.

§ 26. Δράκων.

Ἡ ἄρχουσα τάξις ἐν Ἀθήναις ἐξηκολούθει νὰ πιέξῃ διαφοροτρόπως τὸν λαόν, ὅστις ἔνεκα τούτου ἐστασίαζε συχνάκις. Τὸ κακὸν ἐπετείετο καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ εὐπατρίδαι κατέχοντες καὶ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐδίκαζον κατὰ παλαιοὺς καὶ ἀγράφους νόμους, πάντοτε δὲ ἀπέδιδον τὸ δίκαιον εἰς τοὺς πλουσίους. Ὁ λαὸς ἀπήτησε γραπτὸς νόμους, οἱ δὲ εὐπατρίδαι ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ἀνέθησαν εἰς τὸν Δράκοντα ἐπὶ ἄρχοντος Ἀρισταίχμου (621) νὰ συγγράψῃ νόμους, διὰ τῶν ὁποίων ἠπλίζετο ν' ἀποκατασταθῇ ἡ τάξις καὶ ἡ ἡσυχία ἐν τῇ πόλει.

Ὁ Δράκων συνέγραψε νόμους ποινικοὺς καὶ πολιτικούς. Διὰ τῶν πρώτων ὥρισε τὰς ποινὰς τῶν ἐγκλημάτων, διὰ δὲ τῶν δευτέρων ὥρισε τὰ πολιτικὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν. Καὶ τὰς μὲν ποινὰς ὥρισεν ὡς ἐξῆς· ὃ ἐκ προμελέτης ἀνθρωποκτόνος ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον καὶ ἡ περιουσία αὐτοῦ ἐδημεύετο· ὃ ἐξ ἀμελείας ἀνθρωποκτόνος κατεδικάζετο εἰς ἀειφυγίαν καὶ ἐπιτρέπετο εἰς πάντα πολίτην νὰ φονεύσῃ ἀτιμωρητὴ τοῦτον, ἐὰν ἐτόλμα νὰ διαμείνῃ ἐντὸς τῆς Ἀττικῆς. Μὲ θάνατον ἐτιμωροῦντο καὶ οἱ κλέπται. Τὰ δὲ λοιπὰ ἐγκλήματα ἐτιμωροῦντο ἀδυστηρότατα μὲν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μὲ θάνατον. Ἡ ποινικὴ νομοθεσία τοῦ Δράκοντος ἦτο ἀληθῶς σκληροτάτη, διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἔλεγον ὅτι αὕτη ἐγγραφή δι' αἵματος καὶ οὐχὶ διὰ μελάνης.

Τὰ δὲ δικαιώματα τῶν πολιτῶν ἐκανόνισεν ὃ Δράκων ὡς ἐξῆς· τὴν

νομοθετικὴν ἐξουσίαν εἶχεν ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου καὶ ἡ Βουλὴ. Τῆς πρώτης μετεῖχον πάντες ὅσοι ἠδύνατο νὰ ὑπηρετῶσιν ἐν τῷ στρατῷ ἐξοπλιζόμενοι δι' ἐξόδων των· ἡ δὲ Βουλὴ ἀποτελεῖτο ἐκ 401 μελῶν. καὶ οἱ βουλευταὶ δὲ καὶ αἱ ἄλλαι ἀρχαὶ ἐξελέγοντο διὰ κλήρου ἐκ τῶν ἐχόντων ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν. Δις δὲ ὁ αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρξῆ οὐδεμίαν ἀρχήν, πρὶν κληρωθῶσιν ἅπαντες. Ὁ Ἄρειος Πάγος διετήρησε τὴν ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν καὶ πρότερον εἶχε.

§ 27. Σόλων.

Ὁ Σόλων κατήγετο ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κόδρου. Νέος ὢν ἐπεχείρησε πολλὰ ταξείδια χάριν ἐμπορίου, ἴσως ὅμως καὶ διὰ νὰ γνωρίσῃ ξένους τόπους καὶ ν' ἀποκτήσῃ μεγαλειέραν πεῖραν, διότι ἦτο φιλομαθέστατος. καὶ ὅτε ἔγεινε πρεσβύτης ἔλεγε « γηράσκω ἀεὶ διδασκόμενος ».

Ὁ Σόλων προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του διὰ τῆς πείρας καὶ τῆς πολιτικῆς του συνέσεως. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμουν

πολὸν χρόνον πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς περὶ ἀνακτισεως τῆς Σαλαμῖνος· ἐπειδὴ δὲ ἀπηύδησαν ἐκ τοῦ πολέμου, ἔκαμον νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελε προτείνῃ νὰ ἐπαναλάβῃσι τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Μεγαρέων διὰ τὴν Σαλαμῖνα· Ὁ Σόλων ἐλυπεῖτο παρὰ πολὺ βλέπων τὴν ὠραίαν ταύτην νῆσον κατεχομένην ὑπὸ τῶν Μεγαρέων. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ λοιπὸν τὴν ἐκ τοῦ νόμου τιμωρίαν προσεποιήθη ἡμέραν τινὰ τὸν παράφρονα, ἐπήδησεν ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, ἔρχεται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἀρχίζει ν' ἀπαγγέλλῃ ἐνθουσιῶδες ποίημά του ἐπιγραφόμενον « Σαλαμῖς ». Ὁ λαὸς ἐνθουσιῶν λαμβάνει τὰ ὄπλα καὶ ἐκλέξας στρατηγὸν τὸν Σόλωνα ἐκστρατεύει κατὰ τῶν

ΣΟΛΩΝ

Μεγαρέων, νικᾷ αὐτοὺς καὶ ἀνακτᾷ τὴν Σαλαμῖνα· οὕτω τὸ ὄνομα τοῦ Σόλωνος διεφημίσθη.

Οἱ θεσμοὶ τοῦ Δράκοντος δὲν ἐξελίττωσαν οὐδόλως τὴν κατάστασιν

τοῦ λαοῦ Οἱ πολλοὶ ἐξηκολούθουν νὰ δουλεύωσιν εἰς τοὺς ὀλίγους· δανεισμοὶ ἐγίνοντο ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν σωμάτων καὶ ἡ γῆ ὅλη ἀνῆκεν εἰς τοὺς ὀλίγους. Ὅθεν καὶ πάλιν ἐστασίασεν ὁ δῆμος κατὰ τῶν πλουσίων αἱ δὲ δύο μερίδες ἐπὶ πολὺ ἴσταντο ἀντιμέτωποι ἀλλήλων. Τότε ἀπὸ κοινοῦ ἐξέλεξαν συμφιλιοτὴν τὸν Σόλων (τῷ 594) καὶ ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν νὰ μεταρροθμίσῃ τὴν πολιτείαν κατὰ τρόπον συμβιβάζοντα τὰς δύο ἀντιμαχομένας μερίδας. Ὡς ἦτο γενναῖος στρατηγὸς καὶ ἔξοχος ποιητὴς ὁ Σόλων, οὕτω καὶ ὡς νομοθέτης ὑπῆρξε μέγας.

§ 28. Νομοθεσία Σόλωνος.

Ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν ὁ Σόλων κατὰ πρῶτον ἠλευθέρωσε τὸν δῆμον, ἀπαγορεύσας τοῦ λοιποῦ νὰ δανείζωνται οἱ πολῖται ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν σωμάτων ὅσοι δὲ διὰ χρεὴ εἶχον γείνη δοῦλοι, ἠλευθερώθησαν ὡσαύτως καὶ ὅσοι εἶχον πωληθῆ ἔξω τῆς Ἀττικῆς ὡς δοῦλοι ἐξηγοράσθησαν καὶ ἠλευθερώθησαν. Ἐπειτα ἔκαμεν ἀποκοπὰς ἐκ πάντων τῶν χρεῶν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων· αἱ ἀποκοπαὶ αὗται ὠνομάσθησαν σειςάχθεια, διότι δι' αὐτῶν ἀπεσείσθη τὸ ἀφόρητον βάρος, ὅπερ ἐπέβη ἐπὶ τὸν λαόν. Ἴνα δὲ μὴ ζημιωθῶσιν οἱ πλούσιοι, ἠῦξησε τὴν τιμὴν τοῦ νομίσματος· οὕτω ἡ μνᾶ ἀντὶ 75 δραχμῶν, ὡς ἐτιμᾶτο πρότερον, ἐτιμᾶτο ἤδη 100 δραχμῶν.

Τὰ τῆς πολιτείας δὲ ὁ Σόλων διέταξεν ὡς ἐξῆς· Διετήρησε τὴν προϋπάρχουσαν διαίρεσιν τῶν πολιτῶν εἰς πεντακοσιομεδίμνους, ἵππεῖς, ζευγίτας καὶ θῆτας. Καὶ πεντακοσιομεδίμνοι μὲν ἐκαλοῦντο ὅσοι εἶχον εἰσόδημα ἐκ τῶν ἀγρῶν τῶν 500 μεδίμνους (σίτου ἢ κριθῆς) ἢ μετρητὰς¹⁾ (οἴνου καὶ ἐλαίου) ἢ συναμφότερα. Ἴππεῖς δὲ ὅσοι εἶχον εἰσόδημα 300 μεδίμνους καὶ μετρητὰς καὶ ἠδύναντο νὰ τρέφωσι πολεμικὸν ἵππον· ζευγίται δὲ ὅσοι εἶχον εἰσόδημα 200 μεδίμνους καὶ μετρητὰς καὶ ἔτρεφον ζευγὸς γεωργικῶν βοῶν· θῆτες δὲ ὅσοι εἶχον εἰσόδημα ὀλιγώτερον τῶν 200 μεδίμνων καὶ μετρητῶν.

Πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ ἐξελέγοντο ἐκ τῶν τριῶν πρώτων τάξεων. Οἱ θῆτες

¹⁾ Ὁ Ἀττικὸς μεδίμνος ἦτο μέτρον ξηρῶν καρπῶν (σίτου, κριθῆς) καὶ εἶχε βάρος 36 περιπυρ ἀκάδων· ὁ δὲ μετρητὴς ἦτο μέτρον ὑγρῶν ἴσον πρὸς τὰ 3/4 τοῦ μεδίμνου.

δὲν μετεῖχον οὐδεμιᾶς ἀρχῆς καὶ ἦσαν ἀπηλλαγμένοι φόρων· ἐλάμβανον ὁμως μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ εἰς τὰ δικαστήρια.

Ὁ Σόλων διετήρησε καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Δράκοντος κατασταθεῖσαν βουλήν, ὥρισε δὲ τοὺς βουλευτὰς εἰς 400 (100 ἐξ ἑκάστης φυλῆς)· οἱ βουλευταὶ ἐξελέγοντο κατ' ἔτος διὰ κλήρου ἐκ τῶν ἐχόντων ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν. Ἡ βουλή ἦτο ἀρχὴ προβουλευτική, τοῦτ' ἔστι πᾶν ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, συνεζητεῖτο προηγουμένως ἐν τῇ βουλῇ· αὕτη ἐξέφερεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν γνώμην της, ἢ ὁποία ἐκαλεῖτο προβούλευμα. Τὸ προβούλευμα τοῦτο ὑπεβάλλετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἣτις ἦτο κυρία νὰ ἐγκρίνη ἢ νὰ ἀπορρίψῃ αὐτό.

Κυρίαρχον ὁμως τῆς πολιτείας κατέστησεν ὁ Σόλων τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἀπετελεῖτο ἐκ πάντων τῶν ἐχόντων ἡλικίαν ἄνω τῶν 20 ἐτῶν· αὕτη ἐνήφιζε τοὺς νόμους, ἐξέλεγε τοὺς ἀρχοντας καὶ τοὺς δικαστὰς, ἐζήτει παρ' αὐτῶν εὐθύνas μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀρχῆς των, ὥριζε τοὺς φόρους, ἀπεφάσιζε περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης κλπ. Ἡ ἀπόφασις δὲ τῆς ἐκκλησίας ἐγένετο δι' ἀνυψώσεως τῶν χειρῶν (χειροτονίας), ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ ψηφοφορίας.

Ἡ βουλή τοῦ Ἀρείου Πάγου διετήρησε τὴν ἐποπτείαν τῶν νόμων καὶ τῆς πολιτείας, τὴν ὁποίαν εἶχε καὶ πρότερον· ὁ Σόλων ὁμως ἔδωκεν εἰς αὐτὴν εὐρύτεραν ἐξουσίαν· ἐπετήρει αὕτη τὴν ἀνατροφήν τῶν νέων, τὰ ἦθη καὶ τὴν θρησκείαν, τιμωροῦσα τοὺς ἀργούς, τοὺς ἀσώτους καὶ τοὺς ἀσεβεῖς· ἐδίδασκε δὲ τὰς φονικὰς καὶ τὰς περὶ ἐμπροσημοῦ δίκας, ὡς καὶ τὰς περὶ ἀποπειρας καταλύσεως τῆς δημοκρατίας.

Ὁ Σόλων κατέστησε μέγα δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο Ἑλλιάια. Τὸ δικαστήριον τοῦτο περιελάμβανε 6000 δικαστὰς (ἡλιαστὰς)· ἐκλεγόμενους κατ' ἔτος ἐκ τῶν συμπληρωσάντων τὸ 30 ἔτος τῆς ἡλικίας διηγεῖτο δὲ εἰς 10 τμήματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων περιεῖχε 500 δικαστὰς. Οἱ ὑπολειπόμενοι 1000 ἦσαν ἀναπληρωτικοί.

Βλέπων ὁ Σόλων ὅτι ἡ πόλις πολλάκις ἐταράσσετο ὑπὸ στάσεων, τινὲς δὲ ἐκ τῶν πολιτῶν ἔνεκα ὀφθυμίας ἔμενον ἀδιάφοροι, ἔθηκε νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκηρύσσετο ἄτιμος, τοῦτ' ἔστι ἔστρεφετο τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἐκεῖνος, ὅστις ἐν καιρῷ στάσεως ἔμενεν οὐδέτερος, ἦτοι δὲν ἐλάμβανε τὰ ὄπλα οὔτε ὑπὲρ τῆς μιᾶς οὔτε ὑπὲρ τῆς ἄλλης μερίδος·

καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴ ἐγκαταλείπηται ἡ πολιτεία εἰς τὴν διάκρισιν τῶν πονηρῶν.

Καὶ περὶ βιομηχανίας καὶ περὶ ἐμπορίου ἔλαβε πρόνοιαν ὁ Σόλων ὡσαύτως καὶ περὶ ἀνατροφῆς τῶν παιδῶν, ὑποχρεώσας τοὺς Ἀθηναίους νὰ διδάσκωσι τοὺς παῖδάς των τὰ γράμματα, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν γυμναστικὴν. Ἀπὸ τοῦ 7ου ἔτους μέχρι τοῦ 17ου οἱ παῖδες ἐγυμνάζοντο εἰς τὰς παλαιστράς καὶ τὰ γυμναστήρια διὰ νὰ γίνωνται ἄνωμαλοί καὶ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς πατρίδος. Ὅπως οἱ Σπαρτιάται, οὕτω καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον ἐθεώρουν ὡς τὸν ἐνδοξότατον, τοὺς δὲ ἐν πολέμῳ πεσόνας ἔθαπτεν ἡ πατρίς μετὰ μεγάλων τιμῶν.

Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος ἐγράφησαν ἐπὶ ξυλίνων ἀξόνων καὶ κατετέθησαν εἰς τὴν βασιλείον στοάν, ὠρχίσθησαν δὲ πάντες οἱ πολῖται νὰ τηρῶσιν αὐτούς· ἀλλ' ἡ διάρκεια δὲν προεμηνύετο μακρά· ὁ μὲν δῆμος ἠλπίζεν ἀναδασμὸν ὅλης τῆς γῆς, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε τοῦτο· οἱ δὲ εὐπατρίδαι ἐδυσφόρουν διὰ τὸν περιορισμὸν τῶν πολιτικῶν τῶν δικαιωμάτων καὶ διὰ τὴν μείωσιν τῆς δυνάμεώς των· ἔνεκα τούτου ὁ Σόλων καθ' ἑκάστην παρηνωχλεῖτο. Ἴνα λοιπὸν ἀποφύγῃ τὰς ἐνοχλήσεις καὶ ἵνα μὴ ἀναγκασθῇ νὰ μεταβάλλῃ τι ἐκ τῶν κειμένων νόμων του, ἀπεδήμησεν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ μετέβη εἰς Αἴγυπτον, ἣ δὲ ἀποδημίᾳ του αὕτη διήρκεσε 10 ἔτη.

§ 29. Παράλιοι, Πεδιακοί, Διάκριοι.

Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ Σόλωνος οἱ Ἀθηναῖοι διῆγον ἐν ἡσυχίᾳ. Κατόπιν ὅμως αἱ στάσεις ἐπανελήφθησαν καὶ κατὰ μικρὸν προσέλαβον τοπικὸν χαρακτῆρα. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἀθηναῖοι διηρέθησαν εἰς τρεῖς πολιτικὰς μερίδας, τῶν Παραλίων, τῶν Πεδιακῶν καὶ τῶν Διακρίων ὠνομάσθησαν δὲ αἱ τρεῖς αὗται πολιτικαὶ μερίδες ἐκ τῶν μερῶν, εἰς τὰ ὁποῖα κατώκουν ἢ εἶχον τὰ κτήματά των. Καὶ οἱ μὲν παράλιοι κατώκουν τὴν μεσημβρινοανατολικὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς καὶ ἠσχολοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν· ἔχοντες δὲ ἀρχηγὸν τὸν Μεγακλῆν ἦσαν κекηρυγμένοι ὑπὲρ τῆς πολιτείας τοῦ Σόλωνος. Οἱ δὲ Πεδιακοὶ εἶχον τὰ κτήματά των εἰς τὰ πεδινὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς, τὰ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα καὶ τὴν Μεγαρίδα· εἰς τούτους ἀνήκον οἱ πλούσιοι καὶ οἱ κτηματῖαι, οἱ ὁποῖοι ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν

Λυκοῦργον ἐξήτουν κυβέερνησιν ὀλιγαρχικὴν· οἱ δὲ Διάκριοι κατώ-
κουν τὰ πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς ὄρεινὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς, ἅτινα ἐκα-
λοῦντο Διακρία. Εἰς τούτους ἀνῆκον οἱ πενέστατοι, οἵτινες ἔχοντες ἀρ-
χηγὸν τὸν Πεισίστρατον ἐξήτουν ἀναδασμὸν πάντων.

§ 30. Πεισίστρατος

Ὁ Πεισίστρατος ἦτο συγγενὴς τοῦ Σόλωνος, εἶχε δὲ διαπρέψη
εἰς τὸν κατὰ τῶν Μεγαρέων πόλεμον. Ἦτο εὐγλωττος, φιλάνθρωπος καὶ
εὐπροσῆγορος. Διὰ τῶν προτερημάτων του τούτων ἐφείλκυσε τὴν εὐ-
νοϊαν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ. Ἐνθαρρυνθεὶς δὲ ἐκ τούτου ἐπεχείρησε
νὰ γείνη τύραννος τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸ κατώρθωσε διὰ τοῦ ἐξῆς τεχνά-
σματος. Ἡμέραν τινὰ κατετραυμάτισεν ἑαυτὸν καὶ προσελθὼν εἰς τὴν ἀγο-
ρὰν καθημαγμένος ἐφώναζεν εἰς τὸ ἐκεῖ συρροῦσαν πλῆθος ὅτι οἱ
ἐχθροὶ του ἠθέλησαν νὰ τὸν δολοφονήσωσιν. Ὁ λαὸς πεισθεὶς ἔδωκεν
εἰς τὸν Πεισίστρατον 50 κορυνηφόρους ὡς σωματοφύλακας. Τούτους
αὐξήσας ὁ Πεισίστρατος εἰς 400 κατέλαβε τὴν Ἀκρόπολιν (τῷ 560)
καὶ ἔγινε τύραννος· ἐκυβέερνα ὁμως μετὰ δικαιοσύνης καὶ δὲν μετέ-
βαλε τοὺς κειμένους νόμους· ἀλλ' οἱ πολιτικοὶ ἀντίπαλοί του Λυκοῦρ-
γος καὶ Μεγακλῆς δημοφρονήσαντες ἐξεδίωξαν αὐτόν. Μετὰ τινα χρό-
νον συμφιλιωθεὶς πρὸς τὸν Μεγακλέα ἐπανῆλθε καὶ κατέλαβε τὴν ἀρ-
χήν· ἀλλ' ἡ φιλία αὕτη πρὸς τὸν Μεγακλέα δὲν διήρκεσε πολὺν χρό-
νον καὶ ὁ Πεισίστρατος ἐξεβλήθη δευτέραν φορὰν ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ
ἔμεινεν 11 ἔτη μακρὰν τῆς Ἀττικῆς.

Τὸ 11 ὁμως ἔτος βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Ἐρετριέων, τῶν Θηβαίων
καὶ τοῦ τυράννου τῆς Νάξου Λυγδάμος ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς Ἀθή-
νας καὶ κατέλαβεν ἐκ τρίτου τὴν ἀρχήν, τὴν ὁποίαν διετήρησε μέχρι
τέλους τοῦ βίου του. Ἡ κυβέερνησις τοῦ Πεισιστράτου ὑπῆρξεν ἠπία,
δικαία καὶ φιλάνθρωπος. Ἐκυβέερνησεν οὗτος κατὰ τοὺς νόμους
καὶ δὲν ἐπεδίωξεν οὐδεμίαν πλεονεξίαν δι' ἑαυτόν· ἐνίσχυσε τὸ ἐμπό-
ριον ἦτο φίλος τῶν γραμμάτων· πρῶτος ἴδρυσεν ἐν Ἀθήναις δημοσίαν
βιβλιοθήκην· συνέλεξε καὶ συνέγραψε τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ
διέταξε ν' ἀπαγγέλλωνται ὀλόκληρα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθη-
ναίων. Ἐκόσμησε τὴν πόλιν μὲ διάφορα κτίρια· ἔθηκε τὰ θεμέλια τοῦ
μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸν ὁποῖον μετὰ πολλοὺς αἰῶ-

νας (129 μ. Χ.) ἠκοδόμησεν ὁ Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς καὶ ἐν γένει ἀνύψωσε τὰς Ἀθήνας καὶ κατέστησεν αὐτὰς κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας. Διὰ τοῦτο δικαίως θεωρεῖται ὁ Πεισιστρατος ὁ θεμελιωτῆς τοῦ μεγαλείου τῶν Ἀθηνῶν ἀπέθανε δὲ τῷ 527 τυραννήσας 19 ἔτη.

§ 31. Πεισιστρατίδαι.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πεισιστράτου ἔλαβον τὴν ἀρχὴν οἱ δύο αὐτοῦ υἱοὶ Ἰππίας καὶ Ἰππαρχος. Ἐκ τούτων ὁ μὲν Ἰππίας ἦτο ἐκ φύσεως πολιτικὸς καὶ ἔμφρων, ὁ δὲ Ἰππαρχος ἦτο ἐνθερμος προσιάτης τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοὶ ἐκυβέρνησαν κατ' ἀρχὰς πολὺν καιρῶς, ὅπως ὁ πατὴρ των ἴνα δὲ προσοικειωθῶσιν ἔτι μᾶλλον τὸν λαὸν ἠλάττωσαν κατὰ τὸ ἥμισυ τὸν φόρον, τὸν ὁποῖον ὁ πατὴρ των εἶχεν ἐπιβάλῃ εἰς τὴν γεωργίαν. Ἀλλ' ὁ Ἰππαρχος ἐκδικούμενος προσωπικὸν πάθος κατὰ τινος εὐγενοῦς νέου, Ἀρμοδίου καλουμένου, ἀπηγόρευσεν εἰς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ νὰ κανηφορήσῃ μετ' ἄλλων παρθένων, τοῦτ' ἔστι νὰ φέρῃ κάνιστρον ἀνθέων κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων, ὡς ἀναξίαν. Τὴν οἰκογενειακὴν ταύτην ὕβριν δὲν ἠρέχθη ὁ Ἀρμόδιος· ὅθεν μετὰ τοῦ στενοῦ τοῦ φίλου Ἀριστογείτονος καὶ ἄλλων ἐταίρων παρεσκεύασε συνωμοσίαν πρὸς κατάλυσιν τῆς τυραννίδος, ἣς ἔμελλε νὰ γείνη κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων.

Κατὰ τὴν ἐορτὴν λοιπὸν τῶν μεγάλων Παναθηναίων οἱ δύο φίλοι μετ' ἄλλων συνωμοτῶν φέροντες ξίφη κεκρυμμένα ὑπὸ κλάδους μύρτων προσῆλθον εἰς τὸν τόπον τῆς ἐορτῆς μὲ σκοπὸν νὰ φονεύσωσι τοὺς τυράννους. Ἐν τῷ ἔξω Κεραμειῷ εὐρίσκετο ὁ Ἰππίας διατάσων τὰ τῆς πομπῆς, ὁ δὲ Ἰππαρχος εὐρίσκετο ἐν τῇ ἀγορᾷ. Ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων ἰδόντες τὸν Ἰππίαν συνδιαλεγόμενον οἰκείως μετὰ τινος ἐκ τῶν συνωμοτῶν καὶ νομίσαντες ὅτι ἐπροδόθησαν, διητυνῆθησαν ἔσω τῶν πυλῶν τῆς πόλεως καὶ συναντήσαντες τὸν Ἰππαρχον παρὰ τὸ Λεωκόριον (ἐν τῷ ἔσω Κεραμειῷ) ἐφόρευσαν αὐτὸν αἵματηρὰ συμπλοκῇ ἐπηκολούθησε· καὶ ὁ μὲν Ἀρμόδιος ἐφονεύθη ἀμέσως ὑπὸ τῶν δορυφόρων τοῦ τυράννου, ὁ δὲ Ἀριστογείτων συλληφθεὶς καὶ ἐπὶ πολλὸν χρόνον βασανισθεὶς ἐφονεύθη κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ἰππίου.

Ἐκτοτε ὁ Ἰππίας κατέστη δόσιπτος καὶ ὤμος πολλοὺς ἐκ τῶν

πολιτῶν ἐφόνευσε καὶ ἄλλους ἐξώρισε καὶ τὰς περιουσίας αὐτῶν ἐδήμευσεν ὅθεν καὶ τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ κατ' αὐτοῦ ἐκορυφώθη τότε οἱ Ἀλκμεωνίδαι, οἰκογένεια πλουσιωτάτη καὶ ἰσχυροτάτη, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους, βασιλέως τῆς Σπάρτης, ἐπολιόρκησαν τὸ Ἴππιαν ἐν τῇ Ἀκροπόλει καὶ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ ἀπέλθῃ ἐξ Ἀθηνῶν μετέβη δὲ εἰς τὸν μέγαν βασιλέα τῶν Περσῶν. Τοιοῦτοτρόπως αἱ Ἀθηναὶ ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τῆς τυραννίδος.

§ 32. Μεταρρύθμισις τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθένους.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος ἐστασίαζον πρὸς ἀλλήλους ὁ Ἰσαγόρας φίλος τῶν τυράννων, καὶ ὁ Κλεισθένης, υἱὸς τοῦ Μεγακλέους· ὑπερισχύσας δὲ ὁ Κλεισθένης μετερρύθμισε τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος καὶ κατέστησεν αὐτὸ δημοκρατικώτερον.

Κατὰ πρῶτον διήρесе τοὺς Ἀθηναίους εἰς 10 φυλάς, ἐκάστη δὲ αὐτῶν περιελάμβανε πολίτας ὅλων ἀδιακρίτως τῶν τάξεων· ἵνα δὲ αὐξήσῃ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν, ἐπολιτογράφησεν ὁ Κλεισθένης τοὺς ἐν Ἀθήναις κατοικοῦντας ξένους καὶ ἀπελευθέρους. Διήρесе προσέτι τὴν χώραν εἰς δήμους, ἐκάστου τῶν ὁποίων προῖσταιτο εἰς δὴ μάργος· τὴν βουλὴν τῶν 400 ἠύξησεν εἰς 500, ἐκλεγομένων 50 βουλευτῶν ἐξ ἐκάστης φυλῆς· διηρεῖτο δὲ ἡ βουλὴ εἰς 10 τμήματα, ἐκαστον τῶν ὁποίων περιελάμβανε τοὺς βουλευτὰς μιᾶς φυλῆς ἦτοι 50. Οἱ 50 βουλευταὶ ἐκάστου τμήματος εἶχον τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ 36 ἡμέρας καὶ ἐκαλοῦντο πρυτάνεις, ἐτρέφοντο δὲ οἱ πρυτάνεις δημοσίᾳ δαπάνῃ ἐν τῷ Πρυτανείῳ. Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου συνήροχετο συνήθως τετρακίς ἀνὰ πᾶσαν πρυτανείαν καὶ προήδρευον αὐτῆς οἱ πρυτάνεις.

Ὁ Κλεισθένης ἔθηκε καὶ τὸν περὶ δοστρακισμοῦ νόμον διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πολιτείαν ἀπὸ τῆς τυραννίδος. Πᾶς πολίτης καθιστάμενος ἐπικίνδυνος εἰς τὴν πολιτείαν εἴτε διὰ τὸν πλοῦτόν του εἴτε διὰ τὴν πολιτικὴν του δύναμιν ἐξωστρακίζετο ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ 10 ἔτη. Βραδύτερον ὁμοῦ ἐξωστρακίζοντο καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες, τῶν ὁποίων τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα ἀπεδοκίμαζεν ἡ πόλις. Ὁ ἐξωστρακισμὸς δὲν ἐπέφερον οὔτε ἀτιμίαν οὔτε δήμευσιν τῆς περιουσίας, πλὴν εἰς τινὰς μόνον περιστάσεις.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ Κλεισθένους ἔλαβε καὶ στρατιωτικὸν διοργανισμόν.

Ἄπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐξελέγοντο κατ' ἔτος 10 στρατηγοὶ (εἷς ἐξ ἐκάστης φυλῆς), οὔτινες ἐν πολέμῳ εἶχον τὴν στρατηγίαν ἐναλλάσσοντες αὐτὴν καθ' ἐκάστην.

§ 33. Περὶ πολιτεύματος τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων.

Καθὼς εἰς τὰς Ἀθήνας, οὕτω καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχον βασιλεῖς. Ἡ βασιλεία ἦτο κληρονομική, ἀλλ' ἀπη-
τοῦντο καὶ ἰδιαίτερα προσόντα παρὰ τῶν βασιλέων, οἷον σύνεσις, σωμα-
τικὴ ὁμότης, ἀνδρεία καὶ μεγαλοπρεπὴς μορφή· αἰῶνάς τινες ὅμως μετὰ
τὴν εἰσβολὴν τῶν Δωριέων ἡ βασιλεία ἐξασθενήσασα κατελύθη καὶ ἀντ' αὐ-
τῆς ἰδρυθῆναι ὀλιγαρχία ἦτο ἀρχὴ ὀλίγων ἀνδρῶν ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων
καὶ πλουσιωτέρων. Μόνον ἐν Σπάρτῃ διετηρήθη ἡ βασιλεία μέχρι τῶν
τελευταίων χρόνων, τῆς ὁποίας ὅμως τὰ δικαιώματα κατὰ πολὺ ἦσαν
περιορισμένα· ὡσαύτως ἡ βασιλεία διετηρήθη καὶ ἐν Ἡπείρῳ καὶ ἐν
Μακεδονίᾳ.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ὀλιγαρχία κατέστη μισητὴ εἰς τοὺς πολλούς, διότι οἱ
εὐγενεῖς, οἱ κατέχοντες τὴν ἐξουσίαν, κατέθλιβον τὸν λαὸν μὲ ἐπαχθεῖς
φόρους καὶ βαρείας ἐργασίας. Ὅθεν δυνατοὶ τινες καὶ φιλόδοξοι, ὠφε-
λούμενοι ἐκ τῆς εὐνοίας τοῦ λαοῦ, κατέλυσαν εἰς τινὰς πόλεις τὴν ὀλι-
γαρχίαν καὶ ἔγειναν αὐτοὶ τύραννοι· Ἡ ἐποχὴ τῆς τυραννίδος συμπί-
πτει μὲ τὸν 7^{ον} καὶ 6^{ον} αἰῶνα π. Χ.

Ὁνομασιότεροι τῶν τυράννων ὑπῆρξαν ὁ τῆς Σικυῶνος Ὁρθα-
γόρας (673) καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ Ὁρθαγορίδαι, τῶν ὁποίων ἐπι-
σημότερος ἦτο ὁ Κλεισθένης, πάππος τοῦ νομοθέτου τῶν Ἀθηναίων
Κλεισθένης. Ὁ τῆς Κορίνθου Κύψελος (655) καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ
Κυψελίδαι, τῶν ὁποίων ἐπισημότερος ἦτο ὁ Περίανδρος, ὅστις ἐθεω-
ρεῖτο εἰς τῶν ἐπιτὰ σοφῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὁ Θεαγένης τῶν
Μεγάρων (622), ὁ τῆς Μυτιλήνης Πιπτακὸς (600), ὁ τῶν Ἀθηναίων
Πεισίστρατος (560) καὶ ἄλλοι.

Πολλοὶ τῶν τυράννων ἀνεδείχθησαν ἄξιοι τῆς ὑψηλῆς θέσεως, τὴν
ὁποίαν κατεῖχον, καὶ ἐκνέερονσαν λαμπρῶς· οἱ διάδοχοι ὅμως αὐτῶν ἔκα-
μον κατάχρησιν τῆς ἐξουσίας τῶν καὶ ἀπέβησαν δεσπότηται βίαιοι· ἔνεκα
τούτου ἔγειναν μισητοὶ εἰς τὸν φιλελεύθερον Ἑλληνικὸν λαόν· ἐπὶ δὲ
τῶν Μηδικῶν χρόνων κατελύθη σχεδὸν πανταχοῦ ἡ τυραννία καὶ εἰς

τοῦτο συνετέλεσαν κατὰ μέγα μέρος οἱ Σπαρτιῶται ἀντὶ δὲ τῆς τυραννίδος ἰδρῦθησαν εἰς μὲν τὰς Ἴωνικὰς πόλεις δημοκραταίαι, εἰς δὲ τὰς Δωρικὰς ἀριστοκραταίαι.

§ 34. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι.

(Δευτέρα περίοδος)

Οὐδὲν ἔθνος οὔτε ἀρχαῖον οὔτε νεώτερον ἐξέπεμπε τοσαύτας ἀποικίας εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ὅσας τὸ Ἑλληνικόν. Πλὴν τῶν ἀποικιῶν, αἵτινες ἰδρῦθησαν καθ' ὅλην τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἀνωτέρω εἶπομεν, βραδύτερον ἀπὸ τοῦ 8ου αἰῶνος μέχρι τοῦ 6ου οἱ Ἕλληνες ἴδρυσαν καὶ ἄλλας πολυαριθμούς ἀποικίας καθ' ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου οἷον εἰς τὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς τὴν Ὀλυνθον, τὴν Ποιτίδαιαν, τὴν Ἀμφίπολιν κλπ. εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῆς Προποντιδος τὴν Ἀβυδον, τὴν Σηστόν, τὴν Λάμψακον, τὴν Κύζικον, ἐπὶ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου τὴν Πέρινθον, τὴν Σηλυμβρίαν καὶ τὸ Βυζάντιον, καὶ ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας τὴν Χαλκηδόνα, εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου τὴν Ἡράκλειαν, τὴν Σινώπην, τὴν Τραπεζοῦντα, τὴν Ὀδησσὸν κλπ.

Ὡσαύτως ἐξέπεμψαν ἀποικίας καὶ πρὸς δυσμᾶς, οἷον ἐπὶ τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου ἴδρυσαν τὴν Ἀπολλωνίαν καὶ τὴν Ἐπίδαμνον ἐν Σικελίᾳ τὰς Συρακούσας, τὴν Μεσσήνην καὶ ἄλλας καὶ μάλιστα ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ, ἧτις διὰ τὸ πλῆθος τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ὠνομάζετο Μεγάλῃ Ἑλλάδι. Ἐν ταύτῃ ἦσαν τὸ Ῥήγιον, ἡ Σύβαρις, ἡ Κρότων, οἱ Θούριοι, ὁ Τάρας, ἡ Κύμη κλπ. Ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς Γαλλίας ἰδρῦθη (600 π. Χ.) ἡ Μασσαλία ὑπὸ τῶν Φωκαέων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Οἱ ἀποικοὶ ἀπερχόμενοι ἐκ τῆς μητροπόλεως παρελάμβανον μεθ' ἑαυτῶν μέρος τοῦ ἱεροῦ πυρός, τὸ ὁποῖον ἔκαμε πάντοτε ἐν τῷ πρωταεὶνῷ ἢ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ. Αἱ ἀποικίαι πολιτικῶς ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῶν μητροπόλεων ὁ μόνος δεσμὸς ἦτο τὸ σέβας πρὸς τὴν μητρόπολιν καὶ ἡ λατρεία τῶν πατρῶων θεῶν ἢ σχέσις δηλονότι μεταξὺ μητροπόλεως καὶ ἀποικίας ἦτο οἷα ἡ σχέσις μεταξὺ μητρὸς καὶ ἐγγάμου θυγατρὸς.

Οἱ λόγοι, οἵτινες παρεκίνησαν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἰδρῦσῶσι παντα-

χοῦ ἀποικίας ἦσαν κυρίως τρεῖς· α') ἡ δυσκολία εἰς τὸ νὰ πορίζωνται ἐν τῇ πατρίδι των τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα ἕνεκα τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ· β') ἡ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀκατάσχετος κλίσις αὐτῶν, ἕνεκα τῆς ὁποίας μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ἐπιβαλλομένην εἰς αὐτοὺς ἐξουσίαν ἐζή-
τουσαν νέαν πατρίδα· καὶ γ') τὸ φύσει ἐμπορικὸν καὶ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων.

Ἀσκήσεις.

24-25. Πῶς διηροῦντο παλαιότερον οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς; — Ποίαν πολιτικὴν μεταβολὴν εἰσήγαγεν ὁ Θησεύς; — Τί γνωρίζεις περὶ Μελάγχου; — Τίς ἔγινε βασιλεὺς τῶν Ἀθη-
νῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κόδρου; — Ὅποιαν μεταβολὴν ὑπέστη βαθμιαίως τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθη-
νῶν μετὰ τὸν Μίδοντα; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς βουλῆς τοῦ Ἀρείου Πάγου; — Περιγράψον μοι τὴν κατάστασιν τῶν ἐν Ἀθήναις πραγμάτων μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασι-
λειᾶς; — Τί γνωρίζεις περὶ Κύλωνος; — Τί καλεῖται «κυλώνειον ἄγος»; — Τίς ἦτο ὁ Ἐπι-
μενίδης; —

26. Τίς ἦτο ὁ Δράκων; — Πόσων εἰδῶν νόμους συνέγραψεν ὁ Δράκων; — Πῶς ὥριζε τὰς ποινὰς ὁ Δράκων; — Εἰς τίνας ἀνέθηκε τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ὁ Δράκων; — Τί γνωρί-
ζεις περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων ἐπὶ Δράκοντος; —

27-28. Τίς ἦτο ὁ Σόλων καὶ πότε τὸ πρῶτον διεφημίη τὸ ὄνομα αὐτοῦ; — Ὅποια ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐπὶ Σόλωνος; — Τί ἐξέλεξαν τὸν Σόλωνα αἱ δύο μερίδες καὶ τί ἐπέτρεψαν εἰς αὐτόν; — Εἰς ποῖον σπουδαῖον μέτρον προεβῆ ὁ Σόλων εὐθὺς ὡς ἐξελέχθη ἄρχων; — Τί ἦτο ἡ σεισάχθεια; — Ποίαν προϋπάρχουσαν διαίρεσιν τῶν πολιτῶν διετήρησεν ὁ Σόλων; — Τίνες ἐκαλοῦντο πεντακοσιομέδιμοι, τίνες τριακοσιομέδιμοι, τίνες διακοσιομέδιμοι καὶ τίνες θῆτες; — Ἐκ τίνων ἐξελέγοντο αἱ ἀρχαί; — Οἱ θῆτες μετείχον ἀρ-
χῆς τίνος ἢ ὄχι; — Πῶς ἐκάνονισε τὰ τῆς βουλῆς ὁ Σόλων καὶ ὁποῖον ἦτο τὸ ἔργον αὐτῆς; — Ποῖον κατέστησε κυρίαρχον τῆς πολιτείας ὁ Σόλων; — Ποίαν δικαιοδοσίαν ἔλαβεν ἐπὶ Σό-
λωνος ὁ Ἀρείος Πάγος; — Τί ἦτο ἡ Ἡλιαία; — Ποίαν πρόνοιαν περὶ ἀνατροφῆς τῶν παλ-
δων ἔλαβεν ὁ Σόλων; — Ποῦ κατετέθησαν οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος; — Διὰ τί ἀπεδήμησεν ἐξ Ἀθη-
νῶν ὁ Σόλων, ποῦ μετέβη καὶ πόσα ἔτη διήρκεσεν ἡ ἀποδημία του; —

29-30. Εἰς ποίας πολιτικὰς μερίδας διηρέθησαν οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ Σόλωνος καὶ πόθεν ἔλαβον αὐταὶ τὰ ὀνόματα; — Τίνες ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πολιτικῶν τοῦ-
των μερίδων καὶ τί ἐπέδωκεν ἑκάστη; — Τίς ἦτο ὁ Πεισιστράτος καὶ πῶς κατώρθωσεν οὗτος νὰ γείνη τυράννος τῶν Ἀθηνῶν; — Ποσάκις ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ πῶς ἐπανήλθεν; — Εἰπέ μοι ὅ,τι γνωρίζεις περὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Πεισιστράτου καὶ πῶς οὗτος θεωρεῖται; —

31-32. Τίνες ἔλαβον τὴν ἀρχὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πεισιστράτου καὶ πῶς ἐκυβέρνη-
σαν οὗτοι κατ' ἀρχάς; — Πῶς κατελύθη ἡ τυραννὶς ἐν Ἀθήναις; — Τίνες ἐστασίαζον ἐν Ἀθήναις μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος καὶ τίς ὑπερίσχυσε; — Ποίας μεταρρυθμίσεις εἰσήγαγεν εἰς τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος ὁ Κλεισθένης; — Κατὰ τίνα τρόπον διεχειρίζετο τὴν ἐξουσίαν ἡ βουλὴ τῶν 500; — Τί γνωρίζεις περὶ ἐξοστρακισμοῦ καὶ τί περὶ τῶν 10 ἰστρα-
τηγῶν; —

33 Ὅποῖον ἦτο κατ' ἀρχάς τὸ πολίτευμα εἰς τὰς διαφόρους Ἑλληνικὰς πόλεις; — Ποῖα προσόντα ἀπαιτοῦντο διὰ τοὺς βασιλεῖς; — Πότε καθρηγῆθη ἡ βασιλεία ἐν Ἑλλάδι καὶ διὰ τίνας πολιτεύματος ἀντικατεστάθη; — Ποῦ διετηρήθη ἡ βασιλεία; — Τί γνωρίζεις

περὶ τυράννων ; — Εἰπέ μοι ὀνόματα ὀνημαστῶν τυράννων ; — Πότε ἤρχισε νὰ καταλύηται ἐν Ἑλλάδι ἡ τυραννίς καὶ τίνας συνετέλεσαν εἰς τοῦτο ; — Τί πολίτευμα ἰδρῦθη ἀντὶ τῆς τυραννίδος ; —

34. Πότε ἔλαβε χώραν ὁ ὅ' ἀποικισμὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ ποῦ ἐπεξετάθη οὗτος ; — Εἰπέ μοι ἀποικίας ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἐπὶ τῆς Προποντιδος ; — Ἐπὶ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου ; — Ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ; — Ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου ; — Ἐν Σικελίᾳ ; — Ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ ; — Πῶς ὀνομάζετο ἡ κάτω Ἰταλία ; — Τί παρελάβανόν οἱ ἀποικοὶ ἐκ τῆς μητροπόλεως ; — Ποῖος δεσμὸς ὑπῆρχε μεταξὺ μητροπόλεως καὶ ἀποικίας ; — Ποῖοι λόγοι παρεκίνησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸ νὰ ἰδρῦσῶσι πανταχοῦ ἀποικίας ; —

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

ΑΚΜΗ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (500 - 431).

§ 35. Αἷτια καὶ ἀφορμαὶ τῶν Περσικῶν πολέμων.—
Ἰωνικὴ ἐπανάστασις.

Ἡ τρίτη περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας εἶνε ἡ λαμπροτάτη πασῶν, διότι κατ' αὐτὴν οἱ Ἕλληνες ἠγωνίσθησαν τοὺς ἐνδοξότερους ἀγῶνας κατὰ τῆς Ἀσιατικῆς βαρβαρότητος κατ' αὐτὴν ἡ ἐλευθερία ἐθριαμῆεν κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ μετὰ τῆς ἐλευθερίας προήχθησαν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, τὰ ἀληθῆ ταῦτα κοσμήματα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Ἡ ἀληθὴς αἰτία, ἡ προκαλέσασα τὴν γιγαντώδη πάλην μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν, ἦτο ἡ ἀπληστία τῶν μοναρχῶν τῆς Περσίας, οἱ ὁποῖοι, ἀφ' οὗ ἐκυριόρχησαν ὅλης τῆς δυτικομεσημβρινης Ἀσίας, ἠθέλησαν νὰ ἐπεκτείνωσι τὸ ἀπέραντον κράτος των καὶ πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος ἦτοι πρὸς τὴν Ἑλλάδα παρέσχε δὲ εὐλόγον ἀφορμὴν εἰς τοῦτο ἡ Ἰωνικὴ ἐπανάστασις.

Αἱ κατὰ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι λίαν ἐνωρὶς προήχθησαν διὰ τοῦ ἐμπορίου εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν εἶχον πολιτικὸν τινα δεσμόν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν των, ἀλλὰ καὶ ἀοχὰς μὲν ὑπετάχθησαν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Λυδῶν Κροῦσον (560), ἔπειτα δὲ εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Κῦρον τὸν πρεσβύτερον. Ὁ Κῦρος καταστήσας αὐτὰς φόρου ὑποτε-

λείς ἀντὶ ὀλιγαρχικοῦ ἢ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἐπέβαλεν εἰς αὐτάς τυράννους.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ὅτε ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος, δραστήριος μὲν καὶ ἰκανώτατος, ἀλλ' εἰς ἄκρον φιλόδοξος, ἐπεχείρησε τὴν παράβολον ἔκστρατείαν κατὰ τῶν Σκυθῶν (514). Διαβὰς τὸν Ἰστρον (Δούναβιν) ποταμὸν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Σκυθίαν (σημερινὴν μεσημερινὴν Ῥωσίαν), πρὸς φύλαξιν δὲ τῆς γέφυρας τοῦ ποταμοῦ ἀφῆκε τοὺς τυράννους τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, οἵτινες εἶχον ἀκολουθήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἔκστρατείαν ταύτην.

Εἰς τὴν ἔκστρατείαν ταύτην ὁ Δαρεῖος ἔπαθε πολλὰς ζημίας ὑπὸ τῶν Σκυθῶν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Τότε μία ἴλη ἵππικοῦ τῶν Σκυθῶν ἔσπευσεν εἰς τὴν γέφυραν καὶ ἐπρότεινεν εἰς τοὺς φυλάττοντας αὐτὴν Ἕλληνας νὰ τὴν διαλύσωσιν, ἵνα οὕτω καταστραφῇ ὀλοσχερῶς ὁ Δαρεῖος.

Τὴν πρότασιν ταύτην ὑπεστήριξεν ὁ Ἀθηναῖος Μιλτιάδης, τύραννος τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, ἀνῆρ τολμηρὸς καὶ στρατηγικός· ἀπέκρουσεν ὁμῶς αὐτὴν ὁ Ἰστιαῖος, τύραννος τῆς Μιλήτου. Ἡ γνώμη τοῦ Ἰστιαίου ὑπερίσχυσε καὶ ὁ Δαρεῖος ἐσώθη. Ὁ Δαρεῖος ἀνταμείβων τὸν Ἰστιαῖον ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν Θρακικὴν χώραν Μύρκινον, ἣτις ἦτο πλουσιωτάτη. Ἐπειτα ὁμῶς κατὰ συμβουλήν τοῦ στρατηγοῦ Μεγαβύζου ὁ Δαρεῖος προσεκάλεσε τὸν Ἰστιαῖον εἰς τὰ Σοῦσα καὶ τὸν ἐκράτει πλησίον του ὡς σύμβουλον· τύραννον δὲ τῆς Μιλήτου κατέστησε τὸν γαμβρὸν τοῦ Ἰστιαίου Ἀρισταγόραν.

Ὁ Ἰστιαῖος δὲν ἦτο καθόλου εὐχαριστημένος ἐκ τῆς ἐντίμου ἐκείνης θέσεως, ἣτις ὁμοίαιζε πρὸς ὀχληρὰν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἐζήτει ν' ἀπαλλαγῇ αὐτῆς. Ὅθεν ἔγραψε πρὸς τὸν γαμβρὸν τοῦ Ἀρισταγόραν νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς Ἴωνας, ἐλπίζων ὅτι ὁ Δαρεῖος ἤθελε πέμψῃ αὐτὸν νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Ἀρισταγόρας, ἐπειδὴ εἶχεν ὑποπέσῃ εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν καὶ ἐφοδεῖτο τὴν τιμωρίαν, ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν τοῦ πενθεροῦ του. Εὐθὺς λοιπὸν παρασκευάζει τὰ πάντα πρὸς ἐπανάστασιν καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν Ἐλλάδα διὰ νὰ ζητήσῃ ἐπικουρίας.

Κατ' ἀρχὰς μετέβη εἰς Σπάρτην, ἀπέτυχεν ὁμῶς· ἔπειτα μετέβη εἰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι συμπαθοῦντες πρὸς τοὺς ἀποίκους τῶν Ἴωνας

ἔδωκαν προθύμως εἰς τὸν Ἀρισταγόραν 20 τριήρεις· ἐτέρας δὲ 5 ἔδωκαν οἱ Ἐρετριεῖς.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἐλθόντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐνωθέντες μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἐβάδισαν κατὰ τῶν Σάρδεων, πρωτὴς Λυδίας, τὰς ὁποίας ἐκυρίευσαν εὐκόλως καὶ ἐπυροπόλησαν· ἐπελθὼν ὁμοῦς πολυάριθμος Περσικὸς στρατὸς ἠνάγκασε τοὺς Ἕλληνας νὰ ὑποχωρήσωσι· γενομένης μάχης περὶ τὴν Ἐφεσον, οἱ Ἕλληνες ἐνίκηθησαν καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα, οἱ δὲ Ἴωνες ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα.

Ὅ,τι προέβλεπεν ὁ Ἰστιάϊος, αὐτὸ καὶ συνέβη ὁ Δαρεῖος ἐπεμψεν αὐτόν, ἵνα καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν· ἀλλ' οὗτος ἠνώθη μὲ τοὺς ἐπαναστάτας. Οἱ Πέρσαι ὁμοῦς ἐνίκησαν πανταχοῦ καὶ διεσκόρπισαν τοὺς ἐπαναστάτας· οἱ πρωταῖτιοι τῆς ἐπανάστασεως Ἀρισταγόρας καὶ Ἰστιάϊος ἐγκατέλιπον τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν τύχην των· καὶ ὁ μὲν Ἀρισταγόρας καταφυγὼν εἰς τοὺς Θορῆκας ἐφρονεύθη ὑπ' αὐτῶν, ὁ δὲ Ἰστιάϊος μετὰ πολλὰς περιπετείας συνελήφθη ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ἀνεσκολοπίσθη.

Οἱ Ἴωνες ἀντέστησαν εἰσέτι ἐπὶ τέλους ὁμοῦς κατετροπώθησαν ἐν μεγάλῃ ναυμαχίᾳ παρὰ τὴν Λάδαν πρὸ τῆς Μιλήτου. Μετὰ ταῦτα οἱ Πέρσαι πολιορκήσαντες τὴν τελευταίαν ἀντιστάσαν Μίλητον ἐκυρίευσαν αὐτὴν ἐξ ἐφόδου (494)· καὶ ἐκ μὲν τῶν ἀνδρῶν τοὺς πλείστους κατέσφαξαν, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά ἐξηνδραπόδισαν· ὡσαύτως καὶ τὰς ἄλλας ἐκ νέου ὑποταχθείσας πόλεις ἐτιμώρησαν αὐστηρῶς. Τοιοῦτον θλιβερὸν τέλος ἔλαβεν ἢ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων, ἣτις ὑπῆρξεν ἢ ἀφορμὴ τῶν Περσικῶν πολέμων.

§ 36. Αἱ ἐπὶ Δαρείου ἐκστρατεῖαι τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Δαρεῖος μαθὼν τὴν πυροπόλησιν τῶν Σάρδεων τόσον πολὺν ὀργίσθη κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Ἐρετριέων, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ αὐτούς. Καὶ τῷ ὄντι, ἅμα κατέστειλε τὴν Ἴωνικὴν ἐπανάστασιν, ἀπέστειλε τὸν γαμβρὸν του Μαροδόνιον μετὰ στρατοῦ καὶ στόλου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Ἐρετριέων· ἀλλ' ὁ μὲν στόλος, ἐν ᾧ παρέπλεε τὸν Ἄθω, κατελήφθη ὑπὸ

τρικυμίας σφοδρᾶς καὶ 300 μὲν πλοῖα ἐνανάγησαν, 20,000 δὲ ἀνδρῶν ἐπνίγησαν· ὁ δὲ στρατός, τοῦ ὁποίου ἠγεῖτο αὐτὸς ὁ Μαρδόnius, ἐν ᾧ διήρχετο τὴν Θοράκην, προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Θορακῶν καὶ ἔπαθε μεγάλην φθοράν· ὥστε ὁ Μαρδόnius ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω ἄπρακτος.

Ὁ Δαρεῖος ἠρεθίσθη ἀκόμη περισσότερον ἐκ τῆς ἀποτυχίας ταύτης καὶ ἐπέμενε εἰς τὴν ἰδέαν νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναίους· εἰς τοῦτο παρεκίνει αὐτὸν καὶ ὁ ἐξόριστος Ἰππίας, ὅστις ἠλπίζεν ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνακτήσῃ τὴν τυραννίδα ἐν Ἀθήναις. Μέχρις οὗτου δὲ παρασκευασθῆ νέος στρατός καὶ στόλος, ἔπεμψε, κατὰ τὴν Περσικὴν συνήθειαν, κήρυκας εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ζητήσωσι γῆν καὶ ὕδωρ, σημεῖα ὑποταγῆς. Πολλὰ πόλεις ἔδωκαν τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς, καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἰσχυρὰ Αἴγινα. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως ἔρριψαν τοὺς κήρυκας ἐντὸς βαράθρου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔρριπτον τοὺς κακούργους· ὡσαύτως καὶ οἱ Σπαρτιᾶται τοὺς ἔρριψαν ἐντὸς φρέατος, εἰπόντες εἰς αὐτοὺς νὰ λάβωσιν ἀπὸ ἐκεῖ γῆν καὶ ὕδωρ καὶ νὰ φέρωσιν αὐτὰ εἰς τὸν βασιλέα.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Δαρεῖος ἠτοίμασεν 100 χιλ. πεζοὺς καὶ 10 χιλ. ἰππεῖς καὶ στόλον 600 πολεμικῶν πλοίων καὶ πολλῶν φορηγῶν· ἀρχηγοὺς δὲ τῆς ἐκστρατείας διώρισε τὸν Δάτιν καὶ τὸν Ἀρταφέρνην ἀνεψιόν του. Ὁλος ὁ στρατός καὶ ὁ στόλος συνεκεντρώθη εἰς τὴν Σάμον τὸ ἔαρ τοῦ 490 π. Χ. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Δάτις καὶ ὁ Ἀρταφέρνης ἔπλευσαν διὰ θαλάσσης καὶ διηυθύνθησαν πρῶτον κατὰ τῆς Ἐρετρίας. Μετὰ ἐξαήμερον πολιορκίαν ἐκυρίευσαν τὴν Ἐρετρίαν διὰ προδοσίας· καὶ τὴν μὲν πόλιν καὶ τὰ ἱερὰ αὐτῆς κατέκαιον, τοὺς δὲ κατοίκους ἀπέστειλαν δεσμίους εἰς τὸν Δαρεῖον. Μετὰ ταῦτα οἱ Πέρσαι, κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἰππίου, ὅστις παρεκλούθει αὐτοὺς ὡς ὀδηγός, ἀπέβησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἐν αὐτῷ.

§ 37. Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχην (490 π. Χ.).

Οἱ Ἀθηναῖοι, ἅμα ἔμαθον ὅτι οἱ Πέρσαι ἀπέβησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα, ἠτοιμάσθησαν ν' ἀποκρούσωσι τὸν κίνδυνον συγχρόνως δὲ ἔπεμψαν εἰς Σπάρτην τὸν ἡμεροδρόμον Φειδιππίδην διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν αὐτῆς. Οἱ Σπαρτιᾶται ἔνεκα θρησκευτικοῦ ἐθίμου δὲν

ἠδύνατο νὰ ἐκστρατεύσῃσιν πρὶν γείνη πανσέληνος — ἦτο δὲ τότε ἡ σελήνη ἐννέα ἡμερῶν — ὅθεν παρεκάλεσαν τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀναβάλωσιν τὴν μάχην ὀλίγας ἡμέρας.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τῷ μεταξὺν ἠτοίμασαν 10 χιλ. στρατὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν 10 στρατηγῶν (ἐνὸς ἐξ ἐκάστης φυλῆς) καὶ ἔσπευσαν εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ἔρχεται ὁ Φειδιππίδης καὶ φέρει τὴν ἀπάντησιν τῶν Σπαρτιατῶν· οἱ στρατηγοὶ συνέρχονται εἰς πολεμικὸν συμβούλιον, ἵνα σκεφθῶσιν περὶ τῆς μάχης· 5 ἐκ τῶν στρατηγῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Μιλτιάδης, ἦσαν τῆς γνώμης νὰ γείνη ἀμέσως ἡ μάχη, οἱ δὲ ἄλλοι 5 ἐπρότειναν νὰ περιμείνωσιν τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς διχογνωμίας ταύτης ἦτο μέγιστος· ὁ Μιλτιάδης ὁμως πείθει ἰδιαιτέρως τὸν πολέμαρχον Καλλίμαχον νὰ κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς γνώμης νὰ γείνη ἡ μάχη ἄνευ ἀναβολῆς καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀποφασίζεται νὰ γείνη ἡ μάχη.

Ἐκαστος τῶν 10 στρατηγῶν εἶχε τὴν ἀρχιστρατηγίαν ἀνὰ μίαν ἡμέραν· ὁ Ἀριστείδης ὁμως, εἷς ἐκ τῶν 10 στρατηγῶν, ἀναγνωρίζων τὴν ἰκανότητα καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Μιλτιάδου παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἡμέραν τῆς ἀρχιστρατηγίας του, δίδων οὕτω τὸ λαμπρὸν παράδειγμα, ὅτι πᾶν αἶσθημα φιλαρχίας καὶ φιλοπρωτίας πρέπει νὰ ὑποχωρῆ εἰς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος. Τὸν Ἀριστείδην ἐμμύθησαν καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ κατὰ σειράν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ πάντων ἀρχιστράτηγος ὁ ἰκανώτατος καὶ ἐμπειρότατος Μιλτιάδης.

Ὁ Μιλτιάδης κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς Ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας· εἶχε διακριθῆ ὡς τύραννος τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου· ἠκολούθησεν, ὡς εἴπομεν, τὸν Δαρεῖον εἰς τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν του καὶ ὑπεστήριξε τὴν πρότασιν τῶν Σκυθῶν περὶ διαλύσεως τῆς γεφύρας τοῦ Δουνάβεως· φοβούμενος ὁμως ἔπειτα τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Δαρείου ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας.

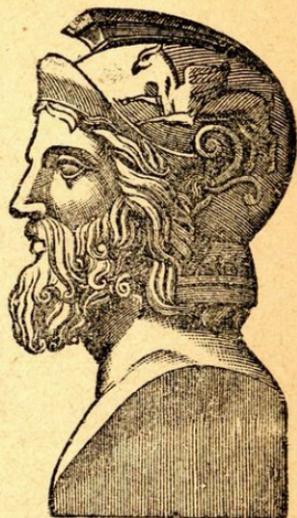
Ἐν ᾧ ὁ Μιλτιάδης, ἀνακηρυχθεὶς ἀρχιστράτηγος, ἠτοιμάζετο νὰ παρατάξῃ τὸν στρατὸν του καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκαταλελειμμένοι ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων δὲν ἔζηλεπον πέριξ ἑαυτῶν, εἰμὴ τὰ σίφη τῶν ἐχθρῶν καὶ τὸν μέγαν στόλον αὐτῶν, αἴφνης ἐφάνησαν κατερχόμενοι δρομαίως ἐκ τοῦ ὄρους Πάρνηθος 1000 Πλαταιεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀπρόσκλητοι ἤρχοντο νὰ συμπολεμήσωσιν μὲ τοὺς Ἀθηναίους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ χαρὰ τῶν Ἀθηναίων διὰ τὴν ἀνέλπιστον ταύτην βοήθειαν ὑπῆρξεν ἀπεριγραπτος.

Ὁ Μιλτιάδης παρέταξε τὸν στρατὸν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Πεντελικοῦ, ἄνωθεν τοῦ Ἡρακλείου, καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρασ κατα νόμον ἔδωκεν εἰς τὸν πολέμαρχον Καλλιμαχον, τὸ δὲ ἀριστερὸν χάριν τιμῆς ἔδωκεν εἰς τοὺς Πλαταιεῖς· εἰς τὸ μέσον παρέταξε τὰς ἄλλας φυλάς. Ἡ παράταξις τῶν Ἑλλήνων εἶχε τὸ αὐτὸ μῆκος μὲ τὴν παράταξιν τῶν Περσῶν· ἀλλὰ τὰ κέρατα μόνον ἦσαν πεπυκνωμένα, τὸ δὲ κέντρον ἦτο πολὺ ἀραιόν, ἐν ᾧ οἱ Πέρσαι καθ' ἕλασαν τὴν γραμμὴν ἦσαν πυκνότερα παρατεταγμένοι.

Ἄμα ὁ Μιλτιάδης ἔδωκε τὸ σημεῖον, ἀμέσως τότε ἀντήχησεν ὁ παιὰν καὶ αἱ σάλπιγγες ἐσήμαναν καὶ αἱ ἀσπίδες προετάθησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὤρμησαν μετὰ κρουγῶν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ἦσαν παρατεταγμένοι ἐν τῇ πεδιάδι παρὰ τὴν θάλασσαν· οἱ Πέρσαι ἐνόμισαν αὐτοὺς παράφρονας· ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἦσαν παράφρονες· ἦσαν ἐνθουσιώδεις ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἀψηφοῦντες τὰ βέλη τῶν ἐχθρῶν, τὰ ὅποια ὡς χάλαζα ἐροῖπιοντο κατ' αὐτῶν, ἔφθασαν ἐντὸς ὀλίγου εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἦσαν παρατεταγμένοι οἱ Πέρσαι· καὶ μολοντί ἦσαν ἐλάχιστοι ἀπέναντι τῶν ἐχθρῶν, τὸ θάρρος των ὁμως ἦτο μέγα.

Ἡ σύγκρουσις ὑπῆρξε φοβερά. Τὸ πυκνὸν κέντρον τῶν Περσῶν ὑπερίσχυσε τοῦ ἀραιοῦ Ἑλληνικοῦ κέντρον καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸ νὰ ὑποχωρήσῃ· τὰ κέρατα ὁμως τῶν Ἀθηναίων, πυκνότερα ὄντα, ἔτρεψαν ἀμέσως εἰς φυγὴν τοὺς ἀπέναντι αὐτῶν Πέρσας. Ὁ Μιλτιάδης δὲν ἐξηκολούθησε τὴν καταδίωξιν, ἀλλ' ἐνώσας τὰ δύο κέρατα ἐπετέθη μεθ' ὁρμῆς ἐκ τῶν ὀπισθεν κατὰ τοῦ Περσικοῦ κέντρον· ἐκ τούτου ἀνακουφισθὲν καὶ τὸ κέντρον τῶν Ἑλλήνων συνέταξε πάλιν τὰς διασπασθείσας τάξεις καὶ ἐπετέθη καὶ αὐτὸ ἐκ νέου. Τὸ Περσικὸν κέντρον μὴ δυναθὲν ν' ἀντιστῆ εἰς τὴν ἔφοδον τῶν νικητῶν ἐτράπη καὶ αὐτὸ εἰς φυγὴν.

Τότε ὁ Μιλτιάδης διέταξε γενικὴν καταδίωξιν· οἱ Πέρσαι καταδιωκόμενοι πανταχόθεν τρέχουσι πρὸς τὰ πλοῖα· οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιτίθενται

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

μὲ ἀκατάσχετον ὁρμὴν πλησιάσαντες δὲ εἰς τὴν θάλασσαν ζητοῦσι μετὰ κραυγῶν πῦρ διὰ νὰ καύσωσι τὰ πλοῖα. Ἐκεῖ, πλησίον τῶν πλοίων, συνήφθη νέος ἀγὼν πεισματωδέστατος. Οἱ Πέρσαι ἔντρομοι ὄριπτονται εἰς τὰ πλοῖα καὶ φεύγουσιν· οἱ Ἀθηναῖοι συνέλαβον ἐπὶ πλοῖα. Ἐκεῖ παρὰ τὴν θάλασσαν ἐφρονεύθησαν ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος, ὁ στρατηγὸς Στησίλαος καὶ ἄλλοι· ὁ δὲ ἀτρόμητος Κυναίγειρος, ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου, εὗρεν ἡρωϊκώτατον θάνατον θελήσας νὰ ἐμποδίσῃ πλοῖον Περσικὸν ἔτοιμον ν' ἀποπλεύσῃ.

Ἐκ τῶν Περσῶν ἐφρονεύθησαν 6400, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων 192. Πλούσια δὲ λάφυρα περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν.

Εὐθὺς μετὰ τὴν μάχην στρατιώτης τις, ἂν καὶ ἦτο κατάκοπος ἐκ τῆς μάχης καὶ μὲ ὄλον τὸν βαρὺν ὄπλισμόν του ἔσπευσεν εἰς Ἀθήνας διὰ ν' ἀναγγεῖλῃ τὴν χαρμόσυνον εἴδησιν· μόλις δ' ἐπρόφθασε νὰ εἶπῃ «χαίρετε, νενικῆκαμεν», καὶ ἔπεσεν ἀμέσως νεκρὸς.

Οἱ Πέρσαι φεύγοντες ἔκαμψαν τὸ Σούνιον ἀκρωτήριον καὶ διηθύνηθησαν εἰς Φάληρον μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κυριεύσωσι τὰς Ἀθήνας, τὰς ὁποίας ὑπελόγιζον ὅτι θὰ εὗρωσιν ἐρήμους στρατιωτῶν. Ὁ Μιλτιάδης ἐννοήσας τὸν κίνδυνον ἀφῆκεν ἐν Μαραθῶνι τὸν Ἀριστείδην μὲ τὴν φυλὴν του πρὸς φύλαξιν τῶν λαφύρων. Αὐτὸς δὲ μεθ' ὄλου τοῦ ἄλλου στρατοῦ ἔσπευσεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ Κυνόσαργες, πλησίον τοῦ Ἰλισσοῦ ποταμοῦ. Οἱ Πέρσαι φθάσαντες εἰς Φάληρον καὶ ἰδόντες τοὺς Ἀθηναίους ἐστρατοπεδευμένους ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἀνεχώρησαν οἱ Πέρσαι, ἦλθον μὲ ἐσπευσμένην πορείαν 2000 Σπαρτιάται, οἱ ὅποιοι μεταβάντες εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ ἰδόντες τοὺς νεκροὺς τῶν βαρβάρων συνεχάρησαν τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὴν λαμπρὰν νίκην των.

Ἐκ τῶν πλουσίων λαφύρων τὸ δέκατον προσέφερον οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τοὺς θεοὺς, τὰ δὲ λοιπὰ διεμοίρασαν μεταξύ των· ἔξαιρειτικῶς δὲ ἐτίμησαν τὸν Μιλτιάδην, διότι εἰς αὐτὸν κατὰ τὸ πλεῖστον ὠφείλειτο ἡ ἔνδοξος ἐκείνη νίκη.

Τοὺς πεσόντας Μαραθωνομάχους εἰς ἔνδειξιν τιμῆς ἔθαψαν εἰς αὐτὸ τὸ πεδῖον τῆς μάχης καὶ εἰς ἓνα τάφον· ἐπὶ τοῦ τάφου ἔστησαν δέκα στήλας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγράφαζαν τὰ ὀνόματα τῶν ἡρωϊκῶς πεσόντων κατὰ φυλὰς· ἐν ἰδιαιτέρῳ δὲ τάφῳ ἔθαψαν τοὺς Πλαταιεῖς.

Θάνατος τοῦ Μιλτιάδου. Ὁ Μιλτιάδης μετὰ τὸ ἐν Μαραθῶνι

κατόρθωμα δικαίως ἔθεωρεῖτο ὁ πρῶτος ἀνὴρ ἐν Ἀθήναις· τὸ τέλος δμως αὐτοῦ ὑπῆρξε θλιβερόν· ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τῶν Ἀθηναίων 70 τοιήρεις, στρατὸν καὶ χρήματα, ἔχων σκοπὸν νὰ πλεύσῃ καὶ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὰς Κυκλάδας νήσους εἰς πληρωμὴν χρημάτων ἕνεκα τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν εἰς τοὺς Πέρσας. Κατὰ πρόωτον ἔπλευσεν ἐναντίον τῆς Πάρου· ἐν ᾧ δὲ ἐπολιόρκει τὴν πόλιν, ἐπληρώθη εἰς τὸν μηρὸν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ ἐχθροὶ του τότε τὸν κατηγόρησαν εἰς τὸν δῆμον ὅτι δῆθεν ἕνεκα προσωπικοῦ πάθους κατὰ τοῦ Παρίου Λυσαγόρου ἐξηπάτησε τὴν πόλιν· ὁ δὲ δῆμος κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς πρόστιμον 50 ταλάντων. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν καταδίκην του ὁ Μιλιτιάδης ἀπέθανεν ἐκ τῆς πληγῆς του· ὁ δὲ υἱὸς του Κίμων πληρώσας τὸ πρόστιμον ἔλαβε τὸ σῶμα τοῦ πατρὸς του καὶ τὸ ἔθαψε.

§ 38. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλιτιάδου ἀνεφάνησαν ἐν Ἀθήναις δύο ἔξοχοι ἄνδρες, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, οὔτινες ἐναλλάξ διήκουνον τὰ πολιτικὰ πράγματα, ἀμφοτέροι φιλοτιμούμενοι νὰ καταστήσωσι τὰς Ἀθήνας μεγάλας καὶ εὐδαίμονας.

Ὁ Ἀριστείδης ἦτο υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου περιεκοσμεῖτο δὲ ὑπὸ πλείστον ἀρετῶν· ἦτο χρηστός, φιλαλήθης καὶ δίκαιος· ὑπηρετεῖ τὴν πατρίδα του μετὰ προθυμίας, χωρὶς ν' ἀποβλέπῃ εἰς δόξαν ἢ εἰς χρήματα. Παροιμιώδης κατέστη ἡ δικαιοσύνη του· ὄθεν καὶ δίκαιος Ἀριστείδης ἐπωνομάσθη· Ἄν καὶ διεχειρίσθη τὰ δημόσια χρήματα ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ἠδύνατο νὰ γείνη πλούσιος, ἐὰν ἤθελεν, ἐν τούτοις ἔμεινε πτωχὸς μέχρι τέλους τοῦ βίου του.

Ἀντίθετος πρὸς τὸν Ἀριστείδην κατὰ τὸν χαρακτῆρα ἦτο ὁ Θεμιστοκλῆς, υἱὸς τοῦ Νεοκλέους· ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅτι ἦτο παῖς, ἐφαίνετο συνετός, μεγαλοπράγμων καὶ φιλόδοξος· ὁ διδάσκαλός του βλέπων τὴν ἔκτακτον ἐπιμέλειαν καὶ εὐφροσύνην αὐτοῦ τῷ ἔλεγε « σὺ παιδίον μου δὲν θὰ γείνης μικρὸν προᾶγμα, ἀλλὰ μέγα καλὸν ἢ μέγα κακόν ». Νεανίας γενόμενος ἦτο πολὺ ζωνορὸς καὶ ἠγάπα τὰς δια-

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

σκεδάσεις καθ' ὑπερβολήν. Μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι δμως μάχην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβε καὶ αὐτὸς μέρος ὡς στρατηγὸς τῆς φυλῆς τοῦ Δεονίδος, ἰδὼν τὰς ἐκτάκτους τιμὰς, τὰς ὁποίας οἱ ἾΑθηναῖοι ἀπένειμαν εἰς τὸν Μιλτιάδην, μετεβλήθη καθ' ὀλοκληρίαν· ἐφαίνετο ἔκτοτε σύννους·

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

τὰς νύκτας ἠγρόπνευε δὲν μετέβαινε δὲ οὔτε εἰς τὰς διασκεδάσεις οὔτε εἰς τὰ συμπόσια· εἰς δὲ τοὺς φίλους του, τοὺς ἐρωτῶντας αὐτόν, διατί τόσον πολὺ μετεβλήθη, ἔλεγεν «οὐκ ἔῃ με καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον». Ἐκτοτε ἤρχισε ν' ἀναμειγνύηται εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ ταχέως ἐφείλκυσε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ λαοῦ.

Ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε μέγα προορατικόν. Ἐν ᾧ πάντες οἱ ἾΑθηναῖοι ἐνόμιζον ὅτι οἱ Πέρσαι μετὰ τὸ ἐν Μαραθῶνι πάθημά των δὲν θὰ τολμήσωσι πλέον νὰ ἔλθωσιν ἐναντίον τῆς ἾΕλλάδος, ὁ Θεμιστοκλῆς ἔλεγεν ὅτι ἢ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ ἦτο ἀρχὴ μεγαλύτερων ἀγώνων καὶ διὰ τοῦτο συνέβούλευε τοὺς ἾΑθηναίους νὰ παρασκευασθῶσι καὶ ἐπειδὴ ἐφρόνει ὅτι οἱ ἾΕλληνες

μόνον διὰ θαλάσσης ἠδύνατο ν' ἀποκρούσωσι τὸν ἐκ τῆς Περσίας κίνδυνον, κατέπεισε τοὺς ἾΑθηναίους νὰ κατασκευάσωσιν ἐκ τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου ἑτέρας 100 τριήρεις, αἵτινες πρὸς ταῖς ὑπαρχούσαις ἐγένοντο ἐν ὅλῳ 200.

Εἰς τοὺς τολμηροὺς τούτους νεωτερισμοὺς τοῦ Θεμιστοκλέους ἠναντιοῦτο ὁ μέγας πολιτικὸς ἀντίπαλος αὐτοῦ ἾΑριστείδης· ὁ Θεμιστοκλῆς, ἵνα μὴ ἀπαντᾷ προσκόμματα εἰς τὰ σχέδιά του, ἐνήργησε καὶ ἐξωστρακίσθη ὁ ἾΑριστείδης. Λέγεται ὅτι καθ' ἣν ἡμέραν ἐπρόκειτο νὰ γείνη ὁ ἐξωστρακισμὸς, χωρικὸς τις ἀγράμματος συνήνητσε τὸν ἾΑριστείδην καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ γράψῃ ἐπὶ ὀστράκου τὸ ὄνομα τοῦ ἾΑριστείδου· οὗτος ἠρώτησε τὸν χωρικὸν τί κακὸν τῷ ἔκαμεν ὁ ἾΑριστείδης· ὁ δὲ χωρικὸς ἀπεκρίθη «δὲν γνωρίζω τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ βαρύνομαι

να τὸν ἀκούω πάντοτε δίκαιον»· ὁ Ἀριστείδης τότε ἔγραψε τὸ ὄνομα του καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν χωρικὸν τὸ ὄστροκον ὅτε δὲ ἀνεχώρει ἐξ Ἀθηνῶν, ὕψωσε τὰς χεῖρας καὶ ἠὐχήθη εἰς τοὺς θεοὺς νὰ μὴ λάβῃ ποτὲ τὴν ἀνάγκην του ἢ πατρὸς.

Ἀσκήσεις

35. Τί γνωρίζεις περὶ τῆς γ' περιόδου τῆς Ἑλλην. ἱστορίας; — Ποία ἦτο ἡ ἀληθὴς αἰτία ἢ προκαλέσασα τὴν μεταξὺ Περσῶν καὶ Ἑλλήνων πόλιν; — Ποία δὲ ἦτο ἡ ἀφορμὴ; — Εἰς ποῖον κατὰ πρῶτον ὑπετάχθησαν αἱ ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι καὶ εἰς ποῖον ἔπειτα καὶ πῶς διωκοῦντο αὐταί; — Εἰπέ μοι περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν; — Πῶς προεκλήθη ἡ Ἴωνικὴ ἐπανάστασις; — Τίνες ἐκ τῶν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἐδοθήσαν τοὺς Ἴωνας; — Εἰπέ μοι τὰ κατὰ τὴν Ἴωνικὴν ἐπανάστασιν; —

36. Εἰπέ μοι περὶ τῆς πρώτης ἐκστρατείας τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος; — Τίς παρ-κίνει τὸν Δαρεῖον νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ πάλιν κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ διὰ τίνα λόγον; — Τί γνωρίζεις περὶ τῶν ἀποσταλέντων εἰς τὴν Ἑλλάδα κηρύκων; — Τίνες ἦσαν στρατηγοὶ τῆς ὀ' ἐκστρατείας τῶν Περσῶν καὶ διὰ τίνος ὁδοῦ ἐπῆλθον οὗτοι κατὰ τῆς Ἑλλάδος; — Ποίαν πόλιν ἐκυρίευσαν κατὰ πρῶτον οἱ Πέρσαι καὶ ποῦ ἦλθον καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἔπειτα; —

Ποῖον ἐπεμφαν εἰς Σπάρτην οἱ Ἀθηναῖοι διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν καὶ τί ἀπεκρίθησαν οἱ Σπαρτιάται; — Πόσοι Ἀθηναῖοι ἀντιπαρετάχθησαν κατὰ τῶν ἐν Μαραθῶνι Περσῶν καὶ ὑπὸ πόσου στρατηγού; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν; — Ποῖον ἀξιομίμητον παράδειγμα ἔδωκεν ἐν Μαραθῶνι ὁ Ἀριστείδης; — Ὅποιός τις ἦτο ὁ Μιλτιάδης; — Ποία βοήθεια ἦλθεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὸν Μαραθῶνα; — Διηγήθητί μοι τὰ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης; — Τίς ἔφερε τὴν εἰδησιν τῆς νίκης εἰς Ἀθήνας; — Τί ἀπεπειράθησαν οἱ Πέρσαι φεύγοντες ἐκ Μαραθῶνος; — Ἦλθον Σπαρτιάται εἰς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων καὶ πότε; — Ποῦ ἐτάφησαν οἱ πεσόντες Μαραθωνομάχοι; — Πῶς ἀπέθανεν ὁ Μιλτιάδης; —

Ποῖοι πολιτικοὶ ἄνδρες ἀνεφάνησαν ἐν Ἀθήναις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου; — Ὅποιός τις ἦτο ὁ Ἀριστείδης; — Ὅποιός τις ἦτο ὁ Θεμιστοκλῆς; — Τί πρᾶγμα ἐνεποίησε βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Θεμιστοκλῆα; — Ποῦ διεφάνη τὸ προορατικὸν τοῦ Θεμιστοκλέους; — Πῶς ἐνόμιζεν ὁ Θεμ. ὅτι ἠδύναντο οἱ Ἕλληνες ν' ἀποκρούσῃσι τὸν ἐκ τῆς Περσίας κίνδυνον καὶ πρὸς τοῦτο τί ἔκαμε; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ ἐξοστρακισμοῦ τοῦ Ἀριστείδου; —

§ 39. Ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ὅ,τι προέβλεπεν ὁ Θεμιστοκλῆς, τοῦτο καὶ συνέβη. Ὁ Δαρεῖος μαθὼν τὴν ἦτιαν τοῦ στρατοῦ του ἐν Μαραθῶνι ὠργίσθη παρὰ πολὺ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτοπροσώπως κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν ᾧ ὁμως προηγοιμάζετο, ἀπέθανε, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ υἱὸς του Ξέρξης, ὅστις ἦτο κοῦφος καὶ ἀλαζών.

Ὁ Ξέρξης ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὸς τὸ σχέδιον τοῦ πατρὸς του, δηλ. νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος· εἰς τοῦτο δὲ προουρέπετο καὶ

ὑπὸ τοῦ φιλοδόξου Μαρδονίου. Διέταξε λοιπὸν γενικὴν στρατολογίαν καθ' ὅλον τὸ ἄχανές κράτος του καὶ προετοιμασίαν ὄλων τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν μακρινὴν ταύτην ἐκστρατείαν. Μετὰ τέσσαρα ἔτη τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα, 1,700,000 πεζικοῦ στρατοῦ, 80 χιλ. ἵππέων, 1207 πολεμικὰ πλοῖα καὶ 3000 φορηγὰ.

Ἀπασαι αἱ πεζικαὶ καὶ ἵππικαὶ δυνάμεις συνηθροίσθησαν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Καππαδοκίας καὶ ἐκεῖθεν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ξέρξου ἦλθον καὶ διεχείμασαν εἰς Σάρδεις· ἐκ Σάρδεων ἐπέμφθησαν εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Σπάρτης, κήρυκες διὰ νὰ ζητήσωσι τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς, γῆν καὶ ὕδωρ.

Τὸ ἔαρ τοῦ 480 ὁ Ξέρξης ἐξεκίνησεν ἐκ Σάρδεων μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ του καὶ διηθύνηθη εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπου εἶχε συναθροισθῆ καὶ ὁ στόλος· ἐκεῖ διέταξε καὶ κατεσκευάσαν δύο γέφυρας μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Σηστοῦ διὰ νὰ διαεῖῃ ὁ στρατός· ἀλλ' ἐπῆλθε σφοδρὰ τρικυμία καὶ αἱ γέφυραι κατεστράφησαν. Τότε ὁ κοῦφος καὶ ἀλαζῶν Ξέρξης ἔγεινεν ἔξω φρενῶν καὶ διέταξε νὰ δειρώσι τὸν Ἑλλήσποντον διὰ τὴν ἀθάδειάν του καὶ τὴν ἀπείθειαν πρὸς τὸν μέγαν βασιλεῖα!

Νέαι γέφυραι κατεσκευάσθησαν καὶ ὁ στρατός ἤρχισε νὰ διαβαίνει. Ἡ διάβασις διήρκεσεν 7 ἡμέρας καὶ 7 νύκτας. Ἀφ' οὗ διεπεραιώθη εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Ξέρξης ἐβάδιζε μὲ ὅλον τὸν στρατὸν του διὰ τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας, χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ οὐδαμοῦ οὐδεμίαν ἀντίστασιν· ὁ δὲ στόλος του παρηκολούθει παραπλέων.

Οἱ Ἀθηναῖοι μαθόντες τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου ἠρώτησαν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν περὶ τοῦ πρακτέου. Ἡ Πυθία ἐχορημοδότησεν ὅτι τὰ «ξύλινα τείχη» θὰ σώσωσιν αὐτούς· ὁ χρησμός οὗτος ἐπροκάλεσε πολλὰς συζητήσεις ἐν Ἀθήναις· ὁ Θεμιστοκλῆς ὁμως ἐξήγησεν αὐτὸν ὀρθῶς εἰπὼν ὅτι «ξύλινα τείχη» ἢ Πυθία ἐνόει τὰ πλοῖα. Ὅλοι λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι, ὅσοι ἠδύναντο νὰ φέρωσιν ὄπλα, κατέεησαν εἰς Φάληρον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα.

Τότε συνῆλθεν ἐν τῷ Ἴσθμῳ τῆς Κορίνθου σύνοδος τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλασον μέρος οἱ Σπαρτιαῖται μετὰ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων, οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Αἰγινῆται, οἱ Κορίνθιοι καὶ ἄλλοι Ἕλληνες, ἵνα σεφθῶσι πῶς θὰ ἀποκρούσωσι τὸν κίνδυνον· ἐκεῖ ἀπεφάσισαν ὁ μὲν βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδα μετὰ 300 Σπαρτιατῶν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, ἐν ὄλῳ 6000, νὰ καταλάβῃ τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυ-

λῶν διὰ τὰ ἐμποδίσει τὴν πορείαν τοῦ Ξέρξου· ὁ δὲ Ἑλληνικὸς στόλος τὰ πλεύσει εἰς Ἀρτεμίσιον, ἀκρωτήριον πρὸς βορρῶν τῆς Εὐβοίας, διὰ τὰ ἀντιπαχθῆ κατὰ τοῦ Περσικοῦ στόλου.

§ 40. Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχῃ (480).

Ὁ Ξέρξης, ἅμα ἔφθασεν εἰς Θερμοπύλας, ἔμαθεν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας μὲ ὀλίγους Ἑλληνας κατέχει τὸ στενὸν μὲ σκοπὸν τὰ ἐμποδίσει τὴν περαιτέρω πορείαν αὐτοῦ· ἦτο δὲ τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν πάροδος μεταξὺ τῆς ἀποτόμου καὶ δυσβάτου ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Οὔτης καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου τόσοσ στενῆ, ὥστε εἰς τινα μέρη μόνον μία ἄμαξα ἠδύνατο τὰ περάσει. Περὶ τὸ μέσον αὐτῆς τῆς παρόδου ὑπῆρχον θερμομαίη πηγαί, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα Θερμοπύλαι· ἦσαν δὲ αἱ Θερμοπύλαι ἡ μόνη δίοδος, ἣτις ἔφερον ἐκ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ὁ Ξέρξης ἠλπίζεν ὅτι καὶ μόνη ἡ θέα τῶν ἀναριθμῆτων στρατευμάτων του ἦθελε τρέψῃ εἰς φυγὴν τοὺς ὀλίγους ἐκείνους Ἑλληνας· ἀλλ' ἠπατάτο. Ἐπερίμενε τέσσαρας ἡμέρας μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ Ἑλληνες θὰ σκεφθῶσι καλλίτερον καὶ θὰ ἀπέλθωσιν· ἀλλ' εἰς μάτην οἱ Ἕλληνες ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των. Ὁ Ξέρξης ἔπεμψε τότε κατάσκοπον διὰ τὰ παρατηρήσει τί κάμνουσιν οἱ Ἑλληνες· ὁ κατάσκοπος ἐπιστρέψας ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ξέρξην ὅτι ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν ἄλλοι ἐγυμνάζοντο καὶ ἄλλοι ἐκτενίζοντο. Ἐν τῷ μεταξὺ ἄγγελος ἐξ Ἀληνηῶν, πόλεως παρὰ τὰς Θερμοπύλας, ἦλθεν εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ εἶπεν ὅτι τὰ στρατεύματα τοῦ Ξέρξου ἦσαν τόσοσ πολλά, ὥστε τὰ δόρατα αὐτῶν ὀπίσθια θὰ καλύπτωσι τὸν ἥλιον «τόσοσ τὸ καλλίτερον» — ἀπήντησε ὁ γενναῖος Σπαρτιάτης Διηρέκης — «θὰ πολεμῶμεν ὑπὸ σκιάν».

Τὴν πέμπτην ἡμέραν ὁ Ξέρξης ἔστειλε καὶ ἐζήτησεν ἀγερώχως παρὰ τοῦ Λεωνίδου τὰ τῷ παραδώσει τὰ ὄπλα· ἀλλ' ὁ Λεωνίδας ὑπερηφάνως καὶ λακωνικῶς ἀπήντησε «μολὼν λαβέ». Ὁ μέγας βασιλεὺς ὠργίσθη καὶ ἔπεμψε τοὺς Μήδους ὅπως συλλάβωσι τοὺς αὐθάδεις Ἑλληνας καὶ φέρωσιν αὐτοὺς ἐνώπιόν του· ἀλλ' οἱ Μῆδοι, ἂν καὶ ἠγωνίσθησαν γενναίως, ἀπεκρούσθησαν, ἀφ' οὗ ἔπαθον μεγάλην φθοράν. Ὁ Ξέρξης καταληφθεὶς ὑπὸ λύσεως ἔπεμψε τὴν ἐπιούσαν τὸ σῶμα

τῶν ἀθανάτων, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν βασιλικὴν φρουρὰν ἀλλὰ καὶ οὗτοι ὑπέστησαν πολλὰς ζημίας καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι.

Τότε πλέον ὁ ὑπερήφανος Ξέρξης κατελήφθη ὑπὸ τρόμου καὶ ἀνεπήδησε τρεῖς φορὰς ἐκ τοῦ θρόνου του. ἤρχισε νὰ θεωρῇ τοὺς Ἕλληνας ἀητιήτους καὶ ἡ ἀμνηχανία του ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον ἀλλ' ἐν τῇ δεινῇ ἐκείνῃ περιστάσει τὸν ἔσωσεν ἡ προδοσία. Παρουσιάσθη ἐνώπιόν του προδότης τις, ὀνόματι Ἐφιάτης, τὸν ὁποῖον αἰωνίως θὰ βαρύνῃ τὸ ἀνάθεμα καὶ ἡ κατὰρα τῆς πατρίδος,

ΜΟΛΩΝ ΛΑΒΕ

ἐκ τῆς πλησίον πόλεως Τραχῖνος, καὶ ὑπεσχέθη νὰ ὀδηγήσῃ τὰ περσικὰ στρατεύματα διὰ τινος ἀτραποῦ τοῦ ὄρους Οἴτης, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταλάβωσι τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ξέρξης ἠσθάνθη μεγάλην χαρὰν καὶ ἔδωκε πλούσια δῶρα εἰς τὸν προδότην.

Ὅτε ἐνύκτωσεν, ἐξεκίνησεν ὁ στρατηγὸς Ὑδάρνης μὲ τὸ σῶμα τῶν ἀθανάτων, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Ἐφιάτου. Περὶ τὰ ἐξημερῶματα ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους καὶ ἤρχισαν μὲ ταχύτητα νὰ καταβαίνωσι.

Ὁ Λεωνίδας ἔμαθε τὴν προδοσίαν βλέπων δὲ ὅτι δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας, ἐκάλεσε τοὺς Ἕλληνας καὶ προέτρεψεν αὐτοὺς

νά επιστρέψωσιν εἰς τὰς πατρίδας των διὰ νά χρησιμεύσωσιν ἀλλαγῶν· αὐτὸς δὲ μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας εἶπεν ὅτι δὲν ἤδονατο ν' ἀπέλθῃ, διότι οἱ νόμοι τῆς πατρίδος του ἀπηγόρευον τοῦτο· Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι Ἕλλη- νες ἀπῆλθον ἔμεινε δὲ ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας, προσέτι δὲ καὶ 700 Θεσπιεῖς, οἵτινες δὲν ἐπείσθησαν μὲ κανένα τρόπον ν' ἀπέλ- θωσι.

Τὴν πρωΐαν ὁ Λεωνίδας προσεκάλεσε τοὺς συμπολεμιστὰς του νά γευματίσωσιν, εἰπὼν ὅτι τὸ ἐσπέρας θά δειπνήσωσιν εἰς τὸν Ἄδην. Ἐ- πεῖτα δὲ βλέπων ὅτι δὲν μένει εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας του ἄλλο παρὰ νά ἀποθάνωσι, δὲν περιορίσθη εἰς ἅπλῃν ἄμυναν, ἀλλ' ἐξώρ- μησε μὲ τοὺς στρατιώτας του ἔξω ἀπὸ τὸ στενὸν καὶ ἐπέπεσε μὲ ἀκρά- τητον ὀρμὴν ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τοῦ Ξέρξου· μάχη γιγαντώ- δης συνάπτεται· οἱ Ἕλληνες ὤρμων ὡς λέοντες ἐνσπείροντες τὸν θάνα- τον εἰς τὰ ἀπειράριθμα πλήθη τῶν Περσῶν· ὁ χῶρος ἐπληρώθη Περ- σικῶν πτωμάτων. Ἀλλὰ τὰ βαρβαρικὰ σίφη ἦσαν ἀνεξάντλητα· τὰ δό- ρατα τῶν Ἑλλήνων ἐθραύσθησαν ἐπὶ τέλους· τότε οὗτοι ἔσυραν τὰ ξίφη καὶ ὤρμησαν λυσσαλέοι κατὰ τῶν βαρβάρων καὶ κατέκοπτον αὐτούς· ἀλλ' εἰς τὴν γιγαντιώδη ταύτην πάλην πίπτει ὁ Λεωνίδας καὶ πολλοὶ ἄλλοι μετ' αὐτοῦ· φοβερὸς ἀγὼν γίνεται πέριξ τοῦ σώματος τοῦ Λεω- νίδου· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ὑπερισχύουσι καὶ λαμβάνουσι τὸν βασιλέα των. Ἐν ᾧ δὲ ἐξηκολούθει ὁ ἀγὼν, ἐφάνη ἐκ τῶν ὀπισθεν ὁ Ὑδάρης μὲ τὸν στρατὸν του· οἱ ὀλίγοι ἐπιζῶντες Σπαρτιάται καὶ Θεσπιεῖς ἀποσύ- ρονται ἐντὸς τῶν Πυλῶν ἐπὶ λόφου τινοῦ καὶ ἐκεῖ περικυκλωθέντες πί- πτουσι πάντες ἐν μέσῳ σωροῦ ἐχθρικῶν πτωμάτων.

Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθησαν 20,000 Πέρσαι καὶ δύο ἀδελ- φοὶ τοῦ Ξέρξου. Βραδύτερον, ὅτε οἱ βάρβαροι ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Ἑλ- λάδος, οἱ Ἕλληνες ἀνήγειραν μνημεῖον εἰς τοὺς ἐν Θερμοπύλαις πε- σόντας ἥρωας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔγραψαν τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα· «ὦ ξεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε κείμεθα, τοῖς κείνων ῥή- μασι πειθόμενοι». Ἐπὶ δὲ τοῦ λόφου, ὅπου ἔπεσον οἱ τελευταῖοι πρόμαχοι τῆς ἐλευθερίας, ἔστησαν μαρμάρινον λέοντα ὑπενθυμίζοντα τὸν λεοντόκαρδον Λεωνίδα.

§ 41. Ναυμαχίαι παρὰ τὸ Ἀρτεμίσιον. —
Πυρπόλνσις τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Εὐρυβιάδου συνητήθη παρὰ τὸ Ἀρτεμίσιον μετὰ τοῦ Περσικοῦ στόλου· ἐκεῖ ἔγειναν ναυμαχίαι καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν 30 τριῆρεις Περσικὰς καὶ ἄλλας ζημίας ἐπροξένησαν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ πέλαγος ἦτο ἀνοικτόν, δὲν ἠδύναντο νὰ καταφέρωσι καιρίον κτύπημα κατὰ τῶν Περσῶν· διὰ τοῦτο, ὅτε ἦλθεν ἡ εἰδησις ὅτι ὁ Λεωνίδας ἐφονεύθη καὶ ὁ Ξέρξης διέβη τὰς Θερμοπύλας, οἱ Ἕλληνες ὑπεχώρησαν εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος, πλὴν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες παρέμειναν ἐν Φαλήρῳ.

Ὁ Ξέρξης διαβάς τὰς Θερμοπύλας διηυθύνθη κατὰ τῶν Ἀθηνῶν (ἐν τῷ μεταξὺ ἅπαντες οἱ Ἕλληνες ἀπεσύροντο εἰς τὸν Ἴσθμόν καὶ ἐτείχιζον αὐτόν). Οἱ Ἀθηναῖοι βλέποντες ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν πόλιν των, κατὰ συμβουλήν τοῦ Θεμιστοκλέους ἐγκατέλιπον αὐτὴν καὶ μετέφερον τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιά καὶ τοὺς γέροντας εἰς τὴν Σαλαμῖνα, τὴν Αἴγιναν καὶ τὴν Τροιζήνα. Συγκινητικώτατον καὶ σπαρακτικώτατον ἦτο τὸ θέαμα καθ' ἣν στιγμὴν ἀπεχωρίζοντο ἀπὸ τὴν γλυκεῖαν αὐτῶν πατριδα· ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔμελλον νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, ἀπεχαιρέτιζον τὰς κλαιούσας γυναῖκας καὶ τὰ θρηνοῦντα παιδιά διὰ τελευταίαν ἴσως φορὰν. Τότε τῇ προτάσει τοῦ Θεμιστοκλέους εἶχον ἀνακληθῆ διὰ ψηφίσματος πάντες οἱ ἐξόριστοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀριστείδης. Ἀφ' οὗ μετηνέχθησαν ἅπασαι αἱ οἰκογένειαι τῶν Ἀθηναίων, ὁ στόλος αὐτῶν ἦλθε καὶ ἠνώθη μὲ τὸν ἄλλον Ἑλληνικὸν στόλον ἐν Σαλαμῖνι· ἀνήρχετο δὲ ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς στόλος εἰς 378 τριῆρεις, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 200 ἦσαν Ἀθηναϊκαί.

Ὁ Ξέρξης φθάσας εἰς τὰς Ἀθήνας εὔρεν αὐτὰς ἐρήμους· μόνον ὀλίγοι γέροντες κατὰ γράμμα ἐξηγοῦντες («τὰ ξύλινα τεῖχη») τοῦ χωρισμοῦ ἔμειναν καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ ξυλίνου τεύχους τῆς Ἀκροπόλεως. Οἱ Πέρσαι κυριεύσαντες τὴν Ἀκρόπολιν ἐφόνευσαν τοὺς ἐν αὐτῇ ὀλίγους γέροντας. Ἐπειτα, ἀφ' οὗ ἐσύλησαν τοὺς ναοὺς καὶ τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων, κατέκαυσαν τὴν πόλιν καὶ ἠρῆμωσαν τὴν Ἀττικὴν. Ἦδη καὶ ὁ στόλος ὁ Περσικὸς εἶχε καταπλεύσῃ εἰς Φάληρον.

§ 42. Πολεμικὰ συμβούλια τῶν Ἑλλήνων ἐν Σαλαμῖνι.

Οἱ ναύαρχοι τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου συνήλθον εἰς πολεμικὸν συμβούλιον διὰ τὰ σκεφθῶσι ποῦ ἔπρεπε τὰ ναυμαχῆσωσιν. Ἐν τῷ συμβούλιῳ οἱ Πελοποννήσιοι ἐπρότειναν τὰ πλεύσωσιν εἰς τὸν Ἴοθμόν, ὅπου ἦτο καὶ ὁ περσικὸς στρατός, καὶ ἐκεῖ τὰ περιμείνωσι τοὺς ἐχθρούς· ὁ Θεμιστοκλῆς ὁμοῦς ὑπεστήριζεν ὅτι ἔπρεπε τὰ ναυμαχῆσωσιν εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος, ὅπου εὐκόλως ἠδύνατο τὰ νικήσωσι τοὺς Πέρσας, διότι οὔτε ὄλα τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα θὰ ἠδύνατο τὰ λάβωσι συγχρόνως μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν, καὶ ὅσα θὰ ἐλάμβανον μέρος, ἐπειδὴ ἦσαν βαρέα, δυσκόλως θὰ ἐκινουῦντο εἰς τὸν στενὸν ἐκεῖνον χώρον. Ἡ συζήτησις ἐγένετο μὲ τόσην σφοδρότητα, ὥστε ὁ ὀξύθυμος Εὐρουβιάδης ἐσήκωσε τὴν ῥάβδον του διὰ τὰ κτηπήσῃ τὸν Θεμιστοκλέα· ὁ Θεμιστοκλῆς ὁμοῦς μὲ μεγάλην ἀταραξίαν τῷ εἶπε «πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ». Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἔβλεπεν ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον σκοπὸν ν' ἀναχωρήσωσιν, ἅμα διελύθη τὸ πολεμικὸν συμβούλιον καὶ ἐπῆλθε νύξ, κατέφυγεν εἰς τὸ ἐξῆς στρατήγημα.

Εἶχε πιστὸν τινα δοῦλον, Σίκινον ὀνομαζόμενον, παιδαγωγὸν τῶν τέκνων του, ὅστις ἐγνώριζε τὴν Περσικὴν γλῶσσαν. Τοῦτον ὁ Θεμιστοκλῆς ἔπεμψε κρυφίως εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν διὰ τὰ εἶπῃ εἰς τὸν Ξέρξην ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς εἶνε μυστικὸς φίλος του, ἀγγέλλει δὲ εἰς αὐτὸν ἐμπιστευτικῶς ὅτι οἱ Ἕλληνες εὐρίσκονται εἰς διχονοίας μεταξὺ τῶν καὶ ὅτι εἰσιμάζονται τὰ φύγωσι ταύτην τὴν νύκτα. Εἶνε λοιπὸν καλλίστη εὐκαιρία τὰ σπεύσῃ καὶ τὰ κλείσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος, ὅπου διὰ μιᾶς δύναται τὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ· ἐνῶ, ἐὰν τοὺς ἀφήσῃ τὰ φύγωσι, θ' ἀναγκασθῇ κατοῦν τὰ καταδιώκῃ ἄλλους ἐδῶ καὶ ἄλλους ἐκεῖ. Ὁ Ξέρξης ἔπεσεν εἰς τὴν παγίδα, τὴν ὅποιαν τῷ ἔστησεν ὁ Θεμιστοκλῆς. Τὴν ἰδίαν νύκτα διέταξε τὸν στόλον του καὶ περιεκύκλωσε τοὺς Ἕλληνας, ἀπόσπασμα δὲ Περσικοῦ στρατοῦ κατέλαβε τὴν Ψυττάλειαν.

Ὁ Ἀριστείδης ἐκ τῆς Αἰγίνης, ὅπου εὐρίσκοτο ἐξόριστος, ἅμα εἶδε τὰς κινήσεις τοῦ Περσικοῦ στόλου, ἐπέβη εἰς λέμβον καὶ διασχίσας μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του τὴν γραμμὴν τῶν Περσικῶν πλοίων ἐφθασεν εἰς Σαλαμῖνα περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἐν ᾧ ἀκόμη τὸ συμβούλιον τῶν ναυάρχων, συγκληθὲν καὶ πάλιν, συνεζήτει θορυβωδῶς περὶ τοῦ πρακτέου.

Ἀγγέλλεται εἰς τὸν Θεμιστοκλέα ὅτι ζητεῖ τις αὐτὸν ἔξω· ἐξέροχεται ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ βλέπει ἔκπληκτος ἐνώπιόν του τὸν Ἀριστείδην τὸν ἐχθρόν του, ὅστις τῷ λέγει τοὺς ἐξῆς θαυμασίους λόγους· «ὦ Θεμιστοκλείς, ἃς ἀφήσωμεν τὰς παιδαριώδεις ἐχθρας καὶ ἃς φροντίσωμεν νὰ σώσωμεν τὴν πατρίδα μας, σὺ μὲν ἄρχων καὶ στρατηγῶν, ἐγὼ δὲ ὑπακούων καὶ συμβουλεύων»· συγχρόνως δὲ ἀναγγέλλει εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ Περσικὸς στόλος τοὺς περιεκύκλωσεν. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξηγεῖ μὲ ὀλίγας λέξεις τὸ στρατήγημά του εἰς τὸν Ἀριστείδην καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ συμβούλιον καὶ ν' ἀναγγεῖλῃ εἰς τοὺς ναύαρχους τὴν κύκλωσιν, ὅπερ καὶ ἔγεινεν· οὕτω οἱ Ἕλληνες ἐκόντες ἄκοντες ἠραγκάσθησαν νὰ ἀγωνισθῶσιν τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα.

§ 43. Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία.

Ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς μεγάλης ἐκείνης ἡμέρας, καθ' ἣν ἔμελλεν ν' ἀποφασισθῆ ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος, καὶ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἡ τύχη ὅλου τοῦ κόσμου. Εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος ἐπρόκειτο ν' ἀγωνισθῶσι μέγαν ἀγῶνα ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ δουλεία. Ἐὰν ἐνίκων οἱ Ἕλληνες, ἡ ἐλευθερία ἐθριάμβευεν· ἐὰν ἐνίκων οἱ βάρβαροι, ἡ δουλεία θὰ ἐκυριάρχει ἐπὶ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπὶ ὅλου τοῦ κόσμου.

Οἱ δύο στόλοι ἐπὶ τινὰ χρόνον ἔμειναν ἀκίνητοι· οἱ Πέρσαι περιέμενον τοὺς Ἕλληνας νὰ κάμωσιν ἀρχὴν· πρῶτοι οἱ δὲ Ἕλληνες, οὔτινες πρότερον ἤθελον ν' ἀναχωρήσωσιν, ἤδη ἐδείκνυν μεγάλην προθυμίαν καὶ ἀνυπομονησίαν ν' ἀρχίσωσι τὴν ναυμαχίαν· ἀλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅστις ἦτο πλέον καὶ ὁ διευθύνων τὴν ναυμαχίαν, ἀνεχαίτιζεν αὐτούς, περιμένων τὴν ὥραν, καθ' ἣν ἔπνεε συνήθως ἄνεμος λίαν εὐνοϊκὸς εἰς τὰς κινήσεις τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐκάθητο ἐπὶ ἀργυρόποδος θρόνον· εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρου Αἰγάλεω διὰ νὰ θεωρῇ τὴν ναυμαχίαν· πέριξ δὲ αὐτοῦ ἴσταντο γραμματεῖς διὰ νὰ σημειώνωσι τὰ ὀνόματα τῶν ἀριστερόντων.

Ἦλθε τέλος ἡ εὐλογημένη ὥρα ἡ σάλπιγξ τοῦ Εὐρυεῖαδου ἔδωκε τὸ σημεῖον καὶ οἱ Ἕλληνες ψάλλοντες τὸν πολεμικὸν παιᾶνα ὄρμησαν κατὰ τῶν βαρβάρων.

Εἰς διάστημα ὀλίγων λεπτῶν ἡ ναυμαχία ἐγενικεύθη καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν. Οἱ Πέρσαι περιέπιπτον εἰς σύγχυσιν καὶ ταραχὴν· δὲν ἠδύ-

Η ΕΝ ΣΑΑΜΙΝΙ ΝΑΥΜΑΧΙΑ

ναντο νὰ τηρήσωσι σὺδελμίαν τάξιν, διότι καὶ ὁ χῶρος ἦτο στενὸς καὶ τὰ πλοῖα των πολλὰ καὶ δυσκίνητα, ἐν ᾧ τοῦναντίον οἱ Ἕλληνες ἐπολέμουν μὲ μεγάλην ἐπιδεξιότητα καὶ τέχνην καὶ μὲ ἀνδρείαν ἀπαράμιλλον, πρὸ πάντων δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Αἰγινῆται. Καὶ οἱ ἐχθροὶ ἔδειξαν ἐν ἀρχῇ ἡρωϊσμόν, πρὸ πάντων δὲ οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Ἴωνες. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου Ἀριαβίγγης, ναύαρχος τῶν Ἰόνων καὶ τῶν Καρῶν, μάχεται ἡρωϊκῶς. Ὁ Θεμιστοκλῆς, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνδρεία κινεῖ τὸν θαυμασμόν πάντων, ἐφορμᾷ κατὰ τοῦ Ἀριαβίγγου, ἀλλ' ἡ τριήρης του καλύπτεται ὑπὸ βελῶν καὶ ἀκοντίων ὁ Ἀθηναῖος ὅμως Ἀμεινίας, ἀδελφὸς τοῦ ἐν Μαραθῶνι ἡρωϊκῶς πεσόντος Κυναιγέιρου, ἐμπήγει τὸ ἔμβολόν του εἰς τὰ πλευρὰ τῆς Περσικῆς ναυαρχίδος· ὁ Ἀριαβίγγης ἀτρόμητος διατάσσει ἔφοδον, ἀλλ' εὐθὺς τὸ σῶμά του κατακυλίεται καὶ ἡ τριήρης αὐτοῦ βυθίζεται.

Ὁ θάνατος τοῦ Ἀριαβίγγου ἐπέφερε μεγαλειέραν σύγχυσιν εἰς τοὺς βαρβάρους, οἵτινες ἤρχισαν ἤδη νὰ τρέπωνται εἰς φυγὴν.

Ἡ βασίλισσα τῆς Ἀλικαρνασσῦ Ἀρτεμισία ἠκολούθησε τὸν Ξέρξην εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην· εἰς τὴν ναυμαχίαν ἔλαβε μέρος προσωπικῶς καὶ ἔδειξε μεγάλην γενναϊότητα. Ὅτε οἱ βάρβαροι ἤρχισαν νὰ τρέπωνται εἰς φυγὴν, Ἀθηναϊκὴ τις τριήρης ἐπετέθη κατὰ τῆς Ἀρτεμισίας μὲ ὁρμὴν. Ἡ Ἀρτεμισία κινδυνεύουσα νὰ συλληφθῇ ἐφορμᾷ κατὰ τινος πρὸ αὐτῆς Περσικοῦ πλοίου καὶ βυθίζει αὐτό. Ὁ Ἀθηναῖος τριήραρχος νομίσας ὅτι τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας ἦτο Ἕλληρικόν ἢ ὅτι ἠτύχησεν ἐκ τῶν βαρβάρων, ἔπασσε νὰ καταδιώκῃ αὐτὸ καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐσώθη ἡ Ἀρτεμισία. Ὁ Ξέρξης ἰδὼν τὴν τὴν Ἀρτεμισίαν καὶ νομίσας ὅτι τὸ ὑπ' αὐτῆς βυθισθὲν πλοῖον ἦτο ἐχθρικόν, ἀνέκραξεν «αἱ μὲν γυναῖκες γεγόνασί μοι ἄνδρες οἱ δὲ ἄνδρες γυναῖκες». Λέγεται δὲ ὅτι πολλάκις ἀνεπήδησεν ἐκ τοῦ θρόνου του, βλέπων τὴν πανωλεθρίαν τοῦ στόλου του.

Εἰς διάσπῃμα ὀλίγων ὥρων ὅλον τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος ἐπληρώθη Περσικῶν ναυαγίων· ὁ Περσικὸς στόλος φύρδην μίγδην ἔφυγε καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Αἰγινητῶν. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς φυγῆς ἐκείνης καὶ τοῦ θορύβου ὁ Ἀριστείδης παραλαβὼν Ἀθηναίους ὀπλίτας καὶ ἀποβὰς εἰς τὴν Ψυττάλειαν κατέσφαξε τὸ ἐν αὐτῇ εὗρισκόμενον Περσικὸν ἀπόσπασμα.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ περιβόητος ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος, ἡ ὁποία

ὀφείλεται εἰς τὴν σύνοιαν καὶ τὴν στρατηγικὴν ἰκανότητα τοῦ Θεμιστοκλέους.

§ 44. Φυγὴ τοῦ Ξέρξου ἐκ τῆς Ἑλλάδος. — Τιμαὶ ἀπονεμηθεῖσαι εἰς τὸν Θεμιστοκλέα.

Μετὰ τὴν ναυμαχίαν οἱ Ἕλληνες συλλέξαντες τὰ ναύαγια καὶ τοὺς νεκροὺς καὶ στήσαντες τρώπαιον ἐν Ψυτταλείᾳ, παρεσκευάζοντο πρὸς νέαν ναυμαχίαν, διότι ὁ Περσικὸς στόλος μεθ' ὄλην τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν ὑπέστη, ἦτο ὑπέρτερος τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὁ δὲ Περσικὸς στρατὸς ἴστατο ἀκέραιος ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς. Ἄλλ' ἡ δειλία τοῦ Ξέρξου συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ξέρξης ἀπαυδήσας πλέον ἐκ τοῦ πολέμου ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ, εἰς τοῦτο δὲ προέτρεψεν αὐτὸν καὶ ὁ Μαρδόνιος, ὅστις ὑπεσχέθη νὰ ὑποτάξῃ αὐτὸς τὴν Ἑλλάδα μετὰ 300 χιλ. ἐκλεκτοῦ στρατοῦ.

Ὁ Ξέρξης διέταξε τὸν ἐν Φαλήρω εὐρισκόμενον στόλον του νὰ πλεύσῃ διὰ νυκτὸς εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἀφήσας δὲ εἰς τὸν Μαρδόνιον τὰς ζητηθείσας 300 χιλ. ἀνδρῶν, ἠτοιμάζετο ν' ἀπέλθῃ αὐτὸς μετὰ τοῦ ἄλλου στρατοῦ του.

Ὁ Θεμιστοκλῆς, ἵνα ἐπιταχύνη τὴν φυγὴν τοῦ Ξέρξου, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον πιστόν του δοῦλον Σίκιννον καὶ τῷ εἶπεν ὅτι δῆθεν οἱ Ἕλληνες διανοοῦνται νὰ πλεύσωσιν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νὰ διαλύσωσι τὰς γαφύρας, ἀλλ' οὗτος (ὁ Θεμιστοκλῆς) ὡς φίλος του ἄριστος προσπαθεῖ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ.

Καθὼς ἤκουσε ταῦτα ὁ Ξέρξης, ἔσπευσε νὰ φύγῃ εἰς διάστημα 45 ἡμερῶν ἔφθασεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπου εὔρε τὰς γαφύρας διαλυμένας ἐκ τῆς τρικυμίας· δι' ὃ καὶ ἠναγκάσθη νὰ περάσῃ τὸν Ἑλλήσποντον διὰ τινος πλοιαρίου.

Ὁὔτω λοιπὸν τεταπεινωμένος ὁ μέγας βασιλεὺς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐκ τῆς ὁποίας πρὸ ὀλίγων μηνῶν λαμπρὸς καὶ ἀγέρωχος εἶχεν ἐκστρατεύσῃ πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Ἕλληνες, μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Ξέρξου, διεμοίρασαν μεταξύ των τὰ πλοῦσια λάφυρα· ἔπειτα ἐπλευσαν εἰς τὸν Ἰοθμόν καὶ ἐκεῖ ἀπένειμαν τὰ βραβεῖα εἰς τοὺς ἀριστεύσαντας· τὸ πρῶτον βραβεῖον τῆς ἀνδρείας ἔλαβον οἱ Αἰγινῆται καὶ τὸ δεύτερον οἱ Ἀθηναῖοι· τὸ δὲ βραβεῖον τῆς συνέσεως καὶ τῆς δεξιότητος ἐδόθη εἰς τὸν Θεμιστοκλέα.

Τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους διεφημίσθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα· ὅτε μετ' ὀλίγον μετέβη οὗτος εἰς τὴν Σπάρτην, ἔτυχεν ἐκτάκτου ὑποδοχῆς· οἱ Σπαρτιῶται ἔδωκαν εἰς αὐτὸν στέφανον ἐξ ἑλαίας καὶ τῷ ἐδώρησαν τὸ ὄρραιότερον ἐκ τῶν ἀρμάτων· ὅτε δὲ ἀνεχώρησε, 300 ἔκλεκτοὶ Σπαρτιῶται τὸν συνώδευσαν μέχρι τῶν συνόρων τῆς Λακωνικῆς.

Τὴν μεγαλειέτεραν ὁμωσ τιμὴν ἔλαβεν ὁ Θεμιστοκλῆς εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, τοὺς γενομένους μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν· ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς εἰσῆλθεν εἰς τὸ στάδιον, ὅλοι οἱ θεαταὶ ἀφῆκαν τοὺς ἀγωνιζομένους καὶ παρετήρουν τὸν Θεμιστοκλέα, τὸν ὁποῖον ἐδεικνυον εἰς τοὺς ξένους· ὁ Θεμιστοκλῆς εὐχαριστηθεὶς διὰ τὴν ἐξαίρετον ταύτην τιμὴν, ἔλεγεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπελάμβανε τοὺς καρπούς τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος κόπων του.

Ἀσκήσεις

39. Τί ἀπεφάσισεν ὁ Δαρεῖος, ὅτε ἔμαθε τὴν ἐν Μαρθῶνι ἦταν τοῦ στρατοῦ του καὶ τί συνέβη εἰς αὐτὸν ἐν τῷ μεταξῷ; — Τίς ἦτο ὁ Ξέρξης; — Ὑπὸ τίνων ἐπροτρέπετο ὁ Ξέρξης νὰ ἐκτελέσῃ τὸ κατὰ τῆς Ἑλλάδος σχέδιον τοῦ πατρὸς του; — Πόσας στρατιωτικὰς δυνάμεις παρεσκευάσεν ὁ Ξέρξης κατὰ τῆς Ἑλλάδος; — Ποῦ συνηθροίσθησαν αἱ περσικαὶ καὶ ἱππικαὶ δυνάμεις τοῦ Ξέρξου καὶ ποῦ διεχείμασεν οὗτος; — Τί ἐπεμψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα; — Τί συνέβη κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἑλλησπόντου; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ χρησιμοῦ « τὰ ξύλινα τεῖχη... »; — Ποῦ συνῆλθε σύνοδος τῶν Ἑλλήνων καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν καὶ τίνες μετέσχον τῆς συνόδου; — Ποίας ἀποφάσεις ἔλαβεν ἡ σύνοδος αὕτη; —

40. Τί ἦτο τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν; — Τίς ἦτο ὁ Διηνέκης; — Τί ἀπήντησεν ὁ Λεωνίδαε εἰς τὸν Ξέρξην ζητήσαντα τὴν παράδοσιν τῶν ὄπλων; — Ποίους πρῶτον ἐπεμψε κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὁ Ξέρξης καὶ μὲ ποίαν διαταγὴν; — Ποίους ἐπεμψε τὴν ἐπιούσαν; — Τίς ἔσωσε τὸν Ξέρξην εἰς τὴν δαινήν ταύτην περίστασιν καὶ πῶς; — Τί ἔκαμεν ὁ Λεωνίδαε, ὅτε ἔμαθε τὴν προδοσίαν; — Διηγῆθητί μοι τὸν τελευταῖον ἀγῶνα τοῦ Λεωνίδου κατὰ τῶν Περσῶν; — Τί ἀνήγγειραν βραδύτερον οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς ἐν Θερμοπύλαις πεσόντας; — Τί ἐστίσαν ἐπὶ τοῦ λόφου, ἐπὶ τὸ ὁποῖον ἔπεσον οἱ τελευταῖοι πρόμαχοι τῆς ἐλευθερίας; —

41. Εἰπέ μοι τὰ ἐν Ἀρτεμισίῳ συμβάντα; — Κατὰ τίνων διητυθῆθη ὁ Ξέρξης, ἅμα διέβη τὰς Θερμοπύλας; — Ποῦ ἀπεσύροντο ἐν τῷ μεταξῷ οἱ Ἕλληνες; — Τί ἔκαμον εἰς τὴν περίστασιν ταύτην οἱ Ἀθηναῖοι; — Ὅποιον θείμα παρίστα ἡ ἐγκατάλειψις τῶν Ἀθηνῶν; — Ἐκ πόσων πλοίων συνίστατο ὁ στόλος τῶν Ἑλλήνων; — Εἰπέ μοι περὶ τῆς πυρπολήσεως τῶν Ἀθηνῶν;

42. Τί ἐπρότειναν οἱ Πελοποννήσιοι εἰς τὸ ἐν Σαλαμῖνι συνελθὸν πολεμικὸν συμβούλιον τῶν ναυάρχων καὶ τί ὑπεστήριξεν ὁ Θεμιστοκλῆς; — Ποία σιγὴ ἔλαβεν χώραν ἐν τῷ συμβουλίῳ μεταξῷ Εὐρυδιάδου καὶ Θεμιστοκλέους; — Εἰς ποῖον στρατήγημα κατέφυγεν ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ διὰ τί; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι συναντήσεως τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους;

43. Ποίαν σημασίαν ἔχει ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία; — Ποῦ εὕρισκετο ὁ Ξέρξης κατὰ τὴν ναυμαχίαν; — Διηγῆθητί μοι τὰ τῆς ναυμαχίας; — Πότε ἤρχισαν νὰ τρέπωνται εἰς φυγὴν

οὐ Πέρσαι; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς Ἀρτεμισίας; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ ἐν Ψυτταλείᾳ Περσικοῦ ἀποσπάσματος;

44. Εἰς τί παρεσκευάζοντο οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν ναυμαχίαν; — Τί συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τῶν Ἑλλήνων; — Τί ἐπρότεινε εἰς τὸν Ξέρξην ὁ Μαρδόνιος; — Διὰ τίνος μέσου ἐπετάχυνεν ὁ Θεμιστοκλῆς τὴν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀναχώρησιν τοῦ Ξέρξου; — Πῶς ἐπέφρασεν εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ Ξέρξης; — Ποῦ καὶ πῶς ἀπένεμαν τὰ βραβεῖα οἱ Ἕλληνες; — Ποῖα τιμὰ ἐδόθησαν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων;

§ 45. Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ Μαρδόνιος διεχέμασεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ ἔαρ τοῦ 479, πρὶν ἐπαναλάβῃ τὸν ἀγῶνα πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, προσεπάθησε νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Ἐπεμψε λοιπὸν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸν βασιλεῖα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον καὶ ἐπρότεινε εἰς αὐτοὺς νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν των καὶ τοὺς ναοὺς, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν αὐτονομίαν των, καὶ νὰ τοῖς δώσῃ καὶ ἄλλην χώραν, ἐὰν ἤθελον συμμαχήσῃ μετὰ τοὺς Πέρσας, ὅπως ὑποτάξωσι τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Σπαρτιᾶται μαθόντες τοῦτο καὶ γνωρίζοντες ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔνεκα τῆς παντελοῦς καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως τῆς χώρας των ἐθρίσκοντο ἐν μεγίστῃ ἀμηχανίᾳ, ἐφοβήθησαν μήπως δεχθῶσι τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου, ὅτε ἀναμφισβόλως ἢ Ἑλλὰς εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ὑποδουλωθῇ· ἐπεμψαν λοιπὸν ἀμέσως πρέσβεις εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἐμπίδίσωσι τοὺς Ἀθηναίους νὰ δεχθῶσι τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου.

Γενομένης ἐκκλησίας, ὁ Ἀριστείδης ἐξ ὀνόματος τῶν Ἀθηναίων εἶπε τοὺς ἐξῆς θανμασιωτάτους καὶ ὠραιοτάτους λόγους: « δὲν παραξενυόμεθα μετὰ τὰς προτάσεις τῶν ἐχθρῶν μας· διότι αὐτοὶ νομίζουσιν ὅτι τὰ πάντα δύναται τις ν' ἀγοράσῃ μετὰ χρήματα· ὅς μάθωσιν ὅμως ὅτι οἱ Ἕλληνες δύο πράγματα δὲν πωλοῦσιν ἀντὶ χρημάτων, τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν· λυπούμεθα μόνον διότι οἱ Σπαρτιᾶται βλέποντες τὴν πενίαν μας ἐνόμισαν ὅτι ἡμεῖς ἠδυνάμεθα νὰ προδώσωμεν τὴν Ἑλλάδα »· δεῖξας δὲ ἔπειτα τὸν ἥλιον εἶπεν « ἐν ὄσῳ ὁ ἥλιος ἐξακολουθεῖ τὴν πορείαν του ταύτην, οὐδέποτε οἱ Ἀθηναῖοι θὰ συμμαχήσωσι μετὰ τοὺς ἐχθρούς των ἐκείνους, οἵτινες κατέκαυσαν τὴν πόλιν των καὶ ἐβεβήλωσαν τὰ ἱερά των ». Εἰς δὲ τοὺς πρέσβεις τῶν Σπαρτιωτῶν εἶπε ν' ἀναγγείλωσιν εἰς τὴν Σπάρτην ὅσα ἤκουσαν καὶ νὰ σπεύσωσι ν' ἀποστείλωσι βοήθειαν, διότι ὁ Μαρδόνιος ταχέως θέλει ἐπέλθῃ κατ' αὐτῶν.

§ 46. Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη καὶ ἡ ἐν Μυκάλῃ (479 π. Χ.)

Ὁ Μαρδόσιος, ἅμα ἔμαθε τὴν ἀπόκρισιν τῶν Ἀθηναίων, εἰσέβαλεν ἀμέσως εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐκείθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἤρξατο νὰ λεηλατῇ αὐτήν· ἐπροχώρησε δὲ μέχρι τῶν Ἀθηνῶν, τὰς ὁποίας εὗρεν ἐρήμους, διότι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πάλιν ἐγκατέλιπον αὐτὰς καὶ μετέφερον τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά καὶ τοὺς γέροντας εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Ὁ Μαρδόσιος ἀπειραθῆ καὶ πάλιν νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐπεμψε πρὸς αὐτοὺς ἐν Σαλαμῖνι εὐρισκομένους νέας προτάσεις περὶ φιλίας· ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν αὐτάς, τὸν δὲ βουλευτὴν Δυκίδην, ὅστις συνεβούλευσε τὴν παραδοχὴν τῶν προτάσεων, ἐλιθοβόλησαν· ὁ Μαρδόσιος τότε, ἄφ' οὗ κατέστρεψεν ἐντελῶς τὴν Ἀττικὴν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐστρατοπέδευσε πλησίον τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ.

Οἱ Ἕλληνες ἐν ὄλῳ 110 χιλ. ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Πανσανίου ἤλθον καὶ ἐστρατοπέδευσαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ὑπὸ ὕψους τοῦ Κιθαιρῶνος· ὁ Μαρδόσιος πέμπει κατ' αὐτῶν τὸ ἱππικόν του· οἱ Ἕλληνες ὁμως νικῶσιν τὸ ἱππικὸν τῶν βαρβάρων καὶ φονεύουσι τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ Μασίστιον, ὅστις ἦτο σιδηρόφρακτος. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην οἱ Ἕλληνες λαβόντες θάρρος κατέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην τοῦ Ἀσωποῦ, πλησίον τῆς Γαργαφίας κρήνης· καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας εἶχον οἱ Σπαρτιάται, διὰ δὲ τὸ ἀριστερὸν συνέβη φιλονικία ποῖος νὰ τὸ λάβῃ· τὸ ἤθελον οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ τὸ ἐζήτουν καὶ οἱ Τεγεᾶται. Καὶ πάλιν ὁ Ἀριστείδης, ὅστις ἦτο στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ἔδωκε λαμπρὸν παράδειγμα φιλοπατρίας. Διὰ νὰ καταπαύσῃ τὴν φιλονικίαν εἶπεν· « Ἡμεῖς δὲν ἤλθομεν ἐδῶ διὰ νὰ φιλονικῶμεν μεταξὺ μας, ἀλλὰ διὰ νὰ πολεμήσωμεν τοὺς ἐχθροὺς καὶ σώσωμεν τὴν πατρίδα· δώσατέ μας οἰανδήποτε θέσιν θέλετε· ἡμεῖς θὰ πολεμήσωμεν γενναίως, ὅπου δήποτε καὶ ἂν ταχθῶμεν· διότι γνωρίζομεν ὅτι δὲν τιμᾷ ἡ θέσις τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος τὴν θέσιν »· τέλος ἀπεφασίσθη νὰ λάβωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ ἀριστερὸν κέρας.

Οἱ δύο στρατοὶ ἐπὶ 10 ἡμέρας ἔμειναν ἀκίνητοι ἀπέναντι ἀλλήλων, διότι οἱ μάντις καὶ τῶν δύο μερῶν εἶπον ὅτι ἐκεῖνος ὁ στρατὸς θὰ ἡττηθῇ, ὅστις θὰ ἐπιτεθῇ πρῶτος· ὁ Μαρδόσιος ὁμως καταστρέψας ὄλας τὰς πηγὰς, ἐκ τῶν ὁποίων ὑδρεύοντο οἱ Ἕλληνες, καὶ αὐτὴν τὴν Γαργαφίαν κρήνην, ἔφερον αὐτοὺς εἰς μεγάλην στενοχωρίαν διὰ τῆς

λειψυδρίας· ἔνεκα τούτου ἠναγκάσθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ μεταστρατοπεδεύσωσιν ὀλίγον κατωτέρω πρὸς τὰς Πλαταιάς (σημερινὸν χωρίον Κόκλα). Ἐπειδὴ δὲ ἀναχωρήσαντες διὰ νυκτὸς ἐγκατέλιπον τὸ στρατόπεδον μὲ ἀταξίαν μεγάλην, ὁ Μαρδόνιος θεωρήσας τὴν μεταστρατοπέδευσιν ὡς φυγὴν διέβη ἄμέσως τὸν ποταμὸν καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Πρῶτοι προσεβλήθησαν οἱ Σπαρτιᾶται, οὔτινες εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἔδωκαν θαυμαστὸν καὶ ἀξιολίμητον παράδειγμα αὐστηρᾶς πειθαρχίας καὶ καρτερίας. Διαταχθέντες ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ των νὰ περιμείνωσιν, ἕως ὅτου αἱ θυσίαι φανῶσιν αἴσiai, ἂν καὶ πολλοὶ ἐπληγώτοντο καὶ ἐφονεύοντο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἐν τούτοις ὑπέμενον. Τέλος τὰ ἱερὰ ἀπέβησαν αἴσια· ὁ Πανσανίας δίδει τὸ σημεῖον καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἐπιτίθενται ἀκάθεκτοι κατὰ τῶν Περσῶν. Ἡ μάχη καθίσταται μανιώδης· αὐτὸς ὁ Μαρδόνιος καθήμενος ἐπὶ μεγαλοπροεποῦς λευκοῦ ἵππου καὶ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ 1000 ἐπιλέκτων μάχεται γενναίως μεταξὺ τῶν πρώτων· ἀλλ' ὁ Μαρδόνιος πίπτει ἐκ τοῦ ἵππου φονευθεὶς καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐπιφέρει σύγχυσιν καὶ ταραχὴν εἰς τοὺς Πέρσας· πάντες τρέπονται εἰς φυγὴν καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ κλείονται ἐντὸς τοῦ ξυλίνου τείχους, ὅπερ εἶχε κατασκευάσῃ ὁ Μαρδόνιος ὀπισθεν τοῦ στρατοπέδου του· οἱ Ἀθηναῖοι, ὄντες ἔμπειροι τειχομάχοι, προσβάλλουσι καὶ κυριεύουσι τὸ τεῖχος. Σφαγὴ ἀνηλεὴς ἐπακολουθεῖ. Ἐκ τῶν 300 χιλ. μόνον 3000 ἐσώθησαν καὶ ἕτεροι 40,000, τὰς ὁποίας παραλαβὼν ὁ ὑποστράτηγος Ἀρτάβαζος εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαρδονίου ἔσπευσαν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν 1360. Ἡ νίκη αὕτη τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς Πλαταιάς ὑπῆρξεν ἀληθῶς λαμπροτάτη.

Ἄπειρα ἦσαν τὰ λάφυρα τῶν νικητῶν· τὸ καλλίτερον μέρος αὐτῶν οἱ Ἕλληνες προσέφερον εἰς τοὺς θεοὺς· ἐπίσης καὶ εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Πανσανίαν ἔδωκαν μέγα μέρος καὶ τὴν χρυσοποικίλιον σκηνὴν τοῦ Ξέρξου, τὴν ὁποῖον οὗτος ἀναχωρῶν ἀφήκεν εἰς τὸν Μαρδόνιον· τὰ δὲ λοιπὰ διεμοίρασαν μεταξὺ των.

Οἱ Ἕλληνες ἔθαψαν τοὺς νεκροὺς των παρὰ τὰς πύλας τῶν Πλαταιῶν εἰς χωριστοὺς, καθ' ἑκάστην Ἑλληνικὴν πόλιν, τάφους· εἰς τοὺς Πλαταιεῖς ἐδόθησαν ἐξαιρειτικαὶ τιμαί. Κατὰ πρότασιν τοῦ Ἀριστείδου ἡ πόλις τῶν Πλαταιῶν ἐκηρύχθη ἱερὰ καὶ ἀπαρασίαστος· ἀπεφασίσθη δὲ νὰ τελῶνται αὐτόθι κατὰ πενταετίαν ἀγῶνες, καλούμενοι Ἐλευθέ-

ρια, εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης, ἣτις ἤλευθέρωσε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς στυγεραῆς δουλείας.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τὸν Μαρδόκιον εἰς τὰς Πλαταιάς, ὁ Ἑλληνικὸς στόλος κατετρόπωσε τοὺς Πέρσας παρὰ τὴν Μυκάλην, ἀκρωτήριον τῆς Ἰωνίας.

Μετὰ τὸ ἐν Σαλαμῖνι κατόρθωμα ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐναυλόχει εἰς τὴν Δῆλον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Λεωτυχίδου καὶ τοῦ Ἀθηναίου Ξανθίππου. Ἐνταῦθα ἦλθον πρέσβεις ἐκ τῆς Σάμου καὶ παρεκάλεσαν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῶν κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ νήσων, ὅπως ἀποτινάξωσι τὸν Περσικὸν ζυγόν. Ὁ Λεωτυχίδης καὶ ὁ Ξανθίππος ἔπλευσαν εἰς τὴν Σάμον, ὅπου ἦτο συγκεντρωμένος ὁ Περσικὸς στόλος· οἱ Πέρσαι μὴ τολμῶντες νὰ ναυμαχήσωσιν ἔπλευσαν εἰς Μυκάλην, ὅπου ἦτο ἐστρατοπεδευμένος 60 χιλ. περσικὸς αὐτῶν στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τιγράνου· ἐκεῖ ἀνελεύσαντες τὰς ναῦς καὶ ἀνεγείραντες περιτειχίσμα ἐκ λίθων καὶ ξύλων ἐπερίμενον τὴν προσβολήν. Μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος.

Οἱ Ἕλληνες περὶ τὰς 25000 ἀποβίβασθέντες ἐβάδισαν κατὰ τῶν ὠχυρωμένων Περσῶν, οἵτινες ἀνήρχοντο εἰς 120,000. Φήμη διεδόθη ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τὸν Μαρδόκιον ἐν Βοιωτίᾳ. Ἐκ τῆς φήμης ταύτης ἐνθαρρυνθέντες οἱ ἐν Μυκάλῃ μαχηταὶ ἐπιτίθενται ἀκατάσχετοι καὶ διαλύουσιν ὡς ἰστὸν ἀράχνης τὸν Περσικὸν στρατόν, φονεύσαντες πολλὰς χιλιάδας καὶ αὐτὸν τὸν Τιγράνην.

Ἡ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ διπλῆ αὕτη νίκη τῶν Ἑλλήνων ἐν Πλαταιαῖς καὶ ἐν Μυκάλῃ ἔθηκε τέρομα εἰς τὰς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείας τῶν Περσῶν.

§ 47. Ἡ παρὰ τὴν Ἰμέραν μάχη.

Καθ' ὃν χρόνον οἱ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι Ἕλληνες ἀπέκρουον τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ξέρξου, ἢ, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, καθ' ἣν ἡμέραν συνέτριβον εἰς τὴν Σαλαμῖνα τὴν κολοσσιαίαν δύναμιν αὐτοῦ, ἕτερος μέγας βαρβαρικὸς στρατὸς κατεστρέφετο εἰς τὴν Σικελίαν ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ Ἑλλήνων.

Οἱ ἐν Ἀφρικήν δηλ. Καρχηδόνοι συνεννοηθέντες ἴσως προηγουμένως μὲν τοὺς Πέρσας, ἐπεξήτησαν ταυτοχρόνως τὴν καταστροφὴν τῶν

Ἑλλήνων ὄθεν μεγάλη στρατιὰ αὐτῶν ἐκ 3000 πολεμικῶν πλοίων καὶ 300 χιλ. ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀμίλκα προσέβαλον τὰς ἐν Σικελίᾳ Ἑλληνικὰς ἀποικίας· ὁ Γέλων ὁμοως, ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν, μετὰ 50 χιλ. πεζῶν καὶ 5000 ἰππέων προσβαλὼν τοὺς Καρχηδονίους παρὰ τὴν Ἰμέραν κατετρόπωσε αὐτοὺς ὀλοσχερῶς· ἐνέπρησε δὲ καὶ τὸν στόλον αὐτῶν, ὥστε μία μόνη ναῦς, ὡς λέγεται, διεσώθη καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Καρχηδόνα τὴν μεγάλην συμφορὰν.

§ 48. Ὁχύρωσις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς.

Τὸ ἔνδοξον τέλος τῶν μεγάλων καὶ φοβερῶν ἀγώνων κατὰ τῶν Περσῶν κατέστησε, καὶ πολὺν δικαίως, τοὺς Ἕλληνας ὑπερηφάνους· ἀλλ' εὐθύς μετὰ ταῦτα ἤρχισαν οὗτοι νὰ διχονοῶσι· τὰ πρῶτα δὲ ἐπικίνδυνα συμπτώματα τῆς διχονοίας ἀνεφάνησαν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην ἐπανελθόντες εἰς τὰ ἴδια ἀνωκοδόμησεν τὴν πόλιν των, ἣ ὁποία εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἐρείπια ὑπὸ τῶν Περσῶν, καὶ κατὰ συμβουλήν τοῦ Θεμιστοκλέους ἤρχισαν νὰ περιβάλλωσιν αὐτὴν μὲ ἰσχυρὸν τεῖχος. Οἱ Σπαρτιαῖται μαθόντες τοῦτο ἔπεμψαν πρέσβεις εἰς Ἀθήνας, ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν ἀνέγερσιν τοῦ τεύχους, προφασιζόμενοι ὅτι ἦτο ἐπικίνδυνον νὰ ὑπάρχωσιν ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ πόλεις ὠχυρωμέναι· διότι οἱ Πέρσαι ἐπανερχόμενοι ἠδύναντο νὰ καταλάβωσιν αὐτὰς καὶ νὰ τὰς μεταχειρισθῶσι ὡς ὀρυζήτρια. Ἡ ἀληθὴς ὁμοως αἰτία ἦτο ὅτι οἱ Σπαρτιαῖται ἐφοβοῦντο μήπως οἱ Ἀθηναῖοι, οὔτινες τότε εἶχον μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν, γείνωσι καὶ κατὰ ξηρὰν ἰσχυροί.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνόησε τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τῶν Σπαρτιατῶν μεταβάς δὲ ὁ ἴδιος εἰς Σπάρτην ὡς πρέσβυς ἐξηπάτησεν αὐτοὺς διὰ τῆς εὐφυσίας του καὶ τοιοῦτοτρόπως ἔδωκε καιρὸν, ὥστε νὰ συντελεσθῆ τὸ τεῖχος τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλ' ἡ ὀχύρωσις τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἦτο ἀτελής, ἂν δὲν συνεπληροῦτο διὰ τῆς ὀχυρώσεως τοῦ Πειραιῶς. Ὁ λιμὴν τοῦ Φαλήρου ἦτο μὲν πλησιέστερος πρὸς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ πολὺ μικρός, ἐν ᾧ ὁ Πειραιεὺς εἶχε τρεῖς λαμπροὺς καὶ ἀσφαλεστάτους λιμένας, τὸν ὁ μόνυμον, τὴν Ζέαν καὶ τὴν Μουνιχίαν. Ὁ Θεμιστοκλῆς λοιπὸν ὀχύρωσε καὶ τὸν Πειραιᾶ καὶ μετέφερεν εἰς αὐτὸν τὰ ναυπηγεῖα καὶ τοὺς ναυστάθμους καὶ τοιοῦτοτρόπως κατέστησε τὰς Ἀθήνας τὴν πρῶτην ναυτικὴν πόλιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἀσκήσεις

45. Ποῦ διεχείμασεν ὁ Μαρδόσιος; — Ποίας προτάσεις ἔκαμεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ διὰ τίνας; — Τί ἔκαμον οἱ Σπαρτιάται, ὅτε ἔμαθον τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου; — Τί ἀπήντησεν ὁ Ἀριστιδῆς ἐξ ὀνόματος τῶν Ἀθηναίων εἰς τοὺς πρέσβεις τοῦ Μαρδονίου καὶ τί εἰς τοὺς Σπαρτιάτας;

46. Ποῦ κατέφυγον οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτε ὁ Μαρδόσιος εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν των; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ βουλευτοῦ Λυκίδου; — Ποῦ ἐστρατοπέδευσεν ὁ Μαρδόσιος; — Ποῦ ἐστρατοπέδευσαν κατ' ἀρχὰς οἱ Ἕλληνες, πόσοι ἦσαν καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τίνας; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς ἵππομαχίας; — Ποῦ ἐστρατοπέδευσαν κατόπιν οἱ Ἕλληνες; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς παρατάξεως τῶν Ἑλλήνων καὶ ποίους λαμπροὺς λόγους εἶπεν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Ἀριστιδῆς; — Πόσας ἡμέρας ἔμειναν οἱ δύο στρατοὶ ἀκίνητοι ἀπέναντι ἀλλήλων καὶ διὰ τί; — Πότε ἐπετίθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὁ Μαρδόσιος; — Ποῖον λαμπρὸν παράδειγμα ἔδωκαν οἱ Σπαρτιάται εἰς τὴν μάχην ταύτην; — Εἰπέ μοι τὰ τῆς μάχης; — Πόσοι ἐκ τῶν Περσῶν ἐσώθησαν καὶ πῶς; — Πῶς διένειμαν τὰ λάφυρα οἱ Ἕλληνες; — Ποῦ ἔθαψαν τοὺς νεκροὺς των καὶ ποίας τιμὰς ἀπένευμαν εἰς τοὺς Πλαταιεῖς; — Εἰπέ μοι περὶ τῆς ἐν Μυκάλῃ μάχης;

47. Τί γνωρίζεις περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων προσβολῆς τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἑλλήνων; — Ποῦ καὶ ὑπὸ τίνας κατετροπώθησαν οἱ Καρχηδόνιοι;

48. Πότε ἤρχισαν νὰ τευχίζωσι τὴν πόλιν των οἱ Ἀθηναῖοι καὶ κατὰ συμβουλήν τίνας; — Τί ἠθελήσαν νὰ κάμωσιν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην οἱ Σπαρτιάται καὶ διὰ τί; — Τίς διέγνωσε τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τῶν Σπαρτιατῶν καὶ πῶς ἐματαίωσε τούτους; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς ὀχυρώσεως τοῦ Πειραιῶς.

§ 49. Ἐπιθετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.
— Προδοτικὰ σχέδια τοῦ Πausανίου καὶ θάνατος αὐτοῦ.

Ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην (478) ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Πausανίου ἐπλευσε κατὰ τῆς Κύπρου καὶ ἐξεδίωξεν ἐξ αὐτῆς τοὺς Πέρσας· ἔπειτα οἱ Ἕλληνες ἐπῆλθον κατὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐκυρίουσαν αὐτό, ἤχμαλώτισαν δὲ καὶ πολλοὺς Πέρσας εὐγενεῖς καὶ πλουσίους.

Ὁ ἦρως τῶν Πλαταιῶν Πausανίας τόσον πολὺν ἔθαμβώθη ἐκ τοῦ πλούτου καὶ τῆς πολυτελείας τῶν Περσῶν, ὥστε συνέλαβε τὴν σατανικὴν ἰδέαν νὰ προδώσῃ τὴν πατρίδα του. Ἀπέλυσε λοιπὸν κρυφίως τινὰς ἐκ τῶν ἐπισήμων αἰχμαλώτων Περσῶν ἰσχυρισθεῖς ὅτι ἐδραπέτευσαν, καὶ δι' αὐτῶν ἔστειλεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ξέρξην καὶ ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν νὰ τῷ ὑποτάξῃ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, εἰάν ἤθελε νὰ τὸν κάμῃ γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρὶ καὶ νὰ τὸν διορίσῃ σατράπην ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ξέρξης ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν τοῦ Πausανίου καὶ ἤρ-

χισε τὰς συνεννοήσεις μετ' αὐτοῦ. Ὁ Πανσανίας νομίσας ὅτι τὸ σχέδιόν του ἐπέτυχεν, ἤρχισε νὰ ἐνδύηται πολυτελεῖ ἑνδύματα περσικά, νὰ ζῆ βίον ἄσωτον καὶ ἀκόλαστον, νὰ ἐξέρχηται ἀκολουθούμενος ὑπὸ δορυφόρων καὶ νὰ φέρεται τυραννικῶς πρὸς τοὺς συμμάχους· κατηγορηθεὶς ὁμῶς ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐπὶ προδοσίᾳ ἀνεκλήθη εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ὑπεβλήθη εἰς ἀπολογία (476). Καὶ ἠθωώθη μὲν τότε, διότι δὲν ὑπῆρχον ἱκαναὶ μαρτυρίαι περὶ τῆς προδοσίας του, ἀφηρέθη ὁμῶς ἀπ' αὐτοῦ, ἢ στρατηγία.

Μένων ἐν Σπάρτῃ ὁ Πανσανίας δὲν ἔπαυσε νὰ ἐργάζεται πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν προδοτικῶν του σχεδίων· καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπροσπάθησε νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς εἰλωτας εἰς ἐπανάστασιν μὲ τὸν σκοπὸν ν' ἀνατρέψῃ τοὺς ἐφόρους καὶ νὰ γείνη αὐτὸς τύραννος· ἀφ' ἐτέρου δὲ εἶχε τακτικὴν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Ξέρξην. Οἱ ἔφοροι μαθόντες τὰς ἐνεργείας τοῦ Πανσανίου πρὸς ἐξέγερσιν τῶν εἰλωτῶν, ἐνήγαγον αὐτὸν εἰς δίκην· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἠθωώθη, διότι κατὰ τοὺς Σπαρτιατικὸς νόμους ἡ μαρτυρία τῶν εἰλωτῶν δὲν ἔθεωρεῖτο ἀξιόπιστος. Μία ὁμῶς ἐκ τῶν πρὸς τὸν Ξέρξην ἐπιστολῶν τοῦ Πανσανίου περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν ἐφόρων καὶ ἐξ αὐτῆς ἀπεδεικνύετο ἡ προδοσία αὐτοῦ· ὁ Πανσανίας τότε κινδυνεύων νὰ συλληφθῆ κατέφυγεν ὡς ἱκέτης εἰς τὸν ναὸν τῆς χαλκιοίκου Ἀθηνῶς, ἐκ τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ τὸν ἐξαγάγῃ διὰ τῆς βίας. Τότε οἱ ἔφοροι ἀφήρσαν τὴν στέγην τοῦ ναοῦ καὶ ἔκτισαν τὰς θύρας αὐτοῦ· τὴν δὲ ἦτο ἡ κοινὴ ἀγανάκτησις, ὥστε αὐτὴ ἡ μήτηρ του Θεανῶ ἔθεσε τὸν πρῶτον λίθον· τὸν ἀφῆκαν δὲ ν' ἀποθάνῃ ἐκ τῆς πείνης καὶ τοῦ ψύχους. Τοιοῦτον αἰσχρὸν τέλος λαμβάνουσι πάντοτε οἱ προδοταὶ τῆς πατρίδος.

§ 50. Ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν.—Ὁ φόρος τῶν συμμάχων.

Ὅτε ὁ Πανσανίας ἐν Βυζαντίῳ ἤρχισε νὰ φέρεται τυραννικῶς πρὸς τοὺς συμμάχους, οἱ μὲν Αἰγινῆται καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἀπῆλθον οὐκαδε, οἱ δὲ νησιῶται καὶ οἱ ἐξ Ἰωνίας σύμμαχοι, πρὸ πάντων δὲ οἱ Σάμιοι, οἱ Χίοι καὶ οἱ Λέσβιοι παρεκάλεσαν τοὺς τότε ἐν Βυζαντίῳ στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων Ἀριστείδην καὶ Κίμωνα ν' ἀναλάβωσι τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν. Ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Κίμων διὰ τῆς συνέσεως καὶ τῆν μετριοπαθείας των κατώρθωσαν νὰ ἐφεκλύσωσιν ἀκόμη περισσότερον τὴν ἀγάπην τῶν συμμάχων. Ἡ μετὰ τὰς αὐτῆ τῶν συμμά-

χων ἦτο καίριον τραῦμα διὰ τὴν Σπάρτην. Καὶ ἔσπευσε μὲν αὐτὴ νὰ πέμψῃ ἀντὶ τοῦ ἀνακληθέντος Πανσανίου ἄλλον στρατηγόν, τὸν Δόρκιν· ἀλλ' οἱ σύμμαχοι ἐξηκολούθησαν ν' ἀναγνωρίζωσιν ὡς ἡγεμόνας τοὺς Ἀθηναίους. Τοιοῦτοτρόπως ἢ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Περσῶν ἀπεφασίσθη ὅλαι αἱ συμμαχικαὶ πόλεις νὰ πληρώνωσιν ἐτήσιον φόρον εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Τὸν φόρον τοῦτον προσδιώρισεν ὁ Ἀριστείδης μὲ τόσῃν μάλιστα δικαιοσύνην, ὥστε δὲν ἠκούσθη οὐδὲν παράπονον παρ' οὐδενὸς συμμάχου· ἀνήρχετο δὲ κατ' ἔτος ὁ φόρος οὗτος τῶν συμμάχων εἰς 460 τάλαντα. Τὸ ταμεῖον τῶν συμμαχικῶν χρημάτων ἦτο κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Δῆλον· ἔπειτα δὲ, ἐπὶ Περικλέους, μετηνέχθη εἰς Ἀθήνας· οἱ δὲ διευθύνοντες τὸ ταμεῖον τοῦτο ἦσαν Ἀθηναῖοι καὶ ὠνομάζοντο Ἑλληνοταμίαι.

§ 51. Ἐξορία καὶ θάνατος Θεμιστοκλέους.— Θάνατος Ἀριστείδου.

Πόσον διάφορος τοῦ Πανσανίου ὑπῆρξεν ὁ Θεμιστοκλῆς!

Ὁ Θεμιστοκλῆς προσέφερεν, ὡς εἶδομεν, σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα· ἀλλ' ἔνεκα τῆς μεγάλης δόξης του, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ ὑπερηφάνου χαρακτήρος του, εἶχεν ἀποκτήσῃ πολλοὺς ἐχθροὺς ἐν Ἀθήναις, οἱ ὅποιοι ἐνωθέντες κατώρθωσαν καὶ τὸν ἐξώρισαν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς διέτριβεν ἐξόριστος ἐν Ἄργει, οἱ Σπαρτιᾶται κατηγοροῦσαν αὐτὸν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι δῆθεν ἦτο ἔνοχος εἰς τὰ προδοτικὰ σχέδια τοῦ Πανσανίου. Οἱ Ἀθηναῖοι πεισθέντες εἰς τὴν κατηγορίαν ἐπεμψαν ἀνθρώπους εἰς τὸ Ἄργος διὰ νὰ συλλάβωσι τὸν Θεμιστοκλέα· οὗτος ὅμως λαβῶν ἐγκαίρως γνῶσιν τοῦ πράγματος ἀνεχώρησεν ἐξ Ἄργους· καταδιωκόμενος δὲ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατέφυγεν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξην, υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Ξέρξου.

Ὅτε παρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ Ἀρταξέρξου εἶπε μετὰ θαυμαστοῦ θάρρους τοὺς ἐξῆς λόγους· «εἶμαι Θεμιστοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος, ὁ ὁποῖος πολλὰ κακὰ ἔκαμον εἰς τὸν πατέρα σου, ἀλλὰ καὶ πολλὰ καλὰ, διότι εἰδοποίησα αὐτὸν ὅτι οἱ Ἕλληνες διανοοῦντο νὰ πλεύσωσιν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νὰ διαλύσωσι τὰς γαφύρας· καὶ οὕτω τὸν ἔσωσα

τώρα ὁμως ἰδοὺ ἐγὼ καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καταφεύγω πρὸς σὲ καὶ ζητῶ τὴν προστασίαν σου ».

Ὁ βασιλεὺς ἐθαύμασε τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρός. Τόσῃ δὲ χαρὰν ἠσθάνθη, διότι μετέβη παρ' αὐτῷ ὁ Θεμιστοκλῆς, ὥστε πολλάκις καθ' ἕνα ἐφώναζε « ἔχω Θεμιστοκλέα τὸν Ἀθηναῖον »· εἰς ἔνδειξιν μάλιστα τιμῆς ἐχάρισεν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα τρεῖς πόλεις, τὴν Μαγνησίαν, τὴν Δάμψακον καὶ τὴν Μυοῦντα.

Ὅτε ὁμως μετὰ τινα χρόνον ὁ βασιλεὺς ἐκάλεσε τὸν Θεμιστοκλέα νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ γείνη προδότης τῆς πατρίδος του, οὔτε πάλιν νὰ φανῇ ἀχάριστος πρὸς τὸν εὐεργέτην του Ἀραξέροξην, ἔπιε δηλητήριον καὶ ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 64 ἐτῶν (459). Βραδύτερον οἱ συγγενεῖς του μετέφερον, ὡς πιστεύεται, κρυφίως τὰ ὀστέα του εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἔθαψαν εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ λιμένος Πειραιῶς ἀντικρὺ τῆς Σαλαμῖνος.

Ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Θεμιστοκλέους ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ὁ μέγας πολιτικὸς αὐτοῦ ἀντίπαλος Ἀριστείδης τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ πάντων τῶν συμπολιτῶν του ἀπέθανε δὲ πενέστατος (467). Ἡ πατρίς ἐκτιμῶσα τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσίας τοῦ Ἀριστείδου ἔθαψεν αὐτὸν δημοσίᾳ δαπάνῃ καὶ ἐπροίκισε τὰς δύο ἀγάμους θυγατέρας του.

§ 52. Οἱ χρόνοι τοῦ Κίμωνος.

Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστείδου διέπρῃεν ἐν Ἀθήναις ὡς πολιτικὸς καὶ ὡς στρατηγὸς ὁ Κίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου. Ὁ Κίμων εἶχε πολλὰ καὶ ἔξοχα προτερήματα ἦτο δραστήριος καὶ γενναῖος· εἶχε τὴν πολεμικὴν ἰκανότητα τοῦ ἐνδόξου πατρός του καὶ τὴν πολιτικὴν σύνεσιν τοῦ Θεμιστοκλέους· ἦτο ὁμως χρηστότερος ἀμφοτέρων.

Νέος ὢν ἐπολέμησε γενναίως εἰς τὴν Σαλαμίνα· εἰς τὸ Βυζάντιον δέ, ὡς εἶδομεν, ἦτο μετὰ τοῦ Ἀριστείδου στρατηγὸς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου. Ὅτε μετὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Πανσανίου ἢ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία περιήλθεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ Κίμων περιπλέων μὲ τὸν συμμαχικὸν στόλον τὰ παράλια τῆς Θράκης ἐκυρίευσεν τὴν παρὰ τὰς ἑξοχὰς τοῦ Σιτυμόνος ποταμοῦ ὀχυρὰν Ἡϊόνα· ἔπειτα δὲ κατέλαβε τὴν νῆσον

Σκῦρον (470), τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι Δόλοπες ἦσαν φοβεροὶ πειραταὶ καὶ τούτους μὲν ἐξηνδραπόδισεν, εἰς δὲ τὴν νῆσον ἔφερε καὶ κατόκισε κληροῦχος Ἀθηναίους. Εἰς τὴν Σκῦρον εὔρεν ὁ Κίμων, ὡς πιστεύεται, καὶ τὰ ὄσα τοῦ Θησέως, τὰ ὁποῖα ἐκόμισεν εἰς Ἀθήνας. Ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ ἀνήγειραν πρὸς τιμὴν τοῦ Θησέως ναόν, Θησεῖον καλούμενον.

Τῷ 466 ὁ Κίμων λαβὼν 200 Ἀθηναϊκὰς τριήρεις καὶ 100 συμμαχικὰς ἔπλευσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐξεδίωξε τοὺς

ΚΙΜΩΝ

Πέρσας ἐκ πολλῶν πόλεων τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας. Εἰς τὴν Παμφυλίαν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρῦν μέδοντος ποταμοῦ συναντήσας τὸν Περσικὸν στόλον ἐκ 350 πλοίων, ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν κατέστρεψε, βυθίσας καὶ αἰχμαλωτίσας πλεόντων 200 πλοίων. Ἀμέσως ἔπειτα, ἄνευ ἀναβολῆς, ἀποβιβάσας τοὺς ἄνδρας εἰς τὴν ξηρὰν ἐπετέθη κατὰ τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἦτο παρατεταγμένος εἰς τὴν παραλίαν ὡς ἐπίκουρος τοῦ στόλου, καὶ τὸν διεσκόρπισε. Κατόπιν μαθὼν ὅτι

80 Φοινικικαὶ τριήρεις ἔπλεον περὶ τὴν Κύπρον ἐρχόμεναι εἰς βοήθειαν τῶν Περσῶν, διευθύνεται ἐναντίον αὐτῶν, τὰς συναντᾷ τὴν ἐπιούσαν καὶ ἐπιπεσὼν καταστρέφει αὐτάς.

Ἡ τριπλῆ αὕτη νίκη τοῦ Κίμωνος εἰς δύο ἡμέρας θεωρεῖται ὡς τὸ λαμπρότερον ἡρωϊκὸν κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.

Τὰ πολεμικὰ ταῦτα κατορθώματα τοῦ Κίμωνος τόσον πολὺν κατέπληξαν τοὺς Πέρσας, ὥστε ἕκτοτε οὐδὲν περσικὸν πλοῖον ἔπλεεν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας ἀπὸ τῶν Κυανέων πετρῶν (κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου) μέχρι τῶν Χελιδονίων νήσων (τῆς Παμφυλίας) ἐπιστεύθη δὲ διὸ συνωμολογήθη πρὸς τοῦτο εἰρήνη μεταξὺ Κίμωνος καὶ μεγάλου βασιλέως, «Κιμώνειος εἰρήνη» καλουμένη.

Ὁ Κίμων ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος κομίζων ἄπειρα λάφυρα. Ὡς στρατηγὸς οὗτος ἐλάμβανε τὸ δέκατον τῶν λαφύρων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔγινε πλουσιώτατος· τὸν πλοῦτόν του ὁμοῦς μετεχειρίσθη μὲ μεγάλην ἐλευθεριότητα· ἀφῆρεσε τοὺς φράκτας ἐκ τῶν λαμπροτάτων κήπων του, ὥστε νὰ δύνανται πάντες οἱ πολῖται νὰ εἰσέρχονται καὶ νὰ λαμβάνωσιν ἐλευθέρως καρπούς· ἐν τῇ οἰκίᾳ του ὑπῆρχε πάντοτε ἐστρωμένη τράπεζα πλήρης λιπῶν φαγητῶν καὶ οἱ πτωχοὶ μετέβαινον καὶ ἔτρωγον· Ὅτε ἐξήρχετο ἐκ τῆς οἰκίας του, τὸν ἠκολούθουν πάντοτε δοῦλοι καλῶς ἐνδεδυμένοι, οἵτινες ἀντήλλασσον τὰ ἐνδύματά των μὲ γέροντας πενιχρῶς ἐνδεδυμένους, τοὺς ὁποίους συνήντα καθ' ὁδόν.

Ἄλλὰ καὶ ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἔγινε πλουσιώτατος ἐκ τῶν λαφύρων, τὰ ὁποῖα ὁ Κίμων ἐκόμισεν ἐκ τῶν ἐνδόξων ἐκστρατειῶν του. Ἐκ τούτων δαπανῶν ὁ Κίμων ἔκτισε τὸ μεσημβρινὸν τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως, τὸ καλούμενον Κιμώνειον· τὴν Ἀκαδήμειαν, ἣτις πρότερον ἦτο τόπος ξηρὸς καὶ ἀνυδρὸς, ἐδενδροφύτευσε καὶ μετέβαλεν εἰς ἄλλος κατάρρυτον μὲ συσκίους περιπάτους· ὠκοδόμησε τὰ μακρὰ τεῖχη (βόρειον καὶ νότιον σκέλος), τὰ ὁποῖα συνέδεον τὰς Ἀθήνας μὲ τὸν Πειραιᾶ καὶ μὲ τὸ Φάληρον, καὶ ἄλλα δημόσια ἔργα ἔκαμεν.

§ 53. Τρίτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος.— Ἐξορία τοῦ Κίμωνος.

Τῷ 464 συνέβη τρομερὸς σεισμὸς εἰς τὴν Σπάρτην, ὅστις κατέστρεψεν ὅλας τὰς οἰκίας τῆς πόλεως καὶ ἔθαψεν ὑπὸ τὰ ἐρείπια 20 χιλ. ἐκ τῶν κατοίκων. Ἐκ τῆς συμφορᾶς ταύτης ὠφελούμενοι οἱ εἰλωτες καὶ οἱ Μεσσηνιοὶ ἐπανεστάτησαν καὶ καταλαβόντες τὸ ὄχυρόν φρούριον τῆς Ἰθώμης ἠπέλουν τὴν Σπάρτην. Ὁ πόλεμος οὗτος ἐκλήθη τρίτος Μεσσηνιακός.

Οἱ Σπαρτιάται ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐθεωροῦντο δεινοὶ τειχομάχοι. Ὁ Κίμων, ὅστις ἔνεκα τῶν ἀριστοκρατικῶν φρονημάτων του ἠγάπα τοὺς Σπαρτιάτας, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Περικλέους ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἔπεμψεν 4000 ἄνδρας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ τοῦ Κίμωνος. Φθάσας ὁ Κίμων εἰς Ἰθώμην προσέβαλε τὸ φρούριον· ἀλλ' ἡ ἔφοδος ἀπέτυχε· τότε προέβη εἰς τὴν πολιορκίαν αὐτοῦ· ἐπειδὴ ὁμοῦς ἢ πολιορκία παρετείνετο, οἱ Σπαρτιάται

φοβηθέντες μήπως ὁ Κίμων ἦτο συνεννοημένος μὲ τοὺς εἰλωτας καὶ τοὺς Μεσσηνίους, εἶπον εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν τὸν χρειάζονται πλέον. Ὁ Κίμων τότε ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας· οἱ Ἀθηναῖοι ὁμως ὀργισθέντες διὰ τὴν προσβολὴν ταύτην, ἐξώρισαν τὸν Κίμωνα· οἱ Μεσσηνιοὶ καὶ οἱ εἰλωτες μετὰ δεκαετῆ πόλεμον ἠναγκάσθησαν νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα (455), οἱ δὲ Μεσσηνιοὶ ἐξῆλθον ἐκ τῆς Πελοποννήσου μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν· εἰς τούτους οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωκαν πρὸς κατοικίαν τὴν Ναυπακτον.

§ 54. Ἀνάκλησις τοῦ Κίμωνος ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ θάνατος αὐτοῦ.

Μετὰ τινα χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι περιῆλθον εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐν ᾧ οἱ δύο στρατοὶ ἦσαν ἀντιπαρατεταγμένοι ἐν Τανάγρα τῆς Βοιωτίας (457) ἔτοιμοι νὰ συνάψωσι μάχην, ὁ ἐξόριστος Κίμων ἔτρεξεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐζήτησε νὰ πολεμήσῃ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης· ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ δὲν ἐδέχθησαν αὐτόν. Τότε ὁ Κίμων ἀναχωρῶν ἀφῆκε τὴν πανοπλίαν του εἰς 100 φίλους του, οἵτινες γενναίως μαχόμενοι ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ ἐφονεύθησαν πάντες. Οἱ Ἀθηναῖοι θαυμάσαντες τὴν φιλοπατρίαν τοῦ Κίμωνος ἀνεκάλεσαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας.

Ὁ Κίμων ἐπανελθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐφρόντισε κατὰ πρῶτον νὰ συμφιλίωσῃ τοὺς Ἀθηναίους μὲ τοὺς Σπαρτιάτας, ἐπιτυχὸν πενταετῆ ἀνακωχὴν· ἔπειτα λαβὼν 200 τριῆρεις ἦλθεν ἐναντίον τῆς Κύπρου καὶ ἐξεδίωξε τοὺς Πέρσας ἐκ τῶν περισσοτέρων αὐτῆς πόλεων· ἐν ᾧ ὁμως ἐπολιόρκει τὴν πόλιν αὐτῆς Κίτιον, ἀπέθανε τῷ 449. Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του συνεβούλευσε τοὺς στρατηγούς νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀποπλεύσωσιν εἰς τὴν πατρίδα, ἀλλὰ νὰ τηρήσωσι μυστικὸν τὸν θάνατόν του· οἱ στρατηγοὶ συνεμορφώθησαν πρὸς τὴν συμβουλήν τοῦ Κίμωνος· Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των συνήντησαν παρὰ τὴν Σαλαμίνα τῆς Κύπρου Περσικὸν στόλον, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐπετέθησαν. Οἱ Πέρσαι νομίζοντες ὅτι τοὺς Ἀθηναίους ὠδήγει ὁ Κίμων, ἐτρόπησαν εἰς φυγὴν ὑποστάντες πολλὰς ζημίας. Οὕτω λοιπὸν συνέβη ὥστε καὶ νεκρὸς ὁ Κίμων νὰ νικήσῃ τοὺς ἐχθρούς.

Μετὰ ταῦτα ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν τὸν Κίμωνα μετὰ μεγάλης πομπῆς.

Ἀσκήσεις

49 - 50. Πότε καὶ πῶς συνελαβεν ὁ Πausανίας τὴν ἰδέαν νὰ προδώσῃ τὴν πατρίδα του; — Ποίας προτάσεις ἔκαμεν εἰς τὸν Ξέρξην; — Πῶς ἤρχισεν ἔκτοτε νὰ φέρηται πρὸς τοὺς συμμάχους καὶ τί συνέβη ἐκ τούτου; — Τί ἐπεχείρησε νὰ κάμῃ ἐν Σπάρτῃ ὁ Πausανίας; — Πῶς ἀνεκαλύφθη ἡ προδοσία τοῦ Πausανίου καὶ πῶς ἀπέθανεν οὗτος; — Ποίους ἀνεγνώρισαν ὡς ἡγεμόνας οἱ σύμμαχοι μετὰ τὴν ἐκ Βυζαντίου ἀνάκλησιν τοῦ Πausανίου; — Τί ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν συμμάχων πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου; — Ποίος καὶ πῶς ἐκάνονισε τὰ τῶν φόρων τῶν συμμάχων; — Εἰς πόσα τάλαντα ἀνήρχετο κατ' ἀρ' ἄς ὁ ἐτήσιος φόρος τῶν συμμάχων; — Ποῦ ἦτο τὸ ταμεῖον τῶν συμμαχικῶν καὶ τίνες διηύθυνον αὐτό;

51. Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ ἐξοστρακισμοῦ τοῦ Θεμιστοκλέους; — Ποῦ κατέφυγεν ἐπὶ τέλους ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ διὰ τί; — Τί εἶπεν εἰς τὸν Ἀρταξέρξην ὁ Θεμ. ὅτε παρουσιάσθη ἐνώπιον αὐτοῦ; — Πῶς προσηνέχθη πρὸς τὸν Θεμ. ὁ Ἀρταξέρξης; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τί περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀριστείδου; —

52 - 53 - 54. Τίνος υἱὸς ἦτο ὁ Κίμων καὶ ποῖα προτερήματα εἶχε; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς ἀλώσεως τοῦ Ἡϊόνος ὑπὸ τοῦ Κίμωνος καὶ τί περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Σκύρου; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς τριπλῆς νίκης τοῦ Κίμωνος εἰς δύο ἡμέρας; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς καλουμένης Κιμωνείου εἰρήνης; — Πῶς ἀπέκτησε τὸν μέγαν πλοῦτόν του ὁ Κίμων καὶ πῶς μετεχειρίσθη αὐτόν; — Ὅποια ἔργα κατεσκεύασεν ὁ Κίμων ἐν Ἀθήναις; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς ἐξορίας τοῦ Κίμωνος; — Πότε ἀνεκλήθη ὁ Κίμων ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ποῦ ἀπέθανεν ἔπειτα; —

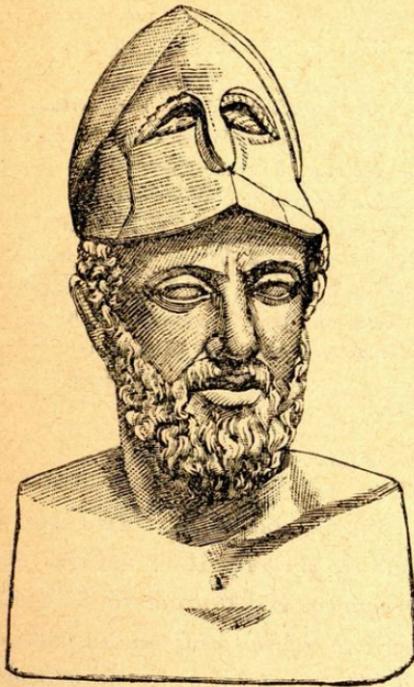
§ 55. Ἀκμὴ τῶν Ἀθηνῶν. — Περικλῆς.

Ὁ Περικλῆς κατήγετο ἐξ ἐπιφανεστάτης οἰκογενείας. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ξανθίππου, ὅστις ἐνίκησε τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Μυκάλην, καὶ τῆς Ἀγαρίστης, ἀνεψιᾶς τοῦ Κλεισθένης, ἐγεννήθη δὲ ἐν Ἀθήναις τῷ 493 π.Χ.

Ὁ Περικλῆς ἦτο πεπρωκιομένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ τὰ κάλλιστα πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ προτερήματα. Ἦτο μεγάλου ψυχος, μεγαλόφρων, εὐγενής, ἀτάραχος, εὐγλωττος καὶ γενναῖος. Πλὴν τῶν φυσικῶν τούτων προτερημάτων, ἔλαβε καὶ ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν σπανίαν ἐπαιδευθῆ ὑπὸ τῶν ἀρίστων τῆς ἐποχῆς του διδασκάλων καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἐξόχου φιλοσόφου Ἀναξαγόρου, ὅστις διεμόρφωσε τὸν νοῦν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Περικλέους, ἀπαλλάξας αὐτὸν ἀπὸ πολλὰς προλήψεις, αἵτινες ἐπεκράτουν τότε παρὰ τοῖς Ἑλλησι.

Ὁ Περικλῆς, ὅτε ἦτο νέος, ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς ἐκστρατείας, εἰς τὰς ὁποίας διεκρίθη διὰ τὴν γενναϊότητα καὶ τὸ φιλοκίνδυνον ἀπὸ δὲ τοῦ 33 ἔτους τῆς ἡλικίας του ἤρχισε νὰ πολιτεύηται. Μέγας πολιτικὸς ἀντίπαλος αὐτοῦ ἦτο ὁ Κίμων, ὅστις προΐστατο τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἐν ᾧ ὁ Περικλῆς ἔγεινεν ἀρχηγὸς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος.

Ὁ Περικλῆς σπανίως ἐνεφανίζετο εἰς τὸ πλῆθος· δὲν ἐξήρχετο ἐκ τῆς οἰκίας του εἰμὴ δούκις μετέβαιεν εἰς τὴν Βουλὴν ἢ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Διέτριβε πάντοτε ἐν τῇ οἰκίᾳ του δεχόμενος τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς καλλιτέχνας, μὲ τοὺς ὁποίους συνεζήτει περὶ διαφόρων ἐπιστημονικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ζητημάτων· τὰς συναναστροφὰς δὲ

ΠΕΡΙΚΛΗΣ

ταύτας τῶν σοφῶν καὶ τῶν καλλιτεχνῶν ἐσοτόλιζε καὶ ἡ περίφημος διὰ τὸ κάλλος καὶ τὸ ἐξοχὸν πνεῦμά της Ἀσπασία ἢ Μίλησια, σύζυγος τοῦ Περικλέους.

Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου σπανίως ἠγόρευεν ὁ Περικλῆς καὶ μόνον ἐπὶ σπουδαίων ὑποθέσεων· ἀγορεύων δὲ ἀπὸ τοῦ βήματος ἤστραπτεν, ἐξορῶντα, συνεκύκα (συνετάρασε) τὴν Ἑλλάδα· ἐπὶ τῆς γλώσσης του ἔφερε πάντοτε τὴν ἀστραπὴν καὶ τὸν κεραυνόν, ἐπὶ δὲ τῶν χειλέων του τὴν πειθῶ· οἱ Ἀθηναῖοι παρωμοίαζον αὐτὸν πρὸς τὸν Δία, διὰ τοῦτο δὲ καὶ Ὀλύμπιος Περικλῆς ἐπωνομάζετο.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἔζη ὁ Κίμων, τὰ πολεμικὰ ἐκείνου κατορθώματα ἐπεσκίαζον κάπως τὴν πολιτικὴν δόξαν τοῦ Περικλέους. Ἐν τούτοις, ὅτε ὁ Κίμων ἦτο ἐξόριστος, ὁ Περικλῆς διὰ τοῦ φίλου του Ἐφιάλτου περιώρισε κατὰ πολὺ τὴν δύναμιν τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ οὕτω τοὺς μὲν ἀριστοκρατικούς ἐξησθένισε, τὴν δὲ δημοκρατικὴν μερίδα ἐνίσχυσε. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος, ἅπανα ἢ διεύθυνσις τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῶν Ἀθηνῶν περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Περικλέους καὶ κατὰ ταύτην ἀνεδείχθη οὗτος ὁ μέγιστος τῶν πολιτικῶν τῆς ἀρχαιότητος.

Ὁ Περικλῆς ἐκυβέρνησεν ἐπὶ 20 ἔτη τὸν ἀσταθῆ καὶ δυσδιοίκητον Ἀθηναϊκὸν λαόν, καὶ τὸν ἐκυβέρνησε χωρὶς ποτε νὰ τὸν κολακεύσῃ. τοῦναντίον πολλάκις ἐδεικνύετο πρὸς αὐτὸν αὐστηρὸς καὶ πολλάκις τὸν

ἐπειμα, ὅπως ὁ πατήρ ἐλιπυῖ τὰ τέκνα του ὥστε ὀνόματι μόνον ἐπαῖχε δημοκρατία, πράγματι δὲ μοναρχία. Ὁ Περικλῆς εἰσήγαγε πολλοὺς νόμους, διὰ τῶν ὁποίων ἐνίσχυσε τὴν δημοκρατίαν.

Διὰ ψηφίσματος τοῦ Ἀριστείδου εἶχον χορηγηθῆ ἴσα πολιτικά δικαιώματα εἰς πάντας ἀδιακρίτως τοὺς πολίτας (καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων): ἀφ' οὗτου ὅμως τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων ἐπεξετάθη, αἱ ὑποχρεώσεις τῶν πολιτῶν πρὸς τὴν πολιτείαν κατέστησαν βαρύτεραι. Διὰ τοῦτο ὁ Περικλῆς, ἵνα ἀνακουφίσῃ τοὺς πολίτας ἀπὸ τὰς ὑποχρεώσεις ταύτας, εἰσήγαγε πρῶτος τοὺς μισθοὺς. Καὶ πρῶτον ὥρισε διὰ νόμον νὰ λαμβάνωσι μισθὸν οἱ δικασταὶ καὶ οἱ βουλευταί· ἔπειτα δὲ ἀποβλέπων ὅχι μόνον εἰς τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν αὐτῶν, εἰσήγαγε τὸν θεωρικὸν μισθόν· ἦτοι ὥρισε νὰ δίδωνται ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου χρήματα εἰς τοὺς ἀπόρους διὰ νὰ λαμβάνωσιν εἰσιτήριον καὶ μεταβαίνωσιν εἰς τὸ θέατρον, τὸ ὁποῖον τότε ὅχι μόνον ἔτερον, ἀλλὰ καὶ ἐδίδασκε.

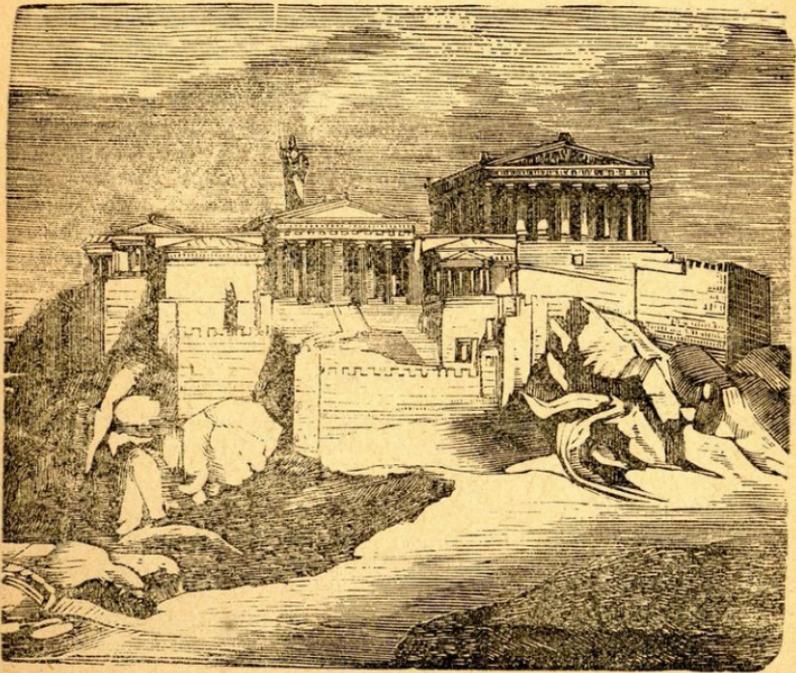
Ἐπὶ Περικλέους ἀπεστάλησαν πολλαὶ κληρουχίαι. Πόλεις δηλ. ἢ χῶραι καταλαμβανόμεναι διὰ πολέμου διενέμοντο διὰ κλήρου εἰς Ἀθηναίους, οἵτινες ὠνομάζοντο κληροῦχοι. Διὰ τοῦ μέτρου τούτου ἀφ' ἑνὸς μὲν παρείχετο πόρος ζωῆς εἰς τοὺς ἀπόρους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνεκουφίζοντο καὶ αἱ Ἀθῆναι ἐκ τῆς πολλῆς συροῆς ἀνθρώπων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀργῶν ἐχρησίμενον δὲ αἱ κληρουχίαι καὶ ὡς φρουραὶ πρὸς ἀποτροπὴν πάσης ἀποστασίας τῶν συμμαχῶν.

Πρὸς ἐπίδειξιν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων ὁ Περικλῆς ἐπεμπε κατ' ἔτος 60 τριήρεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπέβαινον πολλοὶ ἐκ τῶν πολιτῶν καὶ ἐπὶ 8 μῆνας ἐξησκοῦντο εἰς τὰ πολεμικά. Αἱ τριήρεις αὗται περιέπλεον τὰ παράλια τῶν συμμαχικῶν πόλεων καὶ εἰσέπρατον τοὺς φόρους, ἐτιμῶρον δὲ σκληρότατα πᾶσαν δυστροποῦσαν εἰς τὴν πληρωμὴν ἀνήρχοντο δὲ ἐπὶ Περικλέους αἱ ἐκ τῶν συμμαχῶν πρόσδοδοι εἰς 600 τάλαντα καὶ ὀλίγον βραδύτερον εἰς 1000.

Ἡ Περικλῆς φρονῶν οὐ τὰ μακρὰ τεῖχη (τὸ βόρειον καὶ τὸ Φαληρικόν), τὰ ὑπὸ τοῦ Κίμωνος οἰκοδομηθέντα, δὲν ἠδύναντο ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεως νὰ ὑπερασπίσωσιν ἀρκούντως τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ, ᾠκοδόμησε τὸ διὰ μέσου τεῖχος, τὸ ὁποῖον ἀρχόμενον ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀπέληγεν εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Πειραιῶς.

§ 56. Καλλωπισμός τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Περικλῆς, ἀφ' οὗ κατέστησε τὰς Ἀθήνας ἰσχυράς, ἐπεχείρησε δαπανῶν ἐκ τῶν συμμαχικῶν χρημάτων νὰ καλλωπίσῃ αὐτὰς διὰ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων καὶ ἄλλων καλλιτεχνικῶν ἔργων, διότι ἐπεθύμει νὰ καταστήσῃ τὰς Ἀθήνας τὴν λαμπροτάτην τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Διὰ τῶν ἔργων δὲ τούτων καὶ πόρος ζωῆς παρείχeto εἰς τὴν πενεσιτέραν τάξιν καὶ ἡ τέχνη καὶ ἡ βιομηχανία προήγοντο τὴν γενικὴν δὲ

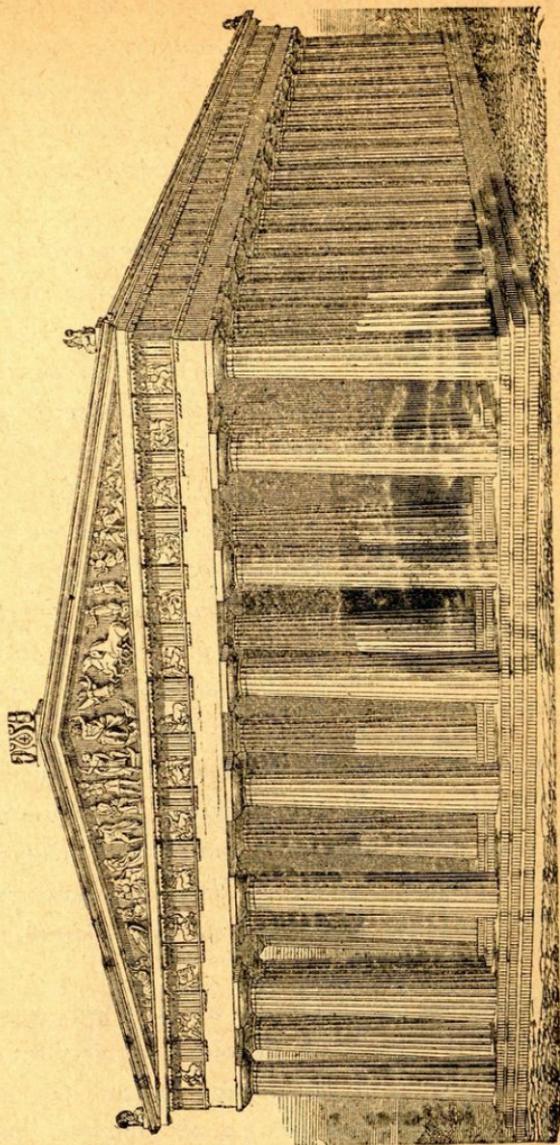
ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ

ἐποπτεῖαν καὶ διεύθυνσιν πάντων τῶν ἔργων ἀνέθηκεν ὁ Περικλῆς εἰς τὸν δαιμόνιον καλλιτέχνην Φειδίαν.

Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἐπὶ Περικλέους κατασκευασθέντων ἔργων ἦσαν ἐν τῇ Ἀκροπόλει α) ὁ Παρθενὼν (κατοικία τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς), ἐκ Πεντελικοῦ μαρμάρου, ἀμίμητον ἀριστούργημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διὰ τὸ ὁποῖον ἐδαπανήθησαν ὑπὲρ τὰ 1000 τάλαντα ἤτοι 6 ἑκατομμ. Ἀττικῶν δραχμῶν, ἅτινα ἰσοδυναμοῦσι πρὸς 48 περίπου ἑκατομμ. σημερινῶν δραχμῶν. Ὁ ναὸς οὗτος ἐξωτερικῶς ἐκοσμεῖτο δι'

ἀπαραιμίλων ἀναγλύφων, ἐντὸς δὲ αὐτοῦ ἴσταιτο τὸ χρυσελεφάντι-
χον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργον τῆς θεοπνεύστου χειρὸς τοῦ Φειδίου.

β). Τὰ Προπύλαια, τὰ ὁποῖα ἦσαν μεγαλοπρεπῆς εἴσοδος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐφάμιλλα τοῦ Παρθενῶνος κατὰ τὸ κάλλος καὶ στοιχίσαντα 2000 τάλαντα (= 96 ἑκατομ. σημερινῶν δραχμῶν). γ). Τὸ Ἐρέχθειον, χαριέστατον οἰκοδόμημα περατωθὲν βραδύτερον ἐπὶ τοῦ Πελοπον. πολέμου. δ). Χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς, ἐστημένον μεταξὺ Παρθενῶνος, Προπυλαίων καὶ Ἐρεχθείου. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἦτο κολοσσιαῖον ἔχον ὕψος ὑπὲρ τοὺς 50 πόδας, ὥστε ἔλεγον οὖν τὸ κράνος τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος ἦσαν ὄρατὰ εἰς τοὺς πλέοντας τὸ Σούνιον. ὀπόθεν ὁμως ἀληθῶς δὲν φαίνεται ἡ Ἀκρόπο-

ΠΑΡΘΕΝΩΝ

λις. Πρὸ τοῦ Περικλέους εἶχεν ἰδρυθῆ ἔν τῃ Ἀκροπόλει καὶ ὁ κομψότατος ναῖσκος τῆς Ἀπτερου Νίκης. Καὶ ἔξω τῆς Ἀκροπόλεως κατε-

σκενάσθησαν πολλά ἀρχιτεκτονικά ἔργα, οἷον τὸ Ὁδεῖον παρὰ τὸ θέ-
ατρον, κυκλωτερές οἰκοδόμημαδιὰ μουσικούς ἀγῶνας.

Ἐπὶ Περικλέους ᾠκοδομήθη καὶ ὁ ναὸς τῆς Σουνιάδος Ἀθηνᾶς
καὶ ὁ μέγας ναὸς τῆς Δήμητρος ἐν Ἐλευσίνι. Προσέτι δὲ καὶ τὸ ἐπίγειον
τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Πειραιεύς, ἐρουμοτομήθη ὑπὸ τοῦ Μιλησίου ἀρχιτέκτο-
νος Ἴπποδάμου καὶ ἐκοσμήθη διὰ πλα-
τειῶν, διὰ στοῶν, δι' ἐμπορικῶν ἀποθηκῶν
καὶ δι' ἀγορᾶς ἐν τῷ κέντρῳ, ἧτις ἐκαλεῖτο
Ἴπποδάμεια.

ΑΘΗΝΑ

Πάντα ταῦτα ἔχουσι μεταβληθῆ εἰς ἐρεί-
πια ὑπὸ τοῦ χρόνου, ὑπὸ τῶν πολέμων καὶ
ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Ἄλλ' ἂν καὶ εἶνε ἐρεί-
πια, ἔρχονται ὅμως ἐκ περάτων γῆς διάφοροι
σοφοὶ καὶ πεπαιδευμένοι καὶ βασιλεῖς ἀκόμη
διὰ τὰ θαυμάσῃ.

Ἄλλὰ διὰ τὰ ἔργα ταῦτα ἐδαπανήθησαν
πάμπολλα ἑκατομμύρια, οἱ δὲ ἀντίπαλοι τοῦ
Περικλέους κατηγοροῦσαν αὐτὸν εἰς τὸν δῆ-
μον ὡς σπαταλῶντα τὰ συμμαχικά χρήματα
εἰς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, ἐν ᾧ ταῦτα
ἦσαν προωρισμένα δι' ἄλλους σκοπούς. Ὁ
Περικλῆς ὅμως ἀντικρούων τοὺς κατηγοροῦς

τον ἔλεγεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δίδωσι λόγον
εἰς τοὺς συμμάχους περὶ τῆς χρήσεως τῶν χρημάτων, ἀφ' οὗ οὗτοι
εἰς πᾶσαν περίστασιν σπεύδουσι καὶ ὑπερασπίζουσι τοὺς συμμάχους
κατὰ παντὸς ἐχθροῦ. Ἄλλως ὁ Περικλῆς ἐφύλαττεν εἰς τὸ δημόσιον
ταμεῖον 1000 τάλαντα ἄθικτα καὶ εἰς τὸν ναύσταθμον 300 καινουργεῖς
τριήρεις.

Ἐπὶ Περικλέους αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι προήχθησαν εἰς μεγί-
στην ἀκμὴν. Τότε ἐζῆσαν τὰ μεγαλείτερα πνεύματα, τὰ ὁποῖα ἐλάμ-
πρναν καὶ ἐδόξασαν τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα. Οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι
Ἀναξαγόρας καὶ Σωκράτης, οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ Σοφοκλῆς
καὶ Εὐριπίδης, ὁ πατὴρ τῆς Ἱστορίας Ἡρόδοτος, ὁ μέγιστος τῶν
ἱστορικῶν Θουκυδίδης, ὁ πατὴρ τῆς Ἱατρικῆς Ἴπποκράτης, ὁ
ἀστρονόμος Μέτων, οἱ ἀρχιτέκτονες Ἴκτινος, Καλλικράτης καὶ

Μνησι κλής και ὁ δαιμόνιος Καλλιτέχνης Φειδίας· ὀλίγον μετὰ ταῦτα ὁ θεῖος Πλάτων φιλόσοφος, ὁ ἔξοχος κωμικός Ἀριστοφάνης, ὁ ἱστορικός Ξενοφῶν και ἄλλοι. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ τοῦ Περικλέους ὠνομάσθη χρυσοῦς αἰὼν τῆς Ἑλλάδος, αἱ δὲ Ἀθηναὶ μητροπόλις τῶν τεχνῶν και τῶν ἐπιστημῶν και διδάσκαλος ὄλου τοῦ κόσμου.

§ 57. Προοίμια τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἶχεν ἐνωθῆ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων. Αἱ Ἀθηναὶ ἐκυρίαρχουν χιλίων περίπου πόλεων, τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς ἀνήρχετο εἰς δύο και πλέον ἑκατομμύρια. Ὁ Περικλῆς διενόηθη νὰ συγκαλέσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας πανελλήνιον συνέδριον προπαρασκευάζων τοιοῦτοτρόπως τὴν ἔνωσιν σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπὸ μίαν ἀρχήν. Δυστυχῶς ὁμως τὸ ὥραϊον και μεγαλεπήβολον τοῦτο σχέδιον τοῦ ἀνδρὸς ἐματαιώθη ἔνεκα τῆς ἀντιδρῖσεως τῶν Λακεδαιμονίων και λοιπῶν Πελοποννησίων. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ και μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους τὸ μέγα κράτος τῶν Ἀθηναίων ἤρχισε νὰ καταρρέῃ.

Ἐν ἔτει 451 τῆ ἐνεργείᾳ τοῦ Κίμωνος εἶχον συνομολογηθῆ πενταετεῖς σπονδαὶ μετὰ τῶν Ἀθηναίων και Σπάρτης, διὰ τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα εἶχεν ἀναγνωρῖση τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν πόλεων ὅτε ὁμως ἔληξαν αἱ πενταετεῖς σπονδαί, ἀπεστάτησεν ἡ Εὐβοία. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Περικλῆς μετὰ στρατοῦ ἐπῆλθεν ἐναντίον αὐτῆς, εὐθὺς ἀνηγγέλη ὅτι ἀπεστάτησαν και τὰ Μέγαρα και ὅτι στρατὸς Πελοποννησιακὸς ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Πλειστοάνακτα εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ὁ Περικλῆς ἀποβλέψας εἰς τὸν μεγαλείτερον κίνδυνον ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Εὐβοίας και διὰ δωροδοκίας ἔπεισε τὸν Πλειστοάνακτα ν' ἀποχωρήσῃ ἐκ τῆς Ἀττικῆς. Μετὰ ταῦτα ἐπανέλαθε τὴν ἑκστρατείαν κατὰ τῆς Εὐβοίας και ὑπέταξεν αὐτὴν ὀλοσχερῶς· ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι και οἱ Σπαρτιάται ἐβαρύνθησαν τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, συνωμολόγησαν τῷ 445 τριακονταετειεῖς σπονδάς, καθ' ἃς οἱ Ἀθηναῖοι κατέλιπον τὰς ἐν Πελοποννήσῳ κατακτήσεις των και συνῆραν ἵνα οἱ Μεγαρεῖς προσέλθωσιν εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Σπάρτης.

Μετ' ὀλίγον ὁ Περικλῆς θέλων νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Μεγαρεῖς, τῶν ὁποίων ἡ ἀποστάσις μεγάλως ἔβλαψε τὰς Ἀθήνας, εἰσήγαγε ψήφισμα

διὰ τοῦ ὁποίου ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἀπεκλείοντο οἱ Μεγαρεῖς ἀπὸ πάντων τῶν λιμένων τοῦ κράτους τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς τῆς Ἀττικῆς. Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἦτο καταστρεπτικώτατον διὰ τοὺς Μεγαρεῖς, διότι κατεδίκασεν αὐτοὺς εἰς ἐντελῆ ἔμπορικὴν ἀπραξίαν.

Ἀσκήσεις

55. Τί γνωρίζεις περὶ τῆς καταγωγῆς, τῶν προτερημάτων καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Περικλέους; — Ποῖον εἶχε πολιτικὸν ἀντίπαλον ὁ Περικλῆς; — Τίνος μερίδος προΐστατο ὁ Περικλῆς καὶ τίνας ὁ Κίμων; — Πῶς ἐξη ἐν γένει ὁ Περικλῆς; — Ὅποιός τις ὡς ῥήτωρ ἦτο ὁ Περικλῆς; — Διὰ τίνας περιώρισε τὴν δύναμιν τοῦ Ἀρείου Πάγου ὁ Περ.; — Πότε περιτλήθην εἰς χεῖρας τοῦ Περ. ἅπανα ἡ πολιτικὴ ἐξουσία; — Πόσα ἔτη ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθήνας ὁ Περ. καὶ πῶς; — Ὅποιους νόμους εἰσήγαγεν ὁ Περικλῆς; — Τί γνωρίζεις περὶ τῶν κληρουχιῶν; — Πῶς ἐπεδείκνυε τὴν ναυτικὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων ὁ Περικλῆς; — Ὅποιαν προσθήκην ἔκαμεν εἰς τὰ μακρὰ τείχη ὁ Περ. καὶ διὰ τίνα λόγον; —

56. Διὰ ποῖον λόγον ἐπεχείρησε τὸν καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηναίων ὁ Περ. καὶ ποῖα καλὰ προέκυψαν ἐκ τοῦ καλλωπισμοῦ; — Εἰς ποῖον ἀνήθηκε τὴν ἐποπτείαν τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων ὁ Περ.; — Τί γνωρίζεις περὶ Παρθενῶνος; — Τί περὶ Προπυλαίων; — Τί περὶ Ἐρεχθείου; — Τί περὶ τοῦ χαλκοῦ ἀγάλματος τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς; — Τί περὶ τοῦ Ὠδείου; — Ποῖοι ἄλλοι ναοὶ ἔξω τῶν Ἀθηναίων ἀφοδομήθησαν ἐπὶ Περικλέους; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς βυμοτομίας τοῦ Πειραιῶς; — Ποία κατηγορία ἀπεδόθη εἰς τὸν Περ. ὑπὸ τῶν ἔγχρωδῶν του διὰ τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα καὶ πῶς ἀπέκρουσε ταύτην ὁ Περ.; — Ποῖοι μεγάλοι ἄνδρες ἐξῆσαν ἐπὶ Περικλέους; — Πῶς ὠνομάσθη ἡ ἐπιτυχία τοῦ Περικλέους καὶ πῶς αἱ Ἀθηναῖοι.

57. Πόσων πόλεων ἐκυριάρχουν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ Περικλέους; — Ποῖον μεγαλεπήβολον σχέδιον συνέλαβεν ὁ Περικλῆς καὶ πῶς ἀπέτυχε τοῦτο; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς ἀποστασίας τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν Μεγάρων; — Τί γνωρίζεις περὶ τῶν τριακοντούτων σπονδῶν καὶ τί περὶ τοῦ Μεγαρικοῦ ψημίσματος;

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνεῖα μάχης.

§ 58. Αἷτια καὶ ἀφορμαὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Αἱ τριακονταετιεῖς σπονδαί, αἵτινες συνωμολογήθησαν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαρκέσωσιν ἐπὶ πολὺ. Οἱ Σπαρτιαῖται ἔβλεπον πάντοτε μὲ ζηλοτυπίαν καὶ φθόνον τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐζήτουν κατάλληλον στιγμήν νὰ περιορίσωσιν αὐτήν ἐξ ἄλλου μέρους καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐφέροντο πλέον πρὸς τοὺς συμμάχους ὡς ἴσοι πρὸς ἴσους, ὁλλὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἠγεμονίαν τῶν

μετέβαλον εἰς αὐθαίρετον δεσποτείαν· ἐντεῦθεν πικρὰ παράπονα ἠκούοντο κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἐκ μέρους τῶν συμμάχων. Ἐν ᾧ δὲ τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, μικρὸς σπινθηρ ἤρκει ν' ἀνάψῃ τὴν φλόγα τοῦ πολέμου· καὶ δὲν ἐξοράδυνε νὰ συμβῆ τούτο. Μετ' ὀλίγον ἐξεροράγη ὁ μέγας καὶ τρομερὸς Πελοποννησιακὸς πόλεμος, οὗτινος αἰτία, ὡς εἴπομεν, ἦτο ἡ ἀντιζηλία καὶ ὁ φθόνος τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς τὰς Ἀθήνας.

Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος διήρκεσεν 27 ἔτη (431-404)· διήρκεσε πάντας τοὺς Ἕλληνας εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα καὶ ὠδήγησε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφὴν.

Ἀφορμαὶ δὲ εἰς τὴν ἔκκρηξιν τοῦ πολέμου τούτου ὑπῆρξαν α) ἡ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Κερκυρας ἔρις ἕνεκα τῆς Ἐπιδάμνου καὶ β) ἡ ἀποστασία τῆς Ποτειδαίας ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν.

α) Εἰς τὴν Ἐπίδαμνον (νῦν Δυρράχιον), ἧτις ἦτο ἀποικία τῶν Κερκυραίων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἠλυσίας, ἐξεροράγη στάσις μεταξὺ ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν· καὶ οἱ μὲν ἀριστοκρατικοὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν Κερκυραίων, οἱ δὲ δημοκρατικοὶ τὴν βοήθειαν τῶν Κορινθίων — ἦτο δὲ ἡ Κόρινθος μητρόπολις τῆς Κερκυρας —. Ἐκ τούτου προσέκυψε πόλεμος μεταξὺ Κερκυραίων καὶ Κορινθίων. Εἰς τὸν πόλεμον τούτον ἔλαβον μέρος ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ παράβασιν τῶν ὑφισταμένων συνθηκῶν. Οἱ Κορίνθιοι ἠττήθησαν καὶ ἡ Ἐπίδαμνος πολιορκηθεῖσα ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῆ εἰς τοὺς Κερκυραίους (432).

β). Οἱ Κορίνθιοι ἐκδικούμενοι τοὺς Ἀθηναίους ἐκίνησαν εἰς ἀποστασίαν τὴν Ποτειδαίαν, ἧτις ἦτο ἀποικία τῶν Κορινθίων ἐν τῇ Χαλκιδικῇ χερσονήσῳ ἐπὶ τοῦ Ἴσθμου τῆς Παλλήνης, σύμμαχος ὁμοῦς τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι μαθόντες τὴν ἀποστασίαν τῆς Ποτειδαίας ἔπεμψαν στρατὸν καὶ στόλον καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτὴν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Συνέδριον ἐν Σπάρτῃ. Τότε οἱ Κορίνθιοι πέμψαντες πρέσβεις εἰς τὴν Σπάρτην κατηγοροῦν τοὺς Ἀθηναίους ὡς λύσαντας τὰς τριακονταετείς σπονδάς. Κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Κορινθίων συνεκλήθη ἐν Σπάρτῃ συνέδριον ἐξ ἀντιπροσώπων τῆς Δωρικῆς συμμαχίας, τοῦ ὁποῦν ἡ πλειοψηφία ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ Σπαρτιαῖται διὰ νὰ κερδίσωσι καιρὸν εἰς προετοιμασίας ἔπειναν

εἰς Ἀθήνας τρεῖς προεβείας. Διὰ τῆς πρώτης ἐζήτουν νὰ ἐκδιώξωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ «Κυκλώνειον ἄγρος» ἦτοι πάντας τοὺς ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀλκμεωνιδῶν καταγομένους, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ Περικλῆς. Διὰ τῆς δευτέρας ἐζήτουν τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ποτειδαίας καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ Μεγαρικοῦ ψηφίσματος. Διὰ δὲ τῆς τρίτης ν' ἀφήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι αὐτονόμους ἀπάσας τὰς ὑπὸ τὴν συμμαχίαν των πόλεις. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμως πάσας τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας ἀπέρριψαν κατὰ προτροπὴν τοῦ Περικλέους. Ἄν ὑπελείπετο λοιπὸν εἰμὴ ἡ ἔναρξις τοῦ πολέμου, τὴν ὁποίαν ἐπέσπευσαν οἱ Θεβαῖοι.

Τὸ ἔαρ τοῦ 431 π. Χ. 300 Θεβαῖοι εἰσέβαλον ἐν καιρῷ νυκτὰς εἰς τὰς Πλαταιάς, πόλιν σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Πλαταιεῖς νομίζοντες ὅτι οἱ εἰσβαλόντες ἦσαν περισσότεροι, ἠσύχαζον κατ' ἀρχὰς καὶ ἤλθον εἰς διαπραγματεύσεις μετ' αὐτῶν ἐνόησαντες ὁμως κατόπιν ὅτι οἱ Θεβαῖοι ἦσαν ὀλίγοι, ἐπέπεσον κατ' αὐτῶν καὶ ἄλλους μὲν ἐφόνηυσαν ἄλλους δὲ συνέλαβον ζῶντας, τοὺς ὁποίους κατόπιν ἔσφαξαν.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Δεκαετής ἢ Ἀρχιδάμειος πόλεμος (431 - 421)

§ 59. α' ἔτος τοῦ πολέμου.

Οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ σύμμαχοι ἐν ὄλῳ 60 χιλ. συνηθοίσθησαν εἰς τὸν Ἴσθμὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχιδάμου. Ἐκεῖθεν ὁ Ἀρχιδάμος εἰσέβυλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὴν ὁποίαν ἤρριψε νὰ δενδροτομῇ καὶ νὰ ἐρημώσῃ. Οἱ κάτοικοι τῶν ἀγρῶν κατὰ συμβουλήν τοῦ Περικλέους εἰσεκόμισαν πάντα τὰ κινητὰ αὐτῶν πράγματα εἰς τὴν πόλιν καὶ ἤλθον καὶ κατώκησαν ἐντὸς τῶν μακρῶν τειχῶν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἀρχιδάμος κατέστρεφε τὴν Ἀττικὴν, ὁ Περικλῆς ἐπεμφεν 100 τριήρεις. εἰς τὰς ὁποίας προσετέθησαν καὶ 50 Κερκυραϊκαί, εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ κατέστρεφαν αὐτά· τοῦτου ἕνεκα καὶ ἐπειδὴ ἐξέλιπον καὶ αἱ τροφαί, οἱ Πελοποννήσιοι ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἐξέβαλον ἐκ τῆς Αἰγίνης τοὺς Αἰγινήτας μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ ἐπεμφαν εἰς αὐτὴν κληροῦχος Ἀθηναῖος. Εἰς τοὺς ἐκδιωχθέντας Αἰγινήτας οἱ Σπαρτιάται ἔδωκαν πρὸς κατοικίαν τὴν Θυρέαν μεταξὺ Λακωνικῆς καὶ Ἀργους· τὸ

φθινόπωρον δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Περικλῆς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μεγαρίδα καὶ ἐλεηλάτησεν αὐτήν.

§ 60. 6' ἔτος τοῦ πολέμου.— Λοιμὸς ἐν Ἀθήναις.—
Θάνατος Περικλέους.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (430) καὶ πάλιν ὁ Ἀρχίδαμος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ κατέστρεφεν αὐτήν· ὁ δὲ Περικλῆς ἐπλευσε μὲ 100 τριήρεις καὶ ἐλεηλάτει τὴν Επίδαυρον καὶ ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου. Τότε ὁμως ἐνέσκηψεν εἰς τὰς Ἀθήνας φοβερός λοιμὸς, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὁ Ἀρχίδαμος ἔσπευσε ν' ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Ἀττικῆς μείνας ἐν αὐτῇ 40 μόνον ἡμέρας. Ὁ λοιμὸς οὗτος ἐλέγετο ὅτι ἦλθεν ἐξ Αἰγύπτου· κατὰ πρῶτον ἀνεφάνη εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἔπειτα δὲ μετεδόθη καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας· τὴν φθοροποιᾶν ταύτην τόσον ἐπηύξησεν ὁ ὑπερβολικὸς καύσων, αἱ ἐκ τοῦ πολέμου ταλαιπωρίαι καὶ ἡ συσσώρευσις πολλοῦ πλήθους ἀνθρώπων διαιωμένων ἐν στενῷ χώρῳ καὶ ἐν πνιγηραῖς καλύψαις· διήρκεσε δὲ ὁ λοιμὸς ἐπὶ τριετιᾶν καὶ ἐπροξένησε μεγίστην φθοράν.

Ἐπειδὴ ὁ λοιμὸς ἐνέσκηψε καὶ εἰς τὰ πλοια, ὁ Περικλῆς ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι δυσφοροῦντες ἐκάκιζον τὸν Περικλέα ὡς αἴτιον τῶν συμφορῶν· ἔπαυσαν αὐτὸν τῆς στρατηγίας καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς 15 ταλάντων πρόστιμον· μετ' ὀλίγον ὁμως καὶ πάλιν ἐξέλεξαν αὐτὸν στρατηγόν.

Ὁ Περικλῆς ἂν καὶ ἀπώλεσε τοὺς περισσοτέρους συγγενεῖς του ἐκ τοῦ λοιμοῦ, ὁμως διετήρησεν ἀκμαῖον τὸ φρόνημα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς του. Μόνον ὅτε ἀπώλεσε καὶ τὸν τελευταῖον υἱόν του Πάραλον, ἀνελύθη εἰς δάκρυα, καθ' ἣν στιγμήν ἔθετεν εἰς αὐτὸν τὸν νεκρικὸν στέφανον· τέλος δὲ προσέληθεις καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ ἀπέθανε τὸ φθινόπωρον τοῦ 429.

Ὁ θάνατος τοῦ Περικλέους ὑπῆρξε μέγα καὶ ἀνεπανόρθωτον δυστύχημα διὰ τὰς Ἀθήνας. Ἐκτοτε ἡ διοίκησις τῆς πόλεως παρεδόθη εἰς χεῖρας φαύλων καὶ ἀουνειδήτων δημαγωγῶν, οἷος ἦτο ὁ Κλεων, οὔτινες ἐξῆπιον ἔτι μᾶλλον τὰ πάθη τοῦ λαοῦ καὶ ἐξώθουν αὐτὸν εἰς ἀπονενοημένα διασῆματα.

§ 61. Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῶν Πλαταιῶν.
— Ἀποστασία τῆς Λέσβου.

Τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου οἱ Λακεδαιμόνιοι, φοβούμενοι τὸν λοιμόν, δὲν εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀτυκὴν, ἀλλ' ἐστράτευσαν ὑπὸ τὸν Ἀρχίδαμον ἐναντίον τῶν Πλαταιῶν, τὰς ὁποίας μετὰ μακρὰν πολιορκίαν ἐκურίενσαν (427), καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας, 200 Πλαταιεῖς καὶ 25 Ἀθηναίους, ἔσφαξαν ἀνηλεῶς καὶ ἀπανθρώπως, τὰς δὲ γυναῖκας ἐξηνδραπόδισαν καὶ τὴν πόλιν κατέσκαφαν, πλὴν τῶν ναῶν, τὴν δὲ γῆν παρέδωκαν εἰς τοὺς Θηβαίους.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἦτοι τῷ 428 ἀπεισίατησεν ἡ Λέσβος· τοῦτο ἐτάραξε παρὰ πολὺ τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἡ Λέσβος εἶχε ναυτικὸν καὶ δύναμιν ἀξιόλογον. Πάραντα λοιπὸν ἐπεμψαν 40 τριήρεις ὑπὸ τὸν Πάχητα καὶ ἐπολιορκήσαν τὴν Μυτιλήνην καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ ἠνάγκασαν αὐτὴν νὰ παραδοθῇ. Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ συμβουλήν τοῦ βεβαίου καὶ ὤμοῦ βυρσοδέφου Κλέωνος ἐπήφισαν θάνατον καθ' ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν Μυτιληναίων. Τὴν ἀκόλουθον ὁμως ἡμέραν ἐμετρίασαν τὴν σκληρὰν καὶ ἀπάνθρωπον ἐκείνην ἀπόφασιν καὶ κατεδίκασαν εἰς θάνατον μόνον τοὺς πρωταιτίους, οἵτινες ἀνερχόμενοι εἰς 1000 ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Πάχητος εἰς Ἀθήνας καὶ ἐφονεύθησαν· τὰ τεῖχη τῆς Μυτιλήνης ἐκρημνίσθησαν, αἱ νῆες παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ δὲ ἄγροι τῶν Λεσβίων ἐδόθησαν εἰς 3000 κληροῦχος Ἀθηναίους.

§ 62. Κατάληψις τῆς Πύλου.

Ἐν ἔτει 425 ναυτικὴ μοῖρα τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τοὺς στρατηγούς Εὐρυμέδοντα καὶ Σοφοκλέα ἐπλεεν εἰς Κέρκυραν· ἐν ᾧ δὲ παρέπλεε τὴν Μεσσηνίαν, ὁ ἔξοχος στρατηγὸς Δημοσθένης, ὅστις τότε ἐπεβαίνειν ἐπὶ τοῦ στόλου ὡς ἀπλοῦς ιδιώτης, κατέλαβε μετὰ πέντε πλοίων τὴν Πύλον καὶ εἰείχισεν αὐτήν, οἱ δὲ στρατηγοὶ Εὐρυμέδων καὶ Σοφοκλῆς μετὰ τοῦ λοιποῦ στόλου ἀπέπλευσαν εἰς Κέρκυραν.

Ὁ Δημοσθένης δρομόμενος ἐκ τῆς Πύλου ἐπεχείρει ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Λακωνικὴν, ἠπεῖλει δὲ νὰ ἐξεγείρῃ καὶ τοὺς εἰλωτας εἰς ἐπανάστασιν. Οἱ Σπαρτιάται αισθανόμενοι καλῶς τὸν κίνδυνον, ἐπεμψαν στόλον καὶ προσέβαλον τὸν Δημοσθένην καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης, συγ-

χρόνος δὲ ἀπέβησεν καὶ 420 ὀπλίτας ἐκ τῶν ἀρίστων ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος κειμένης νήσου Σφακτηρίας. Ἡ μικρὰ φρουρὰ τοῦ Δημοσθένους ἀντέταξε κραταιὰν ἄμυναν, ὅτε πλεύσασαι ἐγκαίρως 50 Ἀθηναῖκαὶ τριήρεις ἐκ Ζακύνθου ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐχθρικῶν νεῶν καὶ ἄλλας μὲν ἐξ αὐτῶν ἐκυρίευσαν, ἄλλας δὲ ἐξώθησαν εἰς τὴν ξηρὰν. Ἐπειτα δὲ ἐπολιόρησαν καὶ τοὺς ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ 420 Σπαρτιάτας.

Βλέποντες τότε οἱ Σπαρτιάται ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμμία ἐλπίς σωτηρίας διὰ τοὺς ἐν τῇ νήσῳ ἀποκεκλεισμένους, ἔκαμαν προτάσεις εἰρήνης πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· οἱ Ἀθηναῖοι ὁμως κατ' εἰσήγησιν τοῦ ἀθλίου δημαγωγοῦ Κλέωνος ἀντέταξαν τόσον τραχεῖς ὄρους, ὥστε αἱ διαπραγματεύσεις διεκόπησαν καὶ τοιοντοτρόπως οἱ Ἀθηναῖοι ἐλάκυσαν μίαν σπονδαίαν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ καταπαύσωσι τὸν πόλεμον ἐντίμως καὶ ἐπωφελῶς δι' ἑαυτούς. Ἀλλ' ἡ πολιορκία τῶν ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ παρετένετο καὶ καθίστατο ἐπίπικτος εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἕνεκεν ἐλλείψεως τροφῶν καὶ ὕδατος. Διὰ τοῦτο οἱ ἐν Ἀθήναις ὠργίζοντο κατὰ τοῦ Κλέωνος ὡς αἰτίου ν' ἀποροιοφθῇ ἢ πρότασις τῶν Σπαρτιατῶν περὶ εἰρήνης. Τότε ὁ Κλέων κατηγοροῦσε τοὺς στρατηγούς ὡς δειλοὺς καὶ ἀνικάνους· ἐζήτησε δὲ νὰ πεμφθῇ αὐτὸς στρατηγὸς ὑποσχομένος ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν νὰ φονεύσῃ ἢ νὰ φέρῃ ζῶντας τοὺς ἐν τῇ νήσῳ· οἱ Ἀθηναῖοι προθύμως ἀπέστειλαν τὸν Κλέωνα στρατηγόν. Φθάσας οὗτος εἰς τὴν Πύλον καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ Δημοσθένους ἀπέβη ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας. Ἡ τύχη ἠνέορησε τὸν Κλέωνα ὥστε νὰ δυνηθῇ οὗτος νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀλαζονικὴν ὑπόσχεσίν του· διότι πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα κατέκαυσε μέγα μέρος τοῦ δάσους τῆς Σφακτηρίας, οἱ δὲ Σπαρτιάται, οἴνινες ἦσαν ἀποκεκλεισμένοι ἐν αὐτῇ, προσβληθέντες πανταχόθεν ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν. Ἐκ τῶν 420 ἐφονεύθησαν 128 καὶ 292 ἠπῆχθησαν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐκρατήθησαν ὡς ὄμηροι.

Οὕτω λοιπὸν ὁ Κλέων, ὅστις ἕως τότε ἔθεώρει ἑαυτὸν ἕξοχον πολιτικόν, ἀπέκτησε καὶ πολεμικὴν δόξαν.

§ 63. Θάνατος Βρασίδου καὶ Κλέωνος. — Νικίειος εἰρήνη.

Μετὰ τὴν πύωσιν τῆς Σφακτηρίας ὁ γενναῖος καὶ μεγαλεπήβολος στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Βρασίδης, ὁ διὰ τὴν ἀνδρείαν του ἐπωνομασθεὶς Ἀχιλλεὺς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, θέλων ν' ἀπο-

μακρόννη τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου, τῇ συναϊέσει τῶν ἐφόρων, ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Χαλκιδικὴν Χερσονήσον, ὅπου ὑπῆρχον πολλαὶ πόλεις σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἐν ἔτει λοιπὸν 424 μετὰ 1700 ὀπλιτῶν διὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ Θεσσαλίας ἦλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Περδίκκου ἀπέστasen ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων πλείστας πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου· τελευταῖον δὲ ἐκυρίευσε καὶ τὴν Ἀμφίπολιν· ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης, ὅστις ἦτο ἀρχηγὸς ναυτικῆς μοίρας πλησίον τῆς Θάσου, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθη νὰ βοηθήσῃ ἐγκαίρως τὴν Ἀμφίπολιν, κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς ἐξορίαν· ἐν ἐξορίᾳ δὲ εὗρισκόμενος συνέλεξε τὴν ὕλην καὶ συνέγραψε τὴν ἀθάνατον αὐτοῦ ἱστορίαν τοῦ προκειμένου πολέμου.

Κατὰ τοῦ Βρασιίδου ἀπιστάλη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὁ Κλέων, ὅστις πλησίον τῆς Ἀμφιπόλεως ἐνίκηθη καὶ αἰσχρῶς φεύγων ἐφονεύθη. Ἀλλὰ καὶ ὁ Βρασιίδας ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ γενναίως μαχόμενος, ἐιάρη δὲ μετὰ μεγάλων τιμῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Ἀμφιπόλεως.

Ἀφ' οὗ ἀπέθανον οἱ δύο οὗτοι φιλοπόλεμοι ἄνδρες, Βρασιίδας καὶ Κλέων, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐξαντληθέντες ἐκ τοῦ μακροῦ πολέμου συνωμολόγησαν πενηκονταετῆ εἰρήνην (421) διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Νικίου, ἧτις διὰ τοῦτο καὶ Νικίειος εἰρήνη ὠνομάσθη καὶ καθ' ἣν ἀπεδόθησαν ἀμοιβαίως οἱ αἰχμάλωτοι καὶ αἱ κυριευθεῖσαι πόλεις.

Ἀσκήσεις

58. Ἦτο δυνατόν νὰ διαρκέσωσιν ἐπὶ πολλὰ αἱ τριακοντούτεες σπονδαὶ ἢ ὄχι καὶ διὰ τί; — Ποία ἦτο ἡ κύρια αἰτία τοῦ Πελοπ. πολέμου; — Πότε ἐξερχάθη ὁ Πελ. πόλεμος καὶ πόσα ἔτη διήρκεσε; — Ποία ὑπῆρξαν τὰ ἀφορμὰ τοῦ Πελ. πολέμου; — Εἰπέ μοι περὶ τῆς μεταξὺ τῶν Κερκυραίων καὶ Κορινθίων ἐριδος ἕνεκα τῆς Ἐπιδάμου; — Εἰπέ μοι περὶ τῆς ἀποστασίας τῆς Ποτειδαίας; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ ἐν Σπάρτῃ συγκληθέντος συνεδρίου τῆς Δωρικῆς συμμαχίας; — Πόσας πρεσβείας ἔπεμψαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ Σπαρτιάται καὶ τί ἐζήτησαν δι' αὐτῶν; — Τίνες ἔαχμον ἐναρξῆν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ πῶς; —

59 - 60. Εἰπέ μοι τὰ κατὰ τὸ α' ἔτος τοῦ Πελοπ. πολέμου; — Ποῖον φοβερόν κακὸν ἐνεσηφεν εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸ β' ἔτος τοῦ Πελοπ. πολέμου; — Πόθεν ἐλέγετο ὅτι ἦλθεν ὁ λοιμός, ποῦ κατὰ πρῶτον ἐφάνη καὶ τί συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπίστασιν αὐτοῦ; — Ὁ λοιμὸς κατέβαλε τὸ φρόνημα τοῦ Περικλέους; — Πότε ἀπέθανεν ὁ Περικλῆς καὶ τί κακὸν προήλθεν ἐκ τοῦ θανάτου αὐτοῦ; —

61. Τί γνωρίζεις περὶ τῆς πολιορκίας καὶ ἀλώσεως τῶν Πλαταιῶν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιδάμου; — Εἰπέ μοι περὶ τῆς ἀποστασίας τῆς Λέσβου ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων.

62. Τί γνωρίζεις περί τῆς καταλήψεως καὶ ἀγρῶσεως τῆς Πύλου ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους; — Πῶς ἐνήργησαν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην οἱ Σπαρτιάται; — Τί γνωρίζεις περί τῶν περί εἰρήνης προτάσεων τῶν Σπαρτιατῶν; — Τί γνωρίζεις περί τῆς ἀποστολῆς τοῦ Κλέωνος εἰς Πύλον; — Πῶς ἔληξεν ὁ ἐν Πύλῳ ἀγὼν; —

63. Τίς ἦτο ὁ Βρασίδης καὶ πῶς ἐπωνομάζετο; — Ποῦ μετέφερε τὸν πόλεμον ὁ Βρασίδης; — Τί γνωρίζεις περί τοῦ ἱστορικοῦ Θουκυδίδου; — Εἰπέ μοι περί τοῦ θανάτου τοῦ Κλέωνος καὶ τοῦ Βρασίδου; — Τί συνέβη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλέωνος καὶ τοῦ Βρασίδου; —

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

§ 64. Ἡ διὰ μέσου ὑποπτος ἀνακωχή. — Ἀλκιβιάδης.

Ἡ μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων συνομολογηθεῖσα πεντηκονταετής εἰρήνη ὀλίγον χρόνον διάρκεσεν. Ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχε φιλοπόλεμος φατρία, ἡ ὁποία ἐκ παντὸς τρόπου ἐπεζήτει τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου. Τῆς φατρίας δὲ ταύτης ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ἀλκιβιάδης, υἱὸς τοῦ Κλεινίου.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀνῆκεν εἰς μίαν τῶν ἐπιφανεστάτων Ἀθηναϊκῶν οἰκογενειῶν· ἐκ μητρὸς ἦτο ἀπόγονος τῶν Ἀλκμεωνιδῶν καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Περικλέους. Ἐκέκμητο σπάνια φυσικὰ προτερήματα, ἀλλὰ καὶ ἐλαττώματα μέγιστα· ἦτο κοῤῃμα ἀρετῆς καὶ κακίας ἢ μᾶλλον ἦτο ἡ πιστὴ εἰκὼν τῆς πολιτείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν, καὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔζη. Εἶχε σωματικὸν κάλλος πολυθρόγλητον, εὐφύϊαν ἕκτακτον, ἀνδρείαν, εὐγλωττίαν, φιλοτιμίαν, εὐγένειαν· προσέτι δὲ καὶ πλοῦτον· ἦτο ὁμως ἐξ ἄλλου μέρους ἀλαζών, αὐθάδης, ἀσεβής, ματαιόφρων καὶ διεφθαρμένος κατὰ τὸ ἦθος. Ὁ διδάσκαλός του Σωκράτης ἀνακαλύψας μεταξὺ τῶν ἐλαττωμάτων αὐτοῦ καὶ σπέρματα μεγάλων ἀρετῶν, προσεπάθησε νὰ καλλιεργήσῃ αὐτὰ εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀναδειχθῇ ὁ μαθητὴς του τιμὴ καὶ καύχημα τῆς πατρίδος του· δυστυχῶς ὁμως οὐδὲν κατώρθωσεν· ἐν ὅσῳ ὁ Ἀλκιβιάδης ἔμενε πλησίον τοῦ διδασκάλου του, ἐπέιθετο εἰς τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ καὶ οἱ λόγοι τοῦ Σωκράτους ἐνεποιοῦν βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν του· μόλις ὁμως ἀπεμακρύνετο, παρε-

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

δίδετο μὲ τὸν περιστοιχίζοντας αὐτὸν εἰς τὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν ἀσωτείαν. Ὁ νεανικός του βίος εἶνε πλήρης ἀνεκδότων, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουσιν ἄριστα τὸν ἰδιόρρυθμον χαρακτηῖρα αὐτοῦ.

Ὁ Ἀλκιβιάδης τὰ πάντα ἐμηχανᾶτο διὰ νὰ ἐπιφέρει σύγχυσιν εἰς τὴν Νικίειον εἰρήνην. Καὶ πρῶτον ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ συμμαχῶσι παρὰ τὰς συνθήκας μὲ τοὺς Ἀργεῖους· ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συμμαχίας ταύτης ὑπῆρξαν πολυτεεῖς ἐχθροπραξίαι μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Ἀργείων, εἰς τὰς ὁποίας ἔλαβον μέρος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυρίευσαν τὴν μέχρι τοῦδε οὐδετέραν δωρικὴν νῆσον Μῆλον (416) καὶ πρὸς τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἐδείχθησαν ἀνελεήμονες καὶ ἀπάνθρωποι· τοὺς μὲν ἄνδρας ἅπαντας κατέσφαξαν, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδία ἐξηνδραπόδισαν, τὰς δὲ γαίας τῆς νήσου ἔδωκαν εἰς 500 κληρούχους Ἀθηναίους.

§ 65. Ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν (415).

Τὴν ὀριστικὴν ὁμως διάλυσιν τῆς Νικιείου εἰρήνης ἐπέφερεν ἡ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων, ἣτις εἶνε τὸ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον ἐξ ὄλων τῶν γεγονότων τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἔδωκαν ἀφορμὴν οἱ ἐν Σικελίᾳ Ἑγεσταῖοι. Οὗτοι πολεμούμενοι ὑπὸ τῶν Συρακουσίων ἔπεμψαν πρέσβεις εἰς Ἀθήνας καὶ ἐζήτησαν βοήθειαν. Οἱ Ἀθηναῖοι, παρὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ συνετοῦ Νικίου, παρακινούμενοι ὑπὸ τοῦ φιλοδόξου καὶ ἀησύχου Ἀλκιβιάδου ἀπεφάσισαν νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ἑγεσταίους τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσον εἰς τὴν περίστασιν ταύτην διανοοῦντο καὶ ἐπόθουν νὰ κατακτήσωσι τὴν μεγάλην καὶ ὠραίαν νῆσον Σικελίαν.

Μετὰ μεγίστης λοιπὸν σπουδῆς ἐξώπλισαν στόλον ἐξ 134 τριήρων καὶ στρατὸν ἐκ 5100 ὀπλιτῶν καὶ 1300 ψιλῶν, στρατηγούς δὲ διώρισεν τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν Νικίαν καὶ τὸν Λάμαχον. Ἄλλ' ἐν ᾧ τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα πρὸς ἀπόπλουν, πρῶτᾰν τινὰ εὐρέθησαν κεκομμέναι αἱ κεφαλαὶ τῶν Ἑρμῶν.— Ἦσαν δὲ οἱ Ἑρμαῖ μικροὶ τετράγωνοι κίονες, φέροντες εἰς τὸ ἄνω ἄκρον κεφαλὴν θεοῦ ἢ ἥρωος, καὶ ἦσαν τοποθετημένοι εἰς τὰς δημοσίας ὁδοὺς καὶ πρὸ τῶν οἰκιῶν ἐν ᾧ δὲ ἄφ' ἐνὸς ἐχρησίμευον πρὸς στολισμὸν τῆς πόλεως, ἐξ ἄλλου εἶχον καὶ

πρακτικὸν σκοπὸν, διότι ἐπ' αὐτῶν ἦσαν κεχαραγμένα ὁδηγία περὶ τῶν ὁδῶν τῶν ἀγουσῶν ἰδίως εἰς τοὺς ἀγρούς.

Ἡ ἀσεβῆς αὕτη προῆξις ἐτάραξε τοὺς Ἀθηναίους θεωρηθεῖσα ὡς κακὸς οἰωνὸς κοὶ ἀνεζητήθησαν ἀμέσως οἱ δρῶσται αὐτῆς. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιειάδου ἤρχισαν νὰ διαδίδωσιν ὅτι οὗτος μετ' ἄλλων φίλων του ἐν κραυπάλῃ διατελοῦντες περιήρχοντο τὴν νύκτα ἐκείνην τὴν πόλιν καὶ ἔθραυσαν τὰς κεφαλὰς τῶν Ἐρμῶν προσέτι δὲ ὅτι ἐν συμποσίῳ ἠσέβησαν εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Ὁ Ἀλκιειάδης ἀκούσας τὰς κατηγορίας ταύτας ἐζήτησε νὰ δικασθῆ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του· οἱ ἐχθροὶ του ὅμως φοβούμενοι μήπως ὁ δῆμος ἀπαλλάξῃ αὐτὸν πάσης κατηγορίας, διότι ὁ στρατὸς διέκειτο εὐνοϊκῶς πρὸς τὸν Ἀλκιειάδην, ἐνήργησεν ὥστε νὰ μὴ ἀναζητηθῆ ὁ ἔκπλους τοῦ στόλου, ἀλλὰ νὰ γείνη ἡ δίκη βραδύτερον.

Περὶ τὰ μέσα λοιπὸν τοῦ θέρους τοῦ 415 ἐγένετο ἡ ἔξοδος τοῦ στόλου ἐκ Πειραιῶς μετὰ μεγάλης λαμπρότητος· τὸ θέαμα ἦτο ἐκτάκτως μεγαλοπρεπές· ἅπας ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ οἱ ἐν αὐταῖς εὐρισκόμενοι ξένοι κατέβησαν εἰς Πειραιᾶ ἄθροοι καὶ προέπεμψαν τοὺς ἀπεροχομένους ἐν μέσῳ συγκινήσεων καὶ δακρύων.

Ὁ στόλος ἐκπλεύσας ὑπὸ τὰς εὐχὰς τοῦ ἐν τῇ παραλίᾳ εὐρισκομένου πλήθους διηυθύνθη εἰς Κέρκυραν, ὅπου συνηθροίσθησαν καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι. Ἐκ Κερκύρας διηυθύνθησαν εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν ἐν ᾧ δὲ ἔπλεον πρὸς τὴν Κατάνην τῆς Σικελίας, αἰφνης κατέφθασεν ἡ ἱερὰ ναὺς Σαλαμινία διὰ νὰ παραλάβῃ τὸν Ἀλκιειάδην καὶ φέρῃ οὐτὸν εἰς Ἀθήνας, ὅπως ἀπολογηθῆ εἰς τὴν γνωστὴν κατηγορίαν τῆς ἀκρωτηριασεως τῶν Ἐρμῶν καὶ τῆς ἀσεβείας εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Ὁ Ἀλκιειάδης κατ' ἀρχὰς ὑπήκουσε προθύμως καὶ ἐπιβὰς εἰς τὴν ἰδικὴν του τριῆρη ἠκολούθησε τὴν Σαλαμινίαν· ὅτε ὅμως ἔφθασαν εἰς Θουρίους τῆς κάτω Ἰταλίας ἐδραπέτευσεν. Ἡ Σαλαμινία ἐπανελθοῦσα εἰς Ἀθήνας ἀνήγγειλε τὰ συμβάντα, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι κατεδίκασαν τὸν Ἀλκιειάδην ἐρήμην εἰς θάνατον. Μετ' ὀλίγον οὗτος φθάσας εἰς Ἄργος καὶ μαθὼν τὴν καταδίκην του εἶπε μετὰ πικρίας « ἐγὼ θὰ δείξω εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι ζῶ ἀκόμη »· καὶ ἀμέσως μετέβη εἰς τὴν Σπάρτην.

§ 66. Ἡ ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ δύο ἄλλοι στρατηγοὶ Νικίας καὶ Λάμαχος ἐξηκολούθησαν τὸν πλοῦν καὶ ἔφθασαν εἰς Συρακούσας· νικήσαντες δὲ ἐκ παρατάξεως τοὺς Συρακουσίους προέβησαν ἔπειτα εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως. Κατά τινα ἔφοδον ἐφρονεύθη ὁ Λάμαχος γενναίως μαχόμενος. Οἱ Συρακούσιοι στενοχωρηθέντες ἐκ τῆς πολιορκίας ἔστειλαν εἰς τὴν Σπάρτην πρέσβεις καὶ ἐζήτησαν βοήθειαν. Ὅτε οἱ πρέσβεις ἔφθασαν εἰς τὴν Σπάρτην, ἦλθεν ἐκεῖ καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅστις μετ' ἀναιδεΐας καὶ κακοηθείας, ὡς αἰσχρὸς προδότης τῆς πατρίδος, συνεβούλευσε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ πέμψωσιν εἰς Συρακούσας βοήθειαν. προσέει δὲ νὰ ὀχυρώσωσι καὶ τὴν Δεκέλειαν (νῦν Τατόϊ), ὁπόθεν ὁρμώμενοι νὰ καταστρέφωσι τὴν Ἀττικὴν.

Οἱ Σπαρτιάται ἐπεμψαν τότε τὸν ἐμπειροπόλεμον Γύλιππον μὲ 3000 ἄνδρας· οὗτος ἔφθασεν εἰς Συρακούσας καθ' ὃν χρόνον οἱ Συρακούσιοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν Νικίαν. Ἀλλ' ἡ ἔγκαιρος ἀφίξις τοῦ Γυλίππου μετέβαλε καθ' ὀλοκληρίαν τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ὁ Νικίας νικηθεὶς ἐπανελημμένως καὶ περιορθῶν εἰς στενοχωρίαν ἐπεμψεν εἰς Ἀθήνας ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξέθετε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ ἐζήτηε νὰ τὸν ἀνακαλέσωσιν ὡς πάσχοντα ἢ νὰ πέμψωσιν ἐπικουρίας.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμψαν τὸν Εὐρυμέδοντα καὶ τὸν Δημοσθένην μὲ 75 τριήρεις καὶ 5000 ἄνδρας· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπικουρία αὕτη οὐδὲν ἀποτελεσμα εἴφερεν. Ὁ Δημοσθένης, ὅστις ἀπ' ἀρχῆς ἦτο ἐναντίος εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ὅτε ἔφθασεν εἰς τὰς Συρακούσας, ἐπρότεινε νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως, καὶ ἐὰν μὲν ἐπιτύχη ἡ ἔφοδος καλῶς· ἄλλως νὰ ἐπανέλθωσι τάχιστα εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν χώραν των, ἣτις κατεστρέφετο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν.

Ἡ ἔφοδος ἀπέτυχεν· ἀλλ' ὁ Νικίας ἠρνεῖτο ἄνευ ψηφίσματος τοῦ δήμου ν' ἀπέλθῃ, φοβούμενος τὸ εὐμετάβολον τοῦ δήμου· τέλος ὁμως ἰδὼν καὶ αὐτὸς τὸ δυσχερὲς τῆς θέσεώς των συγκατετέθη· ἀλλ' ὅτε εἰσηλθὼν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἦσαν ἔτοιμοι πρὸς ἀπόπλουν, αἴφνης γίνεται ἔκλειψις σελήνης, ἣτις ἐφόβισε τὸ πλῆθος καὶ τὸν δεισιδαίμονα Νικίαν. Κατὰ συμβουλὴν τῶν μάντεων ὁ ἀπόπλους ἀναβάλλεται ἐπὶ 27 ἡμέρας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁμως οἱ Συρακούσιοι μαθόντες τοῦτο, ἀπέφραξαν τοὺς

λιμένας· Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιχειρήσαντες κατότιν νὰ διασπάσωσι τὸν ἀποκλεισμόν, ἐνίκηθησαν καὶ καταδιωκόμενοι ἐρρίφθησαν ἕξω εἰς τὸ στρατόπεδον. Μάτην ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Νικίας προσπαθοῦσι νὰ εἰσειδήσωσι τοὺς στρατιώτας εἰς τὰ πλοῖα καὶ νὰ ναυμαχήσωσι πάλιν· οἱ στρατιῶται ἀποβαλόντες καθ' ὄλοκληρίαν τὸ θάρος ἀρουῶνται. Τότε ἀπεφάσιον νὰ φύγωσι διὰ τῆς μεσογείου χώρας πρὸς τὰς συμμαχίδας πόλεις.

Σπαρακτικώτατον καὶ δραματικώτατον θέαμα παρίστανεν ἡ ἀναχώρησις· οἱ νεκροὶ ἔμειναν ἄταφοι· οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ πληγόμενοι ἐγκατελείφθησαν εἰς τὴν βαρβαρότητα τῶν παρωροισμένων Συρακουσίων. Μάτην ᾤδύροντο οὗτοι καὶ ἰκέτενον τοὺς ἀναχωροῦντας φίλους καὶ συγγενεῖς των νὰ συμπαράλαβωσι καὶ αὐτούς. Οἱ φεύγοντες ὁμως, μὴ δυνάμενοι νὰ πράξωσι τοῦτο, ἐθρήνουν καὶ αὐτοὶ καὶ ἐδάκρουν.

Οἱ φεύγοντες ἦσαν περὶ τὰς 40,000, διηρέθησαν δὲ εἰς δύο τμήματα· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ᾠδήγει ὁ Νικίας, τὸ δὲ δεύτερον ὁ Δημοσθένης. Ἡ πορεία ἐγένετο βραδεῖα καὶ ἐπίπονος, διότι οἱ Συρακούσιοι ἀδιακόπως ἐπιτιθέμενοι παρηνώχλουν αὐτούς καὶ μάλιστα τὴν ὀπισθοφυλοκῆν τοῦ Δημοσθένους, ἥτις ἔνεκα τούτου ἔμεινεν καὶ πολὺ ὀπίσω. Τέλος ὁ Δημοσθένης περικυκλωθεὶς ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῆ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ φονευθῆ οὐδεὶς μῆτε ἄλλο τι κακὸν νὰ πάθῃ.

Ὁ Νικίας ἀπομακρυνθεὶς ἔσπευσε νὰ φθάσῃ καὶ νὰ διασῆ τὸν Ἀσσίναρον ποταμόν, ἐλπίζων οὕτω νὰ διαφύγῃ πάντα κίνδυνον· ἀλλ' ἐνῶ οἱ στρατιῶταί του πιεζόμενοι ὑπὸ δεινῆς δίψης ἐρρίφθησαν ἀθρόοι καὶ ἀτάκτως εἰς τὸν ποταμόν, φθάσαντες ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Συρακούσιοι καὶ καταλαβόντες τὴν ἀπέναντι κρημνώδη ὄχθην, ἐφόνευσαν τοὺς ἐν τῷ ποταμῷ, ὥστε τὰ ὕδατα ἐθολώθησαν ἐκ τοῦ αἵματος καὶ ἐκ τοῦ βορβόρου τῶν πτωμάτων. Καὶ ὁμως οἱ ἐν τῷ ποταμῷ ἐπιζῶντες ἔπινον ἀχορτάτως. Τότε ὁ Νικίας μὴ βλέπων οὐδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας παρεδόθη εἰς τὸν Γύλιππον ἄνευ ὄρων.

Ἄπαντες οἱ αἰχμάλωτοι ἀνερχόμενοι εἰς 7000 ἀπήχθησαν εἰς Συρακούσας. Ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Νικίας παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Γυλίππου ἐφονεύθησαν· οἱ ἄλλοι αἰχμάλωτοι ἐρρίφθησαν εἰς τὰς λατομίας. Ἐκεῖ ἄστεγοι καὶ ἐκτεθειμένοι εἰς τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας καὶ εἰς τὸ ψῦχος τῶν φθινοπωρινῶν νυκτῶν προσεβλήθησαν ἐκ διαφόρων ἀσθενειῶν. Αἱ ἀσθένειαι αὗται καὶ ἡ ἀφόρητος δυσωδία προερχομένη ἐκ τῶν

πιωμαίων τῶν ἀποθνησκόντων καὶ τὰ διάφορα ἄλλα δεινά, τὰ ὅποια ἔπασχον, ἐπέφερον πολὺν θάνατον εἰς αὐτούς. Εἰς τὰς λατομίας ἔμειναν 70 ἡμέρας· τέλος πάντες οἱ ἐπιζῶντες, πλὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Σικελιωτῶν, ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Πολλοὶ ἐκ τῶν δούλων τούτων ἠλευθερώθησαν ὑπὸ τῶν κυρίων των ψάλλοντες διάφορα τεμάχια ἐκ τῶν τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδου, διὰ τῶν ὁποίων συνεχίουν αὐτοὺς.

Τοιοῦτον τραγικὸν τέλος ἔλαβεν ἢ μετὰ τοσοῦτων ἐλπίδων ἐπιχειροῦ-
θεῖσα κατὰ τῆς Σικελίας ἄφρων ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων.

Ἀσκήσεις

64. Τί γνωρίζεις περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ βίου ἐν γένει τοῦ Ἀλκιδιδάδου; — Τί ἐπεδίωκεν ὁ Ἄλκ. ἐκ παντὸς τρόπου; — Μετὰ τίνων συνεμάχησαν οἱ Ἀθηναῖοι τῇ προτροπῇ τοῦ Ἀλκιδιδάδου καὶ τί προέκυψεν ἐκ τούτου; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Μήλου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων; —

65. Ποῖον εἶνε τὸ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον ἐξ ὅλων τῶν γεγονότων τοῦ Πελοπ. πολέμου; — Πῶς ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τὴν κατὰ τῆς Σικελίας ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηναίων καὶ ποία ἦτο ἢ κυρία αἰτία τῆς ἐκστρατείας ταύτης; — Πόσῃν ἰδύναμιν παρεσκευάσαν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὴν εἰς Σικελίαν ἐκστρατείαν καὶ ποίους διώρισαν στρατηγούς; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς ἀκρωτηριάσεως τῶν Ἑρμῶν; — Τί ἦσαν οἱ Ἑρμαῖ; — Πῶς ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἡ ἀκρωτηρίασις τῶν Ἑρμῶν καὶ εἰς ποῖον ἀπεδόθη αὕτη; — Ποία ἄλλη κατηγορία ἀπεδόθη εἰς τὸν Ἀλκιδιδάδην; — Τί ἐζήτησεν ὁ Ἀλκιδιδάδης, ὅτε ἔμαθε τὴν κατηγορίαν του; — Εἰπέ μοι περὶ τῆς ἐξόδου τοῦ στόλου ἐκ Πειραιῶς; — Ποῦ συνητήθη ὁ στόλος μετὰ τῶν ἄλλων συμμάχων; — Εἰπέ μοι ὅ,τι γνωρίζεις περὶ τῆς ἀνακλήσεως καὶ τῆς καταδίκης τοῦ Ἀλκιδιδάδου; — Τί εἶπεν ὁ Ἄλκ. ὅτε ἔμαθε τὴν καταδίκην του καὶ ποῦ μετέβη; —

66. Τί ἔκαμον ὁ Νικίας καὶ ὁ Λάμαχος μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἀλκιδιδάδου; — Ποίας συμβουλὰς ἔδωκεν ὁ Ἄλκ. εἰς τοὺς Σπαρτιάτας; — Ποῖον ἐπεμψαν εἰς Συρακούσας οἱ Σπαρτιάται; — Πότε ἔφθασεν εἰς Συρακούσας ὁ Γύλιππος καὶ ποίαν μεταβολὴν ἐπήνεγκεν ἢ ἀφίξιν του; — Τί ἐπικουρίαν ἐπεμψαν εἰς τὸν Νικίαν οἱ Ἀθηναῖοι; — Τί ἐπρότεινον ὁ Δημοσθένης, ὅτε ἔφθασεν εἰς Συρακούσας καὶ τί συνέβη μετὰ τούτου; — Τί ἀνέστειλε τὸν ἀπόπλουν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐπὶ πόσον χρόνον; — Τί συνέβη ἐν τῷ μεταξύ; — Πῶς ἀπεφάσισαν ἐπὶ τέλους οἱ Ἀθ. νὰ ἀναχωρήσασιν ἐκ Σικελίας; — Εἰπέ μοι τὰ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ἀθ. ἐκ Σικελίας; — Εἰπέ μοι τὰ κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Δημοσθένους; — Εἰπέ μοι τὰ συμβάντα εἰς τὸν Ἀσσίναρον ποταμὸν; — Ὅποια ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν αἰχμαλώτων; —

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

§ 67. Δεκελεικὸς πόλεμος. — Ἀποστασία συμμάχων.

Ποῖν ἐπέβη τὸ τέλος τοῦ ἐν Σικελίᾳ δράματος, ὃ Ἄγις, ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, τῇ συμβουλῇ τοῦ Ἀλκιδιδάδου, ἤδη ἀπὸ τοῦ 415 ὠχρῶσε τὴν Δεκέλειαν καὶ κατέλιπεν ἐν αὐτῇ φρουράν, ἢ ὅποια

ἐπὶ ἑννέα ἔτη παραμείνασα ἔλεηλάτει τὴν Ἀττικὴν ἀδιαλείπτως καὶ εἶχεν ἀποκεκλεισμένας τὰς Ἀθήνας ἀπὸ ξηραῶς. Ἐν τούτοις οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν, ὡς εἶδομεν, καὶ τὰς τελευταίας δυνάμεις τῆς πόλεως ὑπὸ τὸν Δημοσθένην εἰς Σικελίαν. Ἐπῆλθε τέλος ἡ καταστροφή. Ὅτε ἡ περὶ ταύτης ἀγγελία ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐδεδαιώθη, τότε, ἀλλὰ μόνον τότε, ἔμειναν κατάπληκτοι οἱ Ἀθηναῖοι, συλλογιζόμενοι ὅποια ἀπώλεσαν καὶ εἰς ποίαν δεινὴν θέσιν περιῆλθεν ἡ πατρίς των, ἣτις ἔμεινεν ἄνευ χρημάτων, ἄνευ πλοίων, ἄνευ ἀνδρῶν. Τὸ ἄνθος τῆς νεολαίας εἶχεν ἀπολεσθῆ ἔν Σικελίᾳ, ἀπὸ στιγμῆς δὲ εἰς στιγμὴν ἐπερήμενον νὰ ἴδωσι τοὺς πολεμίους καταπλέοντας εἰς Πειραιᾶ καὶ πολιορκουῦντας αὐτοὺς καὶ ἀπὸ ξηραῶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης.

Καὶ ὁμως καὶ ἐν τῇ ἔσχάτῃ ἐκείνῃ στιγμῇ ὁ Ἀθηναϊκὸς λαὸς δὲν ἀπώλεσε τὸ θάρρος του. Ἐκ τῶν ἐνόντων ἐπορίσθη χρήματα, κατεσκεύασε πλοῖα, συνέλεξε στρατὸν καὶ ἔπεμψε αὐτὸν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διὰ νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν ἀποστασίαν τῶν συμμάχων. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔρχεται ἡ εἰδησις ὅτι οἱ Χίτιοι ἀπεστάτησαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ταράσσονται ἔτι μᾶλλον θεωροῦντες ἐπικειμένην καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων τὴν ἀποστασίαν. Καταλύουσι τὸν νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπὸ τοῦ Περικλέους ἐφυλάσσοντο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν 1000 τάλαντα ἄθικτα, προωρισμένα διὰ τὴν ἔσχάτην ἀνάγκην τῆς πόλεως, ἂν ποτε ὁ ἐχθρὸς ἤθελεν ἐμφανισθῆ πρὸ τοῦ Πειραιῶς. Διὰ τῶν τάλαντων τούτων κατασκευάζουσι νέον στόλον· ἀλλὰ κατὰ σειρὰν ἀποστατοῦσιν ἡ Εὐβοία, ἡ Λέσβος, αἱ ἐν Ἰωνίᾳ Ἐρυθραί, αἱ Κλαζομεναὶ καὶ αὐτὴ ἡ Μίλητος· ἐπὶ πλέον δὲ οἱ Σπαρτιάται, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ σατραποῦ Τισσαφέρνης, συνεμάχησαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν ὑπὸ τὸν ὄρον οἱ μὲν Σπαρτιάται ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν Περσικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνικῶν πόλεων, ὁ δὲ Τισσαφέρνης νὰ μισθοδοτῇ τὰ πληρώματα τοῦ Πελοποννησιακοῦ στόλου.

§ 68. Ὀλιγαρχία ἐν Ἀθήναις.

Μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ παγωλεθρίαν τῶν Ἀθηναίων οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης ἀπέστειλαν τὸν Ἀλκιβιάδην εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διὰ νὰ κινήσῃ εἰς ἀποστασίαν τὰς Ἰωνικὰς πόλεις, ὅπερ καὶ ἔγεινεν, ὡς εἶδομεν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης εὗρίσκετο εἰς τὴν Ἰωνίαν, ἐπειδὴ ἔγει-

γεν ὑποπιος εἰς τοὺς Σπαρτιάτας κατέφυνεν εἰς τὸν Τισσαφέρην, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε τὰς ὀλεθριωτάτας διὰ τὴν Ἑλλάδα συμβουλὰς· παρέστησε δηλ. εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν σύμφεροι ἡ ἐντιελὴς ταπεινώσις τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ ἀπόλυτος ὑπεροχὴ τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ τοῦναντίον ἔπρεπε ν' ἀφήσῃ τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς Ἀθηναίους νὰ κατατρίζωνται ὑπὸ τοῦ πολέμου. Εἰς δὲ τοὺς ἐν Σάμῳ στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων ἐμήνυσε κρυφίως ὅτι δύναται ν' ἀποσπάσῃ τὸν Τισσαφέρην ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Λακεδαιμονίων καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν φίλον τῶν Ἀθηναίων, ἐὰν οἱ στρατηγοὶ κατορθώσωσι τὴν κάθοδον αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας· πρὸ τούτου ὅμως παρέστησεν ὅτι ἦτο ἀναγκαία ἡ μεταβολὴ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος εἰς ὀλιγαρχικόν.

Οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν τοῦ Ἀλκιβιάδου· μεταξὺ δὲ ὁ Πείσανδρος εἰς Ἀθήνας μετὰ πολλὰ κατώρθωσε νὰ μεταβληθῇ τὸ πολίτευμα (411) ἦτοι ἀντὶ τῆς βουλῆς τῶν 500 ἐξελέχθησαν 400, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνετέθη ἁμισθὶ ἅπανα ἡ διοίκησις τῆς πόλεως· ἀντὶ δὲ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἐξελέχθησαν πεντακισχίλιοι ἄνδρες ἐκ τῶν εὐπορωτέρων.

Ἄλλ' ἡ διοίκησις τῶν 400 ἀπέβη μετ' οὐ πολλὴν τυραννικὴν οὐδέποτε οὗτοι συνεκάλεσαν τοὺς πεντακισχιλίους, πολλοὺς δὲ ἐκ τῶν πολιτῶν ἐφόνευσαν, ἄλλους ἐξώρισαν καὶ ἄλλους ἔρριψαν εἰς τὰς φυλακάς. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ἀγανακτήσας συνῆλθεν (μετὰ 4 μῆνας) εἰς τὴν Πνύκα καὶ κατέλυσε τὴν ἀρχὴν τῶν 400, παρέδωκε δὲ τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς πεντακισχιλίους καὶ ἐψήφισε τὴν κάθοδον τοῦ Ἀλκιβιάδου.

§ 69. Κάθοδος τοῦ Ἀλκιβιάδου.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, ἃν καὶ ἀνεκλήθη, δὲν ἐπανῆλθεν ἀμέσως εἰς τὰς Ἀθήνας. Δὲν ἤθελε νὰ ἐπανεῖθῃ ἄπρακτος ἐμπιστευόμενος εἰς τὸν οἶκτον τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος. Καὶ ἀληθῶς ἀπὸ τοῦδε ἡ νίκη τρέπεται καὶ πάλιν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ ἐν Σάμῳ ναυλοχοῦσα ναυτικὴ μοῖρα τῶν Ἀθηναίων ἐκπλεύσασα ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον καὶ τὸν Θράσυλλον συνεκρούσθη πρὸς τὸν στόλον τῶν Λακεδαιμονίων μεταξὺ Σησιτοῦ καὶ Ἀβύδου παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τὸ καλούμενον Κυνὸς σῆμα, καὶ ἐνίκησεν αὐτὸν (411). Μετὰ δύο μῆνας συνεκροτήθη δευτέρα ναυμαχία παρὰ τὴν Ἀβύδον ἐν τῇ ἀκμῇ δὲ τῆς

ναυμαχίας επιφανείς ὁ Ἀλκιβιάδης μὲ 18 τριήρεις ἔδωκε τὴν νίκην εἰς τοὺς Ἀθηναίους· τὸ ἐπόμενον ἔτος (410) αὐτὸς ὁ Ἀλκιβιάδης ἐκέρδισε περιφανῆ νίκην καταναυμαχήσας τοὺς Λακεδαιμονίους παρὰ τὴν Κύζικον, ὅπου ἐφρονεύθη καὶ ὁ ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων Μίνδαρος. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλκιβιάδης ἐκυρίευσεν τὴν Κύζικον καὶ πολλὰς παρὰ τὸν Ἑλλησποντον πόλεις, τέλος δὲ τὴν Χαλκηδὸνα καὶ τὸ Βυζάντιον.

Μετὰ τοὺς θριάμβους τούτους ἔπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ (408) μετὰ 8 εἰτῶν ἀπουσίαν, κομίζων ἄπειρα λάφυρα καὶ σύρων ὀπισθὲν τοῦ πολλὰς ἐχθρικὰς ναῦς. Ἄπας ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν κατέβη εἰς τὸν Πειραιᾶ πρὸς ὑποδοχὴν του· οἱ πολῖται ἔτρεχον καὶ ἠσπάζοντο αὐτόν· ἔπειτα ἐν μεγάλῃ συνοδείᾳ ἀνέβη εἰς Ἀθήνας καὶ διητυθύνθη εἰς τὴν Πνύκα· ἐκεῖ ἐνώπιον τοῦ δήμου ἀπελογήθη εἰς τὴν ἐπὶ ἀσεβείᾳ κατηγορίαν καὶ ἀπέδωκε τὸ πᾶν εἰς φθονερόν τινα δαίμονα· παρασχὼν δὲ πλείστας ἐλπίδας περὶ τοῦ μέλλοντος ἐκέρδισε τὰς καρδίας ὄλων· ὁ δῆμος ἔστεφάνωσεν αὐτόν διὰ χρυσοῦ στεφάνου καὶ ἐξέλεξεν στρατηγὸν μὲ ἀπεριόριστον ἔξουσίαν.

§ 70. Καθαίρεσις τοῦ Ἀλκιβιάδου.

Μετὰ τρεῖς μῆνας ὁ Ἀλκιβιάδης λαβὼν 100 τριήρεις ἔπλευσεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ προσωρμίσθη εἰς τὸ Νότιον, ἐπίνειον τῆς Κολοφῶνος. Ὀλίγον πρότερον ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Μινδάρου εἶχεν ἀποσταλῆ ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὰ παραλία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὁ Δύσανδρος, ἀνὴρ πανούργος καὶ δόλιος· προσέει δὲ τὸν Τισσαφέρην, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε διαθέσει κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, διεδέχθη ὁ Κῦρος ὁ νεώτερος, ὅστις ἐκυρούχθη ἀμέσως ὑπὲρ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ὅστις ὄχι μόνον τὸν εἰς τοὺς ναύτας διδόμενον μισθὸν ἠϋΐσηεν (τὸν ὁποῖον ὁ Τισσαφέρης εἶχεν ἐλαττώσει), ἀλλὰ καὶ τοὺς καθυστεροῦντας μισθοὺς ἐπλήρωσεν.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ἔχων ἀνάγκην χρημάτων, προσέει δὲ ἐπιθυμῶν νὰ συνεννοηθῆ καὶ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων Θρασυβούλου, ὅστις τότε εὐρίσκειτο εἰς τὴν Φώκαιαν, ἀπεμακρύνθη ἐπὶ μικρὸν ἀπὸ τοῦ στόλου του, ἀνέθηκε δὲ τὴν προσωρινὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν κυβερνήτην του Ἀντίοχον καὶ παρήγγειλεν εἰς αὐτόν νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τι, ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του, κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων. Ἄλλ' ὁ μωρὸς καὶ ἀνόητος

Ἄντιοχος ἐπιθυμῶν, ὡς φαίνεται, νὰ δοξασθῆ καὶ αὐτός, ἔπλευσε μετὰ δύο νεῶν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐφέσου, ὅπου εὗρισκετο ὁ Λύσανδρος, καὶ προεκάλει αὐτὸν εἰς ναυμαχίαν. Ὁ Λύσανδρος, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, ἐφορμᾷ καὶ νικᾷ τοὺς Ἀθηναίους παρὰ τὸ Νότιον, κυριεύει δὲ καὶ 15 τριήρεις· ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ἐφρονεύθη καὶ ὁ Ἄντιοχος.

Ὁ Ἀλκιβιάδης μαθὼν τὴν ἤτιαν ἐπιστρέφει ταχέως καὶ προκαλεῖ ἐπανελημμένως τὸν Λύσανδρον εἰς νέαν ναυμαχίαν· ὁ Λύσανδρος ὁμως νικητὴς ὢν δὲν ἐδέχθη τὴν πρόκλησιν. Τότε οἱ ἐν Ἀθήναις ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου κατηγοροῦσαν αὐτὸν ὡς αἴτιον τῆς ἤττης, ὁ δὲ δῆμος πεισθεὶς καθήρσε τὸν Ἀλκιβιάδην ἀπὸ τῆς στρατηγίας καὶ ἐξέλεξε 10 στρατηγούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶχε τὰ πρωτεῖα ὁ Κόνων. Ὁ Ἀλκιβιάδης τότε καταλιπὼν τὸν στόλον ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον, ὅπου εἶχε ὠχυρωμένον κτῆμα καὶ ἔμενεν ἐν αὐτῷ.

§ 71. Ἡ παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας ναυμαχία (406).

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (406), ἐπειδὴ ἔληξεν ὁ χρόνος τῆς ναυαρχίας τοῦ Λυσάνδρου, οἱ Σπαρτιῶται ἀπέστειλαν ναύαρχον τὸν Καλλικρατίδαν, ἄνδρα ἔχοντα πανελλήνια αἰσθήματα καὶ λυπούμενον, διότι ἔβλεπε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐξαντιλῶνται πολεμοῦντες πρὸς ἀλλήλους, ἐν ᾧ κοινὸς ἐχθρὸς αὐτῶν ἦσαν οἱ Πέρσαι. Ὁ Καλλικρατίδας ἰδὼν τὸν Κόνωνα πλέοντα μὲ 70 τριήρεις πρὸς τὴν Σάμον κατεδίωξεν αὐτὸν μὲ 170 ναῦς καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Μυτιλήνης, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσέπλευσε καὶ ὁ Καλλικρατίδας· γενομένης δὲ ναυμαχίας ὁ Κόνων ἀπώλεσε 30 τριήρεις, τὰς δὲ λοιπὰς 40 ἀνείκλυσεν ὑπὸ τὸ τεῖχος. Τότε ὁ Καλλικρατίδας ἐπολιορκήσεν τὸν Κόνωνα καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Ὁ Κόνων περιελθὼν εἰς ἀμυχανίαν ἐπεμψε δύο ἄριστα πλεούσας τριήρεις εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἀναγγείλωσι τὰ γενόμενα. Ἐκ τούτων ἡ μὲν μία συνελήφθη ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἡ δὲ ἄλλη διαφυγοῦσα ἔφερε τὴν ἀγγελίαν εἰς Ἀθήνας. Ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων συνελθὼν ἀμέσως εἰς ἐκκλησίαν ἐψήφισε νῆ ἐτοιμασθῶσιν 110 τριήρεις καὶ νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εἰς αὐτὰς πάντες οἱ ἔχοντες στρατεύσιμον ἡλικίαν ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι. Μετὰ 30 ἡμέρας ὁ στόλος οὗτος ἐπλευσεν εἰς Σάμον, ὅπου

ἠνώθησαν μετ' αὐτοῦ 10 τριήρεις τῶν Σαμίων καὶ 30 τῶν ἄλλων συμμάχων.

Ὁ Καλλικρατίδας μαθὼν ὅτι ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος ἐρχόμενος εἰς βοήθειαν τοῦ Κόνωνος εὗρίσκετο ἐν Σάμῳ, ἀφῆκε 50 πλοῖα ὑπὸ τὸν Ἐτερόνικον διὰ τὰ πολιορκῆν τὸν Κόνωνα, αὐτὸς δὲ μετὰ τὰ λοιπὰ 120 ἠνήχθη εἰς τὸ πέλαγος πρὸς συνάντησιν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ δύο στόλοι συνητήθησαν παρὰ τὰς Ἀργινούσας νήσους ἀντικρὺ τῆς Λέσβου. Γενομένης ναυμαχίας (406) ἠττήθησαν οἱ Πελοποννήσιοι ἀπολέσαντες 70 πλοῖα καὶ αὐτὸν τὸν γενναῖον ναύαρχον Καλλικρατίδαν, ὅστις πεσὼν ἐκ τοῦ πλοίου ἐξηφανίσθη.

Ὁ πολιορκῶν τὸν Κόνωνα ἐν Μυτιλήνῃ Ἐτερόνικος μαθὼν τὴν ἤτιαν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Καλλικρατίδου ἔλυσεν τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπέπλευσεν εἰς Χίον, ὃ δὲ Κόνων ἠνώθη μετὰ τοὺς νικητὰς ἐν Ἀργινούσαις καὶ ὅλος ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἐπλευσεν εἰς Σάμον.

Ἀλλὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην νίκην ἐκηλίδωσεν ὁ ἄφρων καὶ ἐπιπόλαιος Ἀθηναϊκὸς λαός· ἐπειδὴ οἱ στρατηγοὶ ἔνεκα ἐπισυμβάσης σφοδρῶς τρικυμίας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διασώσωσι τοὺς ναυαγούς, οἱ ἐν Ἀθήναις ἀχρεῖοι δημαγωγοὶ κατηγοροῦσαν αὐτοὺς ὡς παραμελήσαντας ἱερὸν καθήκον· ὃ δὲ δῆμος ὑπὸ μανίας κατεχόμενος κατεδίκασεν αὐτοὺς εἰς θάνατον, πλὴν τοῦ Κόνωνος, ὅστις δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν.

Ἀσκήσεις

67. Τί γνωρίζεις περὶ τῆς ὀργῶσεως τῆς Δεκελείας καὶ τῆς ἐν αὐτῇ Σπαρτιατικῆς φρουρᾶς; — Ὅποιαν ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἡ ἐν Σικελίᾳ καταστροφή, καὶ ὅποια ἦτο ἡδὴ ἡ κατάστασις αὐτῶν; — Ποῖα μέτρα ἔλαβον οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ καταστροφήν; — Πόσοι ἐκ τῶν συμμάχων ἀπεστάτησαν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων; — Εἰς τί προεβήσαν οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν Χίων; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς συμμαχίας τῶν Σπαρτιατῶν μετὰ τῶν Περσῶν;

68. Ποῦ ἀπεστάλη ὁ Ἀλκιβιάδης ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, τότε καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν; — Πότε ὁ Ἀλκιβ. κατέφυγε πρὸς τὸν Τισσαφέρην καὶ ποίας συμβουλᾶς ἔδωκεν εἰς αὐτόν; — Τί ἐμήνησεν ὁ Ἀλκιβ. εἰς τοὺς ἐν Σάμῳ στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων; — Τί γνωρίζεις ἐν γένει περὶ τῆς ἐπελευθύνσεως μεταβολῆς εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πολίτευμα;

69. Ἐπίστρεψεν ἀμέσως ὁ Ἀλκιβ. εἰς Ἀθήνας ἅμα τῇ ἀνακλήσει του; — Ποῦ καὶ πότε ὁ Θρασύβουλος καὶ ὁ Θρασύλλος ἐνίκησαν τοὺς Λακεδαιμονίους; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς παρὰ τὴν Ἄβυδον, καθὼς καὶ περὶ τῆς παρὰ τὴν Νότιον ναυμαχίας; — Ποίας πόλεις ἐκυρίευσεν ὁ Ἀλκιβ. μετὰ τὴν παρὰ τὴν Κύζικον νίκην του; — Εἰπέ μοι περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς Ἀθήνας;

70. Μετὰ πόσον χρόνον ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Ἀλκιβ. ποῦ ἐπλευσε καὶ μετὰ πότης

δυνάμεως; — Τίς ἦτο τότε ὁ ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων ἐν Μ. Ἀσίᾳ; — Τίς ἀντικατέστησε τὸν Τισσαφέρην ἐν τῇ σατραπείᾳ; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς παρὰ τὸ Νότιον ναυμαχίας; — Τί ἔκαμεν ὁ Ἄλκιβ. ὅτε ἔμαθε τὴν ἤτταν τοῦ ἀντικαταστάτου; — Εἰς τί προσέβη ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὸ παρὰ τὸ Νότιον ἀτύχημα;

71. Ὑπὸ τίνος ἀντικατεστάθῃ ὁ Λύσανδρος ἐν τῇ ναυαρχίᾳ καὶ διὰ τί; — Ὅποιός τις ἦτο ὁ νέος ναύαρχος; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς πολιτορκίας τοῦ Κόνωνος ἐν Μυτιλήνῃ; — Πῶς ἔμαθον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν πολιτορκίαν τοῦ Κόνωνος καὶ τί ἐψήφισαν; — Εἰπέ μοι περὶ τῆς ναυμαχίας παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας; — Πῶς ἐκηλίδωσεν τὴν ἐν Ἀργινοῦσαις λαμπρὰν νικῆν ὁ Ἀθηναϊκὸς δῆμος; —

§ 72. Ἡ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς καταστροφὴ τῶν Ἀθηναίων. (405).

Δὲν παρήλθε πολὺς χρόνος καὶ ἡ θεία πρόνοια ἐτιμώρησε παραδειγματικῶς τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὸ ἀνοσιούργημα αὐτῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καλλικρατίδου οἱ Χῖοι καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι τῆς Σπάρτης ἐπεμφαν ἀπὸ κοινοῦ πρέσβεις εἰς Σπάρτην διὰ τὰ ζητήσοισι παρὰ τῶν ἐφόρων ναύαρχον τὸν Λύσανδρον. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ νόμος ἀπηγόρευεν ἐν Σπάρτῃ τὰ ναυαρχήσῃ δις ὁ αὐτός, οἱ ἔφοροι ἀπέστειλαν ναύαρχον ἐπὶ φιλῶ ὀνόματι τὸν Ἄρακον, ἐπιστολέα δὲ (ὑποναύαρχον) τὸν Λύσανδρον, εἰς τὸν ὁποῖον παρέδωκαν καὶ τὸν στόλον.

Ὁ Λύσανδρος λαβὼν χρήματα παρὰ τοῦ Κύρου, σατραπόου τῆς Μ. Ἀσίας, ἐξέπλευσεν ἐκ τῆς Ἐφέσου καὶ διηυθύνθη πρὸς τὸν Ἑλλησπόντον προσβαλὼν δὲ τὴν ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Ἑλλησπόντου μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν πόλιν Λάμψακον, σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων, ἐκυρίευσεν αὐτήν. Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ πόδας πλείοντες προσωρμίσθησαν εἰς Ἐλαιοῦντα τῆς Χερσονήσου μαθόντες δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Λαμφάκου, ἔπλευσαν εἰς τὴν Σηστόν καὶ ἐκεῖθεν λαβόντες τροφὴς προσωρμίσθησαν εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς ἀπέναντι τῆς Λαμφάκου.

Ἐπὶ πέντε ἡμέρας οἱ Ἀθηναῖοι ἐξήρχοντο εἰς τὸ πέλαγος καὶ προεκάλουν τὸν Λύσανδρον εἰς ναυμαχίαν· ἐκεῖνος ὁμοῦς ἂν καὶ ἦτο καθ' ὅλα ἔτοιμος, ἀπέφενγεν οἱ Ἀθηναῖοι περὶ τὸ ἐσπέρας ἐπιστρέφοντες εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς ἐξήρχοντο ἐκ τῶν πλοίων καὶ διεσκορπίζοντο εἰς τὴν ξηρὰν. Τὴν πέμπτην ἡμέραν, ἐν ᾗ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐξέλθῃ ἐκ τῶν πλοίων καὶ ἦσαν διεσκορπισμένοι, ὁ Λύσανδρος μετ' ὅλου τοῦ στόλου ὤρμησε κατ' αὐτῶν.

Πρῶτος ὁ Κόνων ἀντελήφθη τὸν κίνδυνον καὶ ἔκαμε σημεῖον εἰς

τοὺς Ἀθηναίους νὰ τρέξωσιν εἰς τὰ πλοῖα ἄλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Μόνον 8 τριήρεις διεσώθησαν ὑπὸ τὸν Κόνωνα, ὅστις ἀπέπλευσεν εἰς Σαλαμίνα τῆς Κύπρου πρὸς τὸν βασιλέα αὐτῆς Εὐαγόραν, καὶ ἡ Πάραλος, ἣτις ἔφερε τὴν θλιβερὰν εἶδησιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Πάσας τὰς λοιπὰς 170 τριήρεις συνέλαβεν ὁ Δύσανδρος καὶ 3000 αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους ἀπέσφαξεν ἀνηλεῶς.

§ 73. Πολιορκία καὶ παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν.— Τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (404).

Ὅτε ἡ Πάραλος κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ καὶ ἀνήγγειλε τὴν καταστροφὴν — ἦτο δὲ νύξ — θορῆνος καὶ ὄδυρμὸς ἠκούετο ἀπὸ Πειραιῶς μέχρι Ἀθηνῶν διὰ μέσου τῶν μακρῶν τειχῶν οἱ Ἀθηναῖοι ὄχι μόνον τοὺς ἀπολεσθέντας ἐπένθουν, ἀλλὰ πολὺν περισσότερον ἑαυτούς, συλλογίζόμενοι ὁποῖα κακὰ ἐμελλον νὰ πάθωσι· ἤρχισαν δὲ νὰ ἐτοιμάζωνται διὰ πολιορκίαν.

Μετά τινα χρόνον ὁ Δύσανδρος κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ μὲ 150 πλοῖα καὶ ἐπολιόρκησε τὰς Ἀθήνας ἀπὸ θαλάσσης· ὥσαύτως δὲ καὶ ὁ Πανσανίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ ἐκ Δακελείας κατελθόντος Ἄγιδος ἐπολιόρκησαν αὐτὰς ἀπὸ ξηρᾶς. Οἱ Ἀθηναῖοι κατ' ἀρχὰς ἀντεῖχον ὅτε ὅμως ἤρχισαν νὰ ἐκλείπωσιν αἱ τροφαί, ἐζήτησαν νὰ κάμωσιν εἰρήνην μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων· οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐδέχοντο νὰ κάμωσιν εἰρήνην ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ κρημνίσωσι ἕκτασιν δέκα σταδίων ἐξ ἑκατέρου τῶν μακρῶν τειχῶν. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ὄχι μόνον ἠρνήθησαν νὰ παραδεχθῶσι τὸν ὄρον τοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἐψήφισαν νὰ θανατώνηται πᾶς, ὅστις ἤθελε συμβουλεύσῃ περὶ τῆς καθαιρέσεως τῶν τειχῶν.

Μετ' ὀλίγον ὅμως αἱ τροφαί ἐξέλιπον ἐντελῶς καὶ οἱ Ἀθηναῖοι πειζόμενοι ὑπὸ τῆς πείνης, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέθνησκον πολλοὶ καθ' ἑκάστην, ἠναγκάσθησαν νὰ πέμψωσι πρέσβεις εἰς τὴν Σπάρτην μετὰ τὴν ἐντολήν νὰ κάμωσιν εἰρήνην μετ' οἴουσδήποτε ὄρους.

Οἱ πρέσβεις μετὰ μακρὰν διατριβὴν ἐν Σπάρτῃ ἐπανήλθον εἰς Ἀθήνας· γενομένης δὲ ἐκκλησίας, ὁ προϋστάμενος τῆς πρεσβείας Θηραμένης ἀνεκοίνωσε τοὺς ὄρους τῆς εἰρήνης.

α) Νὰ κρημνίσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ τὰ τοῦ Πει-

ραιῶς ε') νὰ παραδώσωσι τὸν στόλον εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, πλὴν 12 πλοίων. γ') ν' ἀνακαλέσωσι τοὺς ἐξορίστους καὶ δ') νὰ ἔχωσι τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους μὲ τοὺς Λακεδαιμόνιους καὶ νὰ ἀκολουθῶσιν αὐτοὺς ὅπου καὶ ἂν ἐκστρατεύωσιν. Ὁ λαὸς ἐδέχθη καὶ ἐπεκύρωσε τὴν εἰρήνην.

Μετὰ ταῦτα ὁ Λύσανδρος ἤρχισε νὰ κατασκάπη τὰ τεῖχη, ἐν ᾧ αἱ ἀθλητοειδὲς ἔπαιζον τὸν αὐλόν· οἱ δὲ σύμμαχοι ἐστεφανωμένοι ἐπευφήμουν, νομίζοντες ὅτι ἐκείνη ἡ ἡμέρα ἦτο ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος!

Τοιοῦτον θλιβερὸν τέλος ἔλαβεν ὁ ἀπαίσιος Πελοποννησιακὸς πόλεμος, ὅστις κατέρριψε μὲν τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἠῤῥησε τὴν δύναμιν τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ ἐκλόνισεν ἐκ θεμελίων τὴν Ἑλλάδα καὶ παρεσκέυασε τὸν ὄλεθρον αὐτῆς. Μετὰ ταῦτα ὁ Λύσανδρος, ἀφοῦ κατέλυσε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ παρέδωκε τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εἰς 30 ἄνδρας, τυράννους καλουμένους, ἔπλευσεν εἰς Σάμον, τὴν μόνην πιστὴν σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων· ἀφ' οὔ δὲ ἐκυρίευσεν αὐτὴν καὶ μετέβαλε τὸ πολίτευμα αὐτῆς εἰς ὀλιγαρχικόν, ἐπανῆλθεν εἰς Σπάρτην κομίζων ἄπειρα λάφυρα.

§ 74. Οἱ τριάκοντα τύραννοι ἐν Ἀθήναις καὶ κατάλυσις αὐτῶν ὑπὸ Θρασυβούλου.

Οἱ τριάκοντα ἄνδρες, εἰς τοὺς ὁποίους, ὡς προείπομεν, ὁ Λύσανδρος παρέδωκε τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως, ἐξελέχθησαν ὑπὸ τὸ πρόσχημα νὰ συγγράψωσι νόμους νέους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ πόλις ἔμελλεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ κυβερνᾶται ἀντὶ τούτου ὅμως διώρισαν 500 βουλευτὰς καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς κατέστησαν, ὅπως αὐτοὶ ἤθελον, καὶ ἐκυβέρνησαν αὐτογνωμόνως καὶ αὐθαγρέτως διὰ τοῦ τρόμου καὶ τῆς σφαγῆς ὄθεν καὶ τύραννοι ὠνομάσθησαν. Κατ' ἀρχὰς οὗτοι ἐκυβέρων ἠπίως καταδιώκοντες τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς συκοφάντας· ἔπειτα δὲ παρεξέτραπήσαν εἰς παντὸς εἶδους παρανομίας.

Διὰ νὰ δύνανται δὲ ἀκωλύτως νὰ πράττωσιν πᾶν ὅ,τι ἤθελον, ἐνήργησαν διὰ τοῦ Λυσάνδρου καὶ ἀπεστάλη εἰς Ἀθήνας Σπαρτιατικὴ φρουρὰ ὑπὸ τὸν ἀρμοστὴν Καλλίξιον. Ὑπὸ τὴν προστασίαν τούτου οἱ τριάκοντα ἤρχισαν ἀδιακρίτως νὰ καταδιώκωσι καὶ φονεύωσι πάντα τοὺς

χρηστοὺς πολίτας καὶ τοὺς πλουσίους, διὰ τὰ σφετερίζονται τὴν περιουσίαν αὐτῶν τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ σκληρότης καὶ ἡ θηριωδία αὐτῶν, ὥστε καὶ τὸν συνάρχοντά των Θηραμένην, ὅστις ἐτόλμησε ν' ἀντιση εἰς τὰ σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπα αὐτῶν μέτρα, κατεδίκασαν εἰς θάνατον κατὰ πρότασιν τοῦ Κριτίου, τοῦ αἰμοβορωτάτου· ἐκ τῶν τριάκοντα. Κατὰ τὸ ὀκτάμηρον διάστημα τῆς ἀρχῆς των οἱ τριάκοντα ἐφόνευσαν 1500 πολίτας καὶ πλείστους ἐξώρισαν. Διὰ δὲ τοῦ Λυσάνδρου ἐνήργησαν ὥστε νὰ φονευθῇ ὑπὸ τοῦ Φαρναβάζου ἐν Φρυγίᾳ καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, τοῦ ὁποίου τὰς ἐνεργείας ἐφοβοῦντο.

Μεταξὺ τῶν ἐξορισθέντων καὶ καταφυγόντων εἰς Θήβας ἦτο καὶ ὁ Θρασύβουλος, ἀνὴρ γενναῖος καὶ φιλόπατρις. Οὗτος μὴ ἀνεχόμενος νὰ βλέπῃ τὴν πατρίδα του ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν τριάκοντα τυράννων, διενοήθη νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτήν. Συναθροίσας λοιπὸν περὶ τοὺς 70 ἐκ τῶν φυγάδων, τοὺς ἀνδρειοτάτους, κατέλαβε τὴν Φυλὴν, φρούριον ὄχυρόν ἐπὶ τῆς Πάρνηθος. Τούτου γνωσθέντος, οἱ τριάκοντα ὤρμησαν μεθ' ἱκανῆς δυνάμεως κατὰ τῆς Φυλῆς· ἀποκρουσθέντες ὁμως ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου ἐπανῆλθον εἰς Ἀθήνας· οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Θρασυβούλου διὰ τῶν πανταχόθεν συρρευσάντων ἀνῆλθον εἰς 1000. Μετὰ τούτων διὰ νυκτὸς ἔρχεται εἰς Πειραιᾶ καὶ ὄχυροῦται ἐν Μουνιχίᾳ. Οἱ τριάκοντα ἐπέρχονται καὶ πάλιν κατ' αὐτοῦ, ἠτιῶνται ὁμως ἐν πεισματωδεστάτῃ μάχῃ καὶ φονεύονται ἐξ αὐτῶν ὁ Κριτίας καὶ ὁ Ἰππόμαχος. Τότε ὁ Θρασύβουλος ἀνῆλθεν ἐν θριάμβῳ ἐν Ἀθήναις, ἀπένειμεν ἀμνησίαν εἰς πάντας, πλὴν τῶν τριάκοντα, καὶ ἀνίδρυσε πάλιν τὴν δημοκρατίαν (403).

§ 75. Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Ἀθηναίων ἡ Σπάρτη ἔμεινεν ἄνευ ἀντιπάλου ἐν Ἑλλάδι, ἐφέρετο δὲ πρὸς τὰς ὑποδεεστέρας Ἑλληνικὰς πόλεις λίαν ἀγερώχως. Οἱ Σπαρτιᾶται καταλύσαντες τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα τῶν πόλεων, ὅσαι πρότερον ἦσαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων, ἴδρυσαν ἐν αὐταῖς ὀλιγαρχικὰς κυβερνήσεις καὶ ἔπεμφαν ἰδίους διοικητὰς κακομένους ἀρμοστὰς. Ἡ διοικήσις ὁμως τῶν ἀρμοστῶν ἦτο λίαν τυραννική· δι' ὃ καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις, αἵτινες τοσαύτας θυσίας κατέβαλον ὑπὲρ τοῦ θριάμβου τῆς Σπάρτης, δὲν ἐξοράδυναν νὰ αἰσθαν-

•θῶσιν ὅτι εἶχον πολὺ περισσοτέραν ἐλευθερίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων παρὰ τῶρα ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Σπάρτης.

Ἀσκήσεις

72. Τίς ἐστάλη ναύαρχος τῶν Λακεδ. εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Καλλικρατίδου; — Πόθεν ἔλαβε χρήματα ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὁ Λύσανδρος καὶ ποίαν πόλιν σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων ἐκυρίευσε; — Ποῦ εὗρισκοντο οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτε ὁ Λύσανδρος ἐκυρίευσεν τὴν Λάμψακον καὶ τί ἔκαμον μετὰ τοῦτο; —; Εἰπέ μοι τίνι τρόπῳ ὁ Λύσανδρος κατετρόπωσε τοὺς Ἀθηναίους ἐν Αἰγῶς ποταμοῖς; — Πόσα πλοῖα τῶν Ἀθηναίων ἐσώθησαν καὶ τίς ἔφερε τὴν εἶδησιν εἰς Ἀθήνας; —

73. Ποίαν ἐντύπωσιν προξένησεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ εἰδησις περὶ τῆς ἐν Αἰγῶς ποταμοῖς καταστροφῆς; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης; — Πότε οἱ Ἀθηναῖοι ἐπρότειναν εἰρήνην καὶ ὑπὸ ποίους ἄλλους ἐδέχοντο αὐτὴν οἱ Σπαρτιαταί; — Ἐδέχθησαν οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἄλλους τῶν Σπαρτιατῶν; — Πότε τέλος καὶ ὑπὸ ποίους ἄλλους συνωμολογήθη ἡ εἰρήνη; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς καθαιρέσεως τῶν τειγῶν καὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος ἐν Ἀθήναις;

74. Τί γνωρίζεις περὶ τῶν τριάκοντα τυράννων καὶ τῆς διοικήσεως αὐτῶν; — Τίς ἦτο ὁ Καλλίδιος; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Θηραμένους καὶ τί περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλκιβιάδου; — Τίς κατέλυσε τὴν ἀρχὴν τῶν τριάκοντα καὶ πῶς;

75. Πῶς ἐφέρετο ἡ Σπάρτη πρὸς τὰς ὑποδεστέρας πόλεις μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Ἀθηνῶν; — Ποίαν πολιτικὴν μεταβολὴν εἰσήγαγεν ἡ Σπάρτη εἰς τὰς πόλεις, ὅσαι πρότερον ἦσαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν; — Τί ἠσθάνθησαν αἱ πόλεις, ὅσαι εἶχον συντελέσει εἰς τὸν θρίαμβον τῆς Σπάρτης;

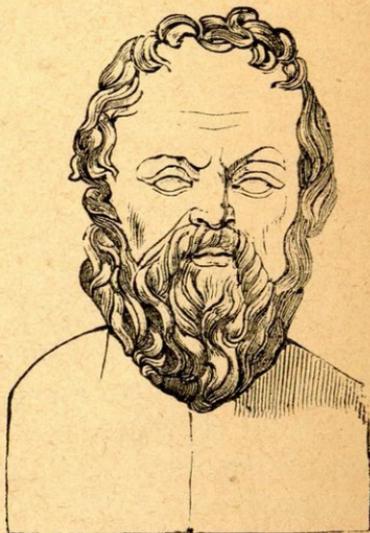
§ 76. Σωκράτης (470-399)

Κατὰ τοὺς χαλεποὺς τούτους χρόνους ὄχι μόνον ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν εἶχε συντριβῆ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἦθη τῶν πολιτῶν εἶχον διαφθαρεῖ ὑπὸ τῶν καλουμένων σοφιστῶν ἦσαν δὲ οἱ σοφισταὶ ψευδοφιλόσοφοι. οἷντες ἐπηγγέλλοντο τὸν διδάσκαλον καὶ ἐδίδασκον τοὺς πλουσιόπαιδας τῶν Ἀθηνῶν λαμβάνοντες ἀδροτάτους μισθοὺς· ἀλλ' ἡ διδασκαλία αὐτῶν ἦτο ὀλεθρία, διασαλεύουσα τὰ θεμέλια τῆς θρησκείας, τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας. Μὲ τὰς λεπτολογίας τῆς διαλεκτικῆς διέστρεφον τὴν ἀλήθειαν παριστάνοντες αὐτὴν ὡς ψεῦδος καὶ τὸ ψεῦδος ὡς ἀλήθειαν.

Κατὰ τῶν λυμεῶνων τούτων τῆς κοινωνίας ἀντιπεξῆλθεν εἰς μέγας ἀνὴρ, ὁ Σωκράτης, ὅστις ἦτο υἱὸς τοῦ λιθοξόου Σωφρονίσκου καὶ τῆς μαίας Φαιναρέτης. Κατ' ἀρχὰς ὁ Σωκράτης ἠκολούθησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς του· ἔπειτα ὁμῶς κατέλιπεν αὐτὸ καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν.

Ὁ Σωκράτης ὑπῆρξε μέγας φιλόσοφος καὶ μέγας διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς· ὡς κύριον σκοπὸν τοῦ βίου τὸν εἶχε νὰ διδάσκη τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ καθοδηγῇ αὐτοὺς διὰ τῆς διδασκαλίας του καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός του εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Καίτοι ἐγεννήθη εἰδωλολάτρης καὶ ἔζη ἐν μέσῳ εἰδωλολατρῶν, ἐν τούτοις μὲ τὸ μέγα πνεῦμά του διέγινωσε τὸν ἀληθινὸν θεόν, τὸν πλάστην καὶ κυβερνήτην τοῦ κόσμου.

Σχολεῖον δὲν εἶχεν ὁ Σωκράτης, οὔτε χρόνον ὠρισμένον πρὸς διδασκαλίαν, οὔτε χρήματα ἐλάμβανε διὰ τὴν διδασκαλίαν του· ἐδίδασκε δωρεὰν ἀπὸ πρωΐας μέχρι ἐσπέρας εἰς τοὺς περιπάτους, εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὰ γυμνάσια καὶ εἰς τὰς παλαίστρας. Πλήθος ἀνθρώπων συνέρρεε διὰ τὰ ἀκούσῃ τὸν Σωκράτην διδάσκοντα. Ἡ φήμη τοῦ Σωκράτους ἦτο μεγίστη. Ἡ Πυθία ὠνόμασεν αὐτὸν «ἀνδρῶν ἀπάντων σοφώτατον». Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτους περιστρέφετο εἰς τὸ τί εἶνε δίκαιον, τί ἄδικον, τί καλόν, τί αἰσχροῦν, τί εὐσεβές, τί ἀσεβές καὶ ἐν γένει εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτὸν, πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὸν θεόν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ὁ Σωκράτης εἶχε προσωπικοὺς ἐχθροὺς τοὺς σοφιστὰς, τῶν ὁποίων τὰς ὀλεθρίας δοξασίας ἐπολέμει ἔσχε δὲ καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐχθροὺς, διότι διδάσκων ἐξήλεγχε μετὰ θάρρους τὰ ἐλαττώματα καὶ τὴν ἀμάθειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ κατέκρινε πᾶσαν κακίαν. Τρεῖς ἐκ τῶν πολλῶν ἐχθρῶν του, ὁ Μέλητος, ὁ Ἄνυτος καὶ ὁ Λύκων ἀπήγγειλαν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν α) ὅτι δὲν πιστεύει τοὺς θεοὺς τῆς πόλεως, ἀλλ' εἰσάγει νέους θεοὺς καὶ β) ὅτι διαφθείρει τοὺς νέους.

Ὁ Σωκράτης ἐνεφανίσθη εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἀπελογήθη σοβαρῶς, ἀπαθῶς καὶ ἀξιοπρεπῶς· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔκλαυσε καὶ δὲν ἰκέτευσεν, ὅπως συνείθιζον νὰ κάμνωσι τότε οἱ κατηγορούμενοι, ἀλλὰ μετεχειρίσθη γλῶσσαν σοβαρὰν καὶ ἀξιοπρεπῆ καὶ ἀπολογούμενος ἐφαίνετο

μᾶλλον οὐ ἐδίδασκε, διὰ τοῦτο οἱ δικασταὶ ὠργίσθησαν καὶ κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς θάνατον.

Ἐπειδὴ ὁμως τὴν προτεραίαν τῆς καταδίκης τοῦ Σωκράτους ἡ ἱερὰ ναῦς ἀπέπλευσεν εἰς Δῆλον διὰ τὰ προσφῆξήν θυσίαν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα (διότι ἐτελοῦντο τὰ Δήλια) καὶ ἐπειδὴ, μέχρις οὗτο ἐπανέλθῃ ἡ ἱερὰ ναῦς, δὲν ἐπειρέετο κατὰ νόμον τὰ ἐκτελεσθῆναι θανατικὴν ποινήν, ὁ Σωκράτης ἐξορίθη εἰς τὴν φυλακὴν, ὅπου ἔμεινε 30 ἡμέρας. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ μαθηταὶ του συνήρχοντο καθ' ἑκάστην εἰς τὴν φυλακὴν καὶ συνδιελέγοντο μετὰ τοῦ διδασκάλου των, ὅστις διόλου δὲν ἀπέβαλε τὴν φαιδρότητα τῆς ψυχῆς του. Τὴν τελευταίαν δὲ ἡμέραν ὁ Σωκράτης ὠμίλησεν εἰς αὐτοὺς περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Τέλος ἐπανῆλθεν ἡ ναῦς· ὁ Σωκράτης ἔπαι τὸ κώνειον ἀταράχως καὶ τοιουτοτρόπως ἐτελεύτησεν ὁ μάρτυς οὗτος τῆς ἀληθείας τῷ 399 π. X.

§ 77. Κύρου ἀνάβασις καὶ κάθοδος τῶν μυρίων.

Διακοῦντος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐβασίλευεν ἐν Περσίᾳ Δαρεῖος ὁ Β'. Οὗτος ἀποθανὼν ἀφήκε δύο υἱούς, τὸν Ἀρταξέρξην, ὅστις διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον, καὶ τὸν Κῦρον, τὸν νεώτερον, ὅστις ἦτο σατραπῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ Κῦρος μελετῶν τὰ ἐκθρονίσθη τὸν ἀδελφόν του καὶ τὰ βασιλεύσῃ αὐτὸς ἀντ' ἐκείνου, ἠτοίμασεν 100 χιλ. Περσικὸν στρατὸν καὶ προσέλαβε καὶ 13 χιλ. μισθοφόρους Ἑλληνας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λακεδαιμονίου Κλεάρχου καὶ ἄλλων. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 401 ἐξεστράτευσεν κατὰ τοῦ Ἀρταξέρξου, ὅστις μαθὼν παρὰ τοῦ Τισαφέρνηου τὸ κίνημα τοῦ ἀδελφοῦ του ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ μετὰ 900 χιλ. στρατοῦ. Οἱ δύο στρατοὶ συνητήθησαν παρὰ τὰ Κούναξα τῆς Βαβυλωνίας (401). Γενομένης μάχης, οἱ μὲν Ἑλληνες ἐνίκησαν τοὺς ἀπέναντι αὐτῶν παρατεταγμένους Πέρσας καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὸ δεξιὸν κέρας τῶν πολεμίων· ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Κῦρον Ἀσianoὶ ἠττήθησαν καὶ αὐτὸς ὁ Κῦρος ἐφονεύθη. Τότε ὁ Περσικὸς τοῦ Κύρου στρατὸς ἀμέσως ἠδ-τομόλησε πρὸς τὸν Ἀρταξέρξην.

Ὁ βασιλεὺς, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου, θεωρῶν ἑαυτὸν νικητὴν, ἐπεμψε καὶ ἀπήτησε παρὰ τῶν Ἑλλήνων τὴν παραδοσιν τῶν ὅπλων· ἀλλ' ὁ Κλεάρχος ἐξ ὀνόματος ὄλων ἀπήνησε τὸ τοῦ Λεωνίδου « μολὼν λαβέ »· ὁ πονηρὸς ὁμως Τεσσαφέρνης ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς φιλίας κατορθῶνσι καὶ δολοφονεῖ πάντας τοὺς στρατηγούς.

Ἡ εἰδήσις περὶ τῆς δολοφονίας τῶν στρατηγῶν ἐξέθισεν εἰς μεγάλην λύπην τοὺς Ἕλληνας καὶ ἔφερον αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπόγνωσιν εὐρίσκοντο ἄνευ κεφαλῆς ἐν μέσῳ χωρῶν ἀγνώστων, περιστοιχιζόμενοι πανταχόθεν ὑπὸ ἐχθρῶν. Τότε ἐνεφανίσθη ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀπηλπισμένων στρατιωτῶν ὁ Ἀθηναῖος Ξενοφῶν, ὅστις ἠκολοῦθη τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κύρου ὡς ἐθελοντής, καὶ διὰ λόγου μεστοῦ φρονήματος ἐνεθάρρουνεν αὐτούς. Οἱ στρατιῶται ἐνθαρρυνθέντες ἐξέλεξαν νέους στρατηγούς, ἐν οἷς καὶ τὸν Ξενοφῶντα. Τότε ἤρχισεν ἡ ἀξιωμακροῦντος ἐκείνη κάθοδος, ἥτοι ἐπιστροφή εἰς τὴν πατρίδα, τὴν ὁποίαν ἀμιμήτως περιγράφει ὁ Ξενοφῶν εἰς τὸ θαυμάσιον αὐτοῦ σύγγραμμα τὸ ἐπιγραφόμενον «Κύρου ἀνάβασις».

Ἐπὶ τέσσαρας μῆνας οἱ Ἕλληνες ἐξάδιζον ἄνευ ὁδηγῶν διὰ μέσου χωρῶν ἀγνώστων διήρχοντο ἐρήμους καὶ διέβαινον ὄρη ὑπερύψηλα καὶ χιονοσκεπῆ ἐν μέσῳ χειμῶνος καὶ ψύχους δριμυτάτου, προσβαλλόμενοι ὑπὸ ἀγρίων λαῶν, κακουχούμενοι καὶ ταλαιπωρούμενοι. Τέλος ἔφθασαν εἰς τὸ μεταξὺ Ἐρζερούμ καὶ Τραπεζοῦντος ὄρος Θήχην. Μόλις ἀντίκρουσαν ἐξ αὐτοῦ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ὑπὸ τοσαύτης ἀγαλλιάσεως κατελήφθησαν, ὥστε ἐροῖσθαι εἰς τὰς ἀγκάλας ὁ εἷς τοῦ ἄλλου καὶ χύνοντες δάκρυα χαρᾶς ἐφώναζον «θάλασσα, θάλασσα».

Ἐκεῖθεν περὶ τοὺς 8600 (τῶν λοιπῶν ἀποθανόντων ὑπὸ τοῦ ψύχους, τῆς πείνης καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν) κατέβησαν εἰς τὴν πρώτην Ἑλληνικὴν πόλιν Τραπεζοῦντα, ὅπου προσέφερον θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ ἐτέλεσαν ἀγῶνας διὰ τὴν σωτηρίαν των. Μετὰ τινος δὲ ἄλλας περιπετείας ὠδηγήθησαν καὶ παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος εἰς τὸν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ στρατηγὸν τῶν Λακεδαιμόνιων Θίβρων, ὅστις [ἐπολέμει ἐναντίον τοῦ Τισσαφέρους.

§ 78. Πόλεμος μεταξύ Σπάρτης καὶ Περσῶν. — Ἀγασίλαος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου ἀνταμείβων ὁ Ἀρταξέρξης τὸν Τισσαφέρην διὰ τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας ὑπηρεσίας του διώρισεν αὐτὸν σατραπὴν ὅλων τῶν χωρῶν, τῶν ὁποίων πρότερον ἤρχεν ὁ Κῦρος, καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ τιμωρήσῃ τὰς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλληνικὰς πόλεις, αἵτινες παρέσχον βοήθειαν εἰς τὸν ἀποστατήσαντα Κῦρον. Ὁ Τισσαφέρ-

νης ἀπήτησε παρὰ τῶν πόλεων τούτων τελείαν ὑποταγήν· ἄλλ' αὐται ἀντέστησαν καὶ ἐπεκατέσθησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης.

Ἡ Σπάρτη κατ' ἀρχὰς ἔπεμψε τὸν Θίβρωνα καὶ μετ' αὐτὸν τὸν Δερκυλλίδα. Ἐν τῷ μεταξὺ ὄμως, ἀποθανόντος τοῦ Ἄγιδος, ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀγησίλαος τεσσαρακοντοῦτης ὢν. Ὁ Ἀγησίλαος ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα, ἰσχνός, καὶ χωλὸς κατὰ τὸν ἕτερον πόδα καὶ δύσμορφος· ἄλλ' εἰς τὸ εὐτελὲς ἐκείνο σαρκίον ὑπῆρχε ψυχὴ μεγαλόφρων καὶ ἐμφορομένη πανελληνίων αἰσθημάτων· ἐν τοῖς πολέμοις ὁ Ἀγησίλαος ἀνεδείχθη στρατηγικώτατος· θεωρεῖται δὲ ὡς εἷς τῶν μεγίστων στρατηγῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἡ Σπάρτη ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ἀγησίλαον νὰ διεξαγάγῃ τὸν νέον κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον. Ὁ Ἀγησίλαος παραλαβὼν 2000 Σπαρτιάτας καὶ 6000 συμμάχους ἔπλευσεν εἰς τὴν Ἔφεσον (396).

Ὁ Τισσαφέρνης καταληφθεὶς ἀπαράσκευος ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Ἀγησιλάου τριμήνον ἀνακωχὴν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀγησίλαος παρεχώρησεν, ἂν καὶ ἐγνώριζε τὴν περὶ τοὺς ὄρκους ἀπιστίαν τοῦ Τισσαφέρους. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Τισσαφέρνης, λαβὼν ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως, παρέβη τὸν ὄρκον του καὶ διέταξε τὸν Ἀγησίλαον ν' ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Ἀσίας. Ὁ Ἀγησίλαος ὄμως μὲ τὸν δλιγάριστον ἄλλ' ἐξησκημένον στρατόν του ἐπιτίθεται καὶ νικᾷ τὸν Τισσαφέρνην εἰς διαφόρους μάχας, λεηλατεῖ τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Λυδίαν, εἰς δὲ τὴν παρὰ τὰς Σάρδεϊς μεγάλην μάχην διαλύει καὶ διασκορπίζει τὸν στρατὸν τοῦ Τισσαφέρους καὶ γίνεται κύριος τοῦ πλουσίου στρατοπέδου αὐτοῦ.

Ὁ μέγας βασιλεὺς μαθὼν τὰς ἥττας τοῦ Τισσαφέρους καθήρσεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ ἔπεμψε νέον σαιράπην τὸν Τιθραύστην μὲ τὴν διαταγὴν ν' ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ Τισσαφέρους καὶ ν' ἀποστείλῃ εἰς αὐτὸν ταύτην, ὅπερ καὶ ἔγεινεν. Ὁ Τιθραύστης ἐδείχθη πολιτικώτερος. Βλέπων ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ διεξαγάγῃ ἐπιτυχῶς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀγησιλάου, συνωμολόγησε πρὸς αὐτὸν ἐξάμηνον ἀνακωχὴν. Ὁ Ἀγησίλαος τότε εἰσεβλὼν εἰς τὴν σαιραπειάν τοῦ Φαρναβάζου (τὴν Φρυγίαν) ἠλευθέρωσεν ἐνταῦθα πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἐμελέτα ἔπειτα νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Περσικοῦ κράτους καὶ νὰ καταλύσῃ αὐτό· ἄλλ' αἰφνης ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὴν πορείαν. Ὁ Τιθραύστης ὠφελούμενος ἐκ τῆς δυσαρρεσκείας τῶν ἐν Ἑλλάδι πόλεων κατὰ τῆς Σπάρτης διὰ τὴν ἀγέρωχον καὶ καταθλιπτικὴν αὐτῆς ἡγεμονίαν, ἔπεμ-

πεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Ῥόδιον Τιμοκράτην μὲ ἄφθονον χρυσίον, ὅστις ἐξήγγειρε εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης τοὺς Θηβαίους, Κορινθίους, Ἀργεῖους καὶ Ἀθηναίους.

§ 79. Βοιωτικὸς καὶ Κορινθιακὸς πόλεμος. — Ἀνταλκίδειος εἰρήνη.

Ἐφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἔδωκαν οἱ Ὀπούντιοι Λοκροὶ ληλατήσαντες κατὰ παρακίνησιν τῶν Θηβαίων μέρος τι ἀνήκον εἰς τοὺς Φωκεῖς. Οἱ Φωκεῖς τότε εἰσέβαλον εἰς τὴν Λοκρίδα καὶ οὗτοι μὲν ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, τοὺς δὲ Λοκροὺς ἐσοθήθησαν οἱ Θηβαῖοι. Ἡ Σπάρτη ἐπειυε τὸν Δύσανδρον, ὅστις θελήσας νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου τὴν Ἀλίαρον, πόλιν τῆς Βοιωτίας, ἐφρονεύθη. Καὶ ἔφθασε μὲν ὁ Πανσανίας εἰς βοήθειαν, ἀλλ' ἐνωθέντες οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Βοιωτίας.

Ἡ νίκη αὕτη τῶν Θηβαίων συνετέλεσεν ὥστε πολλαὶ πόλεις ν' ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τῆς Σπάρτης καὶ νὰ ἐνωθῶσι μὲ τὴν νέαν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, Θηβαίων, Κορινθίων καὶ Ἀργείων ἀπεσταλμένοι δὲ τῶν συμμάχων τούτων συνήλθον ἐν Κορίνθῳ τὸ ἔαρ τοῦ 394 καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κηρυχθῇ ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων.

Ἡ Σπάρτη, βλέπουσα ὅτι εὐρίσκετο ἐν κινδύνῳ, ἔσπευσε ν' ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς Ἀσίας τὸν Ἀγησίλαον. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Ἀγησίλαος ἔδειξεν ἀξιοθαύμαστον πειθαρχίαν. Ἐν ᾧ ἐμελέτα, ὡς εἶπομεν, νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Περσίας καὶ ν' ἀνατρέψῃ τὸν σεσασθρωμένον αὐτῆς θρόνον, λαμβάνει τὴν εἰδησιν τῆς ἀνακλήσεως καὶ ἀμέσως σπεύδει ἐκεῖ, ὅπου τὸν ἐκάλει ἡ φωνὴ τῆς κινδυνευούσης πατρίδος του, ἐγκαταλιπὼν ἀνεκτέλεστα τὰ μεγαλεπήβολα σχέδιά του. Διελθὼν δὲ ἔσπευσμένως τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν φθάνει εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ συναντήσας τοὺς συνηνωμένους ἐχθροὺς παρὰ τὴν Κορώνειαν, συνάπτει μάχην φορικωτάτην, καθ' ἣν ἐνίκησε νίκην λαμπράν, λαβὼν ὅμως καὶ αὐτὸς πολλὰ τραύματα (394).

Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε καὶ συνεκεντρώθη περὶ τὴν Κόρινθον, ἐξ οὗ καὶ Κορινθιακὸς ἐκλήθη καὶ οἱ μὲν σύμμαχοι κέντρον ἐνεργείας εἶχον τὴν Κόρινθον, οἱ δὲ Σπαρτιαῖται τὴν Σικυῶνα. Καὶ κατὰ ξηρὰν μὲν ἐνίκων οἱ Σπαρτιαῖται, κατὰ θάλασσαν ὅμως ἠτιῶντο.

Ὁ Κόνων ὁ Ἀθηναῖος μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς καταστροφὴν μετέβη, ὡς εἶπομεν, εἰς Κύπρον πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σαλαμίνας Ἐδαγόραν προσελκύνσας δὲ τὴν συμμαχίαν τῶν Περσῶν διωρίσθη ὑπ' αὐτῶν ναύαρχος τοῦ στόλου καὶ κατὰ τὸ 394 κατειρόβωσε τοὺς Λακεδαιμονίους περὶ τὴν Κνίδον. Διὰ τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης ἀφηγήθη ἀπὸ τῆς Σπάρτης ἢ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία. Ἐπειτα ὁ Κόνων, ἀφ' οὗ ἐξεδιόξε ἐκ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνικῶν πόλεων τοὺς ἀρμοστιάς, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐγκαταστήσῃ ὁ Δύσανδρος, ἔπλευσε μετὰ τοῦ στόλου του καὶ ἐλεηλάτησε τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἀθήνας ἀνήγειρε διὰ τῶν Περσικῶν χρημάτων τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ τὰ τοῦ Πειραιῶς.

Οἱ Σπαρτιᾶται βλέποντες ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ διεξαγάγῃσι πόλεμον ἐναντίον τοσοῦτων συνησπισμένων ἐχθρῶν καὶ ὅτι ἡ ἡγεμονία αὐτῶν ἐκλονίζετο, προσεπάθησαν ἀντὶ πάσης θυσίας νὰ προσελκύνῃσι τὴν συμμαχίαν τῶν Περσῶν. Ὄθεν ἔπεμψαν εἰς τὴν Περσίαν τὸν πονηρὸν καὶ πανοῦργον Ἀνταλκίδα, ὅστις μετὰ πενταετῆ ἐκεῖ διατριβῆν συνωμολόγησε μετὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως (387) αἰσχρὰν καὶ ἐπονείδιστον εἰρήνην, ἣτις ἀπ' αὐτοῦ ἐκλήθη « Ἀνταλκίδειος εἰρήνη ». Κατὰ ταύτην πᾶσαι αἱ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ ἐκ τῶν νήσων ἡ Κύπρος καὶ αἱ Κλαζομεναὶ ἀφίνοντο εἰς τὸν βασιλέα, αἱ δὲ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις μικραὶ καὶ μεγάλαι ἐκηρύσσοντο αὐτόνομοι, πλὴν τῆς Ἀθήνου, Ἰμβρου καὶ Σκύρου, αἵτινες ἔμενον εἰς τοὺς Ἀθηναίους. ἠπιέλει δὲ ὁ βασιλεὺς ὅτι θὰ τιμωρήσῃ τὰς πόλεις ἐκεῖνας, αἵτινες δὲν ἤθελον ἀποδεχθῆ τὴν εἰρήνην.

Ἀσκήσεις

76. Τί γνωρίζεις περὶ σοφιστῶν καὶ περὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν; — Τίς ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν λυμμένων τούτων τῆς κοινωνίας; — Τίνος υἱὸς ἦτο ὁ Σωκράτης; — Τί ἐπαγγελμα ἠκολούθησε κατ' ἀρχὰς ὁ Σωκράτης καὶ εἰς τί ἐπεδόθη ἔπειτα; — Τί εἶχεν ὡς κύριον σκοπὸν τοῦ βίου του ὁ Σωκράτης; — Ποῦ καὶ πότε ἐδίδασκεν; — Πῶς τὸν ὠνόμασεν ἡ Πυθία; — Εἰς τί περιστρέφετο ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτους; — Εἶχεν ἐχθροὺς ὁ Σωκράτης; Τίνες κατηγοροῦσαν τὸν Σωκράτην εἰς τὸ δικαστήριον καὶ τίνας κατηγορίας τῷ ἀπέδωκαν; — Εἰπέ μοι περὶ τῆς ἀπολογίας τοῦ Σωκ. ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου καὶ περὶ τῆς καταδίκης αὐτοῦ; — Ποῦ ἐρρῆθη μετὰ τὴν καταδίκεν του ὁ Σωκ., πόσας ἡμέρας ἔμεινον ἐκεῖ καὶ διὰ τί; — Πῶς διήρχετο τὰς ἡμέρας του ἐν τῇ φυλακῇ ὁ Σωκ. καὶ πότε ἀπέθανεν;

77. Τίς ἦτο ὁ Κύρος ὁ νεώτερος καὶ τί διανοήθη οὗτος νὰ πράξῃ; — Μετὰ πόσου στρατοῦ ἐπῆλθεν ὁ Κύρος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του; — Παρὰ τίνας ἔμαθεν ὁ Ἀρταξέρξης τὸ κίνημα τοῦ ἀδελφοῦ του; — Ποῦ συνεκρούσθη ὁ Κύρος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ὅποια

ὕπῃρξεν ἡ ἐκβάσις τῆς μάχης; — Τί ἀπήτησεν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν παρὰ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου καὶ ποίαν ἀπάντησιν ἔλαβε; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς δολοφονίας τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν; — Τίς ἔσωσε τοὺς Ἑλληνας μισθοφόρους εἰς τὴν περίστασιν ταύτην καὶ πῶς; — Τίς περιέγραψε τὴν ἀβάθον τῶν μυρῶν καὶ τοῦ; — Διηγήθητί μοι τὰ τῆς καθόδου; — Ποῦ ὠδήγησε τέλος τοὺς στρατιώτας του ὁ Ξενοφῶν;

78. Πῶς ἀντιμεψεν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν τὸν Τισσαφέρην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου; — Τί ἐζήτησεν ὁ Τισσαφέρης παρὰ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ τί ἔκαμον αὐταί; — Ποίους ἔπεμψε κατ' ἀρχὰς ἡ Σπάρτη εἰς βοήθειαν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνικῶν πόλεων; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ Ἀγησίλαου; — Πότε ὁ Ἀγησίλαος ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Περσῶν καὶ μετὰ πόσων δυνάμεων; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ μεταξὺ Ἀγησίλαου καὶ Τισσαφέρη; — Ποίον ἔπεμψεν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Τισσαφέρη; καὶ μετὰ τίνας διαταγὰς; — Πῶς ἐνήργησεν ὁ νέος σατράπης; — Εἰς ποίαν χώραν εἰσέβαλε κατόπιν ὁ Ἀγησίλαος καὶ τί διενεοίτο νὰ πράξῃ; — Τί ἔκαμεν ἐν τῇ μεταξὺ ὁ Τιθραύστης;

79. Πῶς προσκλήθη ὁ Βοιωτικὸς πόλεμος; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Λυσάνδρου; — Πότε ἡ Σπάρτη ἠναγκάσθη ν' ἀνακαλέσῃ τὸν Ἀγησίλαον; — Ὅποια ὑπῆρξεν ἡ διαγωγὴ τοῦ Ἀγησίλαου εἰς τὴν περίστασιν ταύτην; — Ποῦ ἐνίκησε τοὺς συμμαχῆσαντας κατὰ τῆς Σπάρτης; — Ποῦ συνεκεντρώθη κατόπιν ὁ πόλεμος; — Ποίον εἶχον κέντρον ἐνεργείας οἱ Σπαρτιαῖται καὶ ποῖον οἱ σύμμαχοι; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς ἐν Κνίδω ναυμαχίας; — Τί ἔκαμεν ὁ Κόνων μετὰ τὴν ἐν Κνίδω νίκην του; — Εἰπέ μοι περὶ τῆς Ἀνταλκίδειου εἰρήνης;

§ 80. Τὰ μετὰ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην, — Ἡ ἐν Ἑλλάδι δεσποτεία τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἡ διαίρεσις τῶν ἐν Ἑλλάδι πόλεων εἰς μικρὰς αὐτονόμους πολιτείας ἠϋξήσε μόνον τὴν δύναμιν τῆς Σπάρτης. Αὕτη ἀναλαβοῦσα παρὰ τῶν Περσῶν νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην ἐδείχθη λίαν τυραννικὴ καὶ βιαία πρὸς ἐκείνας ἐκ τῶν συμμάχων της, αἵτινες κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ἐκλινον πρὸς τοὺς ἐχθροὺς της. Καὶ πρῶτον ἐξεστράτευσαν οἱ Σπαρτιαῖται κατὰ τῆς Μαντινείας, ἐκρόνημιον τὰ τεῖχη τῆς πόλεως καὶ ὑπεχρέωσαν τοὺς Μαντινεῖς νὰ κατοικήσωσιν εἰς 4 ἀτειχίστους κώμας. Ἐπειτα ἠνάγκασαν τοὺς Φλιασίους μετὰ δεινὴν πολιορκίαν νὰ μεταβάλλωσι τὸ πολίτευμα εἰς ὀλιγαρχικὸν καὶ νὰ δεχθῶσι τοὺς φυγάδας. Μετὰ ταῦτα δὲ ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς πλουσίας καὶ εὐδαίμονος Ὀλύνθου, πόλεως τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ἣν μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἤκμαζε καὶ εἶχε συνδέσῃ εἰς συμμαχίαν πάσας τὰς πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου καὶ πολλὰς τῆς Μακεδονίας. Μετὰ τριετῆ ἀγῶνα ἠνάγκασαν καὶ τὴν Ὀλυνθὸν νὰ διαλύσῃ τὴν συμμαχίαν καὶ ν' ἀκολουθῇ ἐν πολέμῳ τοὺς Σπαρτιατάς.

§ 81. Κατάληψις τῆς Καδμείας (382).

Ἡ κατὰ τῆς Ὀλύμπου ἔκστρατεία τῶν Σπαρτιατῶν ἐπέφερε καὶ ἄλλο τι μέγα συμβάν, τὴν κατάληψιν τῆς Καδμείας. Ἐν ἔτει 382 ὁ στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Φοιβίδας, πορευόμενος μετὰ στρατοῦ ἐναντίον τῆς Ὀλύμπου καὶ διερχόμενος πλησίον τῶν Θηβῶν, κατέλαβεν αἰφνιδίως τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς Καδμείαν κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Λεοντιάδου ἀρχηγοῦ τῶν ὀλιγαρχικῶν ἀφ' οὗ δὲ ἐγκατέστησεν ἐν τῇ Καδμείᾳ σπαρτιατικὴν φρουράν, τὴν μὲν διοίκησιν τῆς πόλεως ἅπασαν παρέδωκεν εἰς τὸν Λεοντιάδην, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς δημοκρατικῆς μερίδος Ἴσμηνίαν συλλαβῶν ἐφόνευσεν. Ἐκ τῶν δημοκρατικῶν περὶ τοὺς 300 κατέφυγον εἰς Ἀθήνας, ὅπου εὗρον τὴν αὐτὴν φιλοξενίαν, τὴν ὁποίαν πρὸ 22 ἔτων οἱ Θηβαῖοι εἶχον παράσχη εἰς τοὺς Ἀθηναίους φυγάδας.

Ὅτε ἀνηγγέλθη εἰς τὴν Σπάρτην τὸ πρᾶγμα, οἱ Σπαρτιάται ἐφάνησαν ὅτι ἠγανάκτησαν καὶ τὸν μὲν Φοιβίδα κατεδίκασαν εἰς πρόστιμον, δὲν ἀπέδωκαν ὅμως τὴν Καδμείαν ἥτοι ἐτιμώρησαν μὲν τὸν πράξαντα, ἐνέκριναν ὅμως τὴν πράξιν του.

§ 82. Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν.

Τρία ἔτη ἑστέναζον αἱ Θῆβαι ὑπὸ τὸν ἀφόρητον Σπαρτιατικὸν ζυγόν. Μεταξὺ τῶν φυγάδων εἰς Ἀθήνας ἦτο καὶ ὁ Πελοπίδας, νέος ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας, πλούσιος καὶ εἰς ἄκρον φιλόπατρις. Ὁ Πελοπίδας μὴ δυνάμενος νὰ βλέπῃ τὴν πατρίδα του ὑπὸ ζυγόν, ἀπεφάσισε νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτήν, μιμούμενος τὸ παράδειγμα τοῦ Θρασυβούλου. Συνενοήθη λοιπὸν κατ' ἀρχὰς μετὰ τῶν ἐν Θήβαις δημοφρόνων του ἔπειτα κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 379 μετὰ 11 ἄλλων φυγάδων ἐξῆλθον ἐκ τῶν διαφόρων πυλῶν τῶν Ἀθηνῶν ἐνδεδυμένοι ὡς κνηγοὶ διὰ νὰ μὴ τοὺς ἐννοήσωσι καὶ ἀφ' οὗ συνηθροίσθησαν εἰς τὸ Θριάσιον πεδῖον ἐβάδιζον ὅλοι ὁμοῦ φθάσαντες δὲ τὴν νύκτα εἰς τὰς Θήβας, ἐπειδὴ οἱ ἀνθρώποι ἔνεκα τοῦ ψύχους εἶχον ἀποσυνθῆ εἰς τὰς οἰκίας των, εὐῆλθον ἀπαρτήρητοι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Χάρωνος, ἐνὸς ἐκ τῶν συνωμοτῶν. Τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ὁ γραμματεὺς τῶν Βοιωταρχῶν Φυλλίδας, μεμνημένος καὶ αὐτὸς εἰς τὰ τῆς συνωμοσίας, μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν εἶχε προσκαλέσῃ εἰς συμπόσιον τοὺς κατ' ἐκείνο τὸ ἔτος Βοιωτάρχας Ἀρ-

χίαν καὶ Φίλιππον, προσέει δὲ καὶ τὸν Λεοντιάδην. Ὁ Λεοντιάδης ἔνεκα ἀδιαθεσίας δὲν εἶχε μεταβῆ εἰς τὸ συμπόσιον.

Μεθ' ὄλην ὁμως τὴν μυστικότητα τὸ πρῶγμα παρ' ὀλίγον νὰ προδοθῆ. Κατὰ τὴν ὥραν τῆς εὐθυμίας ἦλθεν ἀπεσταλμένος ἐξ Ἀθηναίων καὶ ἔφερεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀρχίαν λέγων εἰς αὐτὸν νὰ τὴν ἀναγνώσῃ ἀμέσως· διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης καθίσταντο γνωστὰ τὰ τῆς συνωμοσίας· ὁ Ἀρχίας ὁμως βεβαρημένος ὑπὸ τοῦ οἴνου ἔθεσε τὴν ἐπιστολὴν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον καὶ εἶπεν «ἔς αὔριον τὰ σπονδαῖα». Μετ' ὀλίγον ἔκρουσαν τὴν θύραν ὅτε ἠνοιχθῆ αὕτη, εἰσῆλθον οἱ συνωμόται ἐνδεδυμένοι γυναικεῖα ἐνδύματα. Οἱ Βοιωτάρχαι ὑπεδέχθησαν ἀμέσως τὰς ὑποπιθεμένας γυναῖκας, μὲ τὰς ὁποίας ἐπρόκειτο νὰ διασκεδάσωσι τότε οἱ συνωμόται ἔσουραν τὰ ξίφη καὶ ἐφόρευσαν αὐτοὺς εὐκόλως. Μετὰ ταῦτα ὁ Πελοπίδας μεθ' ἑνὸς ἄλλου συνωμότου ἔτρεξεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Λεοντιάδου· ἐκεῖ συνήφθη πάλῃ δυνατῆ· ὁ σύντροφος τοῦ Πελοπίδου ἐφονεύθη, ἀλλὰ καὶ ὁ Πελοπίδας ἐφόρευσε τὸν Λεοντιάδην.

Ἀμέσως λοιπὸν ἤνοιξαν τὰς φυλακὰς καὶ ἠλευθέρωσαν τοὺς φυλακισμένους, ἐκάλεσαν δὲ τὸν λαὸν εἰς ἔλευθερίαν. Τὴν πρωΐαν ὁ λαὸς συνῆλθεν εἰς ἐκκλησίαν καὶ ὑπεδέχθη ὄρθιος τοὺς περὶ τὸν Πελοπίδαν καλῶν αὐτοὺς λυτρωτὰς καὶ σωτήρας τῆς πατρίδος· ἀμέσως δὲ ἐξέλεξε Βοιωτάρχας τοὺς κορυφαίους ἐκ τῶν συνωμοτῶν Πελοπίδαν, Μέλωνα καὶ Χάρωνα, οἵτινες πολιορκήσαντες τὴν Καδμείαν ἠνάγκασαν τὴν Σπαρτιατικὴν φρουρὰν νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ ἀπέλθῃ.

Τοιοιτοτρόπως ἠλευθερώθησαν αἱ Θῆβαι· ἀλλ' ἦτο ἀνάγκη νὰ στηριχθῆ ἢ ἀποκτηθεῖσα ἔλευθερία ἀπέναντι τῆς Σπάρτης, ἧς ὑπερεῖχε κατὰ τὴν δύναμιν. Αἱ Θῆβαι λοιπὸν ὠχυρώθησαν καὶ ἡ φύλαξις τῆς Καδμείας ἀνετέθη εἰς τὸν ἱερὸν λόχον. Ὁ ἱερὸς λόχος, ὅστις κατέστη πολυθρόλυτος, συνεκροτήθη ὑπὸ τοῦ Γοργίδου καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ 300 ἐπιλέκτων νέων, συνδεδεμένων δι' ἀρρήκτων δεσμῶν φιλίας, συγγενείας καὶ ἀγάπης καὶ ὠρκισμένων νὰ μὴ ἐγκαταλίπῃ κανεὶς τὴν τάξιν, ἀλλὰ πάντες ν' ἀποθάνωσι μαχόμενοι· ὁ δὲ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας, οἵτινες ἐκ νεαρῆς ἡλικίας συνεδέοντο διὰ στενωτάτης φιλίας, ἀνέλαβον τὸ ἔργον ν' ἀνυψώσωσι τὰς Θῆβας.

§ 83. Ἀνταγωνισμὸς Σπάρτης καὶ Θηβῶν. —
Δευτέρα ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ Σπαρτιαῖται βαρέως φέροντες τὸ ὄραπισμα τῶν Θηβαίων ἀπεφάσισαν νὰ τιμωρήσωσιν αὐτούς· ὅθεν ἐπεμψαν στρατὸν εἰς Βοιωτίαν πρῶτον μὲν ὑπὸ τὸν Ἀγησίλαον καὶ ἔπειτα ὑπὸ τὸν Κλεόμβροτον· ἀλλ' ἀμφοτέροι οἱ βασιλεῖς οὐδὲν κατώρθωσαν. Οἱ Θηβαῖοι ἀποφεύγοντες τὴν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην περιορίζοντο εἰς ἀψιμαχίας καὶ οὕτω τὸ φρόνημα αὐτῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξηγεῖτο· μάλα δὲ ὁ Πελοπίδας ἡγούμενος τοῦ ἱεροῦ λόχου κατετρόπωσε Σπαρτιατικὴν μοῖραν περὶ τὴν Τέγυραν τῆς Βοιωτίας.

Ἐξ ἄλλου μέρους οἱ Ἀθηναῖοι, στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου, υἱοῦ τοῦ Κόνωνος, κατώρθωσαν νὰ προσελκύσωσι πρὸς ἑαυτοὺς πολλοὺς καὶ σπουδαίους συμμάχους καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀπετέλεσαν Ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν ἢ ὁμοσποδίαν ἐξ 75 πόλεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο ἡ Χίος, τὸ Βυζάντιον, ἡ Ρόδος, ἡ Λέσβος, ἡ Χαλκίς κλπ. Οὕτω λοιπὸν ἢ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία περιῆλθε καὶ πάλιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τῶν Θηβαίων ἐνθαρρυνόμενοι αἱ περισσότεραι Βοιωτικαὶ πόλεις συνετάχθησαν μετὰ τῶν Θηβαίων καὶ οὕτω ἀπετέλεσαν ἓν κράτος. Τοῦτο ὁμως διῆγειρε τὸν φθόνον τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐνήργησαν νὰ συγκληθῇ συνέδριον ἐν Σπάρτῃ περὶ εἰρήνης. Ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ ἀπεφασίσθη ἢ μὲν Σπάρτη ν' ἀναλάβῃ τὴν κατὰ ξηρὰν ἡγεμονίαν, αἱ δ' Ἀθῆναι τὴν κατὰ θάλασσαν καὶ αἱ λοιπαὶ πόλεις νὰ μένωσιν αὐτόνομοι, διαλυομένης πάσης ἄλλης συμμαχίας. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως ὁμως ταύτης ἀνιετάχθη ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν Θηβαίων Ἐπαμεινώνδας, ὅστις ἀπήτησεν ἢ ἀναγνωρισθῆ καὶ ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβαίων ἐπὶ τῶν Βοιωτικῶν πόλεων· τότε δ' Ἀγησίλαος ὀργισθεὶς διέγραψε τὸ ὄνομα τῶν Θηβαίων ἐκ τῆς συνθήκης.

§ 84. Ἡ ἐν Δεύκτροις μάχῃ. (371).

Εὐθὺς μετὰ ταῦτα ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτος ἄγων 14, 000 πεζῶν καὶ 1600 ἵππεις εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Κατ' αὐτῶν ἐπῆλθον οἱ Θηβαῖοι ἐν ὄλῳ 6000· ἀρχιστράτηγος ἦτο ὁ Ἐπαμεινών-

δας, ὁ δὲ Πελοπίδας ὠδήγει τὸν ἱερὸν λόχον. Ὅτε ἐξήρχετο ἐκ τῆς πόλεως ὁ στρατὸς τῶν Θηβαίων, ἀπαίσιοι οἰωνοὶ ἐτρόμαξαν αὐτὸν ἀλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὅστις ὑπῆρξεν ὄχι μόνον ὁ ἐξοχώτερος καὶ μεγαλοφύστερος τῶν στρατηγῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ φιλόσοφος, ἀπηλλαγμένος ὢν τοιούτων προλήψεων ἀνεφώνησεν· «εἰς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρησ», δηλ. εἰς οἰωνὸς εἶνε ἄριστος τὸ νὰ μάχηται τις ὑπὲρ πατρίδος.

Οἱ δὲ στρατοὶ συνηγήθησαν εἰς τὰ Λεῦκτρα τῆς Βοιωτίας (371). Ἐκεῖ συνήφθη ἐκ παρατάξεως μάχη πεισματώδης καὶ φονικῆ· οἱ Σπαρτιᾶται ἕως τότε ἔθεωροῦντο ἀήττητοι, πλήρεις δὲ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας κατεφρόνουν τοὺς Θηβαίους. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ὁμως διὰ τῆς λοξῆς φάλαγγος, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐπενόησεν, ἐπιπεσὼν ὀρμητικὸς προξενεῖ μεγάλην φθορὰν εἰς τοὺς πολεμίους. Οἱ Σπαρτιᾶται μάχονται ἀνδρείως· μὴ δυνάμενοι ὁμως νὰ ὑποφέρωσι τὸ ἔαρος τῶν πυκνῶν τάξεων τῶν Θηβαίων καὶ τοῦ ἱεροῦ λόχου ὑποχωροῦσιν ἐπὶ τέλους καὶ διαλυθέντες τρέπονται εἰς φυγὴν 4, 400 Σπαρτιᾶται καὶ σύμμαχοι ἐφονεύθησαν καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Κλεόμυροτος. Τοιοῦτοτρόπως ὁ μεγαλοφύνης στρατηγὸς Ἐπαμεινώνδας ἀφῆρσεν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιᾶτας τὸ ἀήττητον. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιῆλθεν εἰς τοὺς Θηβαίους.

ἘΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ

§ 85. α'. Εἰσβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Μετὰ τὴν ἐν Λεῦκτροις μάχην πολλαὶ πόλεις ἀποσπασθεῖσαι ἀπὸ τῆς Σπάρτης συνεμάχησάν μὲ τοὺς Θηβαίους. Πᾶσαι αἱ Ἀρκαδικαὶ πόλεις συνενωθεῖσαι ἔκτισαν ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Λακωνικῆς κοινὴν μητρόπολιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Μεγαλόπολιν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν συνερχόμενοι συνεσκέπτοντο περὶ τῶν πραγμάτων τῆς χώρας των. Τότε δ' Ἐπαμεινώνδας, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ὑπεροχὴν τῶν Θηβῶν, ἀφ' ἐτέρου δὲ προσκληθεὶς καὶ ὑπὸ τῶν συμμάχων, εἰσέβαλε μετὰ τοῦ

Πελοπίδου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Διαβὰς τὸν Εὐρώταν ὤρμησε κατὰ τῆς ἀτειχίστου Σπάρτης. Ἀπὸ 800 ἐτῶν ἦτοί ἀπὸ τῆς Δωρικῆς κατακτήσεως πρὸς ἐχθρικούς δὲν εἶχε πατήσῃ τὸ ἔδαφος τῆς Λακωνικῆς. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ Σπαρτιάται ἔλεγον ὅτι οὐδέποτε γυνὴ Λάκαινα εἶδεν ἐχθρικὸν καπνόν. Ἀλλ' εἰς τὴν παρούσαν περίστασιν ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ ἐχθροῦ αἱ Σπαρτιάτιδες ἤρριξαν νὰ θρηνῶσιν ἰσχυρῶς καὶ νὰ κραυγάζωσιν. Ἀλλ' ὅμως ὁ γηραιὸς Ἀγησίλαος ὑπερήσπισε τὴν πόλιν μετὰ πολλῆς συνέσεως καὶ ἀνδρείας καὶ οὕτως ἐσώθη ἡ Σπάρτη. Ὁ Ἐπαμεινώνδας προχωρήσας ἔφθασεν εἰς Μεσσηνίαν προσκαλέσας δὲ τοὺς διεσκορπισμένους Μεσσηνίους εἰς τὴν πατρίδα τῶν ἴδρουσε τὴν Μεσσήνην ὑπὸ τὸ ὄρος Ἰθώμην καὶ ἐξησφάλισε τὴν αὐτονομίαν τῆς ἀντιχουῆς ἐκείνης χώρας. Ἀφήσας δὲ ἐν Μεσσήνῃ φρουρὰν καὶ ὀχυρῶσας καὶ τὴν Μεγαλόπολιν ἐπανῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὰς Θήβας. Ἐπειδὴ δὲ ἐκράτησε τὴν Βοιωταρχίαν τέσσαρας μῆνας ἐπὶ πλέον εἰσῆχθη εἰς δίκην ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ Πελοπίδας, ἀλλὰ μετὰ λαμπρὰν ἀπολογίαν ἠθωώθησαν ἀμφότεροι πανηγυρικῶς.

§ 86. Οἱ Θηβαῖοι ἐν Θεσσαλίᾳ.—Θάνατος Πελοπίδου.

Οἱ Θεσσαλοὶ πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν (νῦν Βελεστίνου) Ἀλεξάνδρου ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Θηβαίων. Ὁ Πελοπίδας ἔλθων μετὰ στρατοῦ εἰς Θεσσαλίαν ὑπεχρέωσε τὸν τυράννον νὰ φέροται ἡμιώτερον πρὸς τοὺς Θεσσαλοὺς· ἐκείθεν μεταβὰς εἰς Μακεδονίαν συνεβίβασε τοὺς ἐρίζοντας περὶ τοῦ θρόνου υἱοὺς Ἀμύντου τοῦ Β'. Κατέστησε τὴν Μακεδονίαν σύμμαχον τῶν Θηβαίων καὶ παραλαβὼν 30 δμήρους, ἐν οἷς καὶ τὸν νεαρὸν Φίλιππον, υἱὸν Ἀμύντου τοῦ Β', τὸν μετέπειτα βασιλεῖα τῆς Μακεδονίας, ἐπανῆλθεν εἰς Θήβας.

Μετ' ὀλίγον ὅμως τὰ πράγματα τῆς Θεσσαλίας διαταράχθησαν. Ὁ Πελοπίδας πεμφθεὶς ἵνα συμβεβιάσῃ αὐτὰ, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ ἐφυλακίσθη· ἐπελθὼν ὅμως ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ στρατοῦ ἠλευθέρωσεν αὐτόν.

Μόλις ἠλευθερώθη ὁ Πελοπίδας ἔσπευσε μετὰ στρατοῦ, ἵνα τιμωρήσῃ τὸν τυράννον διὰ τὴν ἀπιστίαν του· καὶ κατετρόπωσε μὲν αὐτὸν παρὰ τὰς Κυνὸς Κεφαλὰς (364), ἀλλ' ἐν τῇ μεγάλῃ ὁρμῇ του ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς ὁ Πελοπίδας.

§ 87. Ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχῃ. — Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου (362).

Ὁ Ἐπαμεινώνδας τρίς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐν ἔτει 362 εἰσέβαλε καὶ τετάρτην φοράν, διότι σύμμαχαί τινες τῶν Θηβαίων συνετάχθησαν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας. Προχωρήσας ἦλθε καὶ ἑστρατοπέδευσεν εἰς τὴν Τεγέαν τῆς Ἀρκαδίας, ἐν ᾧ οἱ Σπαρτιάται, οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι αὐτῶν ἦσαν ἑστρατοπεδευμένοι εἰς τὴν Μαντινείαν.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας, οὗτινος ὁ στρατὸς ἀνῆρχετο εἰς 30 χιλ. πεζῶν καὶ 3000 ἰππέων, ἐπετέθη κατὰ τῶν ἠνωμένων ἐχθρῶν ἐν Μαντινείᾳ· μάχῃ κρατερὰ συνήφθη· ἑκατέρωθεν μάχονται μετὰ πρωτοφανοῦς ἀνδρείας, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ νίκη ἐπὶ πολλὴν ἐφάνετο ἀμφίροπος. Ὁ Ἐπαμεινώνδας κρατῶν τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας ὄρμῃ εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ του. Οἱ ἐχθροὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσι τὸν ὄγκον τῆς λοξῆς φάλαγγος ὑποχωροῦσι καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν· Ἄλλ' εἰς τὴν κρίσιμον στιγμήν τῆς νίκης ὁ Ἐπαμεινώνδας πληγώνεται θανασίμως εἰς τὸ στήθος διὰ δόρατος, τὸ ὁποῖον θραυσθὲν ἔμεινεν ἐντὸς τοῦ στήθους. Μεταφέρεται ζωντανὸς εἰς τὸ στρατόπεδον· οἱ ἰατροὶ προσκληθέντες εἶπον ὅτι, ἐὰν ἐξαχθῇ τὸ δόρυ, ὁ θάνατος θὰ ἐπέλθῃ ἀμέσως. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀκούει μὲ ἀταραξίαν τοὺς λόγους τῶν ἰατρῶν· ἐρωτᾷ ἂν ἐσώθῃ ἢ ἄσπίς του, καὶ ὁ ὑπασπιστὴς του δεικνύει εἰς αὐτὸν ταύτην· ἐρωτᾷ κατόπιν ποῖοι ἐνίκησαν· ὅτε δὲ τῶν εἶπον ὅτι ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι, «τώρα εἶνε καιρὸς ν' ἀποθάνω» εἶπε καὶ διέταξε νὰ ἐξαγάγωσι τὸ δόρυ. Τὴν στιγμήν ἐκείνην οἱ φίλοι του περιστοιχίζουσιν αὐτὸν κλαίοντες· εἷς ἐξ αὐτῶν λέγει μετὰ δακρύων «Ἐπαμεινώνδα, ἀποθνήσκεις ἄτεκνος»· «ὄχι,» ἀπεκρίθη ὁ Ἐπαμεινώνδας, «ἀφίνω δύο ἀθανάτους θυγατέρας τὴν ἐν Δεύκτροις καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ νίκην». Μετὰ ταῦτα ἐξήχθη τὸ δόρυ καὶ ἀπέθανεν ἀμέσως ὁ μέγιστος τῶν στρατηγῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐν ἡλικίᾳ 56 ἐτῶν, ἐτάφη δὲ εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου κατέπεσε καὶ ἡ βραχεῖα ἡγεμονία τῶν Θηβῶν. Ἡ Ἑλλὰς ἔδειξε πλέον φανερὰ σημεῖα γενικῆς κα-

ταπιώσεις. Φοβερά παραλυσία επικράτει ἐν αὐτῇ. Ἐν ᾧ δὲ τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι, ἀνεφάνη εἰς τὰ βόρεια αὐτῆς μέρη νεαρὰ καὶ ἀκμαία δύναιμι, ἡ Μακεδονία, ἥτις ἐπέπρωτο νὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὰ παραλελυμένα μέλη τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ μεγαλοργήσῃ ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἀσκήσεις

80. Ποῖον κακὸν ἐπέφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Ἀνακλιδεῖος εἰρήνη καὶ τίς ὠφελήθη ἐκ ταύτης; — Πῶς προσηνέχθησαν οἱ Σπαρτιάται πρὸς τοὺς μέχρι τοῦδε συμμάχους τῆς καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς Μαντινεῖς καὶ Φλιασίους; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς ἐστρατείας τῶν Σπαρτιατῶν κατὰ τῆς Ὀλύμπου;

81—82. Πότε καὶ ὑπὸ τίνος κατέληφθῃ ἡ Καδμεία; — Τί ἔκαμον ὁ Φοιδίδας μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Καδμείας; — Τί ἔκαμον οἱ Σπαρτιάται, ὅτε ἔμαθον τὴν κατάληψιν τῆς Καδμείας; — Πόσα ἔτη ἐστέναζον οἱ Θηβαῖοι ὑπὸ τὸν Σπαρτιατικὸν ζυγόν; — Τίς διενόηθη νὰ ἐλευθερώσῃ τὰς Θήβας ἀπὸ τοῦ Σπαρτιατικοῦ ζυγοῦ καὶ πῶς τέλος κατορθώσῃ νὰ τὰς ἐλευθερώσῃ; — Ὑπὸ τίνος συνεκροτήθη ὁ ἱερὸς λόγος καὶ ἐκ τίνων συνίστατο οὗτος; — Τίνες ἀνελαβον ν' ἀνυψώσωσι τὰς Θήβας;

83. Τί γνωρίζεις περὶ τῆς δευτέρας κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων; — Μετὰ τίνων συνετάχθησαν αἱ περισσότεραι Βοιωτικαὶ πόλεις καὶ τί ἀπετελέσθη ἐκ τούτων; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ ἐν Σπάρτῃ συγκληθέντος συνεδρίου; — Τί ἀπεφάσις τὸ συνέδριον τοῦτο καὶ τί ἀντετάχθη κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης;

84. Πότε ἐγένεον ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη; — Πόσοι ἦσαν οἱ Σπαρτιάται μετὰ τῶν συμμάχων των καὶ τίς ἐστρατήγει αὐτῶν; — Πόσοι ἦσαν οἱ Θηβαῖοι καὶ τίνες ἡγοῦντο αὐτῶν; — Τί συνέβη, ὅτε ὁ στρατὸς τῶν Θηβαίων ἐξήρχετο ἐκ τῆς πόλεως; — Εἰπέ μοι τὰ κατὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην.

85. Ποῖα ἀποτελέσματα ἔσχεν ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς μητροπόλεως τῶν Ἀρκάδων; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς α'. εἰσβολῆς τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον; — Ἀπὸ πόσων ἐτῶν δὲν ἐπάτησε πρὸς ἑθρῆκας τὸ ἔδαφος τῆς Λακωνικῆς καὶ ποῖαν ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν εἰς τὴν Σπάρτην ἡ πρὸ αὐτῆς ἐμφάνισις τοῦ Ἐπαμεινώνδου; — Τίς ἔσωσε τὴν Σπάρτην εἰς τὴν περίστασιν ταύτην; — Τί γνωρίζεις περὶ τῆς δίκης τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ τοῦ Πελοπίδου;

86. Τί γνωρίζεις περὶ τῆς μεταβάσεως τοῦ Πελοπίδου εἰς Θεσσαλίαν; — Ἐκ Θεσσαλίας ποῦ μετέβη ὁ Πελοπίδης; — Ποῖον ἔφερον ὡς ὄμηρον εἰς Θήβας; — Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Πελοπίδου;

87. Ποσάκις εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Ἐπαμεινώνδας; — Πότε ἐγένεον ἡ τετάρτη εἰσβολὴ καὶ ἐκ τίνος αἰτίας; — Ποῦ ἦλθε καὶ ἐστρατοπέδευσεν ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ποῦ ἐστρατοπέδευσαν οἱ ἀντίπαλοι; — Εἰπέ μοι τὰ τῆς ἐν Μαντινεῖα μάχης καὶ τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἐπαμεινώνδου; — Ποῦ ἐτάφη ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ τί ἐπέφερον ὁ θάνατος αὐτοῦ; — Ποῖα δύναιμι ἀνεφάνη μετὰ τὴν τελείαν παρακμὴν τῆς Ἑλλάδος;

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελ.
§ 1 Διαίσεις τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων	1
» 2 Ἑλλάς	5
» 3 Ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος	6
» 4 Ἑλληγες	7
» 5 Ἐποικοὶ	8
» 6 Ἡρωϊκοὶ χρόνοι — Ἡρακλῆς — Ἰησεύς	8
» 7 Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία	11
» 8 Οἰδῖπους τύραννος	13
» 9 Πόλεμος τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ ὁ τῶν ἐπιγόνων	14
» 10 Τρωϊκὸς πόλεμος	15
» 11 Κἀθοδος τῶν Δωριέων	19
» 12 Οἱ Δωριεῖς ἐν Ἀττικῇ — θάνατος τοῦ Κόδρου	19
» 13 Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι (πρώτη περίοδος)	20
» 14 Ἐθνικὴ ἐνότης τῶν Ἑλλήνων	22
» 15 Ἰερσηκεία τῶν Ἑλλήνων	22
» 16 Μαντεῖα	24
» 17 Ἀμφικτιονίαι	25
» 18 Ἐθνικοὶ ἀγῶνες	26
» 19 Πολιτεία τῆς Σπάρτης	29
» 20 Λυκούργος	30
» 21 Νομοθεσία Λυκούργου	31
» 22 Πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος	34
» 23 Δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος	35
» 24 Πολιτεία τῶν Ἀθηνῶν	37
» 25 Κύλων	38
» 26 Δράκων	39
» 27 Σόλων	40
» 28 Νομοθεσία Σόλωνος	41
» 29 Παράλιοι, Πεδιακοὶ, Διάκριοι	43
» 30 Πεισιστρατος	44
» 31 Πεισιστρατιδαί	45
» 32 Μεταρρυθμίσεις τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθένου	46
» 33 Περὶ πολιτεύματος τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων	47
» 34 Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι (περίοδος δευτέρα)	48
» 35 Αἷτια καὶ ἀφορμαὶ τῶν Περσικῶν πολέμων. — Ἰωνικὴ ἐπανάστασις	50
» 36 Αἱ ἐπὶ Δαρείου ἐκστρατεῖαι τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος	52
» 37 Ἡ ἐν Μαρθῶνι μάχη	53
» 38 Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς	57
» 39 Ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος	59
» 40 Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη	61
» 41 Ναυμαχία παρὰ τὸ Ἀρτεμίσιον — Πυρπόλησις Ἀθηνῶν	64
» 42 Πολεμικὰ συμβούλια τῶν Ἑλλήνων ἐν Σαλαμῖνι	65

» 43	Ἡ ἐν Σαλαμῖνιν ναυμαχία	66
» 44	Φυγή τοῦ Ξέρξου ἐκ τῆς Ἑλλάδος. — Τιμαὶ ἀπονεμηθεῖσαι εἰς τὸν Θεμιστοκλέα	69
» 45	Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους	71
» 46	Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη καὶ ἡ ἐν Μυκάλῃ	72
» 47	Ἡ παρὰ τὴν Ἱμέραν μάχη	74
» 48	Ὀχύρωσις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς	75
» 49	Προδοτικὰ σχέδια τοῦ Παυσανίου καὶ θάνατος αὐτοῦ	76
» 50	Ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν. — Ὁ φόρος τῶν συμμάχων	77
» 51	Ἐξορία καὶ θάνατος τοῦ Θεμιστοκλέους. — Θάνατος Ἀριστείδου	78
» 52	Οἱ χρόνοι τοῦ Κίμωνος	79
» 53	Τρίτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος. — Ἐξορία τοῦ Κίμωνος	81
» 54	Ἀνάκλησις τοῦ Κίμωνος ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ θάνατος αὐτοῦ	82
» 55	Ἀκμὴ τῶν Ἀθηνῶν. — Περικλῆς	83
» 56	Καλλωπισμὸς τῶν Ἀθηνῶν	86
» 57	Προίμια τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου	89
» 58	Αἴτια καὶ ἀφορμαὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου	90
» 59	α'. ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου	92
» 60	β. » » » πολέμου. — Λοιμὸς ἐν Ἀθήναις. — Θάνατος τοῦ Περικλέους	93
» 61	Πολιορκία καὶ ἄλωσις Πλαταιῶν. — Ἀποστασία τῆς Λέσδου	94
» 62	Κατάληψις τῆς Πύλου	95
» 63	Θάνατος Βρασίδου καὶ Κλέωνος. — Νικίειος εἰρήνη	95
» 64	Ἡ διὰ μέσου ὑποπτος ἀνακωχή. — Ἀλκιβιάδης	97
» 65	Ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς Σικελίαν	98
» 66	Ἡ ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων	100
» 67	Δεκελεικὸς πόλεμος. — ἀποστασία συμμάχων	102
» 68	Ὀλιγαρχία ἐν Ἀθήναις	103
» 69	Κάθοδος Ἀλκιβιάδου	104
» 70	Καθαίρεσις Ἀλκιβιάδου	105
» 71	Ἡ ἐν Ἀργινοῦσαις ναυμαχία	106
» 72	Ἡ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς καταστροφή τῶν Ἀθηναίων	108
» 73	Πολιορκία καὶ παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν. — Τέλος τοῦ Πελοπ. πολέμου	109
» 74	Οἱ τριάκοντα τύραννοι ἐν Ἀθήναις καὶ κατάλυσις αὐτῶν ὑπὸ Θρασυβούλου	110
» 75	Ἡγεμονία Σπάρτης	111
» 76	Σωκράτης	112
» 77	Κύρου Ἀνάδασις καὶ κάθοδος τῶν μυρίων	114
» 78	Πόλεμος μεταξύ Σπάρτης καὶ Περσῶν. — Ἀγησίλαος	115
» 79	Βοιωτικὸς ἢ Κορινθιακὸς πόλεμος. — Ἀνταλκίδειος εἰρήνη	117
» 80	Τὰ μετὰ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην. — Ἡ ἐν Ἑλλάδι δεσποτεία τῶν Σπαρτιατῶν	119
» 81	Κατάληψις Καδμείας	120
» 82	Ἀπελευθέρωσις Θηβῶν	120
» 83	Ἀνταγωνισμὸς Σπάρτης καὶ Θηβῶν. — δ'. ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν	122
» 84	Ἡ ἐν Αεὺκτροῖς μάχη	122
» 85	Πρώτη εἰσβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον	113
» 86	Οἱ Θηβαῖοι ἐν Θεσσαλίᾳ. — Θάνατος Πελοπίδου	124
» 87	Ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη. — Θάνατος Ἐπαμεινώνδου	125

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς
Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Πρὸς τὸν κ. Ν. Βραχνόν, καθηγητὴν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸν νόμον ΒΤΓ' τῆς 12 Ἰουλίου 1895 περὶ διδακτικῶν βιβλίων τῆς μέσης καὶ δημοτικῆς ἐκπαίδευσως καὶ τὸ Β. Διάταγμα τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1895 καὶ ἔκθεσιν τῆς οἰκείας ἐπιτροπείας τῶν κριτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων, τῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰσακτέων, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπείας ταύτης ὡς πρὸς τὸ ὑμέτερον σύγγραμμα **Ἱστορία διὰ τὴν α'. τάξιν** κατὰ τὸν εἰρημένον νόμον ἐγκριθέν, εἰσαχθῆ ἑν τοῖς δημοσυστητηρίοις καὶ ἰδιωτικοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη, ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1900-1901.

Ὁ Ὑπουργός

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΣΤΑΗΣ

Στέφ. Μ. Παρίσης

ΕΞΕΔΟΘΗΣΑΝ ΕΚ ΤΟΥ ΗΜΕΤΕΡΟΥ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ, ΡΩΜΑΪΚΗ, ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἐγκριθέν διὰ τὴν Β' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ Παρθενωγείων.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἐγκεκριμένη διὰ τὴν Γ' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ Παρθενωγείων.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝ. ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ διὰ τὴν Η' τάξιν τῶν ἀνωτέρων Παρθενωγείων.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ διὰ τὴν Θ' τάξιν τῶν ἀνωτέρων Παρθενωγείων.

Τύποις Π. Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ἐν Ἀθήναις

